

A DÉLVIDÉKI MAGYARSÁG KÖZÉLETI FOLYÓIRATA

2017. október 23.

XVII. évfolyam, 5. sz.

ARACS

A délvidéki magyarság közéleti folyóirata

Megjelenik évente négyszer. 2017-ben egy különszámmal ötször.

Alapító: Aracs Társadalmi Szervezet, Szabadka

Alapítók: dr. Gubás Jenő (elnök), Utasi Jenő (főszerkesztő), dr. Vajda Gábor (felelős szerkesztő)

Kiadó: Aracs Alapítvány, Horgos

Főszerkesztő: Bata János (bata.horgos@gmail.com)

Olvasószerkesztő: Gubás Ágota

Lektor: Kulhanek Edina

Művészeti szerkesztő és fedőlapterv: Gyurkovics Hunor

Számitógépes tördelés: Harangozó Attila

Nyomda: Grafoprodukt Kft., Szabadka

Nyomdaigazgató: Özvegy Károly

Szerkeszti a szerkesztőbizottság: Bata János, Gubás Ágota, Gubás Jenő, Gyurkovics Hunor, Mihályi Katalin, Mirnics Károly, Utasi Jenő

A szerkesztőség címe: 24000 Szabadka – Subotica, Prvog ustanka 20.

Telefon/fax: (+381)-24/542-069

E-mail: gubasagi@gmail.com

A folyóirat olvasható a www.aracs.org.rs honlapon.

E számunkban képzőművészek tisztelegnek Szent László emléke előtt, valamint Nemes Fekete Edit kerámiái, kollázsai és ötletrajzai láthatók, amelyeket Arany János munkássága ihletett.

A címlapon: Gyurkovics Hunor: Szent László – a kapornai (szlavóniai) 13. sz. romtemplom freskójának Szent Családjával

A hátlapon: Nemes Fekete Edit: „Tengeri-hántás” (oxidos kerámia)

Támogatók:

Számunk szerkesztésében együttműködő partnerünk volt a Magyar Művészeti Akadémia.

MAGYAR MŰVÉSZETI
AKADÉMIA

CIP – Katalogizacija u publikaciji
Biblioteka Matice srpske, Novi Sad

008+32(497.113)

ARACS : a délvidéki magyarság közéleti folyóirata /
főszerkesztő Bata János. – 1. évf., 1. sz. (2001) –
: – Horgos : Fondacija Aracs = Aracs Alapítvány, 2001–. –
Ilustr. ; 29 cm

Tromesečno.
ISSN 1451-1762 = Aracs

COBISS.SR-ID 94357250

Tartalom

Domonkos László	A lélek köszöntése	5
Mihályi Katalin	Tudós és közösségi ember – interjú Mirnics Károllyal	7
Iancu Laura	Pünkösdhétfő	10
Agócs József	Pusztinai fotók	12
Bobory Zoltán	Jégtükör	14
Mérey Katalin	Gloria victis	15
Marcsó Vilma	Magántörténelem társadalmi keretben	17
Bucz Hunor	Négy gránát	22
Klamár Zoltán	Az én '56-om, már ha van olyan	29
P. Maklári Éva	Versek	32
Dobos Marianne	A hit és a szeretet ereje a kanadai '56-os magyar emigrációban	33
Tráser László	Aczél 100	36
Orbán Viktor	beszéde a XXVIII. Bálványosi Nyári Szabadegyetem és Diáktáborban ...	40
Bicskei Zoltán	Kommunizmus-fasizmus-liberalizmus-...izmus-...izmus...	49
Csapó Endre	Volt egyszer egy Európa	50
Mirnics Károly	Ki fogja megállítani Európa hódítóit?	53
Nagy Ervin	A bátor bevándorlók jogairól	56
Radnai István	Ha a családfát kivágják	59
Diószegi György Antal	Futaki Hadik András emlékezete huszárserege 1757. évi berlini diadalának és a magyar lovas életmód ősi gyökereinek tükrében	61
Gyémánt Richárd	Torontál vármegye „első emberei” – a „behozatali főispánok” – korszakában (1780–1807)	68
Károly Adrienn	Schweidel József kultusza a 20. század eleji Zomborban	78
Kabdebó Lóránt	„Jer, Osszián”	84
Stanyó Tóth Gizella	„Őrizd a várat, nézzed az utat..., keményítsd meg erődöt” ...	88
Csorba Tibor	Aranyos vers	108
Hózsá Éva	Balladai látképek	109
Horváth Emma	Mint egy tágra nyílt szem	111
Színes melléklet		113

Helyesbítés: Az Aracs 2017. augusztus 20-ai számában *A konzerválás, az állag folyamatos megóvása a legfontosabb az aracsi pusztatemplom sorsát illetően* című írás interjúalánya Raffay Endre és nem Raffay Ernő. Az érintettek, valamint olvasóink szíves elnézését kérjük.

B. J.

A lélek köszöntése

Gubás Jenő az idén tölti be a 80., felesége, Ágota jövőre a 70. életévét. Száraz, szikár, „objektív” tények. Mégis, vélnénk, ezek a hideg-riged számadatok adják az alapot, nyújtják az okot és indokot mindenkor mindenféle (fel)köszöntésre, az ezzel járó gratulációkra és jókívánságokra.

Pedig – nézzük kicsit alaposabban – valójában nincs így, feleim.

Mindenféle köszöntésre az igazi, a valódi okot mindenkor az szolgáltatja, ami a könyörtelenül tárgyilagos tények-számok MÖGÖTT van. (Ami egyébként vagy van, vagy nincs, de ez más kérdés.) Ezt a mögöttes tartalmat érdemnek is szokták nevezni – én másként nevezném.

Az Aracs létrejötté óta – némi bűlvárízű sajátközhelyes éllel és ízzel – a délvidéki közéleti folyóirat lelkének nevezték-nevezhették és nevez(het)ik most is a Gubás házaspárt. A kissé gyanúsán publicisztikus minősítés mélyére pillantva azonban igenis mindez elfogadható. Ha úgy tetszik – és ez a legfontosabb – ama mindenkori köszöntők-köszöntések háttérében szerényen, mintegy rangrejtve meghúzódó tartalom leglényege is itt, errefelé található.

Valaminek vagy valakinek a lelke – Isten minden teremtményének leglényege. Mondhatni, legfőbb immanens velejárója, jellemzője, kvintesszenciája, legeslegvégső lényege. Mondhatni: ami van, létezik, csak a lélek révén létezhet igazán. Van lelke az egyénnek és a közösségnek, az egyetemes magyarságnak és a délvidéki magyar meg szerb vagy éppen bunyevác-horvát, vagy ruszin, vagy szlovák embernek, de éppígy a dunántúli, a felvidéki vagy az erdélyi magyar-nak, ugyanígy a tájnak, a műalkotásnak, sőt, az állatoknak és – némi megszorítással, a mi tudatszűrőnkön keresztül – még a tárgyaknak is. (Egy Árpád-kori templomrom vagy egy százhusz éves borotvapamacs éppígy példázhatja ezt, mint

„a szívünkhöz nőtt” valamilyen ruhadarab vagy akár egy fájdalmas-szép emléket idéző ősrégi villamosjegy.) Akik viszont a lelkei valaminek – egy létesítménynek, egy ügynek – még ennél is többek: ők a Kezdeményezők, a Létrehozók és a Mozgatók – a létezés jogosultságát a legmagasabb erkölcsi nívón visszaigazolni képes kiválasztottak. Ha most Gubásékra gondolok, az villan az eszembe, hogy nemrég teljesen véletlenül a kezembe került Gubás Jenőnek az Aracs és a Püski Kiadó közös kiadásában 2006-ban megjelent könyve, a *Magyarságtudat-hasadás*. December 7-ei dátumú és szabadkai helyszínű a dedikáció („Domonkos Lászlónak, hogy néha hallhassa a szülőföld sóhaját”) – akkor, idestova tizenegy esztendővel ezelőtt még élt közös, nagyszerű barátunk, a délvidéki magyarság 1945 óta legjelentékenyebb embereinek egyike, az Aracs és Gubásék egyik legfőbb propagátora, aki gyakran idézgette nagy barátját, Ottlik Gézát: „Lélekkel kell írni.” A *Magyarságtudat-hasadás* egyszerre fejezi ki – címében, egész tartalmában – a lélek mélyebb jelentéstartalmait és Hornyik Ottlik Géza-idézetének summázatát éppígy, mint a délvidéki magyar sorstragédia legújabb kori változatát. Ha csak egyetlen pillantást vetünk akár ennek a Gubás-produktumnak a tartalomjegyzékére (de megtehetnénk bármelyik Aracs-számmal vagy pl. a *Veszendő végeken* vagy az *Értelmiségi vártán* című Gubás Jenő-könyvekkel is) – máris érthető minden: „Tétlenségünket megbosszulja a történelem; A délvidéki magyar média bolsevista csökevényei; Az erózió ellen; Délvidéki lelki aszály; Merjük vállalni magyarságunkat; Van-e nemzetstratégiánk?” Satöbbi. Így és ilyen közelítésben, ezzel a szemlélettel és ezzel a látásmóddal kell elszakított nemzettestvéreink ügyes-bajos dolgai felé fordulni – lélekkel, és úgy, hogy a nemzetrészlélek soha, egy

pillanatra se veszítsük szem elől, annak minden fordulatával, torzulásával együtt sem. Emlékszem, Hornyik Miklós egyszer éppen Gubásék jelenlétében mesélt a Pilinszky-példázatról: a költő úgy fogalmazott, hogy a hazát csak részvétellel szabad szeretni. „Mi Magyarországot mindig részvétellel szeretjük”, mondta ki Miklós – a körülötte levő délvidéki tekinteteket, még élek, nem felejttem el... És mi vajon hogyan szeretjük, nekünk vajon hogyan kell, kellene szeretnünk az elszakított területek magyarjait, tehetnénk hozzá, hősieken kitartó, hosszú éveken át mindent vállaló Aracsostul-Gubásékostul, a magyarságtudat-hasadás iszonyú démonjaival küszködve, egy talpra állni kezdett magyar haza gyermekeként, lassacskán a Lélekörzők életkorához közelítve? Meglehet, a kérdések kérdésének egyike.

A lélek viszont, Zilahy Lajos regénycímével dacolva, nem alszik ki. Nemcsak azért, mert

halhatatlan, hanem azért is, mert volt, ami megacélozta. Gubásékhoz betörték, bántalmazták, fenyegették a már akkor is idősnek mondható házaspárt, az Aracsot 2001-es megszületése óta szinte egyfolytában támadják, így és amúgy, százféle módon próbálták már ellehetetleníteni, a krónikus magyarság-tudathasadásos rosszakarók mellett megjelentek és tevékenykedtek az árulók is, meglehetősen nagynevűek és meglehetősen nagyszájúak – mégis, mégis: a lélek úgy küzd, hogy ellene (majd rájönnek egyszer) a harc, a számító és aljas aknamunka reménytelen. Éppen, mert lélek nincs benne, sem mögötte, sem sehol. Egy kellőképpen megedződött lélek – ilyen az Aracs lelke, vagyis a Gubás házaspár is – teljesen nyugodt lehet. Az is, tudom. Higgadtan fogadja a köszöntést és mindent, ami ezután fog következni. És így van ez rendjén.

Tudós és közösségi ember

– interjú Mirnics Károlyal

Mirnics Károly magiszter, szociológus, tudományos kutató és közíró nyolcvanéves. Ma is fáradhatatlanul kutat, rendszeresen publikál az Aracs folyóiratban. Élete nem volt mentes a megpróbáltatásoktól, meghurcoltatásoktól. Például, amikor a hetvenes években a Tartományi Oktatási és Művelődési Titkárságon dolgozott önálló tanácsosként, szembeszegült az akkori (šuvári¹) iskolareform elveivel, 1980-ban áthelyezték a Tartományi Statisztikai Intézetbe, onnan 1992-ben nyugdíjba kényszerítették. Mint megbízhatatlan kádertől 1970-ben megvonták a publikálási jogot, csak 1990-ben kezdhetett újra publikálni. Ettől kezdve számos cikke, tanulmánya jelent meg a délvidéki lapokban. Könyveivel – *Kisebbségi sors* (1993), *Kis-Jugoszlávia hozománya* (1996) –, az anyaországi magyarságkutató, tudományos intézetek külső munkatársaként és a délvidéki civil szervezetekben kifejtett tevékenységével komoly megbecsülést szerzett magának. Értékes munkásságát a magyar állam és a civil szervezetek kitüntetésekkel, díjakkal ismerték el. Olyan társadalomtudós, akinek a szavaira, véleményére mindig érdemes odafigyelni.

A szabadkai gimnáziumban érettségizett, majd Újvidéken, a történelem tanszéken szerzett oklevelet. Ezután Belgrádban végzett posztgraduális tanulmányokat szociológiából, majd megszerezte a politikai tudományok magisztere akadémiai rangot. Mivel magyarázható ez a fordulat, hogy a történelmi tanulmányok után a szociológia felé fordult?

– Ösztönszerűen éreztem ennek a szükségét. Talán abból ered, hogy nem értettem egyet azaz, amit a történészek állandóan hangsúlyoznak, hogy nagy distancia, azaz távolság kell ahhoz, hogy megállapítsuk az igazságot az elmúlt eseményekről, igaz képet adjunk a folyamatokról. Azt

hiszem, ma már nem kellene évtizedek vagy fél évszázad ahhoz, hogy eljussunk a dolgoknak a hiteles meglátásához. Egyébként azóta Magyarországon is észrevettem, hogy sok történész, filozófus is szociológiai kutatásokkal foglalkozik. Sőt, két matematikust is ismerek, aki szintén áttért a szociológiai kutatásokra.

Mondhatjuk azt, hogy a szociológus olyan, mint a sebész, az élő organizmusba nyúl bele, az épp folyamatban levő dolgokat, társadalmi jelenségeket vizsgálja?

– Szeretném, ha így lenne. Ám a gyakorló politikusok a szociológusokat ugyanúgy nem hallgatják meg, mint ahogyan a közgazdászokat, illetve egyáltalán azokat, akik komolyan foglalkoznak a szakmájukkal. A társadalmi folyamatokról tudni kell, hogy állandóan a rendezetlenség felé irányulnak, abban teljesednek ki. Ez a rendezetlenség csakis politikával hidalható át úgy, hogy valamennyire eligazodjunk a mindennapi életben.

Miben látja a szociológus feladatát?

– Ez egy értelmiségi feladat, amely közelebb hozza a cselekvés pillanatát a gyakorló politikában. Talán. Azt hiszem ugyanis, mindent eszméileg kell előkészíteni. Egy ilyen eszmei, helyesebb, teljesebb megközelítés nélkül nem látom annak lehetőségét, hogy kezelni lehessen ezt a nagy zűrzavart, amely a rengeteg szubjektum által a társadalomban előállt. Ilyen értelemben ez egy értelmiségi feladat. Ezért is jó, hogy sokan – mint az előbb említettem, még matematikusok is – foglalkoznak szociológiai kutatásokkal.

Elismert demográfusunk. Emlékszem, mintegy 20 évvel ezelőtt egy interjúban felsorolta, melyek azok a színmagyar vagy döntő többségében magyar települések, ahol a magyar oktatás veszélybe kerülhet. A beiratkozási mutatók szerint sajnos ez a prognózis helyesnek bizonyult.

¹ Stipe Šuvar horvát kommunista politikus volt.

– Igen, akkor jeleztem, hogy ez be fog következni olyan településeken, ahol nem is gondoltuk volna, hogy megtörténhet. Magam sem akartam elhinni, hogy ez tényleg megtörténhet, de az akkori viszonyokból erre lehetett következtetni, reméltem azonban, hogy az akkori állapotok talán jobbra fordulnak, a gyakorló politika többet tud ez ellen tenni. Most úgy néz ki, hogy a magyarok helyzete jó Szerbiában, de ez elsősorban nem a szerb államnak, hanem az anyaországunknak köszönhető, amely menti a menthetőt. Az anyaországi emberi erőforrásokkal foglalkozók tudják azt, hogy a kisebbségi sorban a magyar tannyelvű oktatás csak akkor maradhat meg, ha azok az iskolák, amelyekbe a magyar diákok járnak, sokkal jobbat és többet nyújtanak, mint amit a szerb társadalom képes adni, és ehhez nyújt a magyar állam segítséget. Tudjuk jól, Szerbiában milyen helyzetben van az egészségügy, a szociális védelem, a gazdaság egy helyben topog. A szerb tanügy nem képes azt a ritmust, ütemet tartani, amely szükséges ahhoz, hogy ne maradjon le a legkorszerűbb folyamatokról.

Tudományos kutatóként, közíróként mindig talált valamilyen új megközelítési módot, soha nem érdekelték a bevált sablonok. Csak zárójelben jegyzem meg, hogy például a Kis-Jugoszlavia fogalmát Ön hozta be a köztudatba. Mindig új szemszögből tudta vizsgálni a dolgokat, és kutatási eredményeit, a véleményét kendőzetlenül meg is mondta, emiatt nem egy alkalommal meghurcolták.

– Mindig van egy tartalék gondolatom – ami minden értelmiségre jellemző –, hogy hogyan lehet valamit előrevinni. Ám ez a tartalék gondolat nem elegendő, az embernek mindig egy kicsit gyanakvónak kell lennie a gondolataival szemben, állandóan ellenőriznie kell a gyakorlatban a helyességüket, helytállóságukat. Egyébként a közigazgatásba én szakemberként kerültem, nem pártkaderként, hisz elég gyorsan kizártak a pártból, sőt már egyetemista koromban is ki akartak zárni az egyetemistaszövetségből, ami azzal járt volna, hogy nem tudom befejezni az egyetemet. A pártból való kizárásom oka az volt, hogy nem értettem egyet a Šuvar nevéhez fűződő iskolareformmal. Ez a reform megszüntette a gimnáziumokat, bevezette az egységes középiskola első és második évét, és csak a harmadik,

illetve a harmadik és negyedik osztályban kaptak szakképesítést a diákok. Nem rejtettem véka alá a véleményemet, hogy azt, ami évszázadokon keresztül fejlődött, nem kell megszüntetni, hanem meg kell tartani, és inkább annak a lehetőségét kell nézni, hogy hogyan lehet állandóan korszerűsíteni. Azóta is, még mindig összevissza kapkodás van a tanügy területén. Magyarországon nem történtek ilyen érvágások a tanügyben, mint itt. Nálunk sem kellett volna. Vannak szerb értelmiségiek, akik tudják, hogy Szerbiába minden haladó gondolat északról jött, és kiterjedt dél felé. Ezt tiszteletben is tartják, oda is figyelnek, mi történik akár Ausztriában, de különösen Magyarországon – hallottuk beszélgetőtársunktól.

Mirnics Károly Szabadkán, és Budapesten is, ahol már évek óta – magánéletének alakulása miatt – nagyon sok időt tölt, nagyon sok emberrel beszélget. Értelmiségiekkel, de munkásokkal, az utca emberével is. A civil szférával is jó a kapcsolata, nem egy civil szervezet munkájában részt vett/vesz. Azt vallja, a civil szférában sok tartalék gondolat születik. Példaként említette, hogy az Aracs Társadalmi Szervezet, az Aracs folyóirat, amelyet egy időben konzervatívnak bélyegeztek, hogy a „rég” világot sírja vissza, holott számos fontos kezdeményezése volt, előbbre vitte a szellemi életet, mint sokan azok közül, akik önmagukat modernnek tartják.

Mirnics Károly mindig is fáradhatatlanul kutatott, képes volt/képes hetekig a statisztikákat tanulmányozni, soha nem írt/ír le leellenőrzetlen dolgokat. Ám amikor a tudományos kutatási eredményeit papírra veti, az vezérli, hogy minél egyszerűbben fogalmazza meg, hogy ne csak a szakemberek, hanem az egyszerű emberek is megértsék.

Mindig időszerű, a közösséget, az embereket leginkább foglalkoztató témákról ír, mint az elvándorlás, a migráció – amelyről az Aracs hasábjain a közelmúltban olvashattuk remek, alapos elemzését – vagy az az elképesztő válság, amelybe a világ, különösen Európa került.

– Kevesen számítottak arra, hogy a nyugati országok ilyen elképesztő válságba kerülnek, amely a legmarkánsabban az európai országokban érzékelhető. Nem figyelték a világgazdasági folyamatokat, ezért történhetett meg, hogy ma a nyugat-európai országok nem tartanak lépést

a világgazdasági folyamatokban a világ más részeivel. Annak viszont örülök, hogy a váltások felkarolásában a magyarországi politika kezdeményezőbb volt, mint a tudomány, holott ennek fordítva kellett volna történnie. A tudománynak kellett volna sok mindent előre jeleznie. Most az foglalkoztat, hogy ki fogja Európát megvédeni a támadóktól, mert Európa nagy veszélyben van. Ezek nem migrációs folyamatok, nem olyan folyamatok, amelyeket ellenőrzés alatt lehet tartani. Ez egy hódító politika, amelyben a nagytőke a ludas. Ha ez jót hozna Európának, vagy azoknak az országoknak, ahonnan történik Európa meghódítása, akkor nem mondhatnánk semmit. De erről szó sincs. Nem arról van szó, hogy nem szeretjük a más bőrszínűeket vagy más anya-

nyelvűeket, hanem a veszélyről, amelyet ez a hódító politika jelent. Ebből, ami ma a világban történik, kizárólag a nemzetközi nagytőkének van haszna – szögezte le beszélgetésünk alkalomával, de rendkívül érdekes fejtegetését érdemesebb a kedves olvasónak az ő szerzői írásában elolvasnia.

Beszélgetésünk során sok minden szóba került, például James Joyce ír származású író, akinek egyik regényében a főhős azt mondja, nem érdekes, én mit teszek a környezetemért, az az érdekes, hogy az állam, a közösség mit tesz értem. Mirnics Károly szerint ez embertelen filozófia, hisz az a természetes, hogy az ember teszi a dolgát – a közösségért.

Pünkösdhétfő

Olvasom a huszadik század eleji levéltári forrásokban, hogy néhány moldvai katolikus faluközösség egyik esztendőben azzal a kéréssel fordult a papjához, „hagyja meg hétköznapi” pünkösdhétfőt, hogy idejében learathassa az érett búzáját.

Nem is olyan régen, volt egy világ(rend), ahol az egyház előjárói festették pirosra a kalendárium bizonyos napjait, és akkor aztán kötelező volt ünnepelni. Parancsolatra. De az asszonyok is parancsra hozták világra magzataikat, a férfiakkal együtt robotolás árán gondoskodtak gyakran két számjegyű utódaik fennmaradásáról. Valamiképpen így, és ebben a világban születtem én is. Beszélni még nem tudtunk, de a Miatyánkot – kézzel-lábbal is mutatványozva – elgügyögtük. Szókincsünk alapszavai az égieket idézték; ezer, félelembe és bizalomba mártott kötéllel láncoltak a láthatatlan valósághoz, még mielőtt a világot felfedeztük volna. Ha születésünkről kérdeztek, felmutattuk az anyakönyvi kivonatot, abban találták meg a helyes „adatokat”. Ma sem tudom testvéreim, szüleim születésének pontos időpontját. Az egyik „még újesztendő előtt”, a másik „új esztendő hónapjában”, egy harmadik „gyertyaszentelőkor”, aztán egy újabb Szent József napján, ketten „búzaéréskor”, valaki a „litániás hónapban” született... Nekünk a „szakrális esztendő” jeles napjairól kellett számot adni, és abban nem lehetett s nem is volt tévedés. A hetedik napot legalább egy misényi idővel megszenteltük, „megültük”, a szenteket körüludvaroltuk, ha haboztak, böjtbe fogtunk, szárazra imádkoztunk magunk, míg bajainkból végre kimenekítettek. Minden esztendőben megszületett, meghalt és feltámadt Jézus Krisztus. Szűz Mária érdemeiből, csodás életéből és tetteiből minden hónapban jutott egy ünneprevaló, de az embert soha nem ünnepeltük. Megkereszteltek, meggyóntattak és -áldoztattak, megbérmál-

tak, megeskettek és eltemettek minden szülöttet, az élet rendje szerint, és ilyenkor csakugyan ünneplőbe vagy gyászba öltöztünk... És igen, valamivel kevesebbet dolgoztunk, és évente egyszer fánkot is ehettünk, csak karácsonykor kocsonyát, a húsvétra tizenkét hónapig vártunk, hogy pászkát süthessünk, s hogy kifessük a konyhát, hogy a télen magasra hízott trágyadombot kihordjuk a szántóföldekre... De mindez testi öröm volt, és díszlettervezés, át- és újrarendezés... Az élvezetek közepette is tudvalevő volt, és jól tudtuk, hogy valójában minden rituális átmenetben egy újabb kereszttel lettünk gazdagabbak. Jól öltözötten, jóllakottan, oltárként díszített otthonokban tettük meg újabb és újabb fogadalmainkat, azok aztán csendes háborúként fortyogtak lelkiismeretünk mélyén, és amíg bennünk zengett a lélek, ébren tartották a bizonyosságot alig remélő kérdést, hogy vajon van-e esély a megváltottságra, az üdvözülésre. Hogy a lakmározás több-e az újabb megéhezésig tartó jóllakottságnál, az aranyáron mért ruhák mindennapossá vált kultuszában hol rejlik s meddig tart az öröm?

Úgy tűnt akkor: az ember ünnepel(het), de nem lehet az ünnep tárgya, és úgy hitték: az ember nem képes ünnepet teremteni. Mert ebben a világban egyedül akkor volt ünnep, amikor a „bibliai alakok” megjelentek a földön az emberek körében. S valóban, a lábnnyiki körmeneten találkoztam Szent Annával, a récsei búcsúban láttam, amint Szent Illés lovas kocsija végigdörget az égen, és Keresztelő Szent János a Jordán vizével keresztelt a diószéni templomban. Nagyboldogasszony napján Mária megáldotta a vadnővényeket, és azok de sokszor kirántottak a betegség s a halál torkából! Szent András pedig egymaga megóvta a nyáját a farkastól!

Nem hazudott nekem ez a világ, igaz beszédén nem fogott az idő. Igen. Van egy világ, ahová

az ünnep az égből érkezik, ahol csak akkor van ünnep, amikor földre szállnak a „bibliai alakok”. Az e világban élők úgy tudják: Isten nem távozott el véglegesen, valamiképpen itt van, és időnként rendszeresen megmutatja magát. Fenntartják hát Neki az időt és az alkalmat, és Isten mindannyiszor meg is érkezik. Csakhogy ez a világ nincs felfestve a térképre, jövetelének ideje nincs

megadva a naptárban. Ki látni kívánja, a szívében keresse. Szép vallásos mese volna? Annyira mindenképpen, de csakis annyira, amennyire mese az ember létezése. De hogy a valóságról is essék szó! Van még egy alkalom, amikor ebben a világban ünnep van: két ember találkozásakor! Semmi kétségem nincsen afelől, hogy mindannyian tudjuk, mire gondolok...

Pusztinai fotók

Kerítés

Az én otthonom

Motívumok

Csír és koszorú készül

Régi ház

Gyász

Kislány

Találkozás

Nehéz idők

Galuska készül

Hazafelé

Rózsás ablak

Jégtükör

Vacog a világ!
Tél van, dermedt minden körötted...
A folyókon föltorlódnak a jegek,
aztán szikrázó darabokra törnek.
Nem győzi vinni a nagy folyó,
kiveti őket gyöngé partjaira.
Csillogó, félelmetes látvány...
Mi lesz, ha a vízbe újra beszakadnak?
S indul a gyilkos, jeges ár?
Térdre kényszeríti a világot?
Úr, a megbüntetett ijedt szolgálot?
Mi lesz...?

Templomtornyokig ér a kiáltás:
védd magad, ijedt, parány-ember...
tudd meg, ki s mi vagy; mit sem ér
hittelen nyavalygásod, magadért
ejtett könnyeid, tél van benned is,
hiába ima-makogásod a tavaszért,
nem jön büntetlenül, ára van.

Szeresd világodat! Minden élőt,
s az életet adót – de ne kérj csupán;
ígérj hűséget, szeretetet, szorgalmat,
és miről elfeledkeztél rég:
a megbocsátás képességét, erényét...

Vacog a világ!
S rájövök, jeges ár van bennem is.
Ijedten állok a kisodródott táblákon,
keresem a napot, hogy melegítsen.
S ha majd szelídül a világ, a tavaszt,
mit oly nagyon várok...

Gloria victis

„S mégis, magyarnak számkivetve,
lelkem sikoltva megrid -
édes Hazám, fogadj szivedbe,
hadd legyek hűséges fiad!”
(József Attila: Hazám, 1937)

Meleg van. Pokoli meleg van a Corvin közben. Szellő nem rezdül, hang nem hallik. Itt vagyok, de messze járok. A zombori iskolaudvarban, tizen-négy évesként. Eső után vagyunk, borús az idő... Sár, latyak. Borzongva suttogunk, még tart a suttogás korszaka. Kétségbeesett, reménykedő lelkesedés: Kitört a forradalom! Az apám rosszat sejt, sötétén járkál a házban, a rádiót bújja, bár tilos. A rádió is, a hallgatása is. Később már nem annyira tilos, sőt. Az utcán egy ablakba kitettek egy rádiót, hogy mindenki hallhassa..., amit hallania kell.

Nemsokára 61 éve... És most itt vagyok... Itt vagyok... én... annyi év után a Corvin közben. A srác kicsi... A puskája szinte nagyobb, mint ő... A Corvin közt tökéletesen újjáépítették (ismét ez az áldott általános, határozatlan alany). Nem tették, nem tehették meg azt, amit Hiroshima megtett... És mégis: a Corvin köz, amelyet teljesen kilőttek, ahol annyian elesetek, amelyet aztán egészen újjáépítettek, mostanra szimbólummá vált, idézi és őrzi a mi tiszta, végtelenül tiszta forradalmunkat. Mert kezdettől fogva mindig mindenki; minden rendes, becsületes ember forradalomnak hívta.

Újjáépített Corvin köz... Élet, fény, világosság... Ragyogó emléktáblák, föliratok; emlékező, kegyeleti sorok; csillogó márvány, ékes aranybetűk... A gyerek szoborarca... Aztán egyszer csak a szemembe ötlük: GLORIA VICTIS.

Csendes, mélységes, végleges és tökéletes elégtétel, megnyugvás tölt el. Végre végig gondoltuk, végre kimondtuk!

Tulajdonképpen nem bánom, hogy nyilván nincs igaza Kölcseynek, hogy mégis: szabadság virul a holtak véréből?¹

Van egy 1922-es imakönyvem. Lehet, hogy nem is az, de annak használták, imádkoztak belőle a Fölöttünkvalóhoz. Kalocsán adták ki, már Csonka-Magyarországon. Megrázó az imakönyv előszava: „Kézikönyvünk édes hazánk szűk határain túl is otthonra talált. A messze idegenbe szakadt véreink hívják szeretettel Amerikába. Azért, bár szegényesebb köntösben és mégis jelentékenyen fölemelt áron újabb kiadásban jelentetjük meg [...] míg mi anyagilag talpra állunk ...”² Két cím a tartalomból: A hazáért, Ima hazánkért. A kitántorgók tehát így imádkozhattak az Úrhoz... Névelővel az egyetlenségért és birtokos személyraggal a miénkért.

Tempus fugit...

'30-as, '40-es, '50-es évek... Öt- és ki tudja, hány éves tervek... Koncepció és koncepciók, perek, kivégzések, likvidálások... Kimondhatatlan és kimondatlan dolgok... Szabad Európa, Amerika Hangja...

Tempus fugit...

A magyar nyelv ajándéka, hogy amikor forradalmat mondok, mindig az '56-ost értem alatta. A '48-ashoz jelzöt tesztek, ehhez nem. Ez: A forradalom (határozott névelővel).

¹ „S, ah, szabadság nem virul / A holtak véréből” (Kölcsey Ferenc: Himnusz)

² A nőkongreganista kézikönyve, Kalocsa, 1922

A '80-as évek elején valami csoda folytán ott voltam azon az emlékezetes előadáson, amikor 21 percig tartott a taps, amikor történelem történt, és mi csak hallgattuk, hallgattuk újra a Himnusz, és nem tudtunk betelni a szavakkal: szép Magyarország, édes hazánk.³

Eleinte csak gondoltunk rá, aztán odaátuk hívtuk, majd kicsit akadozva anyaországnak, bár ez nem mindig volt kíváncsú, majd hazánknak, szellemi hazánknak, kis hazánknak... Végül lassan-lassan édes hazánk lett újra, mint az imádságos könyvben... Édes hazánk lett újra, és szívébe fogadott.

A Pesti srác szobrán nemzetiszín szalag... A szegedi Magyar Pietà fölemelte a fejét... A dóm-ba a hívők már nem a Vae victis föliratú kapun mennek be, hanem a főbejáraton, hisz hitet tetünk, tanúsítja a két torony derekán az idézet: „Az nem lehet, hogy annyi szív hiában onta vért”...

Gloria victis

Itt és ezzel be akartam fejezni. Gloria victis.

DE NINCS VÉGE!

NINCS VÉGE! NINCS VÉGE!

Édes Istenem! Megint új nyelvtörvény egy elszakított (sic) vidékünkön! Végtelenül keserű

lettem és tehetetlen. Ugyanaz, ugyanúgy... Az '50-es években nekünk, a '70-es években a gyerekeinknek (a mostaniak akár az unokáink lehetnek), minden nemzedéknek meg kellett és meg kell harcolnia a magyar szóért. Letaglózott a hír... Hatvan év alatt semmi? Hatvan év semmi?

Az nem lehet, hogy annyi szív... Az nem lehet, hogy a Magyar Pietà örök időkre lehajtsa a fejét. Hiszem, hogy eljön az ideje, hogy egyszer majd mégis szabadság virul a holtnak véréből! A legyőzöttek győzni fognak.

És:

„...ne rettenjete meg tőlük! Mert nincs olyan rejtett dolog, amely le ne lepleződnék, és olyan titok, amely ki ne tudódnék.” Máté 10:26-33

Megj.

Melocco Miklós nevezte tisztának, végtelenül tisztának a mi forradalmunkat. S azt is tudatosítani kellene, hogy Szegeden a Rerrich téri szobor nem tisztavirág, hanem lepke, pillangó, s a pillangók fölszállnak.

Szeged, 2017. szeptember 6–12.

³ István, a király, ősbemutató, 1984, Dóm tér

Magántörténelem társadalmi keretben

Nagyszüleim meg Édesanyám emlékére

Rendjével, illatával, hangjaival meg érdekes, neszező csendjével mindig külön világ volt az a Bégára néző ház. Lakói is különböztek a szomszédoktól. Más volt hétköznapijaik ritmusa, mások az ünnepeik, szokásaik és nyelvük.

Anna kelt birokra a szerény anyagiakkal. Bölcs körültekintéssel osztotta be Tóni keresetét. Hogy megmaradhasson a polgári háztartásnak belbecssel együtt külcsíne is, a ház asszonya egyedül végzett el minden munkát. Hétfőnként vízcsofogástól volt hangos az udvar. A fehér ruhát hatalmas üstben főzte ki. Párafelhő gomolygott még a virágrondellák fölött is.

Patyolattisztán tartotta a lakást. Varrt a családnak. Kiválóan főzött. Nagy odafigyeléssel viselte gondját gyermekeinek. Háziállatok tucatjait nevelte a volt úrilány. A kispadláson galambok voltak, a kertvégi ketrecekben finom szőrzetű csincsilla nyulak. A kacsákat már kora reggel kiengedte a folyóhoz. Megetette a baromfit is. Naponta háromszor bújt a kitaposott, ormótlan cipőbe, akasztotta nyakába azt a hatalmas kötenyt, mellyel a disznóólba lépett, hogy tisztára söpörje, szagtalanná mossa. Utána megfürdött, lábbelit meg ruhát váltott, s úgy folytatta a munkáját, mintha előzőleg divatlapot nézegetett volna. A heti két hústalan napot szigorúan betartotta, de az étkezés mindig bőséges volt. A délutáni uzsonna sem maradt el. Leggyakrabban piskótát sütött, hisz tojásban bővelkedett a kamra.

Tóni a cukorgyárban a répaházat vezette. Szerette a munkáját. Ismerte mind a munkásokat, mind a gépek legapróbb alkatrészeit. Nemcsak főnöke, hanem lelke is volt az üzemnek.

Amikor Anna szigorú takarékoskodásának köszönhetően összegyűlt a pénz, Nagybecskerek-től 7 km-re, Écska közelében megvették a szőlőst. Kerékpárral járt ide. Termésbetakarítás

idején pedig csónakkal a Bégán. A szőlősbe fektetett munka haszna tette valóban módosabbá családjukat.

Az ötvenes évek elején a letűnt úri világ bútorai közé újdonság került: a rádió. Anna híreket hallgatott, Tóni zenét. Szívesen táncra perdítette volna feleségét, de az mindig rendre utasítva ki-kosarazta.

– Mint lánykorodban, amikor harmadszorra is hiába kértem meg a kezéd. Semmit sem változtál, te Pipus! – mondta, s dúdolgatta tovább a dallamot. Hirtelen karjára kapta elsőszülött unokáját, aki szerette nagyszülei külön világát.

1956 októbere

Elkomorult minden. Nem volt több muzsika, sem nótázás. A rádióból ömlött a beszéd, Tóni meg Anna azonban mind szótlanabb lett.

2010 októbere

– Emlékszel? – kérdezte az ágyban fekvő súlyos beteg, idős, még mindig szép nő.

– Elsősorban szavakra emlékszem, melyeket akkor nem értettem – válaszolta a jóval fiatalabb.

A beteg kérdőleg vonta föl szemöldökét. A mellette ülő folytatta.

– Utána még álmomban is visszhangzottak a szavak, hogy tüntetés, barikád, sortűz, kézigrá-nát, ruszki haza és lukas zászlók.

– Akkor a mama nagyon aggódott – szólt hal-kan a beteg –, és elküldte tatát a postára, telefonáljon Budapestre Tercsi néniéknek. Tata azzal jött haza, hogy nem beszélhetett velük, mert azt mondták, a nemzetközi vonal nem működik.

1956 október végén

– Tóni, vedd meg a Zrenjanin legújabb számát – mondta felesége, és közben gondosan csomagolta a tízóraiját.

– Zrenjanint mondtál? – kérdezett vissza csodálkozva férje. – Hisz még pillantást sem vetettél rá eddig.

Annáról tudni kell azt, hogy sohasem szólalt meg szerbül. Számára ez felért volna az árulással. Álmai világában még létezett a gyermek- és friss diplomás tanítónő korának országa, az övé, az az egyetlen, mely Trianonban ebek harmincadjára került. Házuk kapuján is csak akkor lépett ki, ha dolga volt a városban.

– Németül is meg franciául beszélhetek, de itt nemigen van kivel. Az ő szavukat – mindig így mondta a szerbekre – pedig nem értem.

Az unokája épp ezért csodálkozva nézte a nagymamát, aki figyelmesen olvasta Nagybecskerek egyetlen újságját, a szerb nyelvű, cirill betűs Zrenjanin című hetilapot.

Tehát nemcsak értett mindent, de a latin írású szöveg mellett hibátlanul ismerte az azbukát is. Mohauptné Árvay Anna akkor vajon miért állította az ellenkezőjét élete végéig?

2010 októbere

A beteg asszony erőlködve felkönyökölt az ágyban.

– Megtaláltad a régi Zrenjaninokat?

– Itt vannak – mutatott a fiatalabb nő a halom újságra. – De csak egyetlen rovat foglalkozik a külpolitikával. A Szombattól szombatig. 1956 november 3-án, szombaton első helyen a közlekeleti fegyveres összetűzésekről ír. Majd arról, hogy Libanonban meg Szíriában bevezették a rendkívüli állapotot. A szovjet kormány azt nyilatkozta: felveszik a kapcsolatot Magyarországgal és a többi kelet-európai szocialista állammal.

Aztán elhallgatott, az ágy felé fordult, úgy mondta:

– Figyelj csak, anyukám! Azt is írták, hogy a szovjet kormány kiadta a rendeletet, Budapestről vonuljanak ki a fegyveres csapatai.

– Épp november 3-án jelenik meg ez? – válik erőteljesebbé a beteg hangja. – Akkor éjjel már Brioni szigetén van Hruscsov, aki Titóval tárgyalt. Hruscsov Münnich Ferencet ajánlotta az ellenkormány vezetőjének, Tito pedig a fiumei születésű *Csermanek Jánost, vagyis Kádárt*. Meg azt is ajánlotta, hogy Nagy Imrét a kellő pillanatban rábeszéli majd a lemondásra.

– Kérted, olvassam, akkor olvasom. A november 17-én megjelent Zrenjaninban a külhoni rovatban hét hír található. 1. Az egyiptomi helyzet, 2. Tunisz, Marokkó, Szudán ENSZ-beli tagságáról szól, 3. a lengyel munkástanácsokról, 4. a Szezei-csatornáról, 5. helyre került, hogy Jugoszlávia 150 millió dinár értékű élelmiszer- és építőanyag-segélyt küld Magyarországra. Ez rizs, szappan, tűzifa, bab, ablaküveg, cement lesz.

Az utolsó pedig: Magyarországon az élet rendeződik. Kádár János kijelentette, hogy az ellenforradalom fegyveres csoportjait likvidálják. Kádár valójában csak az ország tragikus helyzete nyugtalanítja. A többi mind rendben van.

– De hol a lényeg?! Hol az igazság?! – szakítja félbe a lányát, s mintha olvasná, úgy sorolja. – Már a poklok pokla van Magyarországon! November 4-én hajnalban az ország egész területén megindult a szovjet támadás. A Szovjetunió 16 hadosztállyal és 2000 harcocsival szállta meg Magyarországot, velük érkezik Kádár is!

– Abbahagyom, anyukám! Nagyon felzaklat a Zrenjanin.

– Olvasd, lányom, kérlek, olvasd tovább!

– November 24-én a Szombattól szombatig témái sorrendben: Port Szaídban a nemzetközi haderő; Dag Hammarskjöld, az ENSZ főtárgyalója megteszt mindent, hogy az egyiptomi helyzet stabilizálódjon; A jugoszláv atomerő-szakértők látogatása Csehszlovákiába; Karamanlisz görög miniszterelnök december 4-én Jugoszláviába érkezik; A Jugoszláv Néphadsereg fegyveres alakulatai Egyiptomba mennek... Ennyi. Rólunk épp semmi.

December 8-ai számban a Szombattól szombatig azzal kezd, hogy Tito kiket tüntetett ki. Görög küldöttség Jugoszláviában; Jugoszláv haderő az izraeli–egyiptomi demarkációs vonalon, a Jugoszláv Kommunista Párt küldöttsége Olaszországban.

1957. január 26-án ezt írja: kb. 9000 magyarországi menekült van az országban. A legfrissebb adatok szerint csak hétfőn 24 óra leforgása alatt 643 ember menekült át Jugoszláviába.

– Akkor Écskáról is írnak?

– Nem írnak! – felelte a lánya.

– Ott volt a menekültek befogadó központja. Nyoma kell hogy legyen az újságban.

– Nincs nyoma... Nincs! Látnod, a február 2-ai számban egyetlen magyar vonatkozású információ sem található...

Majd február 16-án utolsó hírként, szinte mellesleg a következő: Halálos ítéletek Magyarországon. Bestiális fegyvertartás miatt a haditörvényszék öt személyt ítél halálra. Közülük kettőt kivégeztek.

Február 23-án a központi hír, hogy Jugoszlávia visszaküldi azokat a gyerekeket, akiknek szülei Magyarországon maradtak, és kérvényezték gyermekeik hazatelepítését. De Jugoszlávia az ENSZ alapelvei szerint intézkedik, miszerint az idősebb fiatalokúak önállóan dönthetnek sorsukról. A fiatalabb kiskorúakat azonban visszatelepítik Magyarországra.

A beteg asszony feljajdult:

– Elég! Elég!

1956 októbere

– Elég – mondta Anna a tűzhely lángját nézve. – Na, erre jó!

Az újság minden számára egyazon sors várt. Gyűjtős lett belőle.

A Szabad Európa Rádió adásait meg szívük szavát hallgatva Tóni és Anna rendületlenül hitt abban, hogy most az egyszer külföld nem hagyja cserben Magyarországot. Jóra fordul végre minden. Az oroszok kitakarodnak. Magyarország ismét szabadon lélegezhet. Meglesz az elveszett világuk is. Visszakapják ők is az életüket!

A remény derűje költözött a házba, olyan furcsa, nyugtalan derű. Nagy volt a sietség, kapkodás. A gyerek kíváncsiskodva várta, hogy mi is lesz majd. De nem történt semmi rendkívüli.

A Bégáról felhozták a csónakot, mely a kertben majd tavaszig aljával felfelé nézheti az eget.

Nagyapa már kezdte kátrányozni is az alsó deszkáit. Nagymama a konyhában olajos papri-

kaillatban úszott, a szobákban a friss rozmaringaroma-felhő kísért, míg gondosan nyitogatta a szekrényeket, és minden látható meg láthatatlan zugba nem tett egy-egy rozmaringágacsát.

– Tavaszra elriasztja a molyokat, addig meg bennünket emlékeztet a nyárra – mondta a nyomában járó unokájának.

Nagymama lehelete is rozmaringillatú volt. A gyerekek is adott egy-egy tűlevelet.

– Jó a szívnek – mondta.

Aztán csendes egyetértésben ketten rágcsálták a kedvelt fűszernövényt, mely az ő házukban a csodaszerek egyike volt.

1956 karácsonya előtt

A folyóra néző Mohaupt–Árvay ház meg a lakói továbbra is csendesen, zárkózottan éltek. Megmaradt a köznapok szokásos rendje is, de valamilyen, az unoka számára láthatatlan, megmagyarázhatatlan változás miatt nagyszülei arca elkomorult. Szótlanokká is váltak. Ezeket a napokat nem szerette a kicsi, mert vele is alig beszéltek, a háta mögött suttogva azonban annál többet. Titkuk volt. Nehéz és súlyos titkuk, melyet csak a lányukkal osztottak meg.

1957 tele

Nagyapa kevesebbet volt otthon. Amikor meg belépett a kertkapun, mindig ugyanazt mondta:

– Vendéget hoztam!

Nagymama előre tudhatta, mert ezen sohasem lepődött meg. Lassan egészen természetessé vált, hogy vendég vendéget ért a házban.

– Egy bácsi jön ma ebédre – mondták unokájuknak. Vagy azt, hogy: – Ma vacsorára jön valaki.

Szóval jöttek a bácsik. A kislánynak mindegyik egyforma volt. A magas meg sovány emberekkel sokat beszélgettek nagyszülei. Köztük volt olyan, akit csak egyszer látott, volt olyan is, aki egy időre állandó vendég lett, mint a teherautóról leugrott budapesti orvostanhallgató, aki gyakran étkezés után is ott maradt. Olvasta nagymama könyveit, közben a ház asszonya foltozta ruháját, felvarrta a hiányzó gombot.

A vendégeket válogatott jó falatok várták. Anna kitett magáért. Úrilány hozományának ÁA monogramos damasztabroszai, a meissenai porcelán étkészlet és az ezüst evőeszközök megmaradt, féltve őrzött darabjai kerültek az asztalra. Ebből sem értett semmit a kislány. Míg nagymama terített, kíváncsian megkérdezte:

- Most karácsony van, vagy húsvét?
- Hasonló!

Evés közben mindig megkérdezték a vendéget, váltóruhája van-e. Sok volt a nem, kevés az igen.

A házban ezután nem csak hétfőn volt nagymosás. Az udvar végében felállított két üstben Anna naponta főzte ki a ruhát. A gomolygó pára dérré változva kapaszkodott meg Anna hajában.

– Mit hoztál? – kérdezték naponta lányukat, amikor az a gyerekért jött.

– Holnap kétszer ennyit hozok – mondta a fiatalasszony, s a szatyorból kivette a kenyereket, melyek alatt teleírt papírok voltak, és sok-sok patikaszagú doboz.

– Mária húgom mondta – szólt Tóni –, vasárnapra elkészül azzal a tucattal kötött kesztyűvel, mellé két tucat sálát is szerezz. Meg új címeim is vannak, és neked kislányom?

Lánya rámutatott a teleírt lapokra, melyeket átadott apjának. Tóni összeszedte a gyógyszert, s mielőtt kilépett a konyhából a papírokat lobogtatva viaszolt:

- Tudjátok, hol lesz.

Idővel a kertben felállított üstök alatt kialudt a tűz. Tömött szatyrok nélkül lépett szülei házába a fiatalasszony. Tóni sem hozott több ismeretlen vendéget. Alig beszélgettek, de a rádió állandóan szólt. A gyerekek úgy tűnt, hogy mindig ugyanazt a dalt hallgatják, melyben ablakról meg muskátliról énekelnek.

Aztán a postás naponta hozott levelet. Néha többet is. Nem a szokványos kék borítékosak voltak, hanem sokkal érdekesebbek, melyekre repülő rajzolt valaki.

- Mit kaptunk? – kiáltott ki a nagymama.

A gyerek futva tette meg a kaputól a konyháig az utat.

– Öcsi! – kiáltotta örömmel Anna, mikor meglátta a kéziratot.

- Az ki? – kérdezte unokája.
- Amerikai rokon – felelte.
- Tegnap is amerikai rokontól kaptál levelet?

- Nem, kicsim, az luxemburgi rokon.
- A tegnapielőtti amerikai rokon volt?
- Nem, ausztráliai, aki Lizi tantinál van. Jegyezd meg, aranyom, hogy nagyon-nagyon nagy a mi rokonságunk! – mondta kíváncsiskodó unokájának.

1966 nyarán

először lépte át az országhatárt a leendő gimnazista lány. Először jutott el Budapestre. Örült, aztán megrémült, amikor Édesanyja egy hatalmas épület előtt a vakolatban lévő lyukak láttán sírva fakadt. Nem értette a zokogást.

– Az '56-os forradalom nyomai – mondta a fiatalasszony, s hol erre, hol arra mutatott, közben mesélt. Mesélt órákon keresztül. Ott és akkor tudta meg, mi történt 1956-ban Budapesten, és mi zajlott hosszú hónapokon keresztül 400 km-re délebben Nagybecskerekben, a nagyszülei házában.

Nagybecskerek, 2010 októbere

A beteg asszony imára kulcsolt kézzel szólt lányához:

- Jött ma levél?
- Nem jött, Anyukám. Kitől is vársz levelet?
- Hisz tudod! – ingerült lett. – Nem értem, mire várnak. Mondtam, siessenek.

Aztán másról kezdett mesélni.

– Erről sohasem beszélgettünk. De mielőtt elmegyek, elmondom. Nagyapád, Mohaupt Antal, aki súlyosan megsebesült Galíciában, aki soha nem ártotta bele magát a politikába, Nagybecskerekben és környékén szervezője volt '56-ban meg '57-ben a menekültek civil étkeztetésének és segélyeztetésének. Nagymamád, Mohauptné Árvay Anna, főzött sokuknak, mosott mindazokra, akik nem akartak, nem tudtak Écskán a befogadó központban lenni. Gyógyszert és sok menekülteket befogadó külhoni címét én szereztem be. Erről akkor és utána még nagyon sokáig muszáj volt hallgatnunk. Neked most beszélned kell erről!

Félhomály költözött a lakásba. A beteg elszenderedett. Lánya kifelé indult a szobából, amikor utána szólt:

- Jött ma levél?
- Nem, de jönni fog – felelte.

Nagybecskerek, 2012 tavasza

Mohaupt Magda 2012. január 17-ig várta azt a bizonyos levelet. Akkor mennie kellett. Magához szólította az Úr. Két hónap múlva hozta a postás a címeres borítékot. Holtában kapta vissza, amit oly türelmetlenül várt: magyar állampolgárságát.

Nagybecskerek, 2016 őszén

Itt, a déli végeken, a szórványvilágban minden nemzeti vonatkozás átértékelődik. A hallgatások is még nagyok.

A rég felnőtt unoka 60 év után is látja Nagypapját, hogyan ülteti a terített asztalhoz az ismeretlen vendégeket. Látja még, hogyan jegyzetelt, és gyűjtögette csendes szorgalommal a Nyugaton élő befogadó magyarok címét. Látja Édesanyja gyógyszerekkel teli szatyráját.

Látja, hogy Nagymama örök asszonyi odaadással fogadja a hontalanná vált fiatalokat. Látja Öcsit dideregve, ahogy hóesésben egy szál ingben érkezik. A Nagymama meg a legtermészetesebbnek vette, hogy akkor nősült fia esküvői öltönyét adja a menekült orvostanhallgatónak. Ha kellett, kötszert is cserélt, vagy épp letérdelt a lavór mellé, és az ismeretlen véres lábát mosta.

60 éve visszhangzik fülében a gyermekkori kérdés is: Most karácsony van, vagy húsvét?

Meg a nagyszülők válasza: hasonló.

Igazuk volt! Valóban hasonló. A társadalmi újjászületés reményteljes ünnepe, hogy – ő, rettenet!!! – gyötrődés, kínzás és halál legyen belőle. A feltámadás akkor elmaradt. De Tóni, Mohaupt Antal és felesége, Árvay Anna, meg lányuk, Mohaupt Magda élete mégis beteljesült a nemzettestvéreiknek nyújtott segítségben.

*

És a nagybecskereki Bégára néző házban 60 évvel ezelőtt történeteket kegyelettel emlékezve végre közzé is teszi az utolsó élő tanú, az unoka. Én.

Négy gránát

Nagymamám irodája a konyhaasztal volt. Titkos szekretere pedig a viaszosvászon. Alatta levelek, vénylek, egy-egy sütemény receptje tintaceruzával, születések és elhalálozások kivonata fontossági sorrendben, külön borítékban az özvegyi nyugdíj szelvényei és egy-két kivágott újságcikk, egyszóval az élet bizonylatainak lerakata rejtőzött ott. Az asztal túlélte két világháborút, három megszállást, forradalmakat és ellenforradalmat, jó néhány költözködést és bombázást. Ünnepeken oltár volt, a munkás hétköznapiak pedig ezer apró célt szolgált. Ha kiegészített a villanykörte, hokedlit tettünk rá, arra álltunk, máskor meg onnan szereltük a karnist, ha szögelni kellett vagy épp összeütni valamit, tűrt az asztal a kalapácsolást, az el-elakadó fűrészlökéseit, ugyanúgy, mint a hurkatöltő és a diódaráló karmait, vagy a rézmozsár csengőbongó hangját. Volt egy öreg lópokrócunk, ritka alkalmakkor, ha játszótársam akadt, ráterítettük, kétszemélyes kuckó, indiánsátrónak is kiváló játszóhely lett négy masszív lába között. Fölöttünk pedig a fiókon dobolni lehetett, de a viaszosvásznat elmozdítani, alatta matolni tilos volt.

A Forum Romanum sem volt nagyobb tiszteletben, mint családi életünk fétise, mindennapi betevőnk dizájnya, a sütés-főzés munkapadja, nagyanyám irodája. Viaszosvászonnal letakart lapját nem volt szokás családjunkban mutatójával bökdösni az *amíg az én kenyeremet eszed* kezdetű ária kíséretében, és soha nem vágott rá ököllel senki, átkainak súlyt, igazának hitelt adva, még a legyeket se csapdostuk rajta, hanem oda-suhintva marokra kaptuk a gyanútlanul „mosom kezeimet” - tisztálkodókat.

Telente, a disznóvágások idején, a hájas tészta készítésekor a konyhaasztal minden szentségénél és egyéb hasznosságánál nagyobb tisztességnek örvendhetett. Nagyanyám volt a

szertartásmester. A kandallóval egybeépített tűzhely épphogy pislákol, nehogy a hár a kelleténél jobban megereszkedjen, de a tűz sem hamvadhatott el, egy-egy gyújtósn rendre rá kellett rakni, mert különösen, ha nagy hidegek jártak, a hár megfagyott, és kenhetetlenné lett. A temperált konyha és az alapanyagok előkészítése, összekeverése, a tészta gyúrása, nyújtása, kenése és hajtogatása, pihentetése és újranújtása nagy figyelmet, szigorú időzítést követelt. Nem lehetett ki-be szaladgálni, kérdezősködni, fecserészni, a vakarózás, izgás-mozgás kizárva, a legkisebb szisszenés is megzavarhatta a műveletet, amelyet Nagyanyám fehér kötényben és hátrakötött fejkendőben végzett. Édesanyám a kandalló ülőkén, én meg szorosan mellette. Dukkoltunk, hogy jól összekeveredjen a hár a liszttel, nehogy kilukadjon, ám emelkedjek is a tészta, és kenhető legyen, és elég legyen a szilvalekvár, ha már bele se lehetett kóstolni.

Nagyanyám sürgött-forgott, hajladozott, szökődött az asztal körül, aztán hirtelen megállt, gondolkodott: hova nyúljon, mi következzen? Még a szívünk is összedobbant, nehogy valami kimaradjon, nehogy felboruljon a sorrend, akkor aztán újra várhatunk egy évet, hogy Kolbászos Rózsi néni a tilalom ellenére disznót öljön, és küldjön majd egy kis kóstolót nekünk, a szegény rokonnak. Nagyanyám nem hibázott. Dédanyák, ükanyák rajzolták minden mozdulatát, ott pipiskedett édesanyja is, Nótáros Teréz, és élesre gyújtotta leánya figyelmét ebben a különös lét-táncban.

A bűvölet közepette nekem a legnagyobb kunszt mégis a tészta megdolgozása volt. Az erősen meggyűrt és labdává gyömöszölt tésztát Nagymamám megmarkolta, feje fölé lendítette, és jól odacsapdosta, odaverte a lisztől porzó gyúródeszkához. Hogy ereje legyen, hozzá-

nyögte újra meg újra: *Rákosira, arra a kopasz fejére, Rákosira!* Munkadal volt. Lecke a történelemből, vagy intelem? Nehéz a csillagokkal való szinkronitásunkat belátni, de a hájas tészta rontásúzó voltát, az asszonyok hatalmát ma már, túl a hetvenen, bizonyosra vehetem, minden babonás hiedelem nélkül, pusztán életemet látva a maga valódiságában.

Háborús gyerek voltam, volt alkalmam megtanulni, hány méter, mennyi az az annyi... És azt is, hogy mit jelent a lélek hossza, mit jelent az, hogy bármilyen nagy legyen az a történelmi esemény, összeegyeztethető a csokoládévásárlással. Kertünkben volt egy, a háború alatt ültetett barackfácska. Családunk emlékezetében egyszer odaszaladtam, két kézre fogtam a gyöngöztörzset, és csak annyit mondtam, *bomba, ide ne ess*. Elismételtem többször, majd mintha mi sem történt volna, elengedtem égi támaszomat, és visszaszaladtam édesanyám széttárt karjaiba. Nehéz belátni a piciny és az óriás kölcsönösségét, hogy a Föld is vonzza a Napot, nem csak a Nap a Földet, jó tudni, hogy az ízek, a konyhai praktikák, a kis családi szokások, imák és ünnepek ellenállnak a pusztító haderőknek. Nagyanyám hivatala, tudós konyhaasztala ezért formálhatta gyermekkorom világát, és mérvadó lett egész életemben. Máig kedvencem a rétes, de az a régi, amelynek lazán zizzentek a levelei, és a meggy a grízzel egybeért. Ma már sehol. Csak gondolni tudok rá, szeretettel, hogy a fiaim is tanuljanak belőle, mert igazi, nagy ünnepszámba ment nálunk nemcsak a hájas tészta, hanem a rétes sütése is. Nem csoda, mert a hajtogatáshoz, nyújtáshoz való gazdag sikértartalmú lisztet szinte elképzelhetetlen volt venni, ráadásul szegények voltunk, és hájat is kóstolóba, néha-néha kaptunk feketevágáskor, Kolbászos Rózsika nénitől, nagymamám megözevgyült, zsírszagú és kacagós sógorasszonyától, akit azért hívtam Kolbászos Rózsika néninek, mert sátoros ünnepeken, ha mentem megköszönteni, mindig kaptam tőle egy szál kolbászt, mielőtt behöhömbölnödött volna terebélyes foteljébe, hogy szertartásosan kikérdezzen iskolai előmenetelemről, mert jó tanuló hírében álltam.

Nagyanyám, Jóska bátyja hirtelen halála után, rendre elküldött hozzá, bár a vígözevgy Rózsika kétszer is férjhez ment, de kizárólag mégis

csak velünk tartotta a rokonságot. Nagyi mindent megtett bátyja emlékének fenntartásáért, a disznóvágásokon hűségesen ott volt belet pucolni, és soha nem szapulta az új vőlegényeket, az új férjeket, megértette exsógorasszonyát, nem jó egyedül forgolódni az ágyban, máskülönben meg szakmabéli ember nélkül nehéz titokban disznót ölni. Rózsika nénit Nagykám nyugtatgatta, csitította, amikor a szegény asszony újra meg újra megözevgyült, és a halotti torokon az első férjét, örök nagy szerelmét, Jóska, Nagyanyám néhai bátyját emlegette, és hozzápityeregte, elvették a házát, el az üzletét, a kis szőlőjét Margitán, jobb is, hogy az ő „isten nyugtassa” férje nem érte meg mindezt a borzalmat, amúgy is belepusztult volna, ha látja, hogy Rákosi, az a piszkos hájfejű mit hozott az országra, nem csoda, hogy Debrecen minden valamirevaló hentesét és mészárosát, ha túléltek a háborút és a málenkij robotot, akkor a guta vitte el, vagy az ÁVO, butítják a népet, keresik, kutatják a rejtegetőket, seprik le a padlásokat, de hiába, mert már nincs mit elrabolni, nincs mit kivinni a dicsőséges Szovjetunióba, és még azt is megkövetelik, hogy május elsejére mindenki díszítse fel a háza elejét, jól mondta Dobi bácsi, amikor odavágta az agitátornak, ugyan mivel, hacsak ki nem szegzem a kapumra a tehen pecsáját, de már azt is elvitték!

Családi összejöveteleken hányszor megkérdezték tőlem, hallod, mert úgy tudom, jó füled van, és szépen hegedülsz, hallod, esténként a tehervonatok hogy nyögnek, fújtnak, megy mind a nagy Szovjetunióba, mindenkit behajtottak a téeszcsébe, hogy szabadon rabolhassanak, odavan Erdély, oda a Felvidék, a Délvidék, és most a megmaradt csöpp országot is kifosztják, a nyavalya törjön ki minden komenistát! Így mondták, ferdén, megvetéssel. Be is álltam a tüntetők közé, amikor egy őszi napon, ötödik óra után a szünetben arra lettem figyelmes, hogy a Szent Anna utcáról a gimnázium harmadik emeletére fölzug a *Ruszkik haza, aki magyar, velünk tart...*

A forradalom negyedik napján, mert forradalom volt az a javából, annyira boldog volt minden ember! Megalakult a Nemzetőrség, én is beálltam, és a statáriumok közepette szert tettem négy vadonatúj gránátra. Fanyeles volt mind a négy, fénylettek a robbanófej piros csíkjai, és a nyél is szépen meg volt esztergályozva, talán

túlontúl is simára, mert ha nagyot lendíték, amikor el kell dobnom, hogy repüljön, legalább tíz méterre, és kiakadjon a biztonsági szeg, a nagy lendülettől esetleg kicsúszik a kezemből, a hátam mögé vagy a lábam elé pottyan robbanni, akkor ott vagyok, hogy láthatom a hátam közepét... Ezért mondta Imre bácsi, a szomszédunk – amikor átvittem neki a kincseimet, és egyenként szétszerelte őket, megmutogatva, hol van a biztonsági szeg, hol van a rugó, amely nagy rántáskor megüti a robbanótöltetet, és működésbe jön a jószág –, hogy mielőtt nekirugaszkodnék a nagy dobáshoz, a legfontosabb, pökjem meg a tenyerem, és markoljam erősen a nyelet, nehogy úgy járjak, mint az egyszeri ember, aki széllel szemben akart turházni, és az ólajtó takarta be, ezért aztán becsüljem meg az alig használt szerencsémét!

Volt egy méretes viharkabátom. Legalább két számmal nagyobb, mint én. Jól alálöltözhettem télire, amúgy meg úgy voltam evvel is, mint minden holmimmal, hogy *észre se veszed, belenősz majd vidáman*. Ma úgy mondanák, többfunkciós és gazdaságos divat. Gyorsan növvő gyerek voltam, magasabb, mint kamasztársaim, ráadásul szemüveges, ennek köszönhettem, hogy bevettek nemzetőrnek. Nem lógott rajtam feltűnően a viharkabát, és szerencsére két oldalán, a legombolható zsebeibe éppen belefért négy kézigránát, nyelestül. Egy kiskatonától kaptam, október végén, a reformáció emléknapiján, délután hazafelé menet. A konyhaasztal fiókjába rejtettem, belefért mind a négy. Ott úgyse tűnhet fel senkinek, annyira szem előtt van.

A viharvászson kabátom seszínű ujján a nemzetiszín szalag boldogan fényeskedett, nem véletlen kaptam én a négy szép gránátot. Már az utcánkban jártam az őrsegből hazafelé menet, amikor a túloldaltól átszaladt egy kiskatona, és sebtében kezembe nyomta „*jó lesz ez még neked*”-del egyszerre mind a négyet, majd el is tűnt, mint Bucz nagyapám anyyala a sínek között. Én meg nagy öntudattal, ahogy a szovjet filmekben láttam, kétoldalt betűztem a zsákmányt az övembe, és amíg a kapunk elé értem, a hátalévő néhány méteren győzelmi felvonulást rendeztem a kihalt utcán.

Talán csak Böhm néni láthatott, aki pongyolában, a függöny mögül leskődve élte ki vágyát a

társasági életre, amelyet megszokhatott vezérkari hivatásos férje mellett, erre mondta Nagyikám bazsalyogva, hun kerék, hun talp, amiért aztán sokat elnéztem Böhm ezredes urat, akiből utcaseprő lett, s egy viseltes katonaköpenyben végezte mérnöki pontossággal, türelemmel munkáját, még a nagy szénásszekerek után se volt egy szava se, a lovakat sem szidta soha, egyszóval boldognak látszott, bár a háború óta nem adhatta meg egy fejjel magasabb feleségének a kilátást a szebb jövőre, pedig a b. neje orra alatt és állán nagy szőrszálakban nőtt ki a kíváncsiság. Föl is merült bennem, miért nem az oldala lukadt ki, és miért fenyegetnek engem azzal, ha rossz tanuló leszek, mehetek utcaseprőnek. Miért van fent, aki vezérkari tiszt a háborúban, és miért van lent, ha a szekerek, lovak után sepreget? A négy gránáttal grasszálván aztán, azon a néhány méteren, megértettem, bizony meztelen az ember. Oly bibliai kevélység, gőg és kivagyiság fogott el, beleborzongtam. Nem tudom, mennyit állhattam ott, a nagy tölgyfakapunk alatt, a vasárnapi iskola példái meddig kiabáltak még bennem, de amikor „*Éljen a magyar szabadság!*”-gal köszönt rám egy száguldó biciklista, meghúztam végre a csengőt, és gyors mozdulattal zsebembe rejtettem a négy gránátot, meg ne lássa büszkeségemet Nagyanyám.

A forradalom, 1956, akár Krisztus születése előtt és Krisztus születése után a magas történelemben, úgy a családjunkban is határvonal, életet meghatározó határvonal. A családi események kormeghatározója, mint a fák évgyűrűi.

Drága Jóskaomat, édesapádat, így mondta Nagyi, a forradalom előtti évben temettük, nagy hőesésben, Sárikámat meg, az édesanyádat, a forradalom után két évre, késő ősszel, mikor már lehulltak a levelek.

Én a forradalom őszén mentem gimnáziumba, hirtelen növésű gyerek voltam, bevettek nemzetőrnek.

Nem tudtalak visszatartani, alig láttalak a forradalom alatt, édesanyád kórházban volt, szemfenékbevérzéssel, vakon, meg se mertem neki mondani, hogy nem vagy otthon.

Ez volt a mi időszámításunk. Hát, hogy mondhattam volna meg Nagyinak a négy gránátot? Világéletében szenvedte a háborút, és anyai felelősséggel élt gyermekkorától kezdve. Tizenegy

évesen anyja helyett anyja lett kései születésű öccsének, Tóninak. Dédanyám, Nótáros Teréz négy fiút nevelt föl, és készült az unokákra, szégyellt babázni túl a negyvenen, és leánykájára, nagyanyámra bízta a csöppséget, s minthogy pékségükben a kenyértészta-maradék neve vakarcs volt, a dagasztóteknőbe pottyant, véletlenül fogant újszülöttre, a kis Tónira ráragadt ez a név, Vakarcs. Nagyanyám túl a hatvanon pedig megkapott engem, én lettem az ő Rádás gyermeke. A halálos ágyán édesapám bízott reá, mintha megérezte volna, hogy szerelmes felesége, az én édesanyám követi őt, és magamra maradok.

Nagyikám a Vakarcs és a Rádás gyerekei között négy fiút szült. Nevelte őket háború és szegénység közepette. Férjét, Gyuricát úgy összeverték a Debrecent megszálló románok, hogy görcsös fejfájása és epileptikus rohamai miatt nyugdíjazta a vasút. Nagyanyám másfél évtizedig ápolta. Nagy Miskát, dédapámat, a halni nem tudó, idős, vak és tehetetlen aggot is gyámolította, mígnem a csontra soványodott ember végelgyengülésben, nem éppen angolosan távozott. Az első háború vitte el Nagyi két bátyját, Lacit és Károlyt, Jóska a ruszki fogságból jött halálos betegen haza. Két lakásából kibombázták, mindene odaveszett, csak a tölgyfaasztala maradt. Édesapám két éve halt meg, csoda-e, hogy Nagyikám rettegve imádkozott értem, az unokájáért a forradalom minden percében?

Kamaszkorom oroszlánrészében nagyanyámban a félelmet, az örökös gyászt, a sorsában porig alázott embert láttam, az élnem lehetetlen szentet, és semmiként sem szerettem volna hozzá hasonlítani. De bizony a négy gránát mindegyike alaposan rácsófolta... És hazudnék, ha azt mondanám, hogy más jeltől nem foghattam fel, micso-da erők dolgoznak benne.

Édesanyám halála és a gyászév letelte után vagyunk. Vasárnap délidőben. Egytálétel volt az ebéd. A szomszédoktól összekéríncselt gezemicelevest csak kavargattam, turkáltam, és hiába kérte nagyanyám, hogy egyél, Hunorkám, kell a meleg étel, én mindenfélét mondtam, azt, hogy ehetetlen, nincs benne elég köménymag, a pirospaprika meg a tojás is hiányzik, a kenyér nem pirult meg eléggé, vagy éppen odaégett, egyszóval Nagyi szelíd kérlelésére sem hagytam abba

a szurkapiszkát, és ami világutálat elkaphatja az állandó szerelmi csalódásokkal küszködő kamaszokat, mind beleadtam, ahogy odakoppintottam az asztalhoz a kanalamat, és eltoltam magamtól a tányért. Ekkor fordult elő, amit akár csodaként is feljegyezhettem volna Nagymamám, özvegy Bucz Györgyné, született Nagy Róza szentté avatását bizonyítandó, ám vastagnyakú kálvinista létemre eszembe se jutott, abban azonban biztos vagyok, hogy az Öregisten jót bázsalygott a bajsza alatt, amikor Nagyi néhány lépést hátralepett, és ököllel, nagy lendületből úgy képen vágott, hogy elindult az orrom vére. Ez többet ért akkor, mint a zsidóknak a tízparancsolat, vagy mint Wagnernek a Grál. Mérték és biztonság volt, mert Nagyikám a háborús uralom alatt és többszöri elszegényedése során megőrizte szíve mélyén a lázadás méltóságát, és ha szeretett unokája sérti meg avval, hogy kétségbe vonja az ő szegénységében is működő konyhai tudományát, akkor megvédi asztalát, mint Zrínyi Ilona Munkács várát. Forróság öntött el, üdvöztető. Felugrottam, és hosszan átöleltem édes gyámomat, kicsi, hős Nagyanyámat.

Az emlékezetes ebéd, az ifjúkorom nyitányaként ért lecke, mondhatom, elkísért egész életemben. Rádöbbsentem, hogy az angyali türelemmel megáldott, a tűrés végtelen útjait bejáró Nagyanyámat is ki lehet hozni a sodrából, a messze földön híres béketűréséből, akinek a határák esztendő őszén, 1956-ban a rondaszájú fuvarozó Imre jó napot helyett úgy köszönt, *na, mit mond a mi virtikli pacifista Bucz nénink, lesz-e atomháború, jönnek az amerikaiak?*

Jöttek azok, jöttek. Bombázni. Negyvennégy június másodikán. Nem volt benne köszönet. A romok és a bombatölcsérek betérítették az egész várost, még a Nagyerdőre is jutott szeretetsomag. A gyerekek is kaptak belőle. Színes, robbanó kisautókat. Térjen észre, Imre, ismeri az Eszenyiék legkisebb leányát, Bözsit. Négy ujjá bánja, csoda, hogy nem vérzett el. Sose tanul meg varrni, pártában marad egész életében. Ezt gondolhatta nagyanyám, hallottam tőle elégszer, de egy szava se volt, csak maga elé motyogta, bolond lukból bolond szél fú, és ebben bizony megválaszolta a szélében-hosszában terjengő kérdéseket, a forradalom esélyeivel együtt. Nem csoda hát, hogy a forradalom napjaiban, akár-

hányszor elmentem hazulról, át kellett birkóznom magam a karjain, mert erőnek erejével vissza akart tartani. Egyetlenegyszer volt ez másként. Azon a hajnalon, amikor újra meg újra ismételte bársonyos hangon a világvevő Orion rádiónk: *Csapataink harcban állnak, a kormány a helyén van...*

Előző nap este jöttem haza háromnapos szolgálat után, kóvályogtam a fáradságtól, és bezuhantam az ágyamba azzal, hogy másnap vasárnap lesz, feltétlenül elmegyek az istentiszteletre, győztünk, kivonulnak a ruszki, jobb nekik egy semleges barát, mint egy leigázott szövetséges. Akár egy zsák krumpli, úgy aludtam el. Nagyi ébresztett. A vállamat rázta gyengéden, nem a szokásos „hét óra van”-nal. Azóta sem tudom, vajon szeretet vagy riadalom volt-e hangjában, de minden nyűg nélkül megmozdult bennem a lét, és azonnal éles lett a figyelmem: *Hunorkám, oda a Szabadság... Hunorkám, oda a Szabadság!*

De már meg se vártam, rohantam ki az udvarra. A nyári konyha fölött vibrált az ég, és a Nagytemplom irányából tompa dörrenések, magasan kereplő, kattogó lövések mondták, oda a szabadság.

Megcsapott a hajnali hideg. Elszántta tett. Öltözködtem. Nagyi imára kulcsolt kezét tördelte, és kétségbeesetten mondogatta, vedd magadra a bekecset is, az éjjel fagyott, meg ne fázzál. Tudta, elmegyek. *Csapataink harcban állnak.* Ez parancs. Két fia, apám és az öccse is hadviselt katona volt. Ha menni kell, akkor nincs teketória. Menni kell. Megöleltem, egy gyors „Isten veled!”-del rohantam volna, nehogy kikísérjen a kapuig, de belém hasított a félsz, megvan-e, és hol az őrség, a forradalmi bizotmány, jobb, ha magammal viszem a gránátokat. Visszafordultam. Nagyi a konyhaajtóban állt félrecsúszott szemüveggel, fésületlen hajjal, magára kapkodott ruhában, mint aki végképp tehetetlen. Elkaptam róla a tekintetemet, de ő sem akart elgyengíteni, mert épphogy odaléptem a nagy konyhaasztalhoz, már mondta is: *Eldugtam a bűdös gránátokat a galambdúc mögé.* Megvan, az a lényeg. Szaladtam a kisházhoz. A szép új gránátok jól összekoszolódtak, de annyira sürgető volt felfegyverkezni, hogy boszszankodni se volt időm.

Beállt a csend. Üres volt az utcánk. Kerülő úton indultam el. Tudtam, Nagykám a nagykapu ajtajában, és onnan integet, Isten vigyázzon rám.

Nem fordultam vissza. Alul, a Tócos-kert felől, kis girbegörbe utcákon igyekeztem a város központját bevenni. Már erősenivilágosodott, elült minden zaj, még kutyaugatás sem volt. Mi történhetett? Vége a harcnak? És a csapataink? Vigyázni kellett. A Kollégium sarkához tapadtam, óvatosan kilestem. Két tank is állt a Nagytemplom oldalánál. Ott meregette a csövét. Szégyen és düh markolászta a gyomromat, mellkasomat. Megtapogattam két zsebemben a gránátokat, és a gályarabok emlékoszlópa felé vettem az irányt, mint aki a reggeli istentiszteletre érkezett, és csak úgy nézgelődne, mert kicsit korán jött. Jé, a ruszki katonák a tankok körül lebzselnek, vidáman cigarettáznak. Mind a két torony nyitva. Bámészkodtam. Fegyelmezett léptekkel közeledtem, majd elcsúsztam a Déri Múzeum felé, hogy időt nyerjek... És bátorságot. Mit tegyek? Fújt a szél, arcomra hült a bőr, bizsergett a szájpaddlásom. Sírhatnék kom támadt. Orrig belebújtam a sálamba, bepárasodott a szemüvegem. Alig látok így valamit, hogy mérjem fel a helyzetemet? Meg kellett törölnöm. Tankok, mindenfelé tankok. A Nemzeti Bank előtt kettő. A fűvészkerti iskolára is jutott egy. Gyilkos invázió. Mint azon a nyáron, amikor mindent elleptek a mezei poloskák. A kánikulában nem lehetett nyitva egy ablak sem, mégis megmászta az ágyamat, a kispárnámat. Meglapult, lesben állt az egyik a karácsonyt hozó gobelin, a bekeretezett Murillo-angyalka könyökénél.

Jönnek, csapatostul jönnek, mérgező potrohhall, páncéllal. A kertek, a ligetek, a gyümölcsösök feketéllenek. A riadt madarak még csak nem is csipognak, nem menekülnek, bénán gubbasztanak. Dögszagú bogarak jönnek, hadüzenet nélkül. Ha eltaposod, ott marad bűzük, lebeg a világ felett. Ezek a páncélosai a szőrös lábú történelemtanárnőnek. A gimnázium folyosóján szaglottak léptei. Mocskos és szennyos járvány járja be Európát.

Felszántott, siralmas tér. Nincs élet. *Csapataink harcban állnak.* A Nagyposta és a Püspöki Palota átjárójában kiégett páncélautó, Kossuth-címeres, szétroncsolt páncéltörő ágyú, mind a két oldalon omladozó, fekete falak. Szemben a Művészet és a Tudomány szoborrá öntött egykedvűséggel tűrik. *Csapataink harcban állnak.* Hopp, Sári, itt a... a Néprajz, nép nélkül. Maradtak a romok, a szabadság romjai, kutathat a régész, már ha megengedi neki a Poloska király.

Vissza a református hit erejét példázó ördög-cérnabokorhoz! Át kellett menjek a feltört utca másik felére, közelebb a kálvinisták fává növekedett legendájához. Mintha azt nézegetném. Megtapogatom a zsebeimet, és nagy biztonság önt el. Belemelegedtem. Ha a kabátom alatt az egyikről óvatosan letekerem a vászonszalagot, és a hármasugrás után bukfacezem egyet, a többi hármat már nem kell kibiztosítanom. Nem pöffeszkedhetnek tovább, hitszegők! *Csapataink harcban állnak!*

A Hatvan utca felől néhány idős ember igyekezett a templomba. Úgy látszik, lesz istentisztelet, pedig nem is harangoztak. Sietnem kell. *Aki magyar, velünk tart! Éljen a magyar szabadság! Ruszlik haza!* El kell döntenem, mit kiabáljak az előtttem álló rövid úton, ha megvan, akkor egy mély lélegzet, és rajta. Ez lesz az én egyszemélyes szabadságharcom.

Itt tartottam a hősi halálom történetében, amikor, ahogy édesapám tanította egy hajdani nap-sütött vasárnapon épp ehhez a helyhez közel, a Kálvin tér felé menet, Homo proponit deus disponsit. Ember tervez, Isten végez. Megfogta valaki a könyökömet. Hátranéztem. És eddig tartott az én kamikazém.

Egy lány volt a korcsolyapályáról. Ma sem tudom őrangyalom nevét. Biztos néhányszor az ő derekát is elkaptam hátulról, és visongós gyors tolatásba kezdtem, ahogy ismerkedni volt szokás nagyfiúsan, talán el is estünk, összegabalyodva, én nevettem, ő meg villámzó tekintettel elutasította próbálkozásomat. *Mit csinálsz itt?* Elakadt a lélegzetem, oly odaadóan kérdezte. *Elmarad az istentisztelet,* kerekedett rám barna szeme, ahogy a sálkendője alól kinézett. *Kísérj haza.* Azzal hátat fordítottam az arcvonálnak, és hagytam, hogy a lány vezessen, a közeli Nyomtató utcába, ahol özvegy édesanyjával lakott. Nem hívott be magukhoz, csak a kapuajtón belülre, és ott hosszan számolgattuk, hogy éppen ez az első adventi vasárnap. Dzsipek csikorgásai, ruszki és magyar parancsszavak egyvelege volt odakint. Nem engedett elindulni. A párhuzamosok találkozásáról fecsegett, mint aki érti a bizonyítást. Amikor aztán végigsepert a városon a belénk fagyott csend, levetettette jobb karomról a nemzeti színű szalagot..., és hamuban sült pogácsa nélkül bocsátott útra, kérdésemre sem válaszolt, hogy mikor jön korizni, gyorsan bezárta mögöttem kapujuk ajtaját.

A poloskafajzatok alig várták, hogy ébredjenek az emberek, éppen csak szállingóztak itt-ott a belvárosban, a mellékutcákban és a Nagytemplomhoz vezető Vörös Hadsereg útján, máris elkezdtek az igazoltatásokat, pedig nem volt kijárási tilalom. A ruszlik és a ruszkivezető pufajkások megmotozták az utcára merészkedőket. Már egy üres töltényhüvelyért is elvittek bárkit. Másodszor is megmenekültél, öcsi, a hősi haláltól, foglalta össze másnap a vasárnap történetét Zoli, édesanyám keresztfia, soron kívüli titkos megbeszélésünkön, a faskamrában.

Otthon a négy gránátot visszaraktam a nagy tölgyfaasztal fiókjába. Nagyanyám és én fegyverrejtegetők lettünk. Se a békés, se a fenyegető felszólításra be nem szolgáltattuk. Karácsonyra hazajött a kórházból édesanyám, nem vakult meg, felszívódott a bevérzése, nyugalomra volt szüksége. Nagy titokban újra a galambdúc mögé kerültek a gránátok. Hosszú telünk volt. Reménytelen várakozással és rossz hírekkel teli. Aki gyászokárdát hordott, összefogdosták. A vagongyárból hetente behívták a felosztalt munkástanács tagjait, és a pufajkások véresre verték őket, pedig Debrecenben alig volt ellenállás, a városparancsnok elsőként állt át a Kádár-huszárokhoz. Egyik osztálytársam bátyját sorkatonaként a Sámsoni úti laktanyában érte a ruszlik orvttámadása, súlyosan megsebesült, épphogy sikerült az életét megmenteni. Meglátogattam, hasát, mellkasát roncsolták a repeszek, sikerült ugyan összevarrni, de birkózni már soha nem tud, pedig ifjúsági bajnok volt.

A forradalmi bizottmány őrségében egy cigányfiú váltott le. A zenedéből ismertem, legendásan jó hegedűs volt, ott állt a kapuszárny mögött, amikor a ruszki tank benyomta az egész kaput, és hármat belelőtt az épület oszlopsorába. Szegegy srác bomlott aggyal kórházba került, hangszert már soha nem fog a kezébe, osztályfőnököm eltűnt, azt rebesgették, hogy letartóztatták, a „*Márciusban újra kezdjük!*”-ből semmi nem lett, a tizenötödikei ünnepséget beszorították az osztálytermekbe, s nem engedték a Nemzeti dalt elmondani. Az orosz visszajött, németet csak fakultatívan lehetett tanulni. A gimnázium önképzőköreit két-három tanár is ellenőrizte, elsősorban a vad kommunista új osztályfőnököm. A gimnáziumban a Kommunista Ifjúsági Szövetség toborzása édesgetéssel, fenyegetéssel, spiclik beszervezésével folyt. Nehezen jött el a nyár.

Döcögött a magas történelem, sok defekttel, lent a mi életünk pedig sok elfojtással. Nem csoda, hogy a négy gránát elszabadult, és megkezdte önálló életét. Nagyit nyugtalanította a sok stáriális fenyegetés, ezért aztán éjjelente felmászott a rozoga létrán a kis ház padlására, a rongyokkal együtt lehozta óvatosan a gránátokat, és kerülve a kivilágított utcákat, kereste azt a helyet, ahol megszabadíthatná családjukat a veszedelemtől. A kistemetőből, ahová focizni jártam, visszafordult, egy üres telken az összedrótzott kerítésen átbújt, de mégsem hagyta ott, eszébe jutott, hogy a hóban a lábnyomok elárulják. Nem tudom, hány éjszakán át, és hány próbát tett, de sehol nem volt szíve magukra hagyni a robbanó szörnyeket. Egyszer letette egy szemégyűjtőbe, de egész éjjel nem tudott aludni, rémképek gyötörték, alig várta, hogy megvirradjon, gyorsan visszahozta az átkos csomagot. Végül megvárta, hogy felengedjen a föld, kezdődjenek a kerti munkák, és a kisház mellett elásta mind a négy gránátot. Fel is tűnt nekem, hogy soha nem enged ott dolgozni, az ő kis kertjében még geblyézni sem volt szabad. Ritkán sütött oda a nap, nem nagyon termett ott semmi, évről évre burjánzott a futópletyka, mégis állandóan locsolni kellett. Nagykám egész áriákat zengett, amikor a kertcskéjében a semmire se jó növény apró kék és sárga virágokat hozott a dupla orgonák és a rózsafák árnyékában. Gyanút fogtam, és felmásztam az elfelejtett galambdúcomhoz. Hát persze hogy nem volt ott a négy gránát! Megszeppenve várt rám lent Nagy. A köténye szélét morzsolgatta, s még le sem ereszkedtem, nyugtatott. Aggodalomra semmi ok, senkire bajt nem hozott, sehol nem volt lelke otthagyni, és látva megnyúlt képemet, büszke mosollyal adta elő: eláztatta a dögöket. Ezért kellett annyit öntözni a kert innenső sarkát. Ez volt az oka, hogy az ő semmire se jó virágjai közé még behasalni sem engedett, ha Mariska néni unokáival indiánosdit játszottunk.

Kettős halált rejtett a zug, tilos volt odabújni. Dédapám halálakor kisgyerek voltam, de már segítettem cipekedni, meszelni a kisházat. Nagy holmija közt egy festett katonaládában találtam két képet, Dózsa György és Damjanich János volt a rézmetszeteken. Megmaradt bennem a két férfi szigorú arca és elszánt tekintete. Gyakran felötlött

bennem: vajon mit kerestek azok a képek a rejtett kincsek között? Nagy kálváriája a négy gránáttal megadta a választ.

Ahol született, egész életében ringatta a bölcsőt. És temetett. Halálban iskolázott figyelme az élőkért és a holtakért maga volt a lét. Szelíd szeretete a legnagyobb bátorság, lázadás és szabadságharc volt gyáva, gyilkos korunkban.

A négy gránát számunkra a hidegháború volt. Az évek múlásával fenyegetése nem csökkent, egyre elevenebb lett. Már nem lehetett tudni, hogy a szorongástól félek-e, vagy a félelemtől szorongok. Nagy nehezen erőt vettem magamon, mert vidéken kaptam tanári állást, el kellett költözni, ott kellett hagyni a gyermekkor színterét, nem maradhatott örök veszély utánam. Imre bácsihoz fordultam, ötvenhatban ő magyarázta el, hogyan működnek a gránátok, hátha tud megoldást. Jót tett az áztatás? Kiáshatjuk-e?

Víz nélkül ugyan nincs élet, de a gránátok semlegesítésében a sok hákettő semmit nem használhatott, maradtak gyilkos fegyverek, csapott a térdére jó szomszédunk, Imre bácsi. Legfőlebb a vászonszalag rohadt el, töprengett, annál jobban fennállhat a robbanás veszélye! Újra a térdére csapott, és ahogy húsz évvel azelőtt Jutason megszokta, kacskaringós káromkodással fűszerezte rögtönzött kiselőadását. Papírt vett elő, kismogatta, kihalászta zsebéből az agyonhasznált tintaceruzáját, és megcsippentve a csonkot, lerajzolta a gyújtószerkezetet. Komótosan taglalta, mekkora pusztító erő, ha mind a négy töltet egyszerre robban. Rám-rám nézett nagy jelentőséggel, mint aki élvezi szorultságomat. Kivert a veríték. Egyre kevésbé remélhettem, hogy ő majd hatástalanítja az átkozott gránátokat. A felesége, Zsófia néni aztán megnyugtató. Az első házasságából való nagyfia légóparancsnok. Megkérdezi, mit lehet tenni.

Néhány nap múlva tűzszerészek szálltak ki, és most már azon imádkozhattunk nagyanyámmal, hogy a három kiskatonának semmi baja ne essék. Kora nyár volt. Sütött a nap, emlékezetes perceket éltünk át.

A négy gránát mértéke lett életemnek. Féltett is nagyanyám. Shakespeare darabjával így intett, *Látod, Hunorkám, szegény Hamlet hogy belepusztult az igazságba.*

Az én '56-om, már ha van olyan

0.

Manapság a nagy sorsfordulók emlékidézésével tele a média – oly sok mindennek van évfordulója, jószerével az évfordulókról szól átpolitizált életünk –, az ember csak kapkodja a fejét: x született, y meghalt, sokadik csata és háború, megannyi dátum és esély a politikának... Így aztán nem kell csodálkozni azon, hogy a fentiek kapcsán többnyire a politikából csorognak át a szavazatvadász-mondatok, melyekben évszámok villódnak, melyek apropóján a nemzet lelkiismeretére apellálnak ilyen vagy olyan okból. Mert ugye mindig választás előtt állunk! Mindig van politikai oldal, amelyik a hatalmat meg akarja tartani, illetve meg szeretné szerezni azt. Jobbára erről szól a demokrácia, sajnos.

Minderről a klasszikussá lett elszólás jut az eszembe, hogy ugyebár van jó turul, meg van rossz turul... Balos meg jobbos és liberális! Szegevény kerecsensólyom meg mit sem sejtve fog zuhanórepülésbe a prédának esélyt sem hagyva. Szóval, átpolitizált mindennapjaink okán nem igazán szeretek megszólalni, hiszen a lármás kakofóniát felesleges erősíteni. Aztán valami módon mégiscsak beállok a sorba, és meggyőződésem ellenére pacsirtaálcás sirályként mondom a magamét. Most éppen '56-ról, vélt vagy valós, de mindenképpen személyes érintettség okán.

Többször írtam már erről, mi több, családi együttlétek idején elő-előkerül a téma, de sokadjára is úgy jártam vele, mint a Doberdóról visszatért obsitos bakák: rajtam kívül senkit nem hozott lázba a történet. Pedig mindent megpróbáltam! Csendes, sorozat- és focimeccsmentes estén hozakodtam elő a történettel, olyankor, amikor úgy véltem, a figyelem központjában vagyok. De csak annyit értem el, hogy fiam, aki pályája kezdetén tanárnak készült, és hallgatott pedagógiát meg fejlődéslelektant, mindössze annyit mondott, hogy valós emlékeim nem lehetnek

az eseményekről, hiszen akkor még csak egyéves voltam, márpedig az emlékek hároméves korig törlődnek! „Az agy *reszetel*, érted?” Úgy vélte, jobban bevészódik borsónyi agyamba, amit mond, ha számítógépes szakkifejezést használ.

Konokságomban mégsem akartam, akarom veszni hagyni ezt a már magam sem tudom mi-csodát, nevezzük hát a fentiek dacára is „emlék”-nek az alább kifejtendőket!

A szép októberi napok évről évre újfent eszembe juttatják a „törlődött emlékeket”, és ekkor, mint egy házaló, elindulok, hogy tanúkat keressek emlékgazamhoz.

Végigjárom a még élő családtagokat, bár már ennek a mondatnak csak múlt időben van létjogosultsága, hiszen azok közül, akik akkor ott, a kiskonyhában körbeülték a rádiót, mára már csak én vagyok életben.

I.

Hogy is van ez?! Majdnem pontosan egy évvel és egy hónappal a magyar forradalom kitörése előtt születtem Közép-Bácskában, Topolyán, ahol akkoriban még a lakóházak előtt álló diófák törzsét – legalábbis a Széles utcában – fehérre meszelték, amit anyám nagyon elítélt, mondván: a mész megégeti a fák kérget.

No de nem erről akarok írni, hanem a forradalom emlékeről, pontosabban arról, hogy egyévesen, egy hónaposan és egy-, majd többnaposan milyen emlékeim maradtak a bérelt Széles utcai ház nyári konyhájának kartonpapírral leterített asztaljáról, ahol esténként, lefekvés előtt játszhattam még egy keveset.

A konyha egy különálló épület volt, a nagykaputól jobbra, mögötte, de még a virágágyások előtt is állt egy hatalmas diófa. Ahogy már fentebb említettem, a ház előtt is azok voltak, melyeknek törzsét anyám meggyőződése ellenére fehérre meszelte, így igazodván a szomszédokhoz.

Négyen laktunk itt: apám, anyám és a mindig feketében járó, akkoriban már régen elvált aszszonyként élő nagyanyám, no meg én, a már csetlő-botló gyerekeMBER.

A nap nagyobb részében anyámmal ketten voltunk a portán. Nagyanyám korán elment a kórház mosodájába, apám meg a Május 1. gyárba járt a vasúton túlra, és mindketten csak délután értek haza.

A délelőttök többnyire azzal teltek, hogy anyám aggódva figyelte tétova lépteimet. Önfeledten gyalogoltam végig a virágágyások között, melyekbe többnyire sarkantyúkat ültettek, mert az ertyőszerűen szétterülő levélzetű virágok elnyomták a gyomnövényeket. Iszkoltam, akár ha múlt idővel versenyeztem volna. No, azért voltak még gondjaim az iszkolással, hiszen többször elbotlottam, letenyereztem. Néha négykézláb, mászva folytattam úttalan utamat, de közben felfedeztem az udvart, a pincét és a padlást, majd a kút körül settenkedtem nemegyszer. Nyár elején a kislibák keltették fel a kíváncsiságomat. Papírdobozban voltak a puha sárga kis jószágok, és sűrűre vetett kukorica levelét, mislinget ettek. Csak simogatni volt szabad őket, pedig oly szívesen kézbe vettem volna bármelyiküket. Őszre már tollas, nagy, fehér, acélkék szemű madarak lettek, és nagyon tudtak csípni. Nem is mentem a közelükbe. Inkább a szomszédék vörös kanmacskájával barátkoztam. Mivel kutyánk nem volt, a kandúr rendszeresen a fal tövében aludt a napon, s tőlem nem futott el, hagyta, hogy bundáját megérintsem.

Nagyanyám érkezett haza előbb, hát eléje lehetett futni a téglaszlopos folyosón, amit gangnak mondtunk. Futottam is, de elbotlottam, és homlokom a téglák sarkába ütöttem. Míg élek, a sérülés nyomát viselem. Friss disznózsírral kenték be a sebet. A zsír lassan olvadt, az arcomon lefolyt, s a nyakamon elérte inggalléromat. Lucskos, zsíros lettem, és a sírást csak akkor hagytam abba, amikor apám hazaért, a diófához támasztotta kék „Partizán” kerékpárját, leguggolt kitárt karokkal, és nevetve megkérdezte: Hát hol az én kisfiam?

II.

Az este lassan jött, és mindent feketére festett. Az udvar és a nagy parasztház eltűnt a sötétségben. A konyhában lámpa világolt, egy hatvanas

éggő, ahogyan a szüleim mondták. Az ajtó üvegén átszűrődő fény hosszú csíkot világított meg a konyha bejárata előtt. Ha kinyílt az ajtó, akkor látszott a járda, amely csupa darab, negyed, fél meg háromnegyed, igencsak kopott téglából volt kirakva.

Október végére már magabiztossá lett a járásom, aminek úgy örültem, hogy az ébrenlétek örökös járkálással teltek. A délelőtt és délután a kerti utakon telt, jószerevével mindig útközben voltam. Anyám néha rám szólt: Vigyázz a virágokra! Vagy: Oda ne menj! De hogy hol volt az oda, azt nem tudtam.

Estére már beszorultunk a konyhába. A spartheltben tűz égett, kellemes, álmosító meleget árasztott. Az asztal alatt nagy kartonpapír terpeszkedett, azon játszhattam. A lelógó terítő alól ráláttam a kissekreényen álló Tesla rádióra. Ez volt a család büszkesége, még születésem előtt vásárolták. Világvevő volt! Leginkább zölden világító varázsszeme vonzott, amely ha állomást kerestek, összehúzódott, szinte csak egy vonal volt, majd pillanatokra teljes zöld foltta változott. Fekete gombjait nem volt szabad bántanom. Ha néma volt, nem világított, akkor sem mehettem a közelébe. Nem gyerekeknek való, mondták.

Szóval, azon az októberi estén történt valami, mert a máskor csendesesen beszélgető szüleim a rádió köré ültek, és sokáig szótlanul hallgattak.

Aztán a következő napokban délelőtt és délután is szólt a rádió. Majd a szomszédék, a vörös kandúr gazdái is átjöttek híreket hallgatni. Sokáig időztek, aminek nagyon örültem, mert tovább játszhattam, mint rendszeren szabad volt.

A felnőttek többnyire hallgattak, de néha hangosan, néha suttogva beszélgettek. Aztán apám kikísérte a vendégeket, majd miután bejött, még anyámat hallgatta figyelmesen. A törékeny aszszony esténként beszélte ki magából a napi némaságot.

III.

Egy meleg, október végi napon látogatóban voltam anyámnál, és eszembe jutott az én '56-os emlékem. Mint egy kisdiák a leckét, úgy mondtam fel a bennem kavargó emlékmorzskákat. Anyám kék szemében csodálkozás tükröződött. Hogy te miket tudsz?! – jegyezte meg. Majd elkezdett beszélni arról, hogy sok börtöntöltelék

is kiszabadult akkor, hogy a volt nagyurak így-úgy, de vissza akartak mindent csinálni, meg az oroszok... Szóval, ahogy az már lenni szokott: semmiben nem értettünk egyet.

Végül azt mondta, hogy a Szabó családot hallgatták esténként a szomszédokkal. Bosszankodva jöttem el tőle. Szokása szerint a kapuig kísért, megvárta, míg beülök az autóba, ott állt a nagykapuban, keze a kilincsen. A visszapillantó tükörből láttam, hogy hosszan nézett utánam.

Hát, valójában semmire sem jutottunk. Azért évente egyszer, októberben visszatértünk a témára, ő mindig mondott néhány újabb adalékot, de mindig az olvasmányélményei alapján. Tisztelettudóan meghallgattam fejtegetéseit, akár apám egykoron, de többnyire nem reagáltam a hallottakra. Nem sokkal a halála előtt, talán éppen az előző őszön, éppen ő hozta fel a témát. Tudod – mondta –, az egy nagyon szép, meleg október végi idő volt. A rádiót napközben nem hallgattam. Este, vacsorakor csaptuk fel, bemondták a híreket, ha volt rádiójáték, azt meghallgattuk. A Szabó családra mindig átjöttek a

szomszédok. Öreganyád a végét többnyire elaludta, eltörődött a nap végére.

Akkor bemondták a tüntetéseket meg a rádió ostromát. Másnap már a szomszédokkal együtt hallgattuk a híreket. Nekik nem volt rádiójuk, hát átjöttek... De beszélni nem igen beszéltünk arról, hogy mi történt odaát. Tudod, közel volt még '44 emléke. Nem akartunk bajt, nem bíztunk senkiben. Mert nem is lehetett, azok olyan idők voltak. Te tényleg emlékszel a rádióhallgatásra? No látnod, ezért nem lehet gyerek előtt nem neki való dolgokról beszélni!

Aztán anyám is elment. Már nem volt alkalmam megmondani neki, hogy a Szabó családot csak 1959-től hallgatták, mert akkor indult a rádiójáték.

Egyedül maradtam az emlékeimmal, meg a kétellyel, hogy valósak-e, vagy csak képzelem őket. Mára végképpen nem tudom, mit gondoljak, mert néha olyan valósak tűnik mindaz, amit lehet, hogy későbbi emlékekből raktam össze. Az én '56-om... Már ha valóban volt, van olyan, minden bizonnyal csak bennem él.

Egy Bella István-vers margójára

Tiltakozni? Nem volt szabadalmam.
Szárnyaim csak álmomban nőttek.
Egy másik, elzárt világ hangja
nekiütődött a kerítéskőnek.

Az éljenek zenéje rakódott húsomra,
gyerekként könnyű teher a hamis.
A „csitt” beszélt. A fal fülét hegyezte,
és kötelet fontak a faágak is.

A handabandák dobszava égig ért,
csak a belek tiltakoztak zárt helyen.
A „Vörös Csepel” ütemére léptem:
bár tudtam, hogy sántít az énekem.

Lelkesedésem egyszer tanktalpak
préselték papírrá. De a költő
nem hazudik. A hallgatás beszéd is.
A gügyögő tiltakozás csak homokvár.

Pénélopé szavai Odüsszeuszhoz

(Ami Homérosznál kimaradt)

Megjöttél hát annyi elveszett év után.
S most azt várod tőlem, hogy átöleljelek,
s térded átkulcsolva édes szavakkal kérjem:
Mesélj az éjszínű vizekről s a nyárról,
vad szelek mérgéről, csendhozó apályról!

Élmények tengerében fürösztöttek bőröd,
míg én álmaim lágy kelméjét szőttem.
Szemem körül a könnyek ráncokká mélyültek,
hínárként vett körül a lassú hervadás,
s szívem hallgatása volt a jeladás,

hogy álörömök hajója itt kikötöt nem lel.
Beburkoltam magam buta hűségembe.
Ha forró éjszakákon fellázadt a testem,
Trójára gondoltam, nyílzáporhalálra,
s féltő aggodalmam békét vont a vágóra.

Trója köveit már réges-rég széthordták,
Aiolosz dühödt szelei is pihentek néha.
Hajóid kószáltak csak? Vagy a szíved is?
A ködös, sziklás partokra gondoltál valaha?
Mit jelent Télemakhosz? És mit Ithaka?/

A hit és a szeretet ereje a kanadai '56-os magyar emigrációban

Hatvan év távol a szülőhazától. Miért? Mert hatvan évvel ezelőtt az élet, pontosabban a tíz nap remény után a reménytelenség hozta azt, hogy el kell hagyni az országot. El kell hagyni az édes – 1920. június 4. óta immár kis – hazát. Búcsút venni, mert búcsút kell venni. Ha nincs másként, akkor búcsú nélkül is búcsút kell venni. Útnak eredni, mert útnak kell eredni. Elindulni, mert el kell indulni. Miért? Az életért! Az életben maradásért! Miért? Mert el kellett kerülni a statáriális bíróságot, a börtönt vagy a Szovjetunióba deportálást. Ott kellett hagyni a hazát. Ott kellett hagyni a szülőt, olykor a nagyszülőkre kellett bízni, ott kellett hagyni a gyereket, ott kellett hagyni a rokonokat, barátokat, ismerősöket. Miért? Mert menekülni kellett a hazából! Szívükben a levert forradalom és szabadságharc életre szólóan meghatározó, felejtethetetlen, még az unokák nemzedékének is átadandó élményével, emlékével és egy maroknyi anyafölddel a vándortarisznyában eredtek útnak.

Honnan? Hová? Hogyan?

Megtudjuk, hogy élte ezt meg az a harmincnegyzet ember – a harminchétezerből –, aki kanadai emigrációba kényszerült, és elmondja élettörténetét Dancs Rózsa *Add tovább a lángot* című könyvében.

Mintha harmincnegyzet meg nem írt regényt olvasnánk 268 oldalon. Mert mindegyik történet ebben a maga terjedelmében is izgalmas, olvasható úgy, mint harmincnegyzet színopszist. A színopsziszba foglalt *regények* tagoltsága hasonló. Mindegyik történet arról szól, hogy hogyan élt szereplője 1956. október 23-ig. Majd mit csinált, mi történt vele a november 4-ig tartó varázslatos napok alatt. Mit azután, mikor kiderült számára, hogy menekülnie kell, és hogyan sikerült átjutnia a határon. Főként az osztrák határon, a később

indulóknak pedig a jugoszlávon. Élet a menekülttáborban. A befogadó ország kiválasztása vagy kiválasztatás a befogadó ország által. Tengeri betegségben szenvedve, vagy anélkül, az óceánon át, szerencsésebbeknek repülőn út az ismeretlenbe. A megérkezés pénz nélkül, jobbára angol vagy francia nyelvtudás nélkül egy hatalmas kiterjedésű országba, Kanadába. A szovjet megszállók ellen fegyvert fogott, a nyugati világ által cserben hagyott magyar forradalom menekültjeit szívesen várták ott még akkor is, amikor a nyugati világ *már belefáradt a nagy exodusba*.

J. W. Pickersgill bevándorlási és állampolgársági miniszter személyesen is meglátogatta az ausztriai menekülttáborokat. Mr. Cox, Ausztria akkori kanadai nagykövete társaságában felkeresték azt a tábor is, amelyben a soproni egyetem mintegy fele, huszonöt tanár a családjával, és a hallgatók, összesen vagy négyszázan voltak elhelyezve.

Az erdőmérnöki kar dékánja, dr. Roller Kálmán felelősnek érezte magát értük, egyben akarta tartani a csapatot, és újra szerette volna kezdeni az egyetemi életet egy olyan országban, ahol a hallgatók magyar nyelven folytathatják megkezdett tanulmányaikat. Levelezésbe fogott a világ több egyetemével, de a kapott válaszokkal nem voltak megelégedve. És ekkor érkezett a kanadai küldöttség a felajánlással, hogy a vancouveri egyetem soproni divízióként befogadja őket.

Az új hazájukba érkező soproniakat, mikor végigutaztak befogadási helyükig, minden nagyobb város állomásán diákküldöttség üdvözölte, professzoraikkal az élükön, még ha késői órán futott is be velük a vonat.

„A dékánunk és a diákküldöttség a vancouveri egyetem elnökével, dr. Norman MacKenzie-vel sikeresen tárgyalta, és a továbbtanulásunkról biz-

tosítottak. A befogadásunkban nagy szerepe volt James Sinclair-nek, az akkori föderális halászlát miniszternek, a jelenlegi miniszterelnök, Justin Trudeau nagyapjának. Ő volt az, aki felvette a kapcsolatot Pickersgillel. Ő British Columbia-i volt, ismerte az itteni erdészet helyzetét. Felismerte a lehetőségét annak, hogy a magyar szakemberek segíthetik a kanadai erdőipar fellendítését – idézem az egyik emlékezőtől. Azért nem írom ide a nevét, mert akkor le kellene írnom mindegyiküket, akik mint az UBC, az University British Columbia hallgatói öregbítették a saját hírnevükkel az 1735-ben Selmecebányán alapított Bergschule, 1763-tól Bergacademie hírnevét. De mert „mindnyájan jártunk egyszer az Akadémián...” (én például az NME, a Nehézipari Műszaki Egyetem Kohómérnöki Karán, <http://mkdsz.hu/content/view/34066/202/>), azok kedvéért, akik nem, inkább a történelmi tényeket említem itt. Az Akadémia a *körülmények* miatt 1918-ban előbb Budapestre, majd Sopronba költözött. Az akadémistáknak nem kis szerepe volt abban, hogy Sopron a hűség városa lett.

Ismét a *körülmények* hozták úgy, hogy 1948-ban az erdőmérnöki kar és a bányász kar alacsonyabb évfolyamainak kivételével Miskolcra költöztették az egyetemet. Zárójelben: Rákosi Mátyás nevét is viselte. Viszont azt, hogy ezt az áthelyezést milyen bölcs »jövőbelátással« tették, a *körülmények* igazolták 1956-ban.

A világ második legnagyobb kiterjedésű, de igen gyéren lakott országának irdatlan fenyőerdői, a vöröstölgy-erdők, a juharfák (az 1867-ben alapított állam zászlóján is szerepel a juharlevél), az indiánok által totemoszlop készítéséhez is használt cédrusok, de az úttalan utak is jól jártak a kiválóan képzett magyar mérnökökkel.

Mikor a *körülmények* úgy hozták, már a Nyugat-Magyarországi Egyetem nevet viselő, annak részét képező soproni campusra is került cédrusból készült kopjafa-totemoszlop, avagy totemoszlop-kopjafa.

Alapfontosságú tények leírásában az erdőmérnökök egyenkénti és így szerves egységet képező beszámolóit nem különböztetjük egymástól.

A forradalom és szabadságharc, mint az utóbbi két évszázad második forradalma, az 1848–49-es forradalom és szabadságharchoz hason-

lóan az „októberi márciusi ifjakban” is egyformán, „ha kell életünket is az oroszok által megszállt hazánkért” elszántsággal rendelkező harcosokat faragott a serdülő kamaszoktól kezdve az ifjakon át minden jóézésű magyar emberből. A haza becsületéért a magyar virtussal harcoltak itthon, és így dolgoztak, tanultak, szereztek dicsőséget az új hazában a réginek. Nem volt ám könnyű, mert a kerítést nem fonják ma sem, de az ötvenes évek végén és a hatvanas évek elején még kevésbé sem fonták kolbászból. Munkaalapú társadalomban nehéz fizikai munkával kezdték a menekülteket, segédmunkásként, órabéresként, majd tanulás mellett elérték, hogy jobbára mindannyian igazgatói székéből vagy hasonlóan magas állásból, magas kitüntetéssel jutottak a nyugdíjig. Ekkor sem hagyták abba a szakmai munkát, de ez került a második helyre, az innentől kezdve elsőrendűvé lett magyar közösségeért, közösségekben végzett tevékenység után.

A kötet minden szempontból széles körű betekintést nyújt abba, az egyes interjúalanyok beszámolóin keresztül, hogy milyen magyar szervezetek működnek, illetve működtek az elmúlt hatvan évben Kanadában. Hogyan emlékeznek a hétköznapiakban, a családban, mit mesélnek a gyerekeknek és az unokáknak arról, amiről a nagy évfordulón az ünnepi szónok így beszélt a forradalom 60. évfordulóján. Hogy hol, melyik Magyar Házban? Ezt sem írom ide, mert tapasztalatom szerint is, hasonlóan vélekednek, beszélnek erről nemcsak Kanada-szerte, de az egész világon az ötvenhatot túlélte honfitársaink. Mi, akik „kalandvágyból” itthon maradtunk, ugyanúgy, mint ők, akik – mint mondták akkoriban – a kádári konszolidáció idején „kalandvágyból” távoztak.

„Meggyőződésem, hogy ötvenhat győzelmét a szeretetnek köszönhetjük, szeretett drága hazánk és egymás iránti ragaszkodásnak, amikor együtt, vállvetve akartunk megszabadulni az idegen megszállóktól és az ország nyomorgatóitól. Szerettük és védtük egymást. Minden összecsapás után számba vettük a veszteségeinket, és ha nem voltak áldozatok, örömmel ölelgettük egymást, de ha valaki elesett, sírva búcsúztunk tőle a Corvin közben.

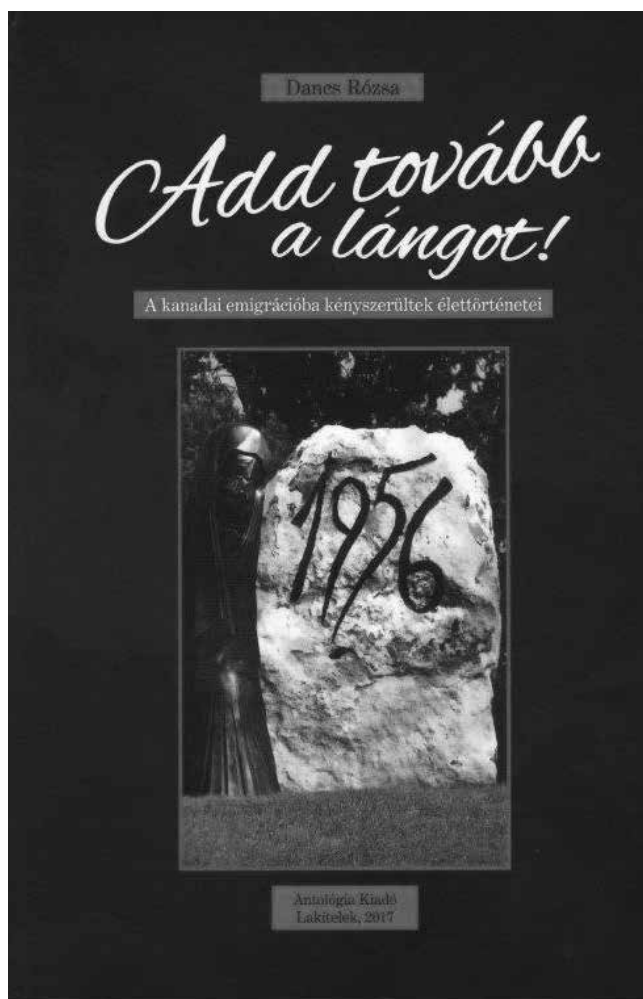
Most már bátran kimondjuk: akik meghaltak, a magyar hazáért áldozták az életüket. Az ölelés megmaradt közöttünk: ha találkozunk mi, '56-os

bajtársak, máig megöleljük egymást, ha levelet írunk egymásnak vagy telefonálunk, mindig elhangzik az »ölellek« köszönés.”

Nagy köszönet és „ölelés” Dancs Rózsának ezért az újabb dokumentumkötetért. Az interjúk kapcsán a hazai olvasók esetében nagy érdeklődésre számíthat a kötet azért is, mert egy ismeretlen távoli ország életébe és a menekült magyaroknak ebbe az életbe való beilleszkedéséről kapunk képet.

Írásom zárásául a szerzőt idézve ajánlom a kötetet:

„Azzal a meggyőződéssel adom az olvasó kezébe ezt a könyvemet, hogy minden sora igaz. Mindenki a legőszintebben tárta fel életének legfontosabb mozzanatait – kezdve 1956. október 23-tól – mai napig. Köszönöm mindenkinek, aki vállalkozott arra, hogy megossza élete történetét másokkal azért, hogy nemcsak gyermekeiknek-unokáinknak, hanem a jövő nemzedékeknek is bizonyíthassuk: nem lehet beletörődnünk abba, hogy meggörbült gerinccel, alázatosan hajlongva éljük le azt az életet, amellyel Isten megajándékozott bennünket. Mert emberek vagyunk, és az emberi méltóság, a szabadság mindenkinek kijár!”

Aczél 100

Szinetár Miklós, mint nyulat a cylinderből, a minap előhúzott a kalapból egy interjúfilmet, amely Aczél Györggyel készült. Aczél száz éve született, tehát indokolt a majd harminc évvel ezelőtti film bemutatója. Élete egyik kezdeti pályavonzalma a színészet, a háború alatt hasznát vette képességeinek, mint mesélik, SS-tiszti egyenruhában mentett meg embereket Pesten. Érdekes kérdés, vajon Kádárhoz való viszonyában színészkedett-e. Ha így is tett kezdetben, a későbbiekben ezt biztosan nem gyakorolhatta, mivel életveszélybe sodorta volna magát, de különben is, belenőtt az ideológus és legfőképpen az eleven emberek sorsát rendező szerepébe. Ez egész embert kívánt, s vélhetően teljességgel „odatette” magát. Azonosult szerepével...

„Mint ismeretes – írja Marx József a vaskos Jancsó Miklós-monográfiában –, Aczél György 1957 áprilisában cserélte el a 23. Állami Építőipari Vállalat igazgatói székét, amit Rákosi börtönéből szabadulva kapott, 1954-ben. Börtönbe a Rajk-per sokadik vádlottjaként került, egy darabon Kádárral együtt raboskodott. Szabadulása után politikai szerepet nem tölthetett be, így került az építőiparba. Ezt követte a helyettes művelődésügyi miniszter posztja, s lett Benkei Valéria mellett, a miniszter első helyettese.” Ez a némileg eszement váltás, melyet nyilván csak és kizárólag a diktátor akarata indokolt, később is, mindvégig, hol látványosabban, hol takarásban, de valahol biztosan megmaradt benne. 40 évesen a sors forgandósága bizonyosan zsigereibe ívódott, s elkísérte élete végéig – Bécsben érte a halál, 74 évesen, 1991-ben, önkéntes száműzetésében.

A Szinetár készítette interjúfilmben a rendező szerint őszintének látszó megdöbbenéssel értesült az '56 utáni megtorlás méretéről, amelyről állítása alapján korábban nem tudott. Értelmiségit alakított Kádár mellett, amint a magyar szelle-

mi élet – a színháztól a könyvkiadáson át a filmig és tovább – korlátlan uraként ez kötelessége is volt. Hívó értelmiségi előadó volt (lehetett, vagy azt alakította), ebben a szerepben szemernyi sem kételkedhetett a kommunizmus majdani világméretű győzelmében, továbbá annak minden előnyében e földön, talán még a felhők fölött is... Ha megnézzük a róla készült fényképeket, óhatatlanul föltűnik az a bölcs öregemberi mosolya, különös bajusza alatt. S nem állom meg, hogy ne mondjak erről az arcdíszről néhány szót. A diktatúrák jellemzője a hasonulási, igazodási kényszer, mely megmutatkozik a formanyelvtől az öltözködésig szinte minden élethelyzetben. Sztálin alatt a közalkalmazottak – vasutasoktól a diplomátáig – egyenruhába öltöztek. Hofi Géza a rendszer vége felé utánozhatta Kádár hanghordozását, szófordulatait, mert ezek egy rituálé részét képezték. De amit a komikus nevetetése eszközének szánt, a pártállam apparátusa tömegesen használt! A nagy ember árnyékában élő pártvezetők számára kézenfekvő volt átvenni annak minél több külső tulajdonságát, a beszéd-től a magatartásig, viseletéig. A Kádár-korszak pártvezetői igyekeztek feltűnés nélküli viseletet és viselkedést választani, hiszen „szem előtt” éltek. Ők már nem kívánták külsőségeikben is jelezni munkásszármazásukat, munkás-paraszt gyökereiket, mint ahogy a Rákosi-időkben az értelmiségi elődeiknek ez még kötelező volt. Akkoriban Szegeden is több egyetemi tanár télen Lenin-sapkában járt, nyakkendő nélkül, kigombolt, gyűrött ingben. Nem hordhattak gimnasztyorkát, mert nem gyártottak, de ahhoz hasonló inget viseltek, láthatóan elkoszolódva... E külső jegyek közé tartozott a munkásbajusz, amolyan jó, öreg szaki bajsza. A '70-es évekre már kiléptek ebből a szerepből, de Aczél, a nagy mókamester, mint a színészkedése kellékét, még használta, élete

végéig hordta. ('56 után még a nyílt utcán pofozták le a karhatalmisták, munkásőrök azt, aki Kosuth-szakállt hordott! És nem védte meg senki, nem is lett volna ajánlott! Szegeden egy tanárral esett meg.) Aczél előszeretettel hivatkozott közműves szakmájára, egy városi legenda szerint azonban dührohamot kapott, amikor egy idős nő színpadi plakátot vitt be hozzá, amelyen az eredeti neve szerepelt – mert azt, amit használt, választotta. Sztálin nyomán ő is az acélt választotta mozgalmi viseletül, de evvel megvárta az '50-es évek közepét...

Pethő Tibor többszörösen utal Aczél segédszínészi végzettségére, amelyet nem felejtett el, hogyan is tehetne volna, hiszen ahol mindennapjait töltötte, „munkahelyén”, Kádár pártvezérkarában, ott akár egy elejtett szó, egy félmosoly elég lett volna a bukáshoz – miként minden vezérkarban. Ráadásul a szovjetek is érdeklődve figyelték tevékenységét, volt is valami anekdota rejtélyes és nem önkéntes moszkvai ideológiai „továbbképzéséről”, állítólag Szuszlov szorgalmazta ezt. A több hónapra nyúlt tanulmányút befejezését a híresztelések szerint végül már Kádár is sürgette... Pethő ír különféle személyes trükkjeiről, melyek egyike nagyobb színjáték volt, mint a másik. Kivitte bizalmas vendégét szobájából a folyosóra, közben jelezve: lehallgatják! Könnyen lehet, folyton váltogatta szerepeit, beszélgetőtársának őszinteséget mutatott, bizalmas barátságot, de valójában csak mímelte. Illyés egy megjegyzésében erre utalt: olyan jó előadást tartott, hogy maga is élvezte... Mi, a plebs itt alatt annak örülhettünk (de őszintén és nagyon), hogy 1969-ben, két évre a Moszkva c. folyóirat közlése után, 23 Ft-ért magyarul is olvashattuk a Mester és Margaritát. A szovjeteknek (Brezsnyev kora!) ez sem tetszett, s a korabeli híresztelések szerint, mint mondták: a magyarok tették világhírűvé Bulgakovot! Annyi tény, hogy Oszip Mandelstam *Csillapíthatatlan szavak* c. gyönyörűséges kis verseskönyvecskéjének 1975-ben megjelent magyar kiadását szovjet turisták vitték több példányban szegedi könyvesboltból is – otthoni „visszafordításra”. Láttunk ilyet Bulgakov esetében is. A két óriás munkái magyarul megjelentek, miközben oroszul a tiltólistán szerepeltek. Ezt nem felejtették el Brezsnyev és utódai, Andropov, Csernyenko idején sem...

Találkoztam a '80-as években néhány feltétlen hívővel, közülük a világról tudatlanokat nem számítva, legtöbbjüket a Szovjetunióhoz való szenvedélyes ragaszkodás, értelemmel nehezen indokolható hitük jellemezte. Egyik legközelebbi barátom, tanárom szintén úgy magyarázta a rendszerben való hitét, amely független volt az '56 utáni megtorlásoktól, a sztálini szörnyűségektől, hogy ő mindezekről nem tudott. Valóban nem olvasott ilyen tárgyú föld alatti, illegális, akkori kifejezéssel élve szamizdat irodalmat, amit egyféle egészséges erkölcsi önvédelmével magyaráztam. Szerelmem korábbi (olykor most is gyakorolt) kurvaságáról nem veszek tudomást, cserébe hihetek hűségében... Aczél '68 után valóban nem börtönöztette be az MTA Filozófiai Intézetének vezetőit – kieszközölte száműzetésüket a szabadságba, „disszidálhattak”, ha kényszerűségből is. Aczél fura bohóckodásai közül való volt, hogy a '60-as, majd '70-es évek szilveszterein köszöntötte azt a váltakozó összetételű társaságot, amelynek Bibó István, Németh László, Keresztury Dezső, Déri Tibor, Vass Zoltán, Sinkovits Imre is tagja volt – Illyés Gyula leírása szerint ezt mintegy magánemberként tehetné. Ezek a szilveszteri találkozások természetesen nem lehettek afféle baráti csevej formájúak, hiszen a politikus kísérok nélkül is a hatalom embere volt, aki civil vendégként sem mondhatott mást, mint a pulpitusról. Illyés odavetve említi, hogy Németh Lászlót 1976-ban még beviszik a békési rendőrségre, Erdei Ferenc belügyminiszternek a városba látogatásakor, mintegy biztonsági okból. Erdei pedig Illyésék kétségbeesett telefonjára sem látogatta meg a köztisztelőt író, éppen mert miniszter. Aczél is elmehetett a hazai irodalmi elit szilveszteri összejövetelére, akár kis tesztlátogatásra is. Különböző Kádár Jánosnak is szokása volt pártkongresszusok szünetében a hazai művészvilág krémjével fotózkodni... Illyés rövid, érintőleges leírásából úgy tűnik, szigorúan önfegyelmű, gyomorszorító csevegések lehettek ezek a találkozások, erős figyelmet követelők – legalábbis az ő részükről. Hogy Aczél mit érzett? Témaként a magyarság sorsa, a hazai közélet kérdései szerepeltek. El lehet képzelni, milyen felszabdultan s őszintén szólt erről Illyés, Németh, Sinkovits...

Az '56-ot követő megtorlás mértékének ismerethiánya Aczél részéről azért is rendkívül furcsa, mert Kádár maga mondja el valamelyik, az MSZMP Központi Bizottsága előtt tartott beszédében, hogy amikor jelentették neki, megtörtént a megfelelő számú „ellenforradalmár” kivégzése, pont annyi, amennyi kommunista életét vesztette a forradalom alatt, akkor ő „szólt az igazságügyi szerveknek”, és onnantól nem volt több halálos ítélet. Nem volt ez olyan nagy titok. Erről ne tudott volna közvetlen munkatársa? És még valami a politika és szilveszteri koccintás viszonyáról: olykor találkozott ott Bibó Istvánnal is, de azért eltűrte, mit eltűrte, nyilván parancsba adta a társadalombölcsele 1979-es halála után Knopp András és hű beosztottjai, fegyverhordozói számára, hogy azok, akik írtak a *Bibó-émlékkönyv*be – személyük, kapcsolataik kellő mélységű felderítése után – kellő súlyú szankciókban részesüljenek. A politikai másként gondolkodók (a korszak emblematisztikus szava!) szellemi produktumait tette rendőrségi ügygé, mai szóval: kriminalizálta. Ez pedig már a Kádár-éra utolsó évtizedének nyitányaként történt, s hogy mégsem lett belőle sem nemzetközi botrány, sem akkora példastatuálás idehaza, mint a nagy karmester tervezhette, azt már a szovjetek bölcse vezetőinek heveny változása, nevezetesen Gorbacsov felbukkanása befolyásolta, ellopva a show-t... A világ már nem Budapestre figyelt, legföljebb a szerveződő ellenzékre. A Tiszatáj-ügyben mindmáig homályos Aczél szerepe, ideszámítva azt a momentumot is, miszerint ő rakatta Kádár elé a folyóirat inkriminált számának verseit. De vajon neki ki hívta föl a figyelmét, és mivel? Akkoriban hírek terjengtek a lap betiltásának az okául bizonyos Pozsgay-dolgozatról – Aczél köztudottan érzékeny volt Pozsgay tevékenységére. És még mi minden rejtőzhet a hajdan teljhatalmú kultúrpolitikus álarcá mögött... Pethő említi, de talán Révész Sándor könyvében is szerepel, hogy Aczél 1983-ban, a *Mozgó Világ* lerombolása után így fogadta a főszerkesztőt: „Kulin elvtárs, hát hallom, mi történt, látja, nem voltam itt!” Micsoda ördögi bohóckodás, leplezetlen képmutatás, hatalom és ellenség (ellenzék) kijátszása, legalábbis annak kísérlete. Ettől persze még nem tett semmit a folyóiratért!

Kádár János 1988-as hatalomfosztása után egy alkalommal Aczél ismeretlen célból a sze-

gedi pártiskolán járt, mi, akik akkor ott voltunk, megdöbbenünk azon, hogy kávébarna színű, boltieladó-köpenyben jelent meg. Érdemben nem mondott semmit, de ami szokatlan volt, a szöveg után azonnal lejött az előadói asztal elől, és szó nélkül elhagyta a termet. Valaki kérdezni próbálta már a folyosón, de meg sem állt, sietett tovább, a személyét biztosító őrt követve. Egyesek szerint mintha legyintett volna a kérdező felé, aki arról tudakolta, mi lesz most... Később azt mesélték, bécsi belvárosi lakása erkélyéről nézett olykor órákon át keletre, vagy mint Metternich nevezte a Bécsből hazánk felé vezető főutat: ahol kezdődik Ázsia...

Külön fejezetet érdemelne, és föltétlen elismerést, Aczél politikai érzéke, amilyenvel nem rendelkeztek vezetőtársai. Nevezetesen az egyedüli lehetett, talán még Németh Miklós volna idesorolható, aki sejtette, tudta a kertek alatt érkező rendszerváltozást. Vélhetőn bohóckodásai mélyén ez az indok húzódtott, meg akarta nyerni a holnapot is, átmenteni magát a jövőbe. A kérelhetetlenül közelítő változást érezte. Nyilvánvaló lehetett számára vezetőtársai ismeretéből, s ez már nem volt megérzés, miszerint Kádár és közvetlen alattvalói, az 1986-ban még kőkeményen „ellenforradalmat” vállaló Berecz János már nem lehet a *Mozgó Világ* (Illyés szava) embere. Magyarország új útra tért! Az ellenzéki értelmiségen kívül nem látott mást övéi közül, akivel összefogni lehet. Magára maradt, idegen lett Kádár politikai elitjében, a föl jövő ellenzéki oldal pedig nem akart vele párbeszédet folytatni, amit Kis János, Eörsi István többször is megüzent neki. A kényszerű változás kinkeservesen lett világossá számára, éppen a *Mozgó* betiltása idején, 1983-ban. Vajon a kétségbeesés jele volt 1986-ban Illyés korszakos versének – Egy mondat a zsarnokságról – első hivatalos megjelentetése, másfelől még ugyanabban az évben a keményvonalasoknak tett engedmény a Tiszatáj-ügy kirobbantásával? Egy lépés előre, egy hátra? Tudhatta, már minden mindegy, Kádár önként nem mond le, a rendszer összeomlik – jön a forradalom. Az számára, akár személyesen is, a halál, így szószékeik nagy álma, a „létező szocializmusnak” a nyomában a kommunizmus közelítésének is besötétedett. Korlátlan hatalma embereken, szellemi folyamatok befolyásolása, a diktatúra fenntar-

tása lehetetlenné vált – egy korszak véget ért. A vidéki Tiszatáj még összetörhető volt, de ez már mit sem változtatott a rendszer drámáján. Mind ezt tudhatta. Különös lelki állapotban lehetett, a nagy irányító kiesett karszékéből.

Minden igazi diktatúra (mert amint a demokráciának, azonképpen a diktatúrának is fokozatai vannak) kínosan ügyel a látszatra. Az évek múlásával egyre kevésbé fontos, mi történik a valóságban, a látszat nyomul minden elé. Mit írnak az újságok, mi hangzik el a nyilvánosság előtt, milyen ügyek, témák, ünnepi események uralják a hivatalos közéletet – mind jóval fontosabb, mint az a nyomorult valóság. Az újságcikk, a vers ki nyomtatása, a tévéműsor fölött van hatalmunk – a veszteséges ipari termelés fölött nincs! A fővárosban bemutatott színdarab sokszorosan látványosabb, mint a vidéki lakáshelyzet, a periferián folyó iskolai oktatás, a kisvárosi kórházról nem is szólva. Majd nem írják meg a lapok, és nem lesz belőle botrány. Aczél és parancsvégrehajtói uralták a médianyilvánosságot, ezért ha ott valaki megszegte a táncrendet, „közléspolitikai hibát” vétett, jaj neki! Teljesen közömbös, hogy a lapszerkesztők meggyőződéses bolsevikok voltak (Tiszatáj), vagy kacérkodtak az ellenzékkal (Új Forrás). Látszat uralta azt a művilágot, a '80-as évek közepére már csak ez maradt nekik. Ezért fölértékelődött a fővárosi „kultúra”, és ami ebbe a művi nyilvánosságba tartozott. Innen nézve a Tiszatáj megsértette az elvárást, amely valójában már csak a látszatot őrizte – beáldozták. Kádár utolsó éveiben, '85 után, már csak a kiüresedett mundért védte, s ebben Aczélnek főszerep jutott. De a „színi király” minden bizonnyal fölismerte valóságpótló díszleteit. Berecz még hihetett a túlélésben, ezért is keménykedett, fenyegetőzött az Írószövetség Kádár-kori utolsó közgyűlésén, és '86-ban, '56 évfordulóján – Aczél már érezte és tudta is a bukásukat.

Bizonyosan élvezte uralkodását, amely számára évtizedekre megadatott. Kulturális életünk

„pápája” volt, sokáig gyakorolhatta hatalmát korlátok nélkül. Ilyen helyzetből véglegesen, a vizsgatér reménye nélkül kilökötté válni – maga a kénköves pokol. Áldozataitól nem várhatott megértést, 1988 májusában, a rendkívüli pártértekezleten, ahol Grószék átvették a hatalmat Kádártól, őt egyszerűen kihagyták a körből. Nyugdíjazták, addigi főnöke nem tudott segíteni, Kádár is osztozott sorsában, kinek elméje is mind jobban elborult. Grósz Károlynak és csapatának Aczél iránti érzéseit jelzi, hogy a letaszítottak első sorába került, bár börtön nem fenyegette. Könnyen lehet: ilyen ítélettől félt. Más, a társadalomtudományban uralkodó társai hasonlóképpen tartottak a megtorlástól – többen halálukig. Az a kávébarna boltieladó-köpeny, amelyet szegedi látogatásakor viselt, talán addigi nagyságát próbálta kicsinyíteni, ki tudja. Talán ő maga is szégyellte egyik-másik élettörténetét. Aki uralkodik embertársain, az tapos rajtuk, megtöri gerincüket, még ha elővigyázatosan előre hajolnak is előtte. Unásig ismételt szövegeik szerint végül is valami nagyot akartak Kádárral, de véres kézzel kezdtek bele, börtöneik sokáig tömve voltak, s még ha állításuk szerint nem is tudtak erről, a szörnyszolgáik ontotta vér visszahullott rájuk. Nagy Imre kátránypapírba csavart teteme, arccal a föld felé temetve, először a pesti Kisfogház kövei alá, hadd tapossanak rajtuk az elítéltek is, megismételte Rajk árokparti elkaparását. Vajon hányan jutottak még ilyen sorsra?! A sok ezer, örök hallgatási paranccsal elengedett lágerlakó, deportált, megtört életű ember szenvedése – némaságában is rájuk vallott. És lehetett szavakkal is gyilkolni, mint ahogy azt színészekkel, írókkal, művészekkel tették, s ebben már Aczél volt a főinkvizítor, ki pontosan tudta és féltékenyen védte szerepét. Kádár megvallotta rettenetes önvádját a már Grósz uralta Központi Bizottság előtt, egyetlen beismerő beszédében, félig-meddig önkívületben, leváltása után. Aczél ezt nem tette meg.

Orbán Viktor

beszéde a XXVIII. Bálványosi Nyári

Szabadegyetem és Diáktáborban

2017. július 22., Tusnádfürdő

Tisztelettel üdvözlök mindenkit. Én is szeretnék túlesni azon a kedves kötelességemen, hogy gratuláljak a sepsiszentgyörgyieknek, hogy felvekedtek magukat a legmagasabb polcra, az első osztályba. Ezt a magam módján fogom megtenni.

Németh Zsolt: Szeretném megkérni azokat, akik kérdést akarnak feltenni, hogy egy papírcetlire írják le szokásos mód szerint a kérdéseiket, és a szervezőknek adják oda, miniszterelnök úr, parancsoljon.

Szemben azzal a benyomással, amit Zsolt közbevetése keltett, hogy ezzel be is fejeztem volna az előadásomat, valójában most szeretném megkezdeni.

Először is szeretnék mindenkit emlékeztetni arra, hogy huszonhét évvel ezelőtt kezdtük el a közös gondolkodást néhány kilométerrel odébb, Bálványosfürdőn, ahol egy felismerés fogalmazódott meg bennünk. Emlékezzenek vissza arra, hogy akkortájt, a kilencvenes évek elején legtöbbször nemcsak Magyarországon, hanem egész Közép-Európában a teljes hasonlóságot, az előttünk ismét kinyíló nyugati világhoz való teljes hasonlóságot, igazodást, egyfajta bőrledobó védelmet és új, divatos, nyugati bőr növesztését tartották evidenciának, amiből politikai értelemben az következett, hogy egész egyszerűen azt kell csinálni, amit ők csinálnak. S akkor, huszonhét évvel, huszonnyolc évvel ezelőtt összeültünk itt, és arra gondoltunk, hogy nekünk, a vasfüggöny inner oldalán élő szabadságharcosoknak lehetne talán érdemi mondanivalónk annak az Európának, amely akkor már negyven éve békében, szabadságban és jólétben élt. Akkoriban nem láttunk mindenfelé kamerákat, és a legkevésbé sem lesték a szavunkat.

Most azonban ez már így van, és ha a mögöttünk hagyott egy esztendő, a legutóbbi találkozá-

sunk óta eltelt tizenkét hónap legfontosabb eseményét, magyar és európai eseményét kellene megneveznem, akkor a visegrádi négyek megerősödését nevezném meg. Volt ugyan amerikai elnökválasztás, elsöpörte a teljes francia pártrendszer nem olyan régen a francia elnök- és parlamenti választás; ezek mind fontos dolgok, de meggyőződésem, hogy az elmúlt év legfontosabb fejleménye az, hogy a visegrádi négyek együttműködése minden korábbinál szorosabbá vált. Azt tudjuk mondani, hogy Varsó, Prága, Pozsony és Budapest egy hangon beszél, ami nagy dolog, hiszen karakterében különböző országokról van szó. Itt vannak a lelkes lengyelek, a mindig megfontolt csehek, a józan szlovákok meg a romantikus magyarok, és mégis képesek vagyunk egy nyelven beszélni. Erre igazán büszkék lehetünk.

Szokása ennek a szabadegyetemi előadásnak, hogy megpróbálok mérleget vonni az egy év alatt bekövetkezett változás mértékét illetően civilizációs kitekintésben is. Bizonyára nem mindenki emlékszik arra, hogy 2009-ben a megválasztását követően az első nagy, talán az első nagy külföldi beszédét Obama elnök egy Kairó nevű városban mondta el. A most megválasztott amerikai elnök első nagy külföldi beszédét egy Varsó nevű városban mondta el. S ha fel akarnánk mérni a változásnak a mértékét, akkor elegendő lenne, mint ahogy ez mindig is be is következik, ideidézniünk a Varsóban elhangzott amerikai elnöki beszéd néhány mondatát. Idézem most őt. „Nem szabad elfelejtenünk, hogy a védelem nemcsak a pénzügyi, hanem akaratbeli elköteleződés is.” Vagy: „A mi Nyugatért folyó harcunk nem a harcmezőkön kezdődik, hanem az elménkben az akaratunkkal és a lelkünkkel. Szabadságunk, civilizációnk és fennmaradásunk a történelem, a kultúra és az

emlékezet kötelékein múlik.” Majd azt mondta: „Így hát harcoljunk, mint a lengyelek, csaláért, szabadságért, országért és Istenért.”

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Ezek a mondatok két évvel ezelőtt még nem hangozhattak volna el sehol a nyugati világban. Ez a változás mértéke, amely körülöttünk zajlik. Talán ez az a pont, ahol Piotr Naimskit és az ő által vezetett lengyel delegációt is köszöntöm. Ő a magyar–lengyel baráti tagozat elnöke Varsóban. Isten hozott benneteket, kedves Lengyel Barátaink!

Vannak olyan elméletek, amelyek a nyugati világban most zajló változásokat úgy írják le, hogy az amerikai elnök színre lépésével érzékelhetővé vált az a küzdelem, amelyet a globálisnak nevezett, nemzetek feletti elit és a hazafias, nemzeti vezetők folytatnak egymással a világpolitika terében. Ez a leírás szerintem értelmes leírás, sok igazság van benne, és ha magunkra vetítjük, akkor azt is mondhatjuk, hogy jóval az amerikai elnökválasztást megelőzően, 2010-ben ennek a politikának, az új, hazafias nyugati politikának lettünk volna mi az előfutárai. Kicsit előreszaladtunk ugyan, és a politikában az előreszaladók jutalma nem az elismerés, hanem valami egészen más, de ha kibírják, akkor később elismerésben is részesülhetnek, mint ahogy Magyarország egyre több elismerésben részesül. A lényeg az, hogy ebben a küzdelemben, amely a globális elitek politikába delegált képviselői és a hazafias érzelmű politikai vezetők és országok közötti küzdelmet illeti, Magyarország jó oldalon, a hazafiak oldalán áll.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Mi más lehetne egy hazafias kormányzás célja, erről beszélt az amerikai elnök is, és erről beszéltünk 2010-ben mi is, minthogy megerősítsük a saját közösségünket, nemzetünket és országunkat. 2010-ben mi, magyarok is úgy döntöttünk, hogy vissza akarjuk kapni az országunkat, vissza akarjuk kapni az önbecsülésünket, és vissza akarjuk kapni a jövőnket. Megpróbáltam a mai előadás érdekében pontokba foglalni, hogy ebben a mai világban mitől erős egy nemzet, mi adja egy ország erejét. Tíz-egynéhány pontig jutottam, ezeket most röviden szeretném Önökkel ismertetni, demonstrálandó azt a nagy utat és erősödést, amit 2010 óta Magyarország megtett.

Először is egy erős nemzet és erős ország nem más pénzén él, ezért az IMF-típusú intézmé-

nyeknek megköszöni a segítséget, és elköszön tőlük, hazaküldi őket, és reménykedik abban, hogy többet nem kell velük találkozni. Ez Magyarországon bekövetkezett, ne felejtsek el, hogy 2010 előtt a szocialista kormányok Magyarországot egy IMF-lélegeztetőkészülékre kapcsolták. A lélegeztetőkészülékeknek az a bajuk, bár kétségkívül segítik a túlélést, hogy a páciens kötve van hozzá. Ezt a problémát sikerült megoldani 2010-et követően, és így Magyarország az erősség talán legfontosabb dimenziójában, a pénzügyi önállóságban áttörést ért el. Erős országnak rendszerben vannak a pénzügyei. Nincs erős ország, ha a költségvetési hiány elcsúszik, nincs erős ország, ha a vállalatok ki vannak szolgáltatva a hitelezőknek, és nincs erős ország akkor, ha a lakosságot belecsalják olyasféle adósságcsapdába, mint ahogy tették ezt a magyarokkal a devizahitelezés ügyében. Ezeket a kérdéseket mind lépésről lépésre Magyarországnak sikerült orvosolnia. Egy erős országnak van gazdasági teljesítménye. Ezt a modern világban egy bizonyos GDP nevű szó segítségével írják le. Ha van növekedés, akkor van erősödés. Magyarországon ma a gazdasági növekedés mintegy kétszerese az Európai Unió átlagának. Egy ország akkor erős, ha képes arra, hogy mindenkinek munkát adjon, aki dolgozni akar. Kevés ország képes erre ma a világban, mi közéjük tartozunk. Szeretnék egy számpárt ideidézni Önök elé. 2010-ben a 10 millió magyarból 3 millió 600 ezer ember dolgozott, és 1 millió 800 ezer ember fizetett adót. Kész csoda, hogy ebbe nem pusztultunk bele. A helyzet ma az, hogy Magyarországon 4 millió 400 ezer ember dolgozik, és 4 millió 400 ezer ember fizet adót. Ezért is erős pénzügyileg Magyarország. Egy erős ország, ha nem akkora, mint Németország vagy az Egyesült Államok, csak akkor lehet erős, ha a sorsát befolyásoló, stratégiai ágazatokban erőteljes többségi nemzeti tulajdon van. Ez 2010 előtt nem így volt Magyarországon, ma azonban azt mondhatjuk, hogy az energiaszektorban, a bankszektorban és a médiasektorban egyértelmű nemzeti tulajdoni többség van. Ha forintban kell fogalmaznom, akkor azt kell mondanom, hogy a magyar állam körülbelül ezermilliárd forintot költött az elmúlt években arra, hogy visszavásároljon korábban oktanul privatizált stratégiai ágazatokat, illetve cégeket. Egy erős ország esetében nem beszélhetünk demográfiai hanyatlásról. Ez Magyarország

erősségének Achilles-sarka ebben a pillanatban. Az az ország, amely demográfiailag hanyatlik, és beszéljünk egyenesen, hogy arra sem képes, hogy biológiailag fenntartsa saját magát, könnyen lehet, hogy az ilyen országra nincs is szükség. Egy ilyen ország eltűnik. A világban csak azok a közösségek maradnak fenn, amelyek legalább biológiai értelemben képesek magukat fenntartani. És tegyük a kezünket a szívünkre: Magyarország ma még nem ilyen ország. Azt is be kell látnunk, hogy demográfiai, tehát családalapítási, családnövelési kérdésekben a mindenkori kormányzatok keze meg van kötve. Hiszen, hogy lesz-e egy közösségben gyermek, vagy sem, születnek-e egy családba, s mennyien; azt semmilyen politika nem képes eldönteni, mert azt a nők döntenek el egyedül. Úgy lesz, ahogy az asszonyok döntenek.

Mit tehet a kormány? A kormány egyetlen dolgot tehet: megpróbál családbarát környezetet kialakítani. Nem szoktunk ebben az összefüggésben beszélni egy fontos tényről, ahogy én most teszem, de az alkalom talán megengedi ezt számomra. Sokaknak feltűnhetett, hogy Magyarországon éppen az erős Magyarország céljának jegyében rengeteg pénzt költünk a családok támogatására. Adódik a kérdés, hogy honnan van ez a pénz, és az igazság úgy áll, tisztelt Hölgyeim és Uraim, hogy ezt a pénzt a multiktól vesszük el. Ha nem lenne szerénytelen, akkor azt is mondhatnám, hogy multiktól veszem el, mert az elején rajtam kívül nem sok híve volt ennek a remek mozdulatnak, tehát elveszük különböző különadók formájában a nemzetközi cégek profitjából azt az összeget, amelyet odaadunk a gyermekeket nevelő családoknak. Ez szám szerint a következőképpen néz ki, csak az idei és a tavalyi évet mondom. Elveszünk a bankszektortól egy évben 272 milliárd forintot, a biztosítóktól 31 milliárd forintot, az energiaszektortól 120 milliárd forintot, és a telekommunikációs ipartól elveszünk 55 milliárd forintot. Ez megközelíti az 500 milliárd forintot évente. Majd utána fogjuk, és ezt a pénzt, 272 milliárd forint összegben, családi adókedvezmény formájában odaadjuk a dolgozó embereknek, akik közben gyereket is nevelnek. Odaadunk a gyerekek ingyenes étkeztetésére 74 milliárd forintot, a szegény gyerekek nyaraltatására minden évben odaadunk 5 milliárd forintot. Nem is tudom most pontosan megbecsülni, mert folyamatosan

nő a szám, ingyenesen adjuk a tankönyveket, és 210 milliárd forintot fordítunk otthonteremtési támogatásra a gyermeket nevelő szülők számára. Így jön ki az a demográfiai politika, családtámogatási politika, amiről beszélek. Lényegében ennek a forrásai nem álltak rendelkezésre.

Amikor Semjén Zsolt azt szokta mondani, hogy a magyar kormány Európa legkereszténydemokratább kormánya, akkor erre a dologra kell gondolni: a nagy profitok egy részét elveszjük annak érdekében, hogy odaadjuk azoknak, akik dolgoznak, és közben gyermeket nevelnek, és így gondoskodnak a nemzet jövőjéről. Ha egy erős országról beszélünk, akkor a feltételek között meg kell említenünk a közbiztonságot is. Ez ma különösképpen két dolgot jelent. Jelent hátrvédelmet, és jelenti a terrorkísérletek elhárításának képességét. Erős ország nincs kulturális identitás nélkül. Kulturális identitás – bármennyire is tabudöntőgetőnek hangzik ez.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Kulturális identitás nincs stabil etnikai összetétel nélkül. Egy ország etnikai összetételét megváltoztatni azonos a kulturális identitás megváltoztatásával. Egy erős ország ilyen sohasem engedhet meg magának, különösen, hogyha valami világkatasztrófa nem kényszeríti erre.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

A modern világban nincs erős közösség, nincs erős állam, ha nincs egy országban fejlődő tudomány és innováció, és ha nem képes egy ország nyitni a jövő iparágai felé. Nem állítom, hogy már megérkeztünk volna, de az elmúlt hét évben minimum bekopogtunk a jövő új iparágainak kapuján. A mi esetünkben nincs erős magyar közösség és nincs erős magyar állam, hogyha a világmagyarságot nem tudjuk összeszervezni egy közösségbe. Részletek nélkül csak annyit szeretnék mondani, hogy Magyarország csak akkor lehet erős, ha úgy meg van szervezve világméreteiben, hogy ha bárhol, a világ bármely sarkában rálépnek egy magyar lábára, azért, mert magyar, akkor Budapesten egy vörös lámpának ki kell gyulladnia. Ha ezt elértük, akkor Magyarország erős ország.

Magyarország erejét az is növeli, tisztelt Hölgyeim és Uraim, hogy egy stabil szövetségi rendszernek a része, hiszen tagjai vagyunk az Európai Unió hatalmas, nagy közös piacának, és tagjai vagyunk a világ legnagyobb katonai erejének,

a NATO-nak is. Tőkés püspök úr említette a vizes világ bajnokságot. Én most nem az eseményről akarok beszélni, hanem arról, hogy az is előfeltétele egy modern állam és közösség erejének, hogy képes legyen a világ nagy rendezvényeit vendégül látni. Ha ránézünk Budapestre, akkor azt fogjuk látni, hogy Bécs és Isztambul között lényegében Budapest az a pont, talán az egyetlen olyan pont, amely elmondhatja magáról, hogy olyan kulturális alkotás, hiszen Budapest nemcsak egy város, Önök jól ismerik, hanem egy magyar kulturális alkotás, a magyar zsenialitásnak az építészeti és városszervezési műfajban megmutatkozó lenyomata, szóval Budapest az a hely, amely éppen most bizonyítja be saját magának is, meg a világnak is, hogy nincs olyan rendezvénye a világnak, legyen az sportrendezvény, kulturális, vallási, bármilyen rendezvénye a világnak a futball-világ bajnokságot leszámítva, de ez egy külön kérdés, ezt az egyet leszámítva nincs olyan nagy világesemény, amit ne tudna Budapest vendégül látni. Ez nagy tudás, nagy erő és komoly ígéret a jövőre nézve. Úgy is mondhatnám, hogy a fővárosunk többre képes annál, mint hogy a mai magyar államot szolgálja ki.

Egy dolog van itt még, tisztelt Hölgyeim és Uraim, ami az erőhöz kellene, és nekünk korlátozottan áll rendelkezésünkre, ezt pedig úgy hívják, hogy hadsereg. Az elmúlt években, miután a gazdasági válság túlélésére fordítottuk az erőinket, ennek fejlesztése elmaradt. Néhány év múlva, amikor Magyarország erejéről, a magyar nemzet kérdéséről beszélgetünk, biztos vagyok benne, hogy odatehetjük az érveink közé az erős magyar hadsereget, amely minden külső támadással szemben képes lesz Magyarországot, saját magát megvédeni. Ezért indítottunk haderőfejlesztési programot, és kezdtük meg a magyar hadiipar első üzemének építését a legutóbbi időkben.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Ami a jövőt illeti, ezeket a folyamatokat mind erősíteniünk kell. Van három olyan kérdés, ahol az erősítése a folyamatoknak nem elegendő, ott dimenzióváltásokra van szükség, tehát gyors ütemű fejlődésre, s ez a demográfiai kérdés. Még mindig nullpontnál sem vagyunk, bár az a teljesítmény, hogy a demográfiai képességet kifejező mutató a házaspárok vagy férfi-nő párok esetében 1,2 százalékról 1,44-ig emelkedett, egy biz-

tató dolog, de az 1,44 nagyon messze van a 2-től. S ahhoz, hogy biztonságban érezhessük magunkat demográfiaiailag, egy magyar házaspárnak 2,1 gyermekkel kellene rendelkeznie, ezt szó szerint nehéz kivitelezni, de átlagban ennek a számnak kellene kijönnie. Amíg ide nem érünk el, addig Magyarországot demográfiai értelemben veszélyeztetett fajtának kell tekintenünk, és ezt a parancsolatot az embereknek is, de mindenekelőtt a kormánynak meg kell értenie. Tehát dimenzióváltásra, egy nagyobb ütemű fejlődésre van szükségünk a demográfia esetében. Szerintem erre van szükségünk a nemzetszervezés szempontjából, a Kárpát-medencei magyar közösség megszervezésének intenzitását, különösen annak gazdasági erejét radikálisan növelnünk kell a következő időszakban. És a harmadik terület, ahol dimenzióváltásra van szükség, a modern technológia beillesztése a magyar gazdaságba, az új ipari forradalomba való, mainál sokkal aktívabb részvétel.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Ennyit Magyarországról. Ezek után szeretnék mondani néhány szót Európáról. Elnézést kérek, hogyha ma kizárólag leegyszerűsítésnek tűnő módon fogalmazok majd. Nem az intellektuális árnyaltság iránti igény veszett ki belőlem, a helyzet olyan, hogy lehet róla ilyen egyszerűen is beszélni.

A következő évtizedeknek lesz egy vezérkérdése Európában, ez pedig úgy hangzik, hogy az európaiaké marad-e Európa? Úgy hangzik, hogy Magyarország a magyarok országa lesz-e, Németország a németek országa lesz-e? Franciaország a franciák országa lesz-e, vagy Olaszország az olaszok országa lesz-e, vagy sem? Kik fognak élni Európában? Ez a történelmi kérdés, amellyel ma szembe kell néznünk. Ami a konkrét helyzetet illeti – és ez sokat elárul arról a világról, amiben élünk –, konkrét, megbízható adat nincs arra nézve, hogy Európában a hagyományos, bennszülött, keresztény és az ahhoz beáramló muszlim közösség milyen arányban él ma Európa egy-egy országában. Ilyen adatokat gyűjteni ugyanis lényegében tilos. Amiket pedig begyűjtenek, alkalmazhatatlanok arra, hogy le tudjuk bőlük vezetni a jövőt, ami vár ránk. Ugyanis a migránsok, a bevándorlók nem egyenlő mértékben oszlanak meg a korcsoportok között, tehát az általános számok keveset mondanak arról, hogy

mi vár ránk. Nekünk leginkább a 15 év alattiakat és a 15 és 45 év közöttieket kell néznünk, abból tudjuk megjövedőlni, abból tudjuk kiszámolni, matematikailag levezetni, hogy egy-egy országban milyen világ lesz majd, mondjuk, 2050-ben.

A magyar kormány pénzt és fáradságot nem kímélve egy nagy nemzetközi kutatást futtat minden évben annak érdekében, hogy megtudjuk, hogy mit gondolnak az európai emberek ezekről a kérdésekről. Nem a vezetői, mert a vezetőik véleményét ismerjük, és az a gyanú él bennünk, hogy a vezetők véleménye nem esik egybe a nép véleményével. Az idei mérésből az derült ki, hogy az európai 28 országban összességében azoknak az európai polgároknak az aránya, akik a bevándorlást nagyon súlyos vagy súlyos kérdésnek tekintették, 81 százalék. Azok, akik szerint a bevándorlás növeli a bűnözést, összeurópai szinten 64 százalék. Azoknak az aránya, akik szerint a bevándorlás megváltoztatja a kultúrát, összeurópai méretben 59 százalék. A tekintetben, hogy Brüsszel milyen teljesítményt nyújt a bevándorlás kezelésében, az európai polgárok 76 százalékának a véleménye szerint gyenge teljesítményt nyújt. S arra a kérdésre, hogy a helyzet megoldása érdekében több hatalmat adjunk-e Brüsszelnek, vagy inkább a nemzetállamokat kell erősíteni, azt fogjuk tapasztalni, hogy 36 százaléka az európai polgároknak Brüsszeltől várja a megoldást, neki adna több hatalmat, 51 százalék pedig a nemzetállamoktól. Ez Magyarország esetében azt jelenti, hogy nekünk van 25 százaléknyi olyan polgártársunk – ez nem kevés, mert minden negyedik magyar –, aki szerint több hatalmat kellene adni Brüsszelnek, de szerencsére van 61 százalék olyan polgártársunk is, aki meg azt mondja, hogy kevesebbet, azt is vissza kéne venni, vagy annak egy részét legalább, amit eddig odaadtunk.

Természetesen az egész kérdéskörrel kapcsolatban – kik fogják majd lakni Európát? – felhozható az az érv, hogy a sikeres integráció megoldja ezt a problémát. A valóság azonban az, hogy sikeres integrációt nem ismerünk. Az nyilvánvaló, hogy a gazdasági problémák megoldására és a munkaerőhiányra a migráció nem válasz. Érdekes módon Európában a legkevésbé attól tartanak az emberek, hogy a migránsok elveszik a munkahelyüket. Valószínűleg valamifajta élettapasztalat fejeződhet ki ebben a véleményy-

ben. Én is azt gondolom, hogy van az a kétségbeesett helyzet, amikor a hajótöröttek már nem bírják ki, és tengervízbe isznak; az is víz, csak nem oltja a szomjat, hanem növeli a bajt. Aki a gazdasági bajait migránsokkal akarja megoldani, körülbelül ebbe a helyzetbe lavírozza magát. Azt is fel kell hoznunk a sikeres integrációról szóló érvekkel szemben, hogy egymással ellentétes célokat képviselő emberek, ha egy közös rendszerbe, országba kerülnek, abból nem integráció lesz, hanem káosz. Teljesen nyilvánvaló, hogy a migránsok kultúrája élesen szemben áll az európai kultúrával, egymással ellentétes eszmék és értékek egyszerre, egy időben nem érvényesíthetők, ugyanis kizárják egymást. Hogy a legegyszerűbb példát hozzam, az európai ember számára az a kíváncsi, hogy a férfiak és a nők egyenjogúak legyenek, egy muszlim közösség számára pedig ez a gondolat elfogadhatatlan, mert ott egy hierarchikus rendben képzelik el a férfiak és a nők viszonyát. Ez a két dolog egyszerre nem érvényesülhet, csak idő kérdése, hogy az egyik vagy a másik kerekedik-e felül.

Felhozható persze az is, hogy a hozzánk érkező, tőlünk különböző kultúrájú közösségek átnevelhetők, de kell azt látnunk, amiről Tőkés püspök urunk is beszélt, hogy ebben a pillanatban az Európába érkező muszlim közösségek a saját kultúrájukat, a saját hitüket, a saját életvezetésüket és a saját életelveiket erősebbnek és értékesebbnek tekintik, mint mi a sajátunkat, illetve ahogyan ők tekintik a mienket. Tehát az a helyzet, hogy élettiszteletben, életigenlésben, elköteleződésben, egyéni érdekek, eszmék alárendelésében ma – tetszik-e ez nekünk, vagy nem – a muszlim közösségek erősebbek, mint a keresztény közösségek. Miért is akarna valaki a saját erős kultúrája helyett egy nála gyengébbnek tűnőt magáévá tenni? Nem fogják. Sosem fogják, ezért az átnevelés és az erre épülő integráció nem lehet sikeres.

Itt van az a kérdés, tisztelt Hölgyeim és Uraim, ami az európai politikában gyakran bukkan fel, a szolidaritásnak a kérdése. Először is szeretném világossá tenni, hogy az európai kultúrának nem célja a szolidaritás, hanem csak eszköze. Az európai kultúrának az a célja, hogy az abba született emberek a saját meggyőződésük és értékeik szerint, békében, biztonságban, szabadságban és jólétben éljenek. Ez az európai kultúra célja.

A szolidaritás csak eszköz, az eszközt nem lehet a cél helyére állítani. Mit jelent ez? Ez azt jelenti, hogy sohasem lehetünk szolidárisak olyan eszmékkel, emberekkel és népcsoportokkal, amelyek éppen azt a célt tűzik ki, hogy megváltoztassák azt az európai kultúrát, ami egyébként az európai kultúrának a lényegét, értelmét és célját adja. Az európai létezés és kultúra céljaival ellentétes csoportokkal és eszmékkel nem szabad szolidárisnak lenni, mert annak a végeredménye az önfeladás.

Itt kell még elmondanom azt is, hogy bár nem akarunk belekeveredni a német választási kampányba, de vannak olyan, bukásra álló és lebőgés előtt toporgó, német politikusok, akik attól remélik a népszerűségi mutatóik javulását – ezt akár elismerésnek is tekinthetnénk –, hogy a magyarokkal szórakoznak, bennünket provokálnak, és bennünket sértegetnek, és a szolidaritás hiányával vádolnak. Két dolgot ezen a helyen szükséges elmondani. Az első az, hogy Magyarország megvédte saját magát, és magával együtt Európát a migránsáradattal és invázióval szemben. Ez nekünk 260-270 milliárd forintunkba került. Ebből egy mogorónyi összeget térített meg az unió, azt is mondhatnám, hogy az unió addig ne beszéljen szolidaritásról, amíg a 250 milliárd forintot, amivel nekünk tartozik Európa megvédéséért, nem fizette ki. Egész addig azt javaslom, hogy legyenek nagyon szerények. Hasonlóképpen: különösen egy némettől ötször is meggondolnám, hogy a magyarokkal szemben felhozzam-e a szolidaritás hiányának érvét. Ha német lennék, ötször meggondolnám, hogy ezt a szót kiejtsem-e a számon a magyarokkal szemben, miközben ugyanazért a munkáért, amiért egy németországi gyárban a munkások ötször annyi fizetést kapnak, mint amilyen munkáért egy ugyanabban a német gyárban, de Magyarország területén a munkásaink kapnak, addig azt gondolom, hogy szégyentelen dolog a németek részéről szolidaritásról beszélni. Ráadásul szerintem ez egy szerencsétlen és rossz vita, mert az Európai Unió belüli kölcsönös befektetések, tőkeáramlás és munkahelyteremtések logikájával szembemegy, tehát egy európai értékkel is szemben áll.

Mindenesetre, tisztelt Hölgyeim és Uraim, ezek után meg kell állapítanunk azt a tényt, hogy ha a kép, amit felrajzoltam Önök előtt, nem ferde, ha-

nem visszaadja a valóságot, akkor mi következik ebből a politikai elitre nézve? Nos, azt kell mondanom, hogy az emberek véleményével szemben Brüsszelben ma kialakult egy szövetség. Ebben a szövetségben a brüsszeli bürokraták és azok elitje vesz részt, valamint az a rendszer, amit Soros-birodalomnak lehet nevezni. Ez egy szövetség, amely az európai emberek ellenében jött létre, s be kell látnunk, hogy ma Soros György a saját birodalmának az érdekeit könnyebben érvényesíti Brüsszelben, mint Washingtonban vagy Tel-Avivban, ezért is kötött éppen Brüsszellel szövetséget. Ahogy az lenni szokott, amikor szembefordulnak a vezetők, szembefordul egy nagy politikai elit a saját népével, ott mindig szükség van inkvizítorokra, akik a nép hangját kifejezőkkel szemben eljárásokat indítanak. Korábban is volt, az elmúlt négy évben is volt egy fő inkvizitora az Európai Uniónak, Reding asszonynak nevezték. Megbukott a főinkvizítor asszony, most újat találtak, most Timmermansnak hívják a főinkvizítort. Az biztos, hogy nem okoz nekünk örömet, hogy a főinkvizítor úr energiái nem futják egyszerre két országra, és helyettünk most Lengyelországot szemelte ki magának, de az igazság ez, hogy ebben a pillanatban az inkvizíció fő célpontja a nemzeti kormányzás meggyengítendő, leromlandó, megtörendő példája ma Lengyelország. Szeretném világossá tenni, hogy Magyarország természetesen a saját nemzeti érdekeit követi. A saját nemzeti érdekei miatt, európai érdekei miatt, és a lengyel–magyar barátság miatt is világossá kell tennünk, hogy soha nem vezethet sikerre a Lengyelországgal szembeni inkvizíciós hadjárat, mert Magyarország az Európai Unió minden jogi lehetőségét ki fogja használni arra, hogy szolidáris legyen a lengyelekkel.

Mi következik ebből, tisztelt Hölgyeim és Uraim? Először is az következik, hogy tisztán kell látnunk, nem szabad túlbonyolítani, nem szabad világ-összeesküvés összefüggésébe helyezni azt a küzdelmet, amely előttünk áll, hanem a legracionálisabban kell leírunk, és viszonyulnunk hozzá. Ez pedig úgy hangzik, hogy létezik egy Soros-terv. Ez négy pontból áll. Maga írta le, maga a Soros-birodalom tette közzé, és kezdte meg a toborzást e terv végrehajtása érdekében. A terv úgy hangzik, évente be kell hozni több százezer, lehetőleg egymillió, minden évben egymillió migránst a muszlim világból az Európai Unió terüle-

tére. A második pontja, hogy mindegyikőjüknek kell adni az érkezéskor 4,5 millió forint értékű eurót, ezt az ötletgazda szívesen megfinanszírozza, de ez most másodlagos, ezen is érdemes elgondolkodni. Azonban nem ez adja, nem az üzleti haszon adja a javaslat lényegét, hanem ezzel lehet fenntartani a folyamatos beáramlást. Tehát akik azt akarják, hogy évente bejöjjön legalább egymillió bevándorló, azoknak fenn kell tartani azt, amit szívóhatásnak nevez az európai politikai bikkfanyelv, azt a mechanizmust, hogy akarjanak jönni. S ha szétosztják őket, és mindenki kap még egy akkora összeget, ami egyébként nagyobb összeg, mint egy magyar átlagkereset egész évben, akkor nyilvánvaló, az utánpótlással nem lesz probléma. A harmadik pontja a Sorostervnek az, hogy a beérkezett migránsokat pedig szét kell osztani Európa országai között egy kötelező és állandó mechanizmus keretében. A negyedik, hogy fel kell állítani egy európai bevándorlási ügynökséget, amelynek el kell vennie a migránsügyben való összes döntési jogot a nemzetállamoktól, és brüsszeli szintre kell emelni. Ez a Soros-terv.

Most, ha Európa jövőjéről beszélünk, akkor először azt a mondatot kell kimondanunk, hogy ahhoz, hogy Európa élni tudjon, és Európa az európaiaké maradjon, először is az Európai Uniónak vissza kell nyernie a szuverenitását a Soros-birodalommal szemben. Amíg ez nem következik be, nincs esélyünk arra, hogy Európa az európai embereké maradjon. Az Európai Uniót ezek után, ha visszanyertük a szuverenitásunkat, meg kellene reformálnunk. A mai előadásnak nem ez a fő témája, ezért most csak vázaltszerűen beszélek erről. Az első és legfontosabb, hogy az Európai Unió úgynevezett bizottságát vissza kell terelni oda, ahol a helyét kijelöli az alapszerződés, amellyel létrehozták magát az Európai Uniót. Az Alapszerződés világosan kimondja, hogy a bizottság nem politikai testület, egyetlen feladata van, egyfajta örkutya szerepe van, ő őrökdi az Alapszerződés betartásán. Ezért bár nemzetállamok delegálnak oda biztosokat, de a delegálás után ez a kapcsolat elszakad, és ezeknek az embereknek ott, a bizottságban az európai Alapszerződés betartása felett kell őrködniük. Ma nem ez a helyzet. Ma az a helyzet, hogy a bizottság saját magát politikai testületként definiálja. Maga Juncker elnök úr mondta el, hogy ő egy politikai

testületet hoz létre, amely politikai szerepet játszik. Ebből van az összes probléma, ebből fakad az összes baj, ami miatt a nemzetállamok ma az Európai Unióban szenvednek. Ezért van az, hogy miközben a miniszterelnökök tanácsában, ahol egyhangúságra van szükség, és megvétóztam a kvótarendszert, ezt kicselezve a bizottság oldaláról indítottak egy olyan jogi eljárást, amelynek a befejezéséhez már elegendő volt a tagállamok négyötöde, és az én egyetlen vétóm, illetve Magyarország vétója nem segített. Becsaptak és kicseleztek bennünket, megroppantották azt a bizalmi alapot, amely korábban összekötötte az Európai Unió 28 miniszterelnökét. Ez a politikai szerep, amiből azonnal ki kell hátrálnia a bizottságnak. Ha ezen túl vagyunk, akkor világossá kell tenni, hogy Európa reformja nem kezdődhet mással, mint azzal, hogy a migránsokat megállítjuk, és a bevándorlásnak véget vetünk, és nemzeti hatáskörben mindenki újra megvédi a határait. Ha ezen is túl vagyunk, akkor közös programmal ki kell szállítani, vissza kell szállítani a törvénytelenül Európába érkezett migránsokat, valahova az Európai Unió területén kívülre. Szigorúan hangzik, de akik törvényellenesen jöttek be, azokat ki kell szállítani az Európai Unió területéről. Ha ezen is túl vagyunk, és tudomásul vettük, hogy a britek elhagyták az Európai Uniót, és a világ egyik legnagyobb hadserege távozott az Európai Unióból, és miközben megerősítjük a NATO keretein belüli együttműködésünket, be kell látnunk, hogy az európai kontinens katonailag nem maradhat védtelen, illetve védetségét nem remélheti mástól. Fontos az amerikaiak jelenléte, fontos a NATO-tagság, de Európának kell rendelkeznie önmagában is olyan katonai potenciállal, amellyel képes saját magát megvédeni. Vagyis hozzá kell kezdenünk egy európai katonai erő felépítéséhez. Ezzel párhuzamosan észre kell vennünk, hogy az Európai Unió folyamatosan veszít a világ gazdaságban a gazdasági versenyképességéből, vissza kell állítani a versenyképességünket, ez pedig adócsökkentéseket jelent és rugalmas munkavállalási feltételeket. Ha ezen túl vagyunk, akkor őszintén meg kell mondani a bővítésekbe befáradt nyugat-európai barátainknak, hogy a Balkán teljes európai uniós integrációja nélkül nem lesz Európában béke. Ezért ki kell bővíteni az uniót, és első helyen a kulcsállamot, Szerbiát minél hamarabb fel kell venni az

Európai Unió tagjainak sorába, bármennyire abszurdnak tűnik is most még ez a gondolat. És ha ezen is túl vagyunk, akkor kell kötnünk két nagy ívű, történelmi szerződést, aminek mind gazdasági, mind katonai, mind politikai dimenziója van. Egy történelmi szerződésre van szükségünk. Törökországgal és egy másik történelmi szerződésre Oroszországgal. És ha ezt mind elvégeztük, akkor azt mondhatjuk, hogy megreformáltuk az Európai Uniót, amely versenyképes lehet a többi kontinenssel a következő évtizedek során.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Vagyis összegzésképpen: hol állunk most Európában? Az összegző megállapításaim a következők. Európában a kereszténydemokrata pártok elkereszténytelenedtek, a liberális média és értelmiség érték- és kultúraelvárásait teljesítik. A helyzet második fontos eleme, hogy a baloldali politika elvesztette talaját, a szociáldemokrata pártok sem szociáldemokraták többé. Kiment alóluk a proletariátus, ha szabad így fogalmazni. A szervezett munkásság létszáma és ereje megcsappant, leginkább azért, mert számos ipari munkát kitelepítettek az Európai Unión kívülre, ezért a szociáldemokrata pártok sem azok, akik voltak. Egyetlen politikájuk van: frigyre léptek a neoliberális gazdaságpolitikát képviselő globális üzleti csoportokkal, és egyetlen terület megőrzésére összpontosítanak, ez pedig a kultúra feletti befolyásnak a megőrzése. Ez a második fontos eleme a mai Európának. És a harmadik fontos dolog, ami történik, pedig az, hogy most készítik elő Európát arra, hogy átadja a területét egy új, kevert, muszlimizált Európának. Ennek a politikának a tudatos, lépésről lépésre történő végrehajtását látjuk. Ahhoz, hogy mindez bekövetkezzen, a terület átadható legyen, folytatni kell Európa kereszténytelenítését, ennek a törekvéseit látjuk, a nemzeti identitások helyett csoportidentitásoknak kell elsőbbséget adni, és a politikai kormányzást le kell cserélni a bürokrácia uralmára. Erről szól a folyamatos és lopakodó hatáskörelvonás Brüsszel részéről a nemzetállamok irányába. Ez a helyzet ma Európában, tisztelt Hölgyeim és Uraim, ezen a csatatéren küzdenek ma a közép-európai országok.

Végezetül ismét visszatérnék a saját szűkebb pátriánkba, ez az utolsó tusnádfürdői találkozónk a következő magyarországi választások előtt. Mindez szép, vagy ha nem is szép, de ilyen. Jó

esetben pontos a leírás, amit az előbb elmondtam Európáról, a világ helyzetéről, a bekövetkezett változásokról. De nekünk a legfontosabb, mindezeket megelőzően itt és most az a magyar választás, amely a küszöbön áll. Erről szeretnék most néhány szót szólni. Mi a következő magyar parlamenti választás tétje? Először is szeretném elmondani, hogy a jövő évi magyar választás különleges lesz vagy lehet, mert a magyarországi választásoknak most van európai tétje is. Ne felejtjük el, hogy Magyarország volt az az ország, amely a V4-ek segítségével – amiért hála és köszönet – megállította az Európába özönlő migránsinváziót. Már korábban is világossá tettem azt, amit most elismétlek, hogy amíg én vagyok Magyarország miniszterelnöke a Fidesz- és a kereszténydemokrata kormány élén, addig a kerítés a helyén marad, a határainkat meg fogjuk védeni, és a határainkkal együtt Európát is meg fogjuk védeni.

A magyarországi ellenzék ezzel szemben nyíltan hirdeti, hogy ők le fogják bontani a kerítést, és a bevándorlókat be fogják engedni az országba, egyet fognak érteni az Európába történő teljes és kötelező szétosztásával a migránsoknak, és ilyen értelemben ők készen állnak arra, hogy Európát átadják egy új, kevert összetételű európai jövő számára. Ez az ellentét a magyar ellenzék és a magyar kormányzó pártok között adja ennek a választásnak az európai tétjét. Az európai téthez hozzájárul egy másik vita is, amelyben szintén éles választóvonal van minden magyar ellenzéki párt és a magyar kormányzó pártok között, s ez pedig úgy hangzik, hogy adjunk-e hatalmat Brüsszelnek? A mi álláspontunk az, hogy a lopakodva, szerintem törvénytelenül tőlünk elcsalt és elvett hatásköröket vissza kell adnia Brüsszelnek, az ellenzék pedig függetlenül attól, hogy szocialistákról, szélsőjobbról vagy liberálisokról beszélünk, mind azt mondják, hogy több hatáskört kell adni Brüsszelnek, mert a nagy kérdésekre csak európai megoldások, csak közös európai megoldások vannak. Ez pedig azt jelenti, hogy az ország irányítását növekvő mértékben át akarják adni Brüsszelnek. Ez is európai dimenziót kölcsönöz a magyar parlamenti választásnak.

A magyar parlamenti választásnak lesz egy közép-európai tétje is. Láthatják, hogy mind a brüsszeli bürokraták, mind Soros György abban érdekeltek, hogy Közép-Európát meggyengítsék,

hiszen a Soros-terv végrehajtásának első számú akadálya ma az, hogy az Európába vezető szárazföldi migránsútvonalakat Magyarország déli határainál lezártuk. Utána a szerbek is lezárták az ő déli határaikat, meg a macedónok is lezárták. Mi vagyunk az akadálya annak, V4-es támogatással, hogy ez a terv megvalósulhasson. Ezért Európában vannak olyan erők, amelyek azért akarnak a mai magyar kormány helyett új kormányt látni Magyarország élén, mert ezzel tudnák leginkább gyengíteni a V4-eket, és ne legyen illúziónk, ha nem kereszténydemokrata kormány alakul Magyarországon, akkor a következő kormány gyengíteni fogja a V4-eket, ezzel gyengíteni fogja Közép-Európát. Ezért Közép-Európa nézőpontjából is tétje van a magyar választásoknak.

S végezetül tétje van a magyar választásoknak a magyarok szempontjából is. Én most a mondandóm legelején elmondtam, hogy mi mindent tettünk Magyarország megerősítése érdekében, ezt nem ismételtem meg, részleteket nem fejtegetek, csak annyit szeretnék mondani, hogyha a következő választást a magyar polgári, nemzeti, keresztény erők nem nyerik meg, akkor minden elveszhet, amiért az elmúlt években verejtékkel, kinnal, keservvel Magyarország megdolgozott. Ez pedig azt jelenti, tisztelt Hölgyeim és Uraim, hogy megint egy olyan korszak köszönhet Magyarországra, amelyben nem építkezés lesz, hanem rombolás. Ne feledjék el, hogy építeni nehéz és hosszú folyamat, rombolni pedig könnyű, és kevés idő kell hozzá. Én kellő higgadtsággal állítom most itt Önöknek, hogy Magyarország Trianon óta nem állt olyan közel ahhoz, hogy újra erős, virágzó és tekintélyes európai ország legyen, mint most. S Trianon óta nem álltunk olyan közel ahhoz, hogy a nemzetünk visszanyerje az önbizalmát és az életerejét, mint éppen most. S abban is biztos vagyok, hogyha megint idegen, globális érdekeket kiszolgáló kormányzata lesz Magyarországnak, akkor ezt a történelmi esélyt nem egy választási ciklusra, hanem megint évtizedekre elveszíthetik a magyarok.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Ha az anyaországban veszélybe kerül a magyarságunk, ha Európa veszélybe kerül Magyarországon, akkor mi lesz a határon túli magyarok-

kal? A legfontosabb előfeltétele a mai magyar államhatárokon kívül élő magyar közösségek virágzásának és megmaradásának az erős anyaország. Azok a pártok, amelyek legyengítik az anyaországot, nem tudnak jó politikát, jövőt és lehetőséget ajánlani a mai határainkon kívül élő magyar közösségeknek sem. Nem az Önök barátai, tisztelt Hölgyeim és Uraim, ezért szeretnék mindenkit arra kérni, hogy regisztráció, választási részvétel. Ne csak szurkoljanak, hanem menjenek fel a pályára, legyenek kedvesek, mert most Önöknek is van beleszólásuk a magyarországi választási küzdelem eldöntésébe.

S végezetül őszintén kell mondanom néhány szót az ellenfeleinkről is, mert az igazi ellenfeleink ezúttal nem a hazai ellenzéki pártok lesznek. Azt mindenki láthatja, hogy az elmúlt években létrejött egy erős és elszánt egység a nemzeti ügyekben, ezt korábban a politika bükkfanyelvén centrális erőternek neveztük el, ezzel az erőterrel, ezzel a nemzeti összefogással az ellenzéki pártok nem tudnak mit kezdeni. A helyzet az, hogy az előttünk álló kampányban nekünk elsősorban a külső erőkkel szemben kell helytállnunk, Soros maffiahálózatával és a brüsszeli bürokratákkal szemben kell állnunk a sarat, meg az általuk működtetett médiával kell megküzdeni a következő kilenc hónapban. A módszereiket ismerjük, sok meglepetés nem érhet bennünket: pénzügyi zsarolás, politikai fenyegetés, ilyen jelentés, olyan jelentés, médiakampány, rágalomhadjárat, kötelezettségsegzési eljárás, ilyen cikkely, olyan cikkely. Azonban rögzítsük azt is, hogy a sokszor durva, alpári, sőt időnként bunkó megnyilvánulásokkal szemben Magyarország eddig higgadtan és kulturáltan, azt is mondhatnám, hogy európai stílusban védte meg a saját érdekeit, és adta meg a választ. Meggyőződésem, hogy erre képesek leszünk a választási kampány időszakában is.

Summa summarum, azt is mondhatnám egy mondatban lezárva a mai előadásomat, hogy huszonhét éve itt, Közép-Európában abban hittünk, hogy Európa a jövőnk, most azt érezzük, hogy mi vagyunk Európa jövője.

Köszönöm megtisztelő figyelmüket!

(Forrás: www.miniszterelnok.hu)

Kommunizmus-fasizmus- liberalizmus-...izmus-...izmus...

Semmi lényeges különbség nincs a kommunizmus, a fasizmus és a liberalizmus kizárólagossága között. A kommunizmust és a fasizmust már jó ideje egyazon torzulás két arcának látják a gondolkodók. A harmadik – a liberalizmus – kifutása most zajlik. A bestialitás volt/lesz mindhárom végpontja. Nincs egykor emberarcú és mára eltorzult liberalizmus. A kezdeti liberalizmusból természetsszerűleg nőtt ki annak mai, totalitárius formája. Csakúgy, mint a korábbi tömegeszmekből a végső változat. Ahol a legyalult értelem, a gyűlölet tobzódása és az eltérő gondolat megsemmisítésének szándéka tarolt. Ha nem állják útját a totalitárius liberalizmusnak, újfajta táborok is lesznek. A kommunizmus és a fasizmus kapcsán „a különböző kollektív kategóriák terrorisztikus alkalmazását” világította meg Hamvas. Egy önkényesen kiemelt rész ráerőltetését az Egészre. A Rész hatalmát az Egész ellenében: először az osztály, majd a faj, mostanság pedig – paradox és perfid jelenséggé – a szabadság és a jog részelemét. A szabadság és a jog abszolútum má emelésével éppúgy az Egész sérült, mint korábban: ma a normalitás rabságban, elnyomottként él. Az ego parttalan tombolása a mindent dönti le. Az aktuális totalitarizmus a liberalizmus zászlaja alatt gyűl. Orwelli világ – kicsit másképp. Ne áltassuk magunkat, a mindegyre újabb izmusok és tömegeszmekek valójában a „minden fel- s lecserélhető” kereskedelmi elvét erőltetik a

világra. Istentelen kitalációként: eleve terrorisztikusan. Másfelől: a Rész uralma az Egész ellenében mindig és csakis a terror eszközével tud élni. Absztrakt rögeszméknek is nevezi ezeket a terroreszméket Hamvas. Ma már inkább tudatosan kitervelt, aljas számításnak nevezném. A jobb érthetőség kedvéért hangsúlyozni kell, hogy nemcsak osztály-, faji, hanem liberálfasizmus is létezik. Mivel ez utóbbi ellen védtelennek látszanak a fiatalabb korosztályok, nem árt félrevernünk a harangokat. A szatíra, a humor segítene, kedves irodalmárok, filmesek, színházi... és más alkotók. És közben máris készül a következő áleszme leleplezésére (a bomlás mindig gyorsuló ütemű), hiszen az egykori királygyilkosok megtévesztésként készítik már az újabb és újabb álkirályokat, álkirályságokat, a demokrácia nevű álca utáni világ egyre csalafintább díszleteit. A valóságra való érzékünk pedig elveszni látszik. Szellemi harc ez a javából.

Szimbolikus a kufárvilág nagy hamiskártyásának, a tudománynak a mostani pillanata: bejelentették az emberi faj lehetséges közeli cseréjét. Senkit sem csuktak bolondokházába, senkit nem ítélték el emberiség elleni bűntettért, gyanítom inkább a Nobel-díjat és a bukszákat fényesítik. Maga a bejelentés ténye éppen ezért bizonyos értelemben végpont. Ne várjuk meg a **kibontakozását**.

Volt egyszer egy Európa

Európát, ezt a földrajzilag különállóként tekinthető nagy félszigetet egyedi emberi alkotásként értékeljük, mint a modern emberi civilizáció megalkotóját, bár az ősi kultúrák kedvezőbb területeken jöttek létre. A Római Birodalom a Földközi-tenger köré épült, terjeszkedése észak felé volt nagyon kedvező. A birodalom nemcsak hódítással, de befogadással is gyarapodott. Földrajzi értelemben ez még nem Európa. A népvándorlás nehéz évszázadokat hozott a földrészre a IV. századtól kezdve. Az északi népek már a kereszténység eszmeiségében vettek részt a változási folyamatban. A stabilizálódást a magyarok, lengyelek, csehek nemzeti keresztény királysága fejezte be. Ettől kezdve beszélhetünk Európáról, amely már közös hatalmi irányítója volt az egész földrész népeinek, jobbra szakrális jelleggel. Nem éppen békés történelme során ezen a kontinensen érlelődött meg a modern emberi civilizáció és az emberi haladást biztosító tudományok kibontakozása.

Európa védelmét ellátták történelme folyamán a megtámadott országok, gyakran a pápa intésére érkezett segítséggel. Árulók is akadtak, Velence, Franciaország. A reneszánsz világszéles haladó lépés volt, de a szükséges reformáció a szellemvilág felújítását nem, csak az egység szétesését eredményezte. Ez vezetett a kontinensen belüli nagyhatalmi versengésekhez, háborúkhoz, Európán kívüli hatalmak szolgálásához és a szekularizáció nihilista világához.

A két világháború eseményeit, következményeit ismerjük. Mérlege: Európa elveszítette sok vonatkozásban világelső, vezető szerepét. Ma ezt a szerepet az Egyesült Államok tölti be, kevesebb szellemi tartalommal, inkább fegyveres erővel.

Ha az önállóság ismérve a saját haderő, akkor nem beszélhetünk önálló Európáról. Védel-

mét a „szövetséges” NATO látja el. Vagyis jelen években nem látja el, ennek következtében már három éve folyamatosan özönlik Európába a Közel-Kelet és Afrika főleg fiatal férfinépe. Európa amerikanizált nyugati fele ezzel szemben nemcsak tehetetlen, de akaratlan is.

A színes népekkel űzött elárasztás fölveti a faji kérdést. Európa fehér emberek lakta földrész volt 1945-ig. Négereket tömegével akkor látott, amikor megjelentek az amerikai megszálló csapatok. Majd, miként az Amerikába behurcolt néger rabszolgák, Európában is megjelentek a török és egyéb, főleg muzulmán vendégmunkások százezrei, mert kellett a munkáskéz a tömegcikkgyártó gyáraknak. Egy-egy ország gazdasága nem az adott állam népének a szükségletei részére termelt, hanem a világpiacra, és a profit volt a fő cél. A verseny internacionalizmusa megteremtette a munkaáramlás multikulturalizmusát. Azután, amikor már a piac telítődött, ott maradtak a vendégmunkások szociális ellátottként. Ahelyett, hogy hazaküldték volna őket, hozhették népes rokonságukat is. Végül az értelmetlen amerikai háborús kalandokkal felzavart Közel-Keletről megindultak a menekültáradattal mindazok, akik az európai jólétre vágytak, ahol dolgozni sem kell, mert willkommen ellátják őket. Ez már Európa lerombolása, amelynek ma még a tényét sem érzékeli a nyugati polgár.

Nos itt van az a pont, amikor fel kell vetni a kérdést: Nyugaton mindenkinek elment az esze? Illetve a rendszernek, amely azt bünteti, aki mindezek ellen felszólal?

Mert valahol úgy döntöttek, hogy ennek így kell lennie, a választók szabadon választják meg polgári létük elpusztítóit. Arra a kérdésre, hogy miért nem jelentkezik még polgári népi ellenállás, talán csak a pszichiátria tudósai tudnának felelni.

A helyzet a politikai rejtélyek világába tartozik, erre még nem volt példa a történelemben. Az elemzéshez az ismert tényezőkből kell kiindulni.

A helyszín, ahol ez az örület érvényesül, egybeesik azzal a területtel, ahol a politika feletti uralkodó ideológia a **liberalizmus**. Ez az amerikaiak ajándéka Európának, annak a jóindulatnak a tetejében, hogy olyan messzeható eredményességgel szabadították fel Európát a fehér ember szupremáciáját hirdető árja veszedelemtől, hogy még ma is őrzik vívmányaikat katonai és politikai jelenlétükkel.

A nagy múltú liberális ideológia sokoldalú változatainak jelen gyakorlata minden eddigi, a kommunista változatot is felülmúlóan érvényesül nemzetközi alkalmazásban mint központi irányítás.

Mi volt szükséges Nyugat-Európában a nemzetközi központi hatalom megvalósításához?

- 1.) Viszonylagos polgári jólét.
- 2.) A média központi irányítása.
- 3.) A politikai pártok kereteinek megalkotása.
- 4.) A liberalizmus elveinek felsőbbrendűként való hirdetése.

- 5.) Irányított polgári szervezetek létrehozása.

Ad 1. Ausztráliában már ideérkezésünk idején tapasztaltuk, hogy ez a jóra való nép vajmi keveset tud a világ dolgairól, még tanultabb rétegei sem. Ez hatvan év múltán sem javult lényegesen. Talán természetes is, hiszen itt nem volt olyan eseményekkel zsúfolt a történelem, mint Európában, ahol nagyon élénk érdeklődés kísérte a politikai történéseket. Mi abból, a politikától személyesen is érintett társadalomból érkezünk ide annak idején. Feltűnt nekünk, hogy még a vezető napilapok is csak szinte eldugott kis sarakban foglalkoztak a nagyvilágban zajló eseményekkel. Ez sem sokat változott azóta, amit annak tulajdonítottunk, hogy a lapkiadás egy-két család üzleti vállalkozása, ők nem érdekeltek a szélesebb tájékoztatásban.

Nagyobb meglepetést jelentett számunkra, hogy a szovjet megszálló fél elvonulása utáni Európában, annak nyugati, szerencsésebb felében hasonló állapotokat találtunk az érdeklődés terén, mint ami bennünket itt meglepett. A nyugati ember – a francia, német, angol egyaránt – mintha elvesztette volna érdeklődését a világ események iránt. Ez egyrészt az emelkedő jólét miatt lehetett, mindenkit lefoglalt saját életének

elrendezése, kényelmének megalapozása, de nagyobb mértékben két szembevető fejlemény eredményezhette.

Ad 2. Feltűnő a tájékoztató média azonos tartalma, jellege, irányzata. Repülőútjaink során olvasgatva a kézbe adott dél-ázsiai újságokat, meglepően tapasztaltuk: mintha mindenütt egy átlag amerikai lapot olvasnánk. A legnagyobb meglepetést azonban Németország okozta, eltűnt az élénk tartalmi változatosság, ott is az amerikai szabvány olvasható, és csak az. A médiainperializmus monopol területe ma már a föld egészét befedi. A globalizálódó média hatására egész nemzetek veszítik el korábbi kulturális identitásukat, és válnak a médiával szövetséges politikai erők játékszerévé.

Ad 3. A másik feltűnő a politikai paletta színeinek összemosódása. Itt is az amerikai, tágabban az angolszász országok egypetéjű kétpártrendszere, őfelsége ellenzéke a minta. A két angolszász nagyhatalom sokat tett a kommunizmus elterjedéséért, amelyet saját felségterületükön soha nem engedtek érvényesülni.

Az ideológiai egykaptafa Európa nyugati felében is megvalósult az 1945 óta tartó amerikai gazdasági és politikai igazgatás következtében, úgy, hogy megmaradtak a még engedélyezett baloldali és kissé jobboldali pártok, de közös alapként elfogadták a liberalizmus alapelveit, mégpedig annak angolszász (Reagan, Thatcher időben kifejtett) **neoliberális** változatát. Ezáltal természetesen a sokat hangoztatott nyugati értékek parlamenti demokráciájából a parlament is kiesett, megvalósult a **plurális egypártrendszer**, ami nagy fejlődés a kommunizmussal szemben, hiszen így már nem szükséges a terror alkalmazása.

Ad 4. A liberalizmus időszerű változata a piac mindenhatóságába vetett hit, a piac mindent elrendez, az állam legyen minimális, csupán a rendszer védelmének biztosítója. Hirdeti, hogy ez a szabadság egyedüli rendje, minden más nézet politika diktatúrába torkollik. A nemzetállamokat meg kell szüntetni.

Az Európai Unió amerikai létesítmény, fokozatosan törekszik létrehozni az Európa-állam központi kormányzatát az USA képére és hasonlatosságára. Diktatörizmussal, fasizmussal vádolják azokat az országokat, amelyek az állam

és piac kiegyensúlyozott viszonyrendszerében keresik gazdasági helyzetük rendezését; amelyek nem engedik IMF-hitelekkel eladósítottan kiszolgáltatni gazdaságukat a globális hódításnak. Innen ered a szovjet igazgatásból felszabadult országok függetlensége elleni politikai támadás.

Ezekbe az államokba, de a szovjet állam összeomlása utáni orosz területekre is azonnal benyomultak a nyugati tőkés gazdálkodás intézményei a privatizáció levezetésével és politikai berendezésük meghonosításával. A nagyhatalmi segítséggel megindított változások készséges fogadói, a privatizációval helyi kapitalistává, vagyis elitréteggé tett exkommunisták lettek a liberális pártok, mozgalmak megalapozói, mindenféle nemzeti érdekű visszarendezés ellenségei.

Nyugati, főként amerikai politikai és gazdasági nyomás nehezedett Magyarországra is, emiatt következett be az MDF-kormány bukása és az SZDSZ–MSZP-kormány (1994–1998) létrejötte és hatalmának a megisméltése (2002–2010). Tényszerű a nemzetközi liberalizmus szerveinek állandó jellegű beavatkozása a magyar belügyekbe. A cél, hogy Magyarországon is csak olyan politikai pártok juthassanak kormányzó hatalomra, amelyek – mint Nyugat-Európában mindenütt – elfogadják a liberalizmust mint alapelveket.

Ad 5. Irányított polgári szervezetek létrehozása. Közérdekű feladatot látnak el a civil szervezetek, amelyek létrejöhetnek önszerveződéssel a társadalom keblében. Ez viszont olyan sikamlós terület, amelyen megjelennek a látszólag spontán, alulról létrejövő társadalmi kezdeményezések, amelyek valójában nem az emberek önszerveződéséből jönnek létre, hanem felülről, a politika felől intézik úgy, hogy civilnek tűnjenek. Amerikában terjedtek el ilyenek nagy számban. Elláthatnak hasznos feladatokat is, a kérdés azonban azon dől el, hogy milyen politikai célt szolgálnak. Magyarországon is megjelentek a rendszerváltozással a látszólag semleges, jogvédő és egyéb civil köntösbe bújtatott, külföldön már jó ideje működő szervezetek, mint az Amnesty International, a Helsinki Bizottság. A leg hírhedtebb persze a Soros-alapítványok hálózata, amely elképesztő méretű világpolitikai befolyást gyakorol.

Andreas von Rétyi a *George Soros – A multimilliárdos globális hálózata és az általunk ismert világ vége* című, Németországban már több mint százezer példányban elkelt könyvében átfogó képet ad a tőzsdespekuláns ellentmondásos tevékenységéről. Egy helyen, ahol Soros nemzetközi érdekeltségeit veszi leltárba a szerző, egy olyan összeállításra hivatkozik, amely 47 oldalon keresztül sorolja a spekulánshoz köthető szervezeteket. A könyv rávilágít, milyen módszerrel igyekeznek a spekuláns mágánsszervezetei függetlennek vagy tudományosnak látszani. A Soros Nyílt Társadalom Alapítványa által finanszírozott civil társaságok világszerte több mint hetven országban vannak jelen, s „jóindulatú külső megjelenésük ellenére szuverén nemzetek demokratikus intézményei létezését fenyegetik. Mindenütt nemzetbiztonsági kockázatként közvetlen vagy közvetett módon beavatkozik az állam választási folyamatába, továbbá embereket buzdít, hogy szegjék meg az adott ország törvényeit.”

Nem véletlenül igyekszik a magyar kormány ellenőrzés alá vonni a külföldi polgári intézmények magyarországi egységeit, illetve a magyar kezdeményezések külföldről történő finanszírozását.

*

A jövő ma még beláthatatlan. Európa nyugati felében a liberális politikai egyeduralom megindíthatatlan, még csak ellenzéke sincs. Biztató, hogy ennek a fertőzőtségnek a hazájában a Bush–Clinton-féle bázisa megingott, ezt jelzi Trump elnök visszafogott viszonyulása Brüsszel irányában, a varsói látogatása és az ott elhangzott – a nemzeti, keresztényi alapokra utaló – kijelentései.

Az áradattal szembeni magyar ellenállás példája, a visegrádi négyek határozott fellépése, a Három Tenger Kezdeményezés (Magyarország, Lengyelország, Csehország, Szlovákia, Észtország, Litvánia, Lettország, Ausztria, Bulgária, Horvátország, Románia, Szlovénia) államfői találkozásához fűzhető remények biztató jelként tekinthetők Európának ebben a nehéz helyzetében.

Ki fogja megállítani Európa hódítóit?

A NATO által kiszivárogtatott „katonai titok”, hogy készen áll 50 000 000 bevándorló Európába, nem ér semmit. Már akkor, amikor elemezték a jelenséget, alábecsülték a népességrobbanás méreteit, túlbecsülték a gazdasági fejlődés lehetőségeit, a klímaváltozás következményeit pedig nem is érzékelték. Mindenki megnyugtatóra hasukra ütöttek, és mondtak egy számot. „Európának úgylis kell a fiatal munkaerő.”

Ez a szám mára iszonyú méretűre növekedett, nem is érdemes találgatni, de lehet, hogy 100 000 000-ra vagy 250 000 000-ra fog emelkedni. A szegény és gazdag országok közötti gazdasági különbségek megállíthatatlanul fokozódnak, a technológiai fejlettségi szintjük között mélyül a szakadék, még Egyiptom is a lakosságának felét behozatalból élmezsi.

Teljesen ismeretlen földünk jövője – akkor is, ha nem robban ki termonukleáris háború. Nagyméretű regionális háborúk fognak pusztítani, a népvándorlás kiszámíthatatlan méretűvé fog duzzadni, járványok törnek majd ki, a katasztrófák népeket fognak még nagyobb nyomorba és halálba taszítani.

Ez valószínű? Nagyon valószínű!

Földünk gondjai megoldatlanok, és vannak olyan érdekek és érdekcsoportok, amelyek úgy akarják, hogy ne is oldódjanak meg.

Nincs szándékomban minden fent említett folyamat vonatkozásaival foglalkozni. Tudja mindenki, hogy a kis és gyenge nemzeteket gázolják. Az, akinek nincs szövetségese, kiszolgáltatott az önkénynek.

Közvetlen veszélynek tűnik Európa meghódításának kísérlete, az Európát közvetlen körülvé, de távolabbi területektől is.

Engem nem érdekel a hódító népesség faja, bőrszíne és anyanyelve. A kultúráról és hitvilágról alkotott képzeleti érdekelnek, a megnyilvánu-

lásai a közéletben és a mindennapi életben. Az érdekel, hogy ez milyen jövőt tartogat a mélyen titkolt szándékai szerint Európának.

Érdekel: 1. magának a hódításnak a ténye;
2. kik azok, akik a hódító népvándorlást Európa felé irányítják;
3. mi a teendő, mivel és kivel lehet megállítani?

Talán csak nem fogjuk önként vállalni megsemmisítésünket?

Ha Európa nem tesz valamit a hódítók ellen, Európa kis népeit biztosan el fogják taposni. Megsemmisül majd az az európai kultúra, amelyet Európa minden nagy és kis népe és nemzete saját magának és egymásnak teremtett egy alkotói vetélkedésben, de a világ haladásának a közkinccse és záloga lett. A hódítók Európa szellemi életét visszavethetik az ezredik év előtti állapotába. Lehet, hogy autót fognak hajtani, de úgy fognak gondolkodni, érezni és viselkedni, mint akkor. Újabb ezer évet kell majd várni, hogy emberarcú legyen a mindennapi gondolkodás és hitvilág, a művészet és irodalom, a társadalomtudomány. Ne felejtjük el, hogy például Spanyolországban most egy év alatt annyi könyvet fordítanak le spanyol nyelvre, mint amennyit lefordítottak arab nyelvre az összes arab országban Mohamed próféta megjelenése óta napjainkig.

1. A nemzetközi nagytőke az USA katonai, politikai és gazdasági irányítása és ellenőrzése alatt áll. Ezt nem is tagadják. Katonai eszközüket a NATO, gazdasági eszközüket a dollár mint nemzetközi kereskedelmi fizető- és pénzeszköz, amelyből annyit nyomtatnak, amennyit akarnak. A Világbankon és a Nemzetközi Valutaalapon keresztül úgy manipulálják a devizaárfolyamokat és kamatokat, ahogy akarják.

Sem az egyiknek, sem a másinak nem fűződik érdeke ahhoz, hogy Európa az önálló

nemzetállamok közössége legyen. Az USA-val szembeni gazdasági alárendeltséget követelik meg a kereskedelemben és pénzforgalomban. Határok nélküli, gyarmati helyzetben lévő Európát akarnak, globalizált kultúrában. Arcátlanok és birodalmiak a törekvéseik és követeléseik.

Az USA gazdaságának, iparának 60%-a hadiipari jellegű. Hadiipari jellegű állami megrendelésre termel, és ettől függ. Ebben a birodalomban a tengerészgyalogosnak van a legnagyobb tekintélye.

Az USA paranccsal kényszeríti „szövetségeit” a fegyverei megvásárlására és a fegyverkezésre. Az USA a világ legjobban eladósodott országa. Adósságát fegyvervásárlásból törleszti, de még így is kérdéses, hogy ki fog-e szabadulni adósságcsapdájából. Kína az új gyarmatosító és az úr. Az USA kincstári portfólióinak és állami kötvényeinek 70-80%-át birtokolja. Az USA vetélytársat kapott a gyarmatosításban. Nem fogja a jövőben megvédeni Európát sem katonai, sem politikai, sem gazdasági eszközökkel. A politikában a legfontosabb az idő. Többé nincs ideje erre, el van/el lesz foglalva Ázsiával, Kínával, Indiával, Japánnal és hamarosan Dél-Amerikával is.

Az USA és a nemzetközi nagytőke arcátlan-ságához tartozik az is, hogy minden nép történelmét átírja a maga szája íze szerint, és így terjeszt róluk előítéleteket, téveszméket, szemszedett hazugságokat a nemzetközi életben. Például, mind a két világháborút kizárólag „ők nyerték meg”, mintha nem is lett volna Hitler-ellenes koalíciójuk.

Mindenekelőtt előszeretettel hamisítják az oroszok történelmét, ez szégyenteljes. Az oroszokat mindig mint barbárokat mutatják be, akik már ezer éve nem változnak. Barbárok voltak a múltban, azok a jelenben is, „ők már tudják, azok is fognak maradni a jövőben is”.

V. Putyin az új Antikrisztus.

Ismerjük a Nyugat törekvéseit az orosz föld meghódítására 1200-tól napjainkig. Egyszer egyidejűleg támadták őket Nyugatról és Keletről is.

Az oroszok vérontás nélkül váltak el a volt Szovjetunió tagköztársaságaitól és a Varsói Szövetség tagállamaitól. Ez példátlan a világtörténelemben. Mindenki visszakapta önállóságát és függetlenségét. Németország is ismét egyesült az oroszok javaslatára, holott szinte mindenki

ellenezte, és figyelmeztetett a jövőben várható újbóli bonyodalmakra a németekkel.

A Nyugat azonban, mint 1241-ben, 1415-ben, 1917-ben, 1941-ben, ismét átlépte azt a határt, amelyet nem engedne átlépni a nemzeti büszkeségére valamit is adó egyetlen nép sem. Az ukrán anyanyelvű oroszokat és az orosz anyanyelvű ukránokat vesztítette össze egymással és az oroszokkal.

Szó sincs arról, hogy az érdekelné őket, hogy hol van demokrácia vagy diktatúra, egypártrendszerű vagy többpártrendszerű parlamentarizmus, tervgazdaság vagy piacgazdaság.

Eszük ágában sincs megvédeni Európát az újabbnál újabb, valóban írástudatlan, barbár népek vándorlási áradatától, amely Afrikából és Ázsiából közelít a határaihoz. Nem érdekli őket az sem, hogy már több tízmillió barbár be is hatolt Európa területére, és kezdi átformálni politikai rendszerét, erkölcsi arculatát, az emberi jogok állapotát, kulturális értékei megbecsülését és védelmét.

Mit lehet ezek után tenni? Aki komolyan foglalkozott a katonai, politikai és gazdasági erőviszonyok tanulmányozásával és felmérésével, már régóta tudja, hogy Európa sohasem fogja tudni megvédeni magát semmilyen hódítótól Oroszország nélkül. A nyugati tőke saját magával van elfoglalva. Az általa alkotott, az USA érdekeinek megfelelő erőszaktörvényekhez igazodik. Ennek elválaszthatatlan része az oroszokkal való ijesztgetés. Teszik ezt azok, akik Oroszországot bekerítették, és rakétaütegeiket a határára telepítették.

1. Véget kellene vetni az oroszok rágalmazásának, az irántuk táplált előítéleteknek, tévhiedelmeknek és hazugságoknak, az alaptalan gyanúsítgatásoknak.

2. A nyugati országok tudományos akadémiáinak, egyetemeinek a tagjai és tanárai valóban tudományosan kezeljék Oroszország tanulmányozását. A nyugati államok televíziós társaságai, sajtója és könyvkiadása az oroszokkal szembeni rosszindulatú hangvételtől térjen át a jóindulat vezérelte együttműködés útjára. A kölcsönös megismerés talaján fejlesszék a tudományt.

3. Ruszofóbiával többé ne lehessen politikai, tudományos, újságírói és közéleti karriert csinálni a Nyugaton. Például: arcátlan gazemberség

üdvözölni és „jó fiúnak” bemutatni azt az orosz tőkést, aki mint amerikai társa, lop és rabol – csak azért, mert már Nyugatra mentette vagy ki akarja menteni zsákmányát. Ugyanúgy gazemberség keblünkre ölelni az összevissza hazudozó orosz tudóst és gyalázkodó író, csak azért, mert tetszelegni akar a nyugati kollégáinak és közönségének.

4. A katonák szeretnek háborúsdit játszodozni. Meg kell előzni őket, ez a tudósok, írók, művészek, újságírók és minden alkotó feladata. El kell venni az ilyen katonák kedvét a tűzzel való játszadozástól. Például Ukrajnában is. Az oroszok ezeréves békés, jóhiszemű, közös mindennapi életébe nem szabad beleavatkozni.

Oroszország legnagyobb része a hatvanadik földrajzi szélességi foktól északabbra terül el. Dermesztően hideg ország, ezt a kínaiak is jól tudták. Megtehették volna, de hosszú történelmük folyamán sohasem terjeszkedtek észak felé, most sem. Érdekövezetüket dél felé terjesztették ki, és ma is itt keresik gyarmatosító és gazdasági érvényesülésüket.

Csak mi, európaiak nem tudnánk, hogy milyen nehéz ilyen országban élni? Nagyon nehéz orosznak lenni. Minden bizonnyal nem könnyű oroszbarát ukránnak sem, hiszen a történelem folyamán mindig elsőként érte őket a csapás, amely akár nyugatról, akár keletről érte Oroszországot. Tisztelni kell az ilyen történelmet. Nem kell a feszültséget szítani. A békének kell esélyt adni.

Minden épeszű európai tudja, hogy Európának ebben a szerencsésebb részében már 3000 éve kedveznek a körülmények az alkotáshoz

a kultúra minden területén. Azt is tudjuk, hogy ebbe a folyamatba az oroszok a körülmények szerencsétlen alakulása folytán (mongol hordák) később kapcsolódtak be.

Ez azonban nem adhat okot arra és alapot ahhoz, hogy lépten-nyomon hangsúlyozzuk és éreztessük felsőbbrendűségünket.

Oroszország csak Ukrajnával együtt lehet Európa része.

(Ki kell hangsúlyozni azt, hogy csakis Oroszországgal együtt. Ukrajna ugyanis élő fasiszta hagyományokkal kormányozott ország. Fasiszta jelenségek vannak a politikai rendszerében és a mindennapi élet szintjén. Bűnös az, aki elhallgatja, hogy Ukrajnában a múltban milliószámra irtották a lengyeleket, a zsidókat és az oroszokat, és ismét megjelent ez a szándék, mint látjuk, a többi nemzetiséggel szemben is Ukrajna területén).

Oroszország nélkül tehát Európa nem védhető meg az új hódítóktól, akik ki akarják sajátítani értékeit. A demokrácia, a szabadság és az emberi jogok értékét Oroszország érzékeli: az orosz társadalom, az orosz állam és elsősorban az orosz ember, ha van, értékeli, ha nincs, még jobban akarja és ragaszkodik hozzá.

Ha kizárjuk Oroszországot Európa védelméből, mi, kis népek és kis országok egytől egyig elveszünk.

A volt gyarmattartó európai országokban várható polgárháborúk színtere biztosan áttevődik a kis országokra. A nagytőke pedig hiénatermészetéhez híven a szörnyű események után terepszemlét fog tartani: mennyi konc is maradt a csatatéren a számára? Mikor kezdődhet a hullarablók tánca?

A bátor bevándorlók jogairól

*2017. szeptember 16-án, a Horgos–Röszke-határátkelő
ellen indított támadás második évfordulóján*

Egyre többször látunk-hallunk-olvasunk beszámolót a beáramló néptömegek, leginkább a muszlim emberek részéről elkövetett, sokszor szinte megdöbbentő mértékű és morális mélységű erőszakos cselekményekről. Sokszor hihetetlen gyávaságból fakadó, ártatlan gyermekek ellen elkövetett vagy éppen a nőket sújtó agresszióról; és lassan ugyanennyiszor a megdöbbentő merészségről tanúskodó, a hivatalos szervek, a határőrök, rendőrök és katonák ellen fegyvertelenül megszervezett garázdaságról. A különféle bűnesetek mögött azonban jól láthatóan kirajzódnak a közös pontok. Az elkövetők az integrálódni nem tudó bevándorlók, az áldozatok pedig a „befogadók”; a történetek motivációjaként pedig szinte mindig valamiféle vélelmezett emberi jogot igyekeznek megfogalmazni. Holott az erőszakra senkinek nincs joga! Legalábbis Európában így gondoljuk.

A most már naponta elkövetett nemi erőszakot, amely sajnos gyakran gyermekek ellen történik, mindig azzal a motivációval mentegetik, hogy mivel nem történhetett meg a családegyesítés, az „előremenekülő” fiatal férfiak teljesen kikészültek idegileg, illetve az európai nők öltözködése félreérthető az ő kultúrájukban. Mintha ez az ok valamiféle megértésre találna az áldozatok közt... Amikor a rendőrségnek mennek neki, akkor pedig azt próbálják mentséggként felhozni, hogy nem teljesültek a vélelmezett jogaik, a letelepedés megkönnyítése, a segélyek utalása vagy a szabad mozgás lehetősége.

Pedig a bevándorlóknak efféle jogaik nincsenek. Mint ahogy arra sem létezik semmiféle emberi jog, hogy bárki szabadon megválaszthassa azt, hogy hol akar élni, kiváltképp akkor, ha alkalmazkodni nem tud, és nem is akar ahhoz a közösséghez, ahová illegális módon megérkezik.

Fontos lenne az is, hogy ha már a liberális doktrínára és az egyes szabadságjogokra hivatkoznak, amikor befogadást követlenek, akkor pontosan ismerjék a szabadelvű filozófia alapszabályát – ne csak az érdekükben álló részleteket. Hisz a klasszikus liberalizmus is gátat szabott az egyéni jogoknak, mikor fundamentumként fogalmazta meg a következőket: minden individuum szabadsága addig tart, míg más egyén szabadságát nem korlátozza vagy jogát nem sérti meg. Hozzáteszem, hogy a modern konzervatív felfogás ezt annyiban módosította, hogy a természetes közösségeket, a nemzetet, a lokális együttélési csoportokat, a vallási gyülekezetet és a családot is beemelte ebbe a tételbe. Azaz addig terjed az egyén szabadsága, míg más egyén és/vagy közösség jogát és szabadságát nem sérti meg. (Ahogy egyébként többnyire kimondatlanul működött a több ezer éves európai kultúrában.)

Jól látható azonban, hogy bármelyik ideológiát is követjük, a muszlim migránsok által elkövetett erőszakos cselekmények nem magyarázhatóak semmiféle joggal.

De érdemes a jogok mellett az attitűdöt is megvizsgálni, amelyből az agresszió ered!

Nehezen hihető el ugyanis az, hogy az a huszonéves muszlim, aki pusztá kézzel támad egy rendőrsorfalra Európában, a háborútól félve hagyta volna el hazáját. Hogy néhány hónapja még félelmek közt élt, mikor az otthonát fenyegette az Iszlám Állam vagy valamelyik polgárháború szülte ellenséges milícia. Pedig ezt állítja mind, mert ez ad számára zöld utat a belépésre. Azután furcsamód Rómában, Brüsszelben vagy valamelyik német kisvárosban, olyan hirtelen, akár egy rémálomból felocsúdó és szép lassan tisztán látó kisgyermek, megbátorodik, és előtör belőle a harcolhatnék.

Ugyan még a politikatudomány és viselkedéskutatás idevonatkozó módszerei nem foglalkoztak elég mélyen azzal a jelenséggel, amelyet Európa polgárai egyre gyakrabban tapasztalhatnak, érdemes lenne sokkal közelebbről megvizsgálni a jelenséget. Kiváltképp azért, mert számos uniós vagy állami vezető még mindig biztosan hisz a bevándorlók teljes integrációjában. Épp ezért lenne fontos nem csupán a politikai és gazdasági haszonszerzés szemüvegén keresztül vizsgálni a bevándorlók magatartását, hanem a valóságos folyamatában.

Egyre többször fordul elő ugyanis az, hogy fiatal észak-afrikai vagy szíriai, esetleg afgán férfiak csoportja megy neki mérhetetlen merészséggel, kövekkel, botokkal és üvegekkel valamelyik európai ország felfegyverzett rendőreinek.

Mint 2015 szeptemberében, amikor Röske és Horgos közt mintegy háromszáz, önmagát politikai menekültnek nevező tette ezt a munkájukat végző magyar rendőrökkel és katonákkal szemben, és könnygázzal, illetve más egyéb, békés osztatási eszközzel kellett fellépni ellenük. Miközben a határzárát erőszakkal rohanták meg a leginkább Németországba igyekvő, papírok nélküli migránsok, valamiféle emberi jogra hivatkozva.

Megjegyzem: a Délvidéken élők már egy jó ideje jelezték az együttélésre képtelen migránsokkal kapcsolatos problémákat, a megjelent erőszakot és a különböző bűncselekményeket. Csak éppen Németország és más nyugati országok hívó szava erősebb volt mindennél. Ha nincs a „multikulturális politika” és a „Willkommenskultur”, akkor nemhogy Szerbia területére, de a kontinensre sem indult volna meg a milliós nagyságrendű népvándorlás. Persze, ennek felelősségét nem akarja elismerni a bevándorláspárti nyugati elit, elárulva ezzel több százmillió európaít.

És most hagyjuk a gyáva, senkiházi terrorisztákat! Nem róluk van szó. Azokról az elmúlt két évben érkező, leginkább fiatal férfiakkal beszélünk, akik már megérkeztek, és esetleg befogadta őket valamelyik uniós ország; pénzt adott nekik, talán okostelefont és internetelérhetőséget is; papírokat és ideiglenes lakóhelyet. Azzal az álszent magyarázattal, hogy olyan országból érkeztek, ahol veszélyben volna az életük, hogy félelmükben futottak egész idáig, mert normális

emberként tanulni, dolgozni és boldogulni akarnak, nem értelmetlen harcokba belekeveredni. Persze, a Röske és Horgos közt tapasztaltak nem erre utalnak...

Ahogy ez legutóbb a Róma központi vasútállomása előtt elterülő Termini téren is történt, mikor az ott sátorozó, zömében fiatal férfiakkól álló társaságot a rendőrség megpróbálta jobb belátásra bírni és átkísérni a városvezetőség által felajánlott új szállására, ami nem tetszett a migránsoknak, így nem mozdultak a közterületről. És ami miatt elindult a tömeg felosztatása. A „szerencsétlen”, az „erőszak elől menekülő” migránsok pedig nem indultak el jámbor módon az új, ingyenes szállásukra, inkább kövekkel és üvegekkel nekiestek a rend őreinek, így azok kénytelenek voltak vízágyút is bevetni ellenük.

De számos ehhez hasonló esetet lehetne még citálni, ahol ugyanilyen elszántsággal és merészséggel megáldott migránsok rontottak a hatóságnak, katonáknak, rendőröknek, csendőröknek – vélelmezett jogaik végett. Franciaországban, Németországban, Ausztriában vagy a Benelux államok valamelyikében. Olyan fiatal férfiak, akik állítólag az erőszak elől menekültek el, kézzel mentek a fegyvereseknek, a jobb körülmények, az ingyenes wifiszolgáltatás, a nagyobb lakások vagy valami pitiáner dolog miatt, zsebükben az adófizetőktől kapott segéllyel. Olyanok, akik a hazájukban nem mertek szembeállni az ellenséggel, akik féltek megvédeni otthonaikat, saját földjüket, a hazájukat. Fura és ellentmondásos viselkedés ez. Megérne egy mélyebb értelmezést!

Éppen ezért is lenne érdemes odafigyelnünk az iszlám vallást, illetve a muszlim embereket jól ismerő Maróth Miklós akadémikus következő gondolataira: *„Az ideérkezők közül kollégáim sokuknak tolmácsoltak, és míg a tolmácsoknak kihallgatáson kívül megmondták az igazat, hogy egy darab unokatestvérük sincs Svédországban, addig a hivatalnoknak már mást vallottak. Tehát ha számukra előnyös, mondhatják, hogy szírek, ez nem bűn. Hozzá kell tennem, sok esetben csak udvariasak, amit mi hazugságnak értékelünk. Ha például meghívom ebédre, akkor is igent mond, ha nem kíván velem ebédelni, ám a megbeszélte időpontra már nem jön el; nem volt hozzá kedve, de udvariatlan dolog lett volna nemet mondania.*

Ez náluk nem hazugságnak minősül, hanem udvariasságnak.”

Illetve arra is, ahogy ugyanebben az interjúban az integrációról fogalmaz: „Ha integrálnak velük magukat, akkor is a saría szerint akarnak élni, ráadásul egy, a Mohamed élettrajzában fennmaradt megállapodás szerint muzulmán nem muzulmánal nem szövetkezik másik muzulmánal szemben. Magyarul, ha Európában egy muzulmán elkövet egy merényletet, akkor a másik muzulmán, ha nem is helyesli, akkor sem fog együttműködni a nem muzulmán rendőrséggel.”

(Polgári Szilvia beszélgetése Maróth Miklóssal, PolgárPortál – 2017. július 24.)

A legtöbb iszlámkutató egyetért Maróth Miklós szavaival. Ezért is érthetetlenek és túlzottan kockázatosak az európai elit befogadáspárti részének céljai, azaz a gazdasági haszonszerzés, az olcsó munkaerő és a tragikus demográfiai mutatók rövid távú kezelése. Álmélkodhatunk csak, mert megérteni nem tudjuk... Talán mert a befogadáspárti politikai és a gazdasági „elit” sosem találkozik szembe a húsba vágó bántalmazás valóságával, így a saját bőrét nem is kockáztatja, ami kissé érthetőbbé tenné a hozzáállásukat. A befogadáspárti politikusok viselkedésén viszont valóban megdöbbenhetünk, hisz nekik meg kellene érteniük a polgárok szavát, illetve érezniük kellene azt, hogy felelősséggel tartoznak annak a közösségnek az életminőségéért, mely hatalomra juttatta őket.

Főleg akkor csodálkozunk, ha a tapasztaltak után is azt halljuk komoly (?) uniós politikusoktól, hogy a legüldözöttebbek hazájában, olyanokéban, akik nálunk válnak hirtelen bátor férfiakká, nekünk, európaiaknak kellene rendet tennünk. Miért is?

Minden európai nép, mi, magyarok is, megharcoltunk, és lehet, hogy ismét meg kell majd küzdenünk a szabadságunkért. De amikor egy-egy ilyen küzdelmet elveszítettünk, akkor sem történt olyan, hogy menekültjeink a befogadó országban előjogokat követeltek, vagy éppen rendőrökön vezették volna le haragjukat. De olyanról sem hallottunk a történelem során, hogy a magyar menekültek nőket és gyermekeket erőszakoltak volna meg – szexhiányra hivatkozva.

A probléma gyökere valójában az, hogy Európa egyes „befogadáspárti” vezetőinek szemét elhomályosította a szabadság illúziója és az egyenlőség lila köde, így nem is tudtak és nem is akartak idejében különbséget tenni menekült és menekült közt. Pedig kellene. Pontosabban, most már muszáj lesz. Mint ahogy muszáj lesz Európa védelmére is nagyobb hangsúlyt fektetnünk – de nem csupán a magyar határon, hanem Európa kulturális határainál, lenn a legdélibb és messze, a legkeletibb pontjainál.

Ha ugyanis ez nem történik meg, akkor az egész, színes, sokrétű, gazdag és csodaszép európai civilizáció és kultúra fog veszélybe kerülni, illetve az utánunk jövő generációk kiharcolt élettere tűnik el. Pontosabban: felfalja a migráció.

Ha a családfát kivágják

A birtokomban van egy keresztlevél. Dédanyámat mint Szabó Adelheidot Magyarországon, Nagybecskerekben keresztelték meg. Szerbül és latin betűs horvátul rajta van fehéren és lilán.

A Kelemenek Csíkból ereszkedtek le, talán borért jöttek, de mit hoztak? Nincs további hír a dédapámról, csak annyi, hogy szűcs volt. Hogy ükapám volt-e vagy a dédapám, Kelemen Antal fogta-e ki a két nehéz járású, hidegvérű derest, és tolta fészker alá a szekeret? A marsallnak meg a partizánjainak nem volt-e társzekérre szükségük? Ha még áll a házuk a világháború után, talán megtaláltam volna ugyanott? Hátha a jelenlegi tulajdonos sem fűtötte el korhadó alkatrészeit.

A lovak évtizedekkel ezelőtt a mennyei prérre költöztek.

Tény, hogy dédapám beleszeretett Adélba, és ott éltek a nagybecskereki takaros portán.

A családukat már nem a Délvidéken érték el a huszadik század háborúi.

Élt-e át rokon a Milošević alatt kitört felfordulást, emigráltak-e a katonai behívó elől? Biztosan nem társzekéren tették. Engem nem keresett meg senki közülük.

Lehet, hogy már a partizánok elől átjöttek az utolsó vonattal? Gyalog jöttek-e? Számolgom, ki élhet még az ottani családból. Az egyik unokabátyám a háború után írógépeket szerelt, az apja katonatiszt volt. Már ideát találkoztam vele. Nincs kitől megkérdezni felmenői kilétét, gyerekeiről nem tudok.

Nagyanyám, Kelemen Paula Cecília már kórházban volt, amikor megszülettem, de láthatott még engem. Nem emlékszem arra, hogy mosolyogtam-e, amikor becézett, vagy aludtam-e.

Nagyanyám sírjának ülő kőasszonyát Medgyessy mester egyetlen kemény mészkőtömbből faragta ki.

Apai nagyapám, akinek a családja nyugati irányból költözött Budapestre, papnövendék lett, azonban beleszeretett Szabó Adél lányába. Hiába, a női vonzerőnek nem lehet ellenállni. Postamesterként nehezen tartotta el a családját. Mégis kedvelte a postát és a postáskisasszonyokat. Hazajárt ebédelni, közel volt a lakásuk. Még a halála előtt is – mint minden ebédszünetben – összehozott nagyanyámmal egy-egy gyereket. Azért gyanakszom az ebédszünetre, mert mindennap lefeküdt. A gyerekek olyankor elmentek játszani a vár oldalába.

Több szoba és hely nem lévén fejtől-lábtól fekdtek a másik ágyban.

A lányok feje az egyik oldalon, a fiúk lába a lányok fejénél. Vajon alaposan megmosták-e lefekvés előtt?

Ahogy növekedtek, Laji nagybátyám a keresztapámmal nyelv- és gyorsgépíró iskolát alapított. Munkája úgy hozta, hogy gyakran volt távol, ami meg gondolatlanság egy ifjú férjtől. Egy lánya született.

A nagynéném tanárnő lett, azután, hogy abahagyta Alajos öregujjának cumizását.

Láttam mégis a kéjes arckifejezésén, hogy szívesen ette a pálpusztait. Vékony szeletekre vágta a kenyeret, és vastagon kente meg sajttal. A gyerekkori ízekre emlékezett-e?

Szabó Adelheid lánya és Kelemen Antal lánya az anyaországban élte le az életét. Hogy a szűcsmester kezéből hol esett ki a tű száz-egynéhány éve?

Azt meg özvegy nagyanyám nem érte meg, hogy fiai, unokái még messzebb futottak, egyeseken világgá! Laji nagybátyám is megtette, disz-

szidált. Megtehetette, a lábujját nem érte maradandó károsodás. Így aztán lábbal szavazott. Hogy Rákosira-e? Kádár és ötvenhatos szereplése miatt volt-e indokolt a helyváltztatás? Már keresték. Bandi, az egyik bátyja, aki újságíró volt, Münchenben ragadt a háború után, volt hová mennie.

De soroljuk tovább a Nagybecskerekéről elszármazott család krónikáját! Szabó Adelheidnek mind a nyolc unokája diplomát szerzett. Kelemen őseimnek érdemes volt leszállniuk a bakról. Jó szakmát tanulni nem esett nehezére a talpraesett székel dedapámnak. Unokái, apám testvérei sokra vitték.

Csak Józsi nem, a legidősebb, aki elesett az első világháborúban. Hogy vaskereszttel a mellén temették-e el, ahogy hőshöz illik? Dél-Tirolban nem győztem végigolvasni az egyforma sírköveken az összes nevet. Hátha most megtalálnám Józsi nyughelyét! Horvát, magyar, osztrák, német itt kibékült az olaszokkal. Se szuronyroham, sem aláásott kazamaták. Hogy a Józsi-ból mi maradt a srápnél után? Egy gránát telibe találta-e?

Az embert, pláne, ha írásra adja a fejét, érdeklik a felmenői életének tragikus vagy sikeres epizódjai. Fogódzót szeretne találni, mit keres a világon.

Józsi tehát hősi halált halt a Monarchiáért. Maradt utána egy ifjú ara, aki még a menyasszonyi fátylat sem ért rá levenni, mert jött a SAS-behívó. A násznagy sem mondhatta el nagy ívű tószóját. Az ifjú asszony később újból férjhez ment. Életük végéig tartották velünk a rokonságot. Az öreg doktor ezüst fejű sétatotyjára, sőt az arcára is emlékszem. A hosszú élet titka, hogy a belgyógyászt nem hívják be katonának, inkább a sebészt és a halottkémét. Fia és unokája a csonkok iránt érdeklődött: ortopédiára szakosodott. Tudom, mert apámat kezelték. Nem rokonok a szó szoros értelmében, nem rokonai Kelemen József szücsmesternek és Szabó Adélnak, de a családhoz tartoznak.

Nyolc testvére közül apám volt a legfiatalabb, nem jutott neki más hely a szűk lakásban, ő

foglalta el a vécét. Ott zavartalanul tanulhatott. Mérnök lett belőle, hídfeljáróit és útjait legfeljebb kiszélesítették időközben a nagy forgalom miatt. A táblát, melyen a neve mint tervező szerepelt, nem mindenütt cserélték le!

Szabó Adél unokáit, a nagynénéimet és a nagybátyáimat fel tudnám sorolni, de azt, hogy hány postáskisasszony tárt fel a bűneit a volt teológushallgató előtt, netán nagyapámmal, a főnökével vétkezett-e, nem tudhatom! Minden rokonomról hallottam legendákat, egyesek pikánsak, mások megmosolyogtatóak – attól függ, ki mesélte el nekem, és milyen viszonyban volt a többiekkel.

Végül is a keresztleveleiről és a család eredetéről szerettem volna tudni valamit. Csak ükapám szerelmes, csikókorú fiáig jutottam, aki aztán Nagybecskereken elvette Szabó Adelheidet – magyarul – Adél dedanyámat.

Nagyanyám, akihez már apám is a mennybe költözött azóta, vele és több gyermeke társaságban egy hosszú hajú, szomorú, ülő nőalak súlya alatt pihen. Lesz dolga az angyalnak feltámadáskor. Méretes kőszobor!

Nézegetem, megfésülködött-e már, vagy éjszakánként, temetőzárás után kezd újból fésülködni. Medgyessy mester, a szobrász lenne a megmondhatója.

Objektív okokból nem kérdezhetem meg tőle, sem a modelljétől, már ők is elporladtak!

A keresztlevelek megvannak a bíróság pin-céjében. Az egyházi iratokat, anyakönyveket a szerb állam összevonta. Se Nagybecskerek, se Petrovgrad, se Зрењанин plébániájának iratai közt egyetlen Sabót vagy Келемен-т nem találtak ismerőseim. A kellemetlen hír lelemboszott. Az anyakönyvek közt talán még Карађорђевић is előfordul az új irattárban, de ősapáim nem. Mi lett volna velem, ha most járnának olyan idők, hogy keresztlevelet kellene felmutatni.

A dédi erényes asszony lévén biztosan nem járta be a Balkánt, hogy szerb apát találjon a gyerekeinek!

Nem is maradt semmilyen örökség, amin mi, a dedunokák összekaphatnánk!

Futaki Hadik András emlékezete huszárserege 1757. évi berlini diadalának és a magyar lovas életmód ősi gyökereinek tükrében

I. Futaki Hadik András a magyar huszárság legnagyobb hadvezére

A Dél-Bácskában lévő Futakon temették el 1790-ben a magyar huszárság legnagyobb hadvezérét, gróf futaki Hadik András tábornagyot, aki itt, Futak környékén volt magyar földbirtokos. 1776. január 26-tól 1785. május 10-ig Bács vármegye főispánjaként tevékenykedett.

Európa hadtörténetében 260 esztendő óta örök érték az a történelmi magyar huszárvágás, melyet Hadik András altábornagy kis létszámú huszárserege 1757. október 16-án valósított meg Berlin eredményes bekerítésével és megsarcolásával. Minderre egy hatalmas porosz sereg háta mögött került sor. Igazi magyar huszárcsíny volt ez a javából!

Magyar lovas hagyományaink körében az idén két olyan rendkívül jelentős érték született, mely a magyar művelődéstörténet egyetemes voltát jeleníti meg mindannyiunk számára.

Elsőként azt fontos rögzítenem, hogy lovas-nemzet-gyökereink jegyében kimagasló értéket képvisel, hogy 2017 júniusában a „magyar huszár is bekerült a hungarikumok gyűjteményébe a Hungarikum Bizottság legutóbbi döntése értelmében”, hiszen „a magyar huszár a világon mindenhol ismert, egyedülálló fegyvernem, amely a hagyományörzés, a nemzeti büszkeség és a magyar életérzés elválaszthatatlan részét képezi”. (1)

E szellemi színtér méltó párjaként az idén egy hatalmas méretű huszárszobor is készült, melynek egy-egy építési mozzanatát mindenki meg-

csodálhatta, aki az utóbbi hónapokban elhaladt Pákozd mellett. A „Célegyenesben a Miskahuszár-projekt” című híradás a következőket emelte ki Rohonczi István magyar festő- és szobrászművész „Miskahuszár” címet viselő alkotása kapcsán: „Tízéves álom válik valóra szeptember 29-én a Katonai Emlékpark Pákozd (KEMPP) területén – ünnepélyes keretek között akkor avatják ugyanis fel a 12,5 méter magas, közel 100 tonnás Miskahuszár-szobrot.” A „világ legnagyobb huszárszobraként a Guinness-rekordok könyvébe is bekerült”. A „huszártest homogén, sötét-szürke árnyalatot kap, és maga a nemzeti színű lobogó is fémes hatást fog kelteni, köszönhetően a vörösréz-ön-rézoxid színekombinációnak”, valamint a „pitykék, a sújtások és a csákón lévő címer mind aranyozva lesznek”. 2017. „szeptember 29-én, a pákozdi csata emléknapján, egyben a szárazföldi haderőnem napján” kerül felavatásra ezen alkotás. (2)

A magyar huszár évszázadokon át a magyar énkép legkiemelkedőbb és leglélekemelőbb megtestesítője volt. És ma is az! Ünnepeink fényét emeli napjainkban is, amikor a huszárok a lovaik hátán megjelennek, és méltóságteljes mi voltukban őrzik lovas hagyományunk ezen igen látványos és méltó szeletét.

A magyar műveltségi kör alapvető ősképe a lovas katona: ez a magyarság évezredek óta átívelő lovasvilágának rendkívül jelentős öröksége. Ez a magyar ősképe a kiváló haderőt biztosító és nagy szabadságban élő lovasíjász műveltségű pásztorvilágunkban alapozódott meg: a Hunyadiak korában ez a műveltségi kör adta a hátterét

a magyar huszárság kialakulásának – a csatateri vitézsége, hadviselési eredményessége és becsületkódexe magas elismertségre tett szert Európa XVI–XVIII. századi hadtörténetében.

A magyar huszár a tiszteletet kiváltó megjelenésével és csatateri vitézsége révén valójában a világörökség része is: elég csak arra utalni, hogy napjainkban is elemzik a világ minden magas szintű katonai képzést folytató intézményében azokat a csatákat, amelyekben a huszárság lovasteljesítménye és vitézi bátorsága révén sikerült diadalt aratni.

A magyar huszár jelentősége tekintetében indokolt kiemelten hangsúlyoznom, hogy a történelem a megismerés, az átélés és a megemlékezés művészete, mely nemzedékeken és korszakokon átívelő létében sorsközösségi üzenetté válik a jövő nemzedékek számára. A magyar huszár ilyen örök üzenet! A huszár a függetlenség, a szabadság és a csatateri vitézség világszerte legméltóbb és legközismertebb képviselője.

A magyar huszárság 1757-ben végrehajtott kimagasló diadala megmutatta a világnak a magyar lovas nemzet hadászati erejét!

Hadik András altábornagy *„ezen tselekedetét egész Európa tsudálta”*: ezt a megállapítást gróf Gvadányi József rögzítette az 1790-ben kiadott művében. (3)

Hadik András hadvezéri sikeréről számos mű megemlékezik. *„1757. október 16. Hadik András altábornagy [...] a porosz sereg háta mögött Berlin alá vonul, a várost megsarcolja, és katonáival épségben visszatér a főszereghöz.”* (4) *„Október 16. A Hadik András altábornagy vezette osztrák sereg elfoglalja és megsarcolja Berlint.”* (5)

Az évezredekben átívelő magyar lovasíjász életmódban gyökeredző magyar huszárminőség rendkívüli voltát indokolt tisztelnünk Hadik András és huszárai dicsőséges hadmozdulatában!

„Mária Terézia háborúinak nálunk legismertebb vagy talán legtöbbet emlegetett jelenete, Hadik András berlini vállalkozása.” Ezen *„okosan megtervezett és vakmerően végrehajtott vállalkozásnak valódi értékét”* mind a mai napig érdemes folyamatosan közkinccsé tenni. (6)

Berlin villámgyors bekerítése és a védősereg feletti győzelem után gyorsan és határozottan kellett cselekedni, hiszen Hadik András igen kis létszámú sereggel hajtotta végre a hadművele-

tet! A Hadik-hadosztály teljes létszáma 5270 fő volt, a huszárság három ezredből állt. A Hadik-huszárezred parancsnoka Komáromy József, a jászkun huszárezredé báró Orczy Lőrinc ezredes, a Baranyay-huszárezredé pedig Újházy Ferenc ezredes volt. A berlini hadjárat sikeres befejezésében Újházy Ferenc ezredes kimagasló szerepet vállalt, és huszájaival remek elterelő hadműveletet hajtott végre, melynek keretében a csatateren is bizonyították vitézségüket, hősiességüket! Újházy Ferenc és háromszáz huszára elévülhetetlen érdemeket szerzett e remekül kitervelt berlini hadisiker során. Újházy ezrednek huszárai nyugatról közelítették meg Berlint (amelyet kétezerrel több katona védett, mint amennyien a várost bekerítő magyar huszárok voltak). A meglepett és megijedt Berlin hatalmas hadisarcot fizetett a város megvédéséért, ezért a sikeres huszárhadművelet után (a katonai eredményről közismert) Nagy Frigyes porosz király hatalmas serege bekerítő hadműveletet vezetett Hadik András altábornagy csapata ellen. Ennek megakadályozása céljából a legveszélyeztetettebb helyzetekben rendkívüli bátorsággal harcolt Újházy a huszárezredével: jól mutatja ezt a vitézi helytállást, hogy számos huszárvitéze vesztette életét e hősies küzdelmekben a jelentős túlerőben lévő ellenséggel szemben. Ez a hősies vitézi helytállás sikerrel biztosította a korszak legnagyobb magyar hadvezére, Hadik András altábornagy visszavonulását. Érdekességgként utalok arra is, hogy Újházy egyik századparancsnoka volt gróf Gvadányi József huszárkapitány, a későbbi híres író. Itt indokolt utalnom az Újházy család rokoni kapcsolataira is a magyar huszárságban betöltött szerepük jegyében. Újházy Ferenc szülei ifjabb Újházy János (1683–?) és Spillenberg Zsuzsanna (1689–1770) voltak. E házaspár szépunokája, Újházy Antónia (1824–1847) lett az 1848–49-es szabadságharcunk hőse, Desseffy Arisztid első felesége.

A magyar huszár a lovagias viselkedés jelképe is! A magyar huszárbecsületre példa Hadik András a villámhadjárat során kiadott parancsa: *„Hadseregünk, mint erkölcsös fegyelemben élő testület jó hírnevének érdekében tartózkodni kell minden erőszakos kíméletlen cselekedettől. Az Isten házának meggyalázása, papi személyek becsmérlése, más felekezetek szidalmazása,*

védtelességgel, asszonyokkal, aggastyánokkal való erőszakoskodás, fegyvertelen polgárok ellen fegyveres kézzel való kegyetlenkedés, fosztogatás, a lakosok élelmiszerkészleteinek rongálása, házak, falvak, felgyújtása, szigorú büntetés terhe alatt tilos. [...] Senkinek sem szabad pénzt zsarolni, vagy rabolni.” (7)

Az évezredekben átívelő magyar lovasíjász ősiségben gyökeredző huszárságunk egyetemes értéket jelentett a nagyvilág hadszínterein is: harckészsége és eredményessége révén páratlan tekintélyt vívott ki még az ellenség szemében is. Trianon utáni korszakunk egyik jeles írója, Sacelláry Pál ezt rögzítette a magyar huszárság történelmi szerepéről: „A magyar legénységet – itt elsősorban a huszárokat – elvitathatatlanul a világ legelső katonáinak tartja.” (8) A fenti megállítást kapcsán azt is érdemes rögzíteni, hogy Sacelláry Pál (1896–1934) a Mackensen 10. huszárezred tartalékos főhadnagya volt, és számos kitüntetéssel rendelkezett (pl. Károly-csapatkereszt, Signum Laudis bronz vitézségi érem és több külföldi hadiérem). A magyar huszármínőség egyetemes hadtörténelmi jelentősége kapcsán a XXI. század elején Nagy Kálmán ezt rögzítette: „A huszár ma már valóban a mesék, mondák, legendák hőse, de meg is érdemelte az elismerő, dicsőítő jelzőket. Volt idő, amikor kardja hegyével ő írta a történelem legszebb lapjait hazai földön és messze idegenben, Európa- és Amerikaszerte.” (9)

A magyar huszárság 1757. évi berlini dicsősége eredményeként Hadik Andrást igen nagy tisztelet övezte, mint „vállalkozó szellemű, vakmerő, de amellett megfontolt és előrelátó huszártábornokot, a gyors elhatározást, fegyelmezett vezetést kívánó portyázások kipróbált nagymesterét”, hiszen e magyar hadvezér „minden haditervét a régi magyaros harcmodor szellemében, huszáros lendülettel hajtotta végre”. (10)

II. Huszárhagyományaink ősisége és egyetemes jelentősége

2017 nyarától a magyar huszár bekerült a Hungarikumok Gyűjteményébe a Hungarikum Bizottság döntése alapján; és ennek okán arra is fontos gondolnunk, hogy a nagy szabadságban élő magyar pásztortársadalom, a magyar csi-

kósvilág és az ősi magyar lovasíjász harcmodor volt a magyar huszárság évszázadokon átívelő hadászati eredményességének az igazi gyökere.

A magyar huszárság vitézségi hagyománya, életmódbeli és világképi gyökerei a „*Hadak útján*” (azaz a Tejúton) fehér lován vágató Csaba királyfi szakrális ősképre nyúlnak vissza, azaz Szkítia (Szküthia) lovasíjász értékvilágára, amely a legalapvetőbb történelmi emléke magyar nemzettudatunknak.

A XIV. századi Képes Krónika szerint Csaba királyfi a hun testvérháború után először görög nagyatyja országában élt 15 ezer hívével 13 éven át; majd pedig innen ment hun népével Szkítiába a nagyapjához, Bendegúzhhoz.

Itt indokolt rögzítenem, hogy a Fekete-tenger partvidékén élő pondoszi görögök őshagyománya szerint Szküthész volt az a lovas vitéz, aki egyedülként volt képes megfeszíteni Héraklész rettentően erős íját: ez azért rendkívül fontos őstörténelmi alapkép, mert a megítélésem szerint a Szküthész névben az íjfeszítő fogalmi kép jelenik meg, melyet a görög a szkíta szóval fejez ki már évezredek óta.

A görög „szkíta” műveltségi szó a nyílvevőnek az íjon való kihúzó mozdulatát jeleníti meg: ekként az „íjfeszítő” lovas vitézt jelenti, tehát a magas műveltséget képviselő lovasíjász ősképre utal. A görög hagyományban a lovával egybeolvadó szkíta, azaz a lovasíjász a legyőzhetetlenség jelképe volt!

A magyar huszárság gyökerei tekintetében alapvetően fontosak a fentiek, hiszen a magyar műveltségi kör kizárólagos ősképe Szkítia lovasíjász pásztorvilága: ez a magyarság mindig megvallott, a Kr. utáni II. évezredben is mindvégig képviselt és a mostani évezredünkben is folyamatosan kifejezett eredettudatunk rendkívül jelentős öröksége.

A magyar ősképe az a lovasíjász műveltségű és nagyállattartó pásztorvilág, ahol az erkölcsi rend teljessége adta szabadságeszmény világteremtő erőt jelentett, és melynek szakrális tartalma a beszélt nyelv, a táncnyelv, a zenei nyelv és a magyar népművészeti örökség világában napjainkban is életet adó erőt testesít meg.

Fontos kiemelten hangsúlyoznom, hogy nem létezett olyan nép, mely a saját nyelvén önmagát szkítának nevezte volna: amikor a magyarság kö-

zékori művelt tudósai a valóságos történelmi gyökerű emlékezetműveltség jegyében önnön népüket szkítának hívták, és a magyarság származási területét Szkítiának nevezték, akkor e görög műveltségi szót azért használták, hogy más európai népek művelt tudósai számára is nyilvánvaló legyen a magyar származástudat ősi valósága (mert egészen a XIX. századig az európai műveltség legjelentősebb képviselői a görög és a latin nyelvtudás keretei között értelmezték a múltat). A görög szkíta szó valójában egy műveltségi fogalom, melyet a görögök használtak egy meghatározott életmódot képviselő népesség megjelölésére. Ez azt is jelenti, hogy aki nem göröggént a szkíta fogalmat használta, az valójában művelt ember volt: a magyar műveltségi körben a szkíta fogalom azért honosodott meg, mert a magyarság a diplomáciai és műveltségi kapcsolatrendszerében e görög szót használta magyar őseinek lovasíjász életmódjára utalva. Európa történelmében egy olyan nemzet van, melynek történelmében a legmagasabb szintű íjásztudás és különösen a lovasíjász műveltség évezredek óta jelen volt: a középkori nyugati népek „*A magyarok nyilaitól ments meg Uram minket!*” szólása ennek máig ható emléke! Az íjászat mellett hangsúlyozni indokolt azt is, hogy a vaskardot is hordozó lovasíjász pásztorvilág volt a középkori magyar hadi minőség lényegi eleme! A magyar lovasíjász életmód fontos sajátossága volt a kiváló kovácstudást mutató hosszú vaskard, amely lehetővé tette a lovasroham keretében a lóhátról való kardvágás kialakulását: az európai műveltségi körben ennek a lovasminőségnek örök időkre a magyar huszár lett a legfőbb jelképe!

Két életmód határozta meg a régi Magyarországot. Az egyik a magyar parasztság csodálatos világa, melynek napjainkig hat számos értéke (pl. népművészet, népzene, néptánc). A másik az ősi magyar lovasíjász műveltségből fakadó lovas nemzet létünk: a magyar lovas pásztorok, azaz a „*pusztai lovagok*”, csikósok és gulyások világában gyökeredzett ez a magyar műveltségi örökségünk.

A szabad életmódú, nagyállattartó és lovasíjász műveltségű magyar csikósvilág adta Magyarország középkori haderejét: a magyar lovasság, huszárság katonai minőségének alapvető feltétele volt a kiváló méneseket biztosító ősi tudással bíró pásztortársadalom.

Évezredes lovasműveltségi gyökereinkből teremődött meg a magyar huszárok különleges, egyetemes értéként megjelenő, világszerte ismert hadtörténeti szerepe!

A fenti művelődéstörténeti alapvetések jegyében, a magyar lovas nemzet értékeinek felmutatása, a magyar huszárhagyományok őrzése érdekében hozta létre édesapám, Diószegi György (1936–2005) a Történelmi Lovastúra Egyesületet mintegy két évtizeddel ezelőtt. Az egyesület az ősi magyar lovasminőség előtti történelmi tiszteletadás érdekében valósított meg nemzetközi jelentőséggel bíró lovastúrákat: kiemelt jelentőségű volt e körben a millecentenáriumi tiszteletére 1995-ben megtett történelmi lovastúra (ennek útvonala 4600 km volt). Az alábbi híradások jól érzékeltetik e teljesítmény értékét!

Testvérem, Diószegi Edina Csilla 1995-ben 19 esztendő „*fiatal lányként részt vett a megismételt, kalandos honfoglaláson*” Baskíria fővárosától, „*Ufától Budapestig tartó, Őseink Útján elnevezésű lovastúráján*”. Fontos rögzíteni, hogy a „*tizenhárom bátor legényből és lányból álló magyar küldöttség – természetesen csapattagnak számított a huszonegy, nem kevésbé bátor ló is – igen kalandos, különleges és nem veszélytelen vállalkozása tisztelegés volt az ősök előtt*”. (1) Itt utalok arra, hogy az ókori lovasíjász műveltségi tér, azaz a Fekete-tenger partvidékétől (többek között) a mai baskír térségekig (az ősi *Magna Hungaria* területéig) is terjedő szkíta ősvilágban született meg a magyar nemzet.

Az *Őseink útján* elnevezésű, „*a honfoglalásra emlékező túra lovasai*” kapcsán kiemelendő, hogy 1995. május 31-én „*Ufában tizennyolc lovas szállt nyeregbe*”, és a „*Baskír Össz-szövetségi Világtalálkozón rokonként búcsúztatták lovasainkat*”. „*A honfoglaló túra ötlete néhány évvel ezelőtt vetődött fel több vállalkozó kedvű lovasban. A megvalósulásához nagymértékben járult hozzá Diószegi György főiskolai tanár a Magyar Televízióhoz benyújtott díjnyertes pályázata, amelyvel lehetőséget kaptak a honfoglalás egyik lehetséges útvonalán egy megemlékező lovastúra megtételére és filmsorozat készítésére.*” (2)

Édesapám, Diószegi György a programok igazgatójaként, a jogvédelem képviselőjeként dolgozott a millecentenáriumi tiszteletére összeállított lovastúra és filmsorozat tervének, az *Őseink*

útjánnak, a hazai helyszíneknek, az európai hadjáratok útvonalainak az összeállítása és megvalósítása során: ebben a magas szintű szellemi tevékenységben dr. Fodor István, dr. Legeza László, Jankó Olga mellett részt vettem jómagam is (művelődéskutatói és családtörténeti kutatásaim révén).

A magyar lovasíjász pásztorvilág VI–IX. században Baskíriától egészen a Fekete-tengerig igen jelentős katonai erőt testesített meg: emlékét számos magyar név őrzi e térségekben. A magyar őstörténet szempontjából Baskíria területe igen fontos kutatási terület: Jankó János (1868–1902) *A magyarok uráli őshazája* című művében azt is rögzítette, hogy a baskír földön számos magyar nevezetű hely- és folyónév található, és ezek között a Tuba név is megtalálható. (Mindig örömet érzek annak okán, hogy édesapám anyai ági ősei a keresztúri Tuba család tagjai voltak.)

Az arab utazók (Ibn Ruszta, Gardézi, Al-Bekri, Dzsajhani) krónikái szerint a IX. századi magyarok két folyó vidékén éltek: az egyik folyó az Ak-Tuba (azaz Fehér-Tuba) nevet viselte (ez tulajdonképpen az Alsó-Volga 400 km hosszú mellékága). (3) A „*fehér*” jelző kapcsán megjegyzem, hogy a színnel való értékminősítés a Fekete-tengertől északra és keletre lévő lovasíjász pásztortársadalmak általános jellemzője volt!

A honfoglalás korában Tuba folyó és népnév is létezett (igen gyakori az összefüggés a népnevek és a helynevek együttes jelentkezése között). (4) A fentiek azért lényeges adalékok, mert a magyar nyelvtudomány képviselői közül többen is írtak a Tuba/Thuba név ősmagyar eredetéről. (5) Magyar települések is viselték a Tuba nevet. A középkorban Thuba nevű helység létezett Záránd (ma Arad) vármegye északi részén, a Fejér-Körös mentén.

Tuba nevezetű település (Gönyű város környékén) említődik II. András magyar királynak a pannonhalmi Szent Márton-apátság részére 1224-ben kelt adománylevelében. (6)

A felsorolt történeti adalékok felvázolásakor és az összefüggések szélesebb köreinek bemutatásakor 1994 nyarán édesapám rendkívül érdekesnek és különlegesnek minősítette az őstörténeti kutatói munkámat az akkoriban alakuló, a lovastúra érdekében folytatott magyar–baskír kapcsolatok tekintetében is.

Az 1995. évi nagy történelmi lovastúra hazautjáról szóló alábbi híradás a következőket emelte ki: a „*tizenhárom lovas sportember – Csobolyó Miklós, Marsall Norbert, Sófalvi László, Sott János, Diószegi Edina, Erszény József, Juhász Béla, Tarcza Orsolya, Ferencz György, Baka Virág, Borbély Sándor, Murai Bösze Antal, Szamonek István – 3650 kilométert hagyva maga mögött vasárnap délután elérte a Vereckei-hágót*”. „*A július 30-án balesetet szenvedett Gál Zoltán itthon lábadozik, de az Őseink Útján Alapítvány kurátorai remélik, hogy október 14-én a Hősök terére tervezett nagyszabású fogadóünnepségen már csatlakozhat lovastársaihoz.*” (7) Fontos kiemelten hangsúlyoznom e lovastúrát teljesítő lovasok rendkívüli teljesítményét!

Testvérem, Diószegi Edina Csilla mindkét fenti túra lovasaként kiemelkedő teljesítményt nyújtott a magyar csapat tagjaként: a művelődéstörténeti értékteremtés újabb szakaszát jelentette az, hogy a *Csitri naplója. A megismételt honfoglalás 1995* címet viselő könyvében leírta az élményeket. A napló kapcsán az alábbi híradás jelent meg lovasteljesítményük értékvilágáról: „*Elsőként járta végig lóháton őseink vándorlásának útvonalát egy maroknyi csapat, tizenegy férfi és három nő. Eseményekben gazdag, kemény feladatokkal terhelt, sokszor izgalmas kalandokkal, életre szóló élményekkel színesített napokat éltek át. A Baskírok Világtalálkozójának lovas díszvendégei voltak, a doni kozákok maguk közé fogadták a csapat tagjait, lerótták tiszteletük egy világháborús magyar tömegsírnál. Vereckénél mélyen meghatva énekelték a himnuszot. »Csitri naplója« a felkészülést, az úti élményeket, örömeiket, rövid ideig tartó elkeseredettséget, a lovak mélységes szeretetét és tiszteletét foglalja össze.*” (8)

A magyar huszár évszázadok óta a vitézség és a méltó megjelenés jelképe nemzetközi szinten is: jó példa erre a következő, 1999. évi híradás! A 1999-es Frankfurti Nemzetközi Könyvkiállítás magyar eseményei kapcsán a Nagyváradon megjelenő Bihari Naplóban Török Miklós (1946–2013) magyar novellista, publicista (többek között) ezt rögzítette: „*Érdekes epizód volt a Diószegi György által vezetett Történelmi Lovastúra Egyesület jelentkezése: bár volt meghívásuk és három könyvüket el is fogadta kiállításra a Kht (három éve végiglovagolták az*

Uráltól Budapestig a honfoglalási útvonalat, ami 4600 km, és erről szól a Csitri naplója). [...] *Ter-
vük az volt, hogy amolyan magyaros színfoltként
huszár, Bocskai, illetve honfoglaló ruhában sze-
repelnek a különböző rendezvények, protokollok
alkalmával.*” A „megnyitó estéjén a német fotori-
porterek valóságos pergőtűz alá vették a huszá-
rokat” Frankfurtban. (9)

Édesapám a Történelmi Lovastúra Egye-
sület elnökeként végzett szervezői és közle-
ti teljesítménye révén lett a Magyar Huszár- és
Lovashagyományörző Társaság tagja. Halá-
la után, 2006. március 11-én a Magyar Lovas
Szövetség, 2006. május 27-én pedig a Magyar
Huszár- és Lovashagyományörző Társaság is
megemlékezett a személyéről. A Történelmi
Lovastúra Egyesület megteremtésével édesapám
olyan történelmi hagyományörző lovasminőség
felmutatásában gondolkodott, melynek révén
széles körben mód nyílik az évezredek átíve-
lő magyar lovasvilág történelmi jelentőségének
magyar ünnepeinken és a nemzetközi szinten
való megjelenítésére is az élményszerűség és
ismeretterjesztés céljából.

A „pusztai lovagok” által képviselt ősi magyar
lovasíjász műveltségben gyökerező dicsőséges

magyar huszárvilág vitézségi becsületkódexe év-
századokon át felmutatta a lovagiasság erényét
a csatatereken is. Futaki Hadik András magyar
hadvezéri minősége ebben is megmutatkozott! „A
híres berlini vállalkozása hadművészeti erényeit
dicséri: a közel- és távfelderítés megszervezése,
az élelemről és a takarmányról való gondoskodás,
a terep tökéletes ismerete, az előrenyomulási és
visszavonulási utak biztosítása. Hitte, hogy a siker
titka az előkészületek alaposságán és a támadás-
indítás megfelelő idején múlik. Hadik fegyverténye
bebizonyította, hogy egy kis csapat is – megfelelő,
alapos előkészítéssel, merész vezetéssel – nagy
zavart okozhat az ellenség hátszágában. [...] A
tisztes katona arcképe bontakozik ki előt-
tünk abban is, hogy a hadi jogot és szokásokat
mindig messzemenően betartotta, csak a szoká-
sos hadisarcot vetette ki, rablást nem engedett
katonáinak még az átvonulási területeken sem. A
hadizsákmányból pedig sosem tartott meg magá-
nak egy garast sem.” (10)

A magyar lovasvilág őstörténeti jelentősége, a
magyar huszárság az egyetemes művelődéstör-
ténét kimagasló lovasértékét jeleníti meg minden
kor embere számára. Olyan örökség ez, amely
méltán került a hungarikumok körébe!

**Források: I. Futaki Hadik András a ma-
gyar huszárság legnagyobb hadvezére.** (1) Hungarikum lett a huszár és a karikás ostor | Lo-
vasok.hu. www.lovastura.hu › Magyar lovaskultúra
› Huszárok – letöltve 2017. szeptember 2.; (2) Kálmánfi Gábor: Célegyenesben a Miskahu-
szár-projekt. honvedelem.hu. Budapest: HM Zrí-
nyi Térképészeti és Kommunikációs Szolgáltató
Kft. (2017. júl. 31.) (Hozzáférés: 2017. aug. 22.;
Rohonczi István – Wikipédia. [https://hu.wikipedia.
org/wiki/Rohonczi_István](https://hu.wikipedia.org/wiki/Rohonczi_István) letöltve 2017. szept-
ember 2.); (3) „A mostan folyó török háborúra
télőző gondolatok, melyeket Gróf G. J. Magyar
Lovas Generális Ó Nagysága írt 1789. eszten-
dőben. Pozsonban és Komáromban.” 1790. 159.
o.; (4) Magyarország történeti kronológiája. II.
kötet. 1526–1848. Főszerkesztő Benda Kálmán.
Bp., 1982. 577. o.; (5) A magyarok krónikája. Ösz-
szeállította, szerkesztette és az összefoglaló ta-
nulmányokat írta Glatz Ferenc. Bp., 1995. 318.
o.; (6) Markó Árpád: Hadik András altábornagy
berlini vállalkozása (1757. okt. 10–23.). In: *Had-*

történelmi Közlemények. 1941. 38. o.; (7) Markó
Árpád. 45–46. o.; (8) Sacelláry Pál: Pest-budai
mozaik. Bp., 1933. 71. o.; (9) Nagy Kálmán: A
magyar huszár születése, dicső harcai és tör-
ténelmi jelentősége. In: *Ungarisch Historischer
Verein Zürich. A magyar huszárság története. A
lovasműveltség sajátosságai*. Budapest – Zürich,
2004. 31. o.; (10) Markó Árpád. 42., 90–91. o.

**II. Huszárhagyományaink ősisége és
egyetemes jelentősége.** (1) Lovas tavaszkö-
szöntő Budafok határában – Hírek: Budafok-Té-
tény. [budafokteteny.hu/hir/lovas-tavaszkoszonto-
budafok-hataraban](http://budafokteteny.hu/hir/lovas-tavaszkoszonto-budafok-hataraban). 2016. máj. 1. – letöltve 2017.
szeptember 9.; (2) T. K. M.: Őseink útján lova-
golnak – rendőr századossal az élen. Tegnap
elhagyták Szarátovot. In: *Magyar Hírlap*, 1995.
július 1., szombat. Krónika, 19. o.; (3) Hóman
Bálint – Szekfű Gyula: *Magyar történet. I. kö-
tet*. Bp., 1935. 66. o.; (4) Németh Gyula: *A hon-
foglaló magyarság kialakulása*. Bp. 1991. 75.
o., Aulis J. Joki, Lw Ss - Die Lehnwörter des

sajonsamojedischen MSFOu (Memoire de la Societé Finno-Ougrienne) 103., 1952. 1–395. 187. Tuba; (5) Lengyel Zoltán: *Magyar névkönyv*. Bp., 1917. 158. o.; Baán Kálmán: *Ósi magyar személynevek*. Bp., 1944. 90. o.; Fehértói Katalin: *Árpád-kori kis személynévtár*. Bp., 1983. 347. o.; (6) Wenzel Gusztáv: *Árpád-kori új okmánytár*. 1. kötet. Bp., 2001. 114. oklevél; (7) Hazaérkeznek a lovasok. In.: *Magyar Hírlap*, 1995. szeptember 13., szerda. Krónika. Hírhasáb. 19. o.; (8) Csitri naplója (könyv) – Diószegi Edina Csilla | Rukkola.hu. https://rukkola.hu/konyvek/116964-csitri_naploja - letöltve 2017. szeptember 9.;

(9) „Kultúrpolitika” és rovásírás – Tudomány – Halmaz.hu. tudomany.halmaz.hu › Társadalom – letöltve 2017. szeptember 9.; (10) Farkas Gyöngyi: „*Virtuti nihil inivium*”. Hadik András katonai pályafutása. In: *Mária Terézia hadvezére*. Hadik András Hadtörténelmi Levéltárban őrzött iratainak levéltári segédlete. Szerkesztette és a bevezető tanulmányt írta Farkas Gyöngyi tanácsos főlevéltáros. Az iratokat fordította dr. Böhm Jakab ny. főlevéltáros. Lektorálta dr. Dóka Klára a történelemtudomány doktora Hadtörténelmi Levéltári Kiadványok. Sorozatszerkesztő dr. Szijj Jolán. PETIT REAL Könyvkiadó. Bp., 2002

Gyurkovics Hunor rajzai

Torontál vármegye „első emberei” – a „behozatali főispánok” – korszakában (1780–1807)

I. A történelmi Torontál vármegye újraalapításának körülményei

A pozsareváci békekötéssel (1718. július 21.) a török iga alól felszabadult ún. Temesi bánóság (Temeschwarer Banat) létrehozásával egy újabb, speciális jogállású terület létesült, amely 1718 és 1778 között az osztrák adminisztráció alá tartozott. Mivel a terület – III. Károly magyar és cseh király, német-római császár (1711–1740) szerint „*jus armorum*” jogcímmel rendelkezett,¹ azaz „*fegyverrel meghódított területnek*” minősült, ezért sem adta vissza az uralkodó azt a jogos tulajdonosának, a Magyar Királyságnak. Továbbá a magyarság hosszú ideig – 1778/1779-ig – le sem telepedhetett itt. Előbb katonai, majd – Mária Terézia magyar és cseh királynő (1740–1780), német-római császárné (1745–1765) döntése értelmében – 1751 és 1778 között katonai és polgári igazgatás alá került a térség. Végül Mária Terézia 1778-ban elrendelte, hogy a Temesi bánóság területét csatolják vissza Magyarországhoz, és ott a magyar vármegyei közigazgatást vezessék be.²

A Bánság Magyarországhoz történő visszacsatolása több körülményre is visszavezethető, melyek vizsgálata külön tanulmányt érdemelne. Annyit érdemes itt megjegyezni, hogy a császári udvarnak nem sikerült egy német ajkú, „osztrák örökös tartományt” kialakítania a területből. Továbbá a német telepítések – németül: „Schwabenzug” – sem voltak mindig sikeresek, a németek – elsősorban a közegészségügyi viszonyok miatt – a „németiség temetőjének” nevezték a térséget. „*Ezt igazolja a régi mondás: »Der erste hat den Tod, der zweite hat die Not, erst der dritte hat das Brot«.* (Az elsőnek a halál jut, a másodiknak a szükség, és csak a harmadiknak jut kenyér.)”³ Fontos szempont volt, hogy jelentős összeget emésztett fel a telepítések, akárcsak a térség közbiztonsági és közegészségügyi viszonyainak rendezése. Ugyanakkor a magyar rendek a törökök kiűzése óta folyamatosan szorgalmazták a terület Magyarországhoz történő visszacsatolását és ott a – magyar államiság „védőbástyáinak” számító – vármegyerendszer felállítását. A kincstár nehéz helyzete, valamint a korabeli politikai viszonyok alakulása miatt került

¹ A *jus armorum* „klasszikus” jelentése a következő: „*Fegyverjog: A jus armorum jelenti: a) hadsereg tartásának jogát; b) a hadüzemelés s békekötés jogát, mindkettő az államfő felségjogaihoz tartozik; c) a fegyverviselés s fegyvertartás joga (port d’armes), mely közbiztonsági tekintetéből a törvény által megszorítható, míg a fegyveradó ily megszorításnak nem tekinthető; d) az 1848 előtti magyar jogban a fegyverjog mint adományozási cím szerepelt (donatio titulo juris armorum), melynek szokásos formulája ez volt: «possessionem N. jure armorum ad dispositionem collationemque nostram Regiam devolutam ac taliter possesam, cum eodem jure armorum damus».* Az ily királyi kézből, vagyis a jószág valóságos átadásával járó adományok a múlt század kezdetét óta az országnak a törököktől visszafoglalt részeiben történtek. A fegyverjog a jószág visszafoglalására történt hadi költségeknek aránylagos részét (*quota proportionalis*) jelentette, melyet a jószág becsüje szerint a királyi kincstárba fizetni tartoztak azok, kik arra régi oklevelekkel gyökeres jogukat kimutatták. A *quota* rendszerint a jószág becsárának 1/10-ed része volt.” GERŐ LAJOS (szerk.): *A Pallas nagy lexikona. VI. kötet (Elektromos hal–Fék)*. Pallas Irodalmi és Nyomdai Rt., Budapest, 1894, 761. p.

² GYÉMÁNT RICHÁRD: *Nemzetiségi és felekezeti viszonyok a Bánság területén (különös tekintettel a 18. századi betelepítésekre)*. In: KATONA TAMÁS – KOVACSICS NÉ NAGY KATALIN – LACZKA ÉVA ZITA (szerk.): *Vavró István, a tudós és pedagógus: Ünnepi kötet dr. Vavró István professzor 80. születésnapjára*. Magyar Statisztikai Társaság – SZIE ÁJK, Budapest–Győr, 2016, pp. 27–39.

³ *Budakeszi Város Német Önkormányzata*: <http://bvno.hu/hu/ez-lesz-a-tortenelem-oldal/> (Letöltés ideje: 2017. június 17.)

sor a térség visszaadására. A magyar királynő erre a feladatra gróf Niczky Kristófot mint királyi biztost nevezte ki. A királyi biztos az erre a célra létrehozott királyi bizottság⁴ élén 1778. május 31-én Temesvárra érkezett.

„1778 június 6-án Niczky Kristóf Temesvárott átvevén a temesi tartományt az eddigi hatóságoktól, beutazta az egyes vidékeket, hogy teljes tájékozást szerezzen a közállapotok felől, miközben a bekebelezési bizottság az újonnan felállítandó vármegyék határvonalainak megállapításán munkálkodott, mely munkálatok csak hosszas tanácskozások és ismételt határjárások után, 1779. év tavaszán fejeződtek be. Mivel a régi vármegyék területi kiterjedései a bizottság tagjai előtt nem voltak ismeretesek, a határok kijelölése inkább közlekedési, nemzetgazdasági és közbiztonsági szempontok figyelembe vétele mellett történt. [...] A visszaállított Torontál vármegye ünnepélyes felavatása 1779. évi július 13-án Nagybecskerekén ment végbe, gróf Niczky Kristóf elnöklete alatt, a még márczius havában kinevezett vármegyei tisztikar közreműködésével. 1779. július 13-ikával egy új korszak veszi kezdetét Torontál vármegye történetében. E naptól kezdve a közigazgatás ismét a vármegyei önkormányzat kezébe jutott és a vármegye területe végleg visszakerült az anyaországhoz, a honnan a török hódoltság közel harmadfélszázaddal azelőtt elszakította.”⁵

II. A történelmi Torontál vármegye „újraalapítója”: gróf niczkifalvay Niczky Kristóf

Habár sokat tett a történelmi Torontál vármegye ismételt – 1778/1779. évi – felállításáért, a vármegye főispánjainak⁶ sora mégsem gróf Niczky Kristóffal (1725–1787) indult, hanem az

uralkodó által jóváhagyott és gróf Niczky Kristóf által beiktatott gróf radványi Győry Ferenc udvari tanácsossal. Ennek ellenére érdemes röviden megismernedni gróf niczkifalvay Niczky Kristóf vázlatos életrajzával.

A Zala vármegyében, Sümegen született, német szellemben nevelkedett gróf egy népes dunántúli nemesi család sarja volt. „Magyarország egyik legidősb családja, mely a Dunántúl elterjedt és 1221-ig oklevelesen kimutatható Ják nemzetségből eredt. E nemzetség egyik tagja, János mester a XIV. század végén a Niczky nevet kezdte használni, mely később családi név lett.”⁷ Niczky Kristóf ősei közül többen magas rangú hivatali pozíciókba jutottak. Édesapja, Niczky György például Zala és Somogy vármegyék alispánja volt. A nemesi család a 18. században – Niczky Kristófnak köszönhetően – emelkedett ki és élte fénykorát. Magának gróf Niczky Kristófnak is hatalmas birtokai voltak Sopron, Vas, Veszprém, Zala és Somogy vármegyékben. Mint olvasható, Niczky igen gazdag nemesember volt, akinek a rokonsága nagy befolyással rendelkezett. Nem elhanyagolható, hogy a pozsonyi akadémián és a bécsi egyetemen szerzett végzettségei folytán jelentős szaktudással is rendelkezett, főképp, ami az államtudományokat illette. Több könyve is megjelent a témakörben.

Gróf Niczky Kristóf a felvilágosult abszolutizmus és a Habsburg-ház feltétlen híve volt. Előbb Mária Terézia, majd annak fia, a „kalapos király”, II. József (1780–1790) szolgálatában állt. Számos tisztséget elnyert élete folyamán, volt udvari kamarai tanácsos (1751), majd Mária Terézia a Magyar Udvari Kancelláriánál alkalmazta. Később, 1767-től belső titkos tanácsos lett. Mária Terézia jóvoltából 1765. november 5-én grófi címet kapott. Az uralkodónő kitüntetéseként is adományozott a számára, így 1764-ben a Szent

⁴ Gróf Niczky Kristóf kíséretében voltak gróf Zichy Ferenc udvari kamarai tanácsos, Vörös Antal alnádor, Trajcsik Ádám udvari titkár és Lovász Zsigmond, a királyi bizottság tagjává kinevezett aradi alispán is. REISZIG EDE: *Torontál vármegye története 1779-ig*. In: BOROVSKY SAMU (szerk.): *Torontál vármegye. Magyarország vármegyéi és városai*. Országos Monográfia Társaság, Budapest, 1912, 428. p.

⁵ REISZIG EDE: *Torontál vármegye története 1779-ig*. In: BOROVSKY SAMU (szerk.): *Torontál vármegye. Magyarország vármegyéi és városai*. Országos Monográfia Társaság, Budapest, 1912, 429. p.

⁶ Ennek ellenére az újonnan felállított Temes vármegye első főispánja gróf Niczky Kristóf lett, ráadásul a Habsburg uralkodótól a temesi gróf címet is elnyerte.

⁷ GERŐ LAJOS (szerk.): *A Pallas nagy lexikona. XIII. kötet (Nemes ág–Pillér)*. Pallas Irodalmi és Nyomdai Rt., Budapest, 1896, 166. p.

István-rend kiskeresztjét, majd 1778. április 5-én a Szent István-rend középkeresztjét nyerte el.⁸

II. József regnálása alatt, 1782 októberétől a királyi kamara elnöke, királyi kincstartó és a közoktatásügy főfelügyelője lett. Tárnokmester 1783-tól, majd ugyanekkor nevezte ki őt II. József az újonnan rendezett és központosított királyi helytartótanács főelnökévé, 1786-ban országbíróvá, 1787-től pedig királyi személynökké.

A fenti jelentős titulusok és kitüntetések okán gróf Niczky Kristóf szinte mindennapos kapcsolatban állt a mindenkori Habsburg uralkodóval. Mint „simulékony” udvari bizalmas, karrierje gyorsan ívelt felfelé. Ezt valószínűleg az is elősegítette, hogy a Három Sashoz nevű szabadkőművespáholy tagja volt, továbbá részt vett a magyarországi szabadkőművesség kiépítésében is.⁹

Életének legfontosabb mozzanata minden bizonnyal az lehetett, hogy 1778-ban mint királyi biztos véghezvitte az uralkodónő akaratát, azaz segédkezett a Temesi bánságnak az anyaországhoz való visszacsatolásában. Erre az eseményre 1778. június 6-án került sor, amikor átvette a Temesi bánság kormányzóságát, és megkezdte a korábbi vármegyék – nevezetesen Torontál, Temes és Krassó vármegye – helyreállítását, határaik megvonását. Az ún. inkorporációt, azaz a bekebelezést egy év leforgása alatt hajtotta végre. A következő évben, 1779-ben három vármegye alakult újjá. Elsőként 1779. június 22-én, Temesváron (Timișoara) Temes vármegye, majd 1779. július 13-án Nagybecskerekén (Зрењанин/ Zrenjanin) Torontál vármegye és végül 1779. augusztus 5-én, Lugoson (Lugoj) – immár gróf Niczky nélkül¹⁰ – Krassó vármegye alakult meg.¹¹

Az újonnan létrejött Torontál vármegye határa északon a Maros, nyugaton a Tisza folyó, délen

a katonai határőrvidék,¹² keleten pedig Temes vármegye volt. Torontál vármegye akkoriban négy járásra tagolódott. Ezek voltak a nagybecskereki, a nagyszentmiklósi, a törökkanizsai és az újpécsi járások.¹³

Kalapis Zoltán a következőket írta: „A krónikások feljegyezték, hogy Nicky hatlovas hintóval érkezett Temesvárról, s a beiktatáson magyarul szólt az új főispánhoz, aki szintén magyarul válaszolt. Több évszázad után ezek voltak az első hivatalos magyar szónoklatok a vármegyében. A képhez azonban hozzátartozik az is, hogy a három újolag megalapított vármegye lakosságának 65 százaléka román, 20 százaléka szerb, 10 százaléka német, a fennmaradt 5 százaléket pedig magyarok, bolgárok, zsidók, cigányok és mások osztják.”¹⁴

Niczky Kristóf az előbb említettek után a Bánságból a helytartótanács főelnöki székébe került. Későbbi – már nem hosszúra szabott – élete azonban keserűséget is tartogatott számára. Szervilitása, illetve II. József felvilágosult abszolutizmusának feltétlen támogatása miatt gúnyiratokat szerkesztettek róla, az irodalmi művekben pedig ellenszenves figurának festették le. Így például Dugonics András az első magyar regény, az *Etelka* oldalain. Dugonics András Árpád és Zalán erőszakos intézkedéseiben II. József rendeleteit pellengérezte ki, az intrikus Róka alakját pedig a császár két belső emberéről, gróf Laczyról és gróf Niczkyról mintázta. Ezenkívül Jókai Mór sem feledkezett meg gróf Niczky – negatív – karakteréről a Rab Ráby című regényében.

Összefoglalva, gróf Niczky Kristóf kiművelt, jelentős szaktudással és munkabírással, valamint hatalmas anyagi és kapcsolati háttérrel rendelkező, a Habsburg-házhoz hű magyar nemes volt. Akinek elévülhetetlen érdemei voltak abban,

⁸ SZINNYEI JÓZSEF: *Magyar írók élete és munkái. IX. (Mircse–Oszvaldt)*. Hornyánszky Viktor Könyvkereskedése, Budapest, 1903, pp. 1047–1048.

⁹ KALAPIS ZOLTÁN: *Életrajzi kalauz. II. kötet (H–O). Ezer magyar biográfia a délszláv országokból*. Forum Kiadó, Újvidék, 2003, pp. 334–335.

¹⁰ SZINNYEI JÓZSEF: *Magyar írók élete és munkái. IX. (Mircse–Oszvaldt)*. Hornyánszky Viktor Könyvkereskedése, Budapest, 1903, pp. 1047–1048.

¹¹ KALAPIS ZOLTÁN: *Életrajzi kalauz. II. kötet (H–O). Ezer magyar biográfia a délszláv országokból*. Forum Kiadó, Újvidék, 2003, 335. p.

¹² Ebben az időszakban, a később – 1873-ban, a katonai határőrvidék megszüntetésével – Torontál vármegyéhez került Alibunári, Antalfalvai és Pancsovai járások még nem léteztek, azok területe a Bánsági határőrvidék része volt. Az előbbi az Illír-bánsági ezred, az utóbbi kettő jórészt a Német-bánsági ezred területéhez tartozott.

¹³ REISZIG EDE: *Torontál vármegye története 1779-ig*. In: BOROVSKY SAMU (szerk.): *Torontál vármegye. Magyarország vármegyéi és városai*. Országos Monográfia Társaság, Budapest, 1912, 447. p.

¹⁴ KALAPIS ZOLTÁN: *Életrajzi kalauz. II. kötet (H–O). Ezer magyar biográfia a délszláv országokból*. Forum Kiadó, Újvidék, 2003, 335. p.

hogy a magyar nemzet egyik nagy sérelmét „orvosolta”, azaz a Bánság inkorporálását véghezvitte. Ezt a kivételes életpályát azonban jelentősen beárnyékolta az akkoriban – Magyarországon is – népszerűtlen II. József iránti feltétlen hűsége és az uralkodó támogatása.

Gróf Niczky Kristóf portréja

Forrás: BOROVSKY SAMU: *Torontál vármegye. Magyarország vármegyéi és városai. Országos Monográfia Társaság, Budapest, 1912. Országos Széchényi Könyvtár, Magyar Elektronikus Könyvtár: <http://mek.oszk.hu/09500/09536/html/0022/13.html> (Letöltés ideje: 2017. június 13.)*

III. A „behozatali főispánok” korszaka (1780–1807)

A „behozatali főispán” kifejezés utalás Kalapis Zoltán szóhasználatára,¹⁵ aki életrajzi lexikonjában a mindenkor Habsburg uralkodó jóvoltából kinevezett, Torontál vármegye határain túlról érkezett, nemesi származású személyeket nevezte

így. A „behozatali főispán” kifejezés bár pejoratívan hangzik, valójában a bánsági vármegyéknek kezdetben nem volt más lehetősége. A török időkben a Bánság területén a vármegyei élet mindenhol megszűnt, a magyarság jóformán kiveszett, a nemesség elmenekült. Helyükre jórészt szerbek és románok érkeztek, 1718-tól pedig egyre jelentősebb számban németek telepedtek le. A török korban a római katolikus hitélet is szinte teljesen megszűnt, csak néhány kóborló ferences barát próbált a maroknyi római katolikus hívőknek lelki vigaszt nyújtani. A csanádi püspök címe pusztá titulussá vált; a püspökök amúgy is jórészt Nagyszombatban (Trnava), illetve Pozsonyban (Bratislava) éltek. A csanádi püspököknek a törökök kiűzéséig lehetőségük sem volt a püspökségi területükön élni, illetve azt látogatni. Majd az 1718 és 1778 közötti császári adminisztráció sem tette lehetővé a magyar berendezkedést. Ezért nem csoda, hogy az 1778/1779-ben újból életre hívott vármegye a „főhivatalnokok”, illetve a magyar nemesség tekintetében is „hiánnyal” küzdött. A magyar vármegyerendszer, így Torontál vármegye felállításával ismét lehetőség nyílt a vármegyék „első embereinek”, a főispánoknak a beiktatására. Mivel ebben az időszakban a főispánokat a Habsburg uralkodó nevezte ki, ezért Torontál vármegye „behozatali” főispánjai kivétel nélkül a Habsburg-házhoz lojális személyek voltak.

III. 1. Gróf radványi Győry Ferenc, Torontál vármegye főispánja (1780–1783)

A „behozatali főispánok” sora gróf radványi Győry Ferenc udvari tanácsossal indult. Gyakorlatilag ő volt Torontál vármegye első, hivatalosan kinevezett főispánja.

„A Radványi Győry család a XVIII. században emelkedett fel, de a nemesség megszerzésével kapcsolatban a genealógiai szakirodalom nem egységes. A Győry Ferencre vonatkozó születési, halálozási adatok bizonytalanok, és ez a bizonytalanság a nemesség adományozásánál is fennáll.”¹⁶

¹⁵ KALAPIS ZOLTÁN: *Életrajzi kalauz. I. kötet (A–Gy). Ezer magyar biográfia a délszláv országokból.* Forum Kiadó, Újvidék, 2003, 374. p.

¹⁶ CSÉCS TERÉZ: *Gúnyvers radványi Győry Ferenc királyi biztos búcsúztatására.* In: SZÉKELY ZOLTÁN (főszerk.): *ARRABONA 45/2., A Győr-Moson-Sopron Megyei Múzeumok Közleményei.* Győr-Moson-Sopron Megyei Önkormányzat – NKA, Nemzeti Kulturális Alapprogram, Győr, 2007, 207. p.

Gróf radványi Győri Ferenc életpályája – gróf Niczky Kristóféhoz hasonlóan – a fokozatos emelkedésből állt. Előbb, 1749-ben a Pozsonyi kerület tartományi albiztosa, majd 1754-ben a Magyar Királyi Helytartótanács titkára lett. Ezt követően, 1768-tól 1783-ig kancelláriai tanácsos. II. József alatt már címzetes titkos államtanácsosként vált főnemessé.¹⁷

Torontál vármegye főispáni tisztségét – 1780. október 4-én történt beiktatása után¹⁸ – 1780 és 1783 között látta el. Valószínűleg sok kötődése nem lehetett a vármegyéhez, mert 1783 és 1785 között már Tolna vármegyében nyerte el a főispáni tisztséget. Végül 1785-től haláláig a – II. József által felállított – Győri kerület (Győr, Moson, Sopron, Vas, Veszprém, Komárom és Esztergom vármegyék) királyi biztosa volt.

A rövid ideig tartó főispánság idején, 1780-tól megkezdődött a kincstári birtokok – a császári udvar jóváhagyásával történő – eladása, aminek az volt a célja, hogy a török időkben kiveszett népességet pótolják, illetve a még néptelen vagy gyéren lakott területeken – új munkaerő biztosítása végett – a népességszámot növeljék. Némely uradalmak azonban továbbra is kincstári igazgatás alatt maradtak. Ugyanakkor II. József 1782. szeptember 21-én kelt pátensével kedvező feltételeket akart teremteni a később betelepülő római katolikus németeknek, ezért megkezdődött a betelepítéseket előkészítő munka.¹⁹

Győry Ferenc munkássága inkább 1785 és 1790 között kiemelkedő, amikor már nem Torontál vármegye főispánja, hanem a Győri kerület biztosa volt.

Gróf radványi Győry Ferenc nagy munkabírási, jelentős tudással rendelkező, de császárhű egyén volt. Személyisége ellentmondásos, mivel élete folyamán lojális emberként az uralkodót szolgálta, ugyanakkor igyekezett hazája érdekében a jozefinista eszmékkel szembemenve az uralkodót, II. Józsefet – szándékai tekintetében – jobb belátásra bírni.

III. 2. Gróf éleskői Batthyány János, Torontál vármegye főispánja (1783–1785, 1790–1792)

„A hagyomány szerint Őrs vezér nemzetsége, az egyik legősibb magyar nemesi család. Az idők folyamán több ágra szakadt család újabb és újabb rangemelésekben részesült. 1628-ban bárói, 1630-ban grófi rangot szereztek. [...] A család másik ága 1764-ben hercegi rangot kapott.”²⁰

Az 1747. november 16-án született gróf Batthyány János már hosszabb ideje kamarai tanácsos volt, amikor 1783. június 3-án beiktatták Torontál vármegye főispáni tisztségébe. Ezt megelőzően azonban a család már 1781. augusztus 1-jén megvásárolta a kincstártól az óbébai uradalmat, illetve a hozzá tartozó Óbéb (Beba Veche), Valkány (Valcani), Oroszlámos (Банатско Аранђелово/Banatsko Arandelovo) településeket.

Nem hosszú ideig élvezhette főispáni tisztségét, először 1785-ben kellett lemondania II. József közigazgatási reformjai miatt, amelynek következtében a vármegyéket kerületekbe sorolták be, és azok élére az uralkodó által kinevezett királyi biztos került.

Az uralkodó halála előtt – 1790. január 28-án, a „nevezetes tollvonással” – közigazgatási reformjait is visszavonta, és gróf Batthyány János visszatérhetett Torontál vármegye főispáni székebe, de két év múlva, 1792-ben végleg távozni kényszerült, és helyét ócsai Balogh Péternek adta át. Jelentősebb szerepet nem játszott Torontál vármegye életében. A korabeli festményről – az öltözeke alapján – egy, a Habsburg Monarchiához hű személy tekint ránk.

Gróf Batthyány János 1831. június 11-én halt meg Pozsony vármegye székhelyén, a királyi koronázóvárosban, Pozsonyban. A gróf halála után, 1838-ban a család az Óbéb melletti birtó-

¹⁷ FALLENBÜCHL ZOLTÁN: *Mária Terézia magyar hivatalnokai*. Történeti Statisztikai Füzetek 10., KSH, Budapest, 1989, 79. p.

¹⁸ A főispán beiktatásakor a nagybecskereki ünnepségen végig magyar nyelvű szónoklatokat tartottak. BOGOLYUB, ALEXICH: *Torontál vármegye története 1779-től 1867-ig*. In: BOROVSKY SAMU (szerk.): *Torontál vármegye. Magyarország vármegyéi és városai*. Országos Monográfia Társaság, Budapest, 1912, 447. p. „A főispánok (adminisztrátorok) túlnyomó többsége ugyanis az udvari vagy országos kormányzések tanácsosai közül került ki; egyegy főispáni stallum szabaddá válásakor gyakran tucatnyi kérelmet nyújtottak be az uralkodóhoz... vezető tisztviselők, tanácsosok, és még II. József is többnyire közülük nevezte ki – valóságos vagy vélt érdemek honorálásaképpen – az új főispánt.” HAJDÚ LAJOS: *II. József igazgatási reformjai Magyarországon*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1982, 20. p.

¹⁹ BOGOLYUB, ALEXICH: *Torontál vármegye története 1779-től 1867-ig*. In: BOROVSKY SAMU (szerk.): *Torontál vármegye. Magyarország vármegyéi és városai*. Országos Monográfia Társaság, Budapest, 1912, pp. 447–448.

²⁰ HALMÁGYI PÁL: *Csanád és Torontál vármegye tisztségviselői 1779–1944*. A Makói Múzeum Füzetek 100., Makó, 2001, 8. p.

kára német lakosokat telepített, és az újonnan létesített falut Battyánházának (Botinești) nevezték el.²¹

Az egykori Torontál vármegye székhelyén, a nagybecskereki vármegyeházán kiállított, gróf Batthyány János főispánról készült festményt az első világháború végén menekítették át Torontál vármegye megmaradt részére, Kiszomborba. Innen – 1924-ben került – Csanád, Arad és Torontál közigazgatásilag egyelőre egyesített vármegye székhelyére, Makóra. Jelenleg a festményt Makón őrzik.

Gróf éleskői Batthyány János,
Torontál vármegye egykori főispánja
(1783–1785, 1790–1792)

A kép forrása: HALMÁGYI PÁL: *Csanád és Torontál vármegye tisztségviselői. 1779–1944.* A Makói Múzeum Füzetei 100., Makó, 2001, 9. p., *Nemzeti Portrétár*: <http://opac3.npt.monguz.hu/record/-/record/display/manifestation/9853/916f2843-8981-4a43-b704-e628b38ff78a/solr/0/24/0/1/score/desc> (Letöltés ideje: 2017. június 20.)

III. 3. Dezséri Bachó János, a kerületi biztos (1785–1790)

II. József, a „kalapos király” (1780–1790) józefinista reformjait nemcsak Magyarországon, hanem a Habsburg Birodalom más pontjain is jórészt ellenszenvvel fogadták. A (magyar) hagyományokra, szokásokra, törvényekre és egyéb jogszabályokra nem volt tekintettel. Ezzel széles körben ellenségeket szerzett magának. Nemcsak a magyar nemesség, hanem egyes népcsoportok is felléptek ellene, így például az erdélyi szászok, akik kiváltságaikat érezték veszélyeztetve általa.

Az uralkodó rendelkezései kezdetben nem éreztették hatásukat Torontál vármegyében. Az 1784 és 1787 közötti első népszámlálást, a birtokbecslést és a felmérést tartalmazó rendeletének Torontál vármegye nem szívesen, de mégis engedelmeskedett, és az összeírást és felmérést nagyobb nehézségek nélkül hajtotta végre. A német nyelv hivatalossá tételének kérdését, valamint a Magyar Királyság közigazgatási reformját – a többi vármegyéhez hasonlóan – Torontál vármegye is nehezményezte. Az uralkodó megszüntetve a régi hagyományokon alapuló vármegyerendszert a vármegyéből kerületeket hozott létre. Az 1785. március 18-án kibocsátott rendelete az újonnan felállított ún. Temesi kerületbe sorolta Bács, Torontál, Temes és Krassó vármegyéket.²² A kerület királyi biztosa – a Tren-

²¹ Az egykoron a Törökkanizsai járáshoz tartozó kis népességszámú falut – a trianoni békeszerződés értelmében – 1920-ban a Szerb–Horvát–Szlovén Királysághoz csatolták, majd a végleges határt a délszláv és a román állam között – az 1923. november 24-i belgrádi egyezmény alapján – 1924. április 10-én állapították meg. Ekkor a település Óbébbel és Pusztakeresztúrral (Cherestur) Románia része lett. Battyánházát még az 1920-as években a szomszédos – jobbára románok által lakott – Óbéb településsel egyesítették. Az 1930. évi román népszámlálás adataiban önállóan már nem szerepelt, Óbéb része volt. VARGA E. ÁRPÁD: *Erdély etnikai és felekezeti statisztikája (1850–1992). III. kötet, Arad, Krassó-Szörény és Temes megye, Népszámlálási adatok 1869–1992 között.* Teleki László Alapítvány – Pro-Print Könyvkiadó, Budapest–Csíkszereda, 2000, 456. p.

²² II. József rendelkezése értelmében a magyarországi vármegyerendszert megszüntették, a vármegyéket tíz kerületbe sorolták be, így jött létre a Besztercebányai, a Győri, a Kassai, a Munkácsi, a Nagyváradi, a Nyitrai, a Pesti, a Pécsi, a Temesvári és a Zágrábi kerület, hasonló nevű székhelyekkel. Erdélyben is három új egységet szerveztek, Fogaras, Kolozsvár és Szében központtal. A 13 kerület élére kerületi biztost neveztek ki.

csén vármegyéből származó – Bachó János (?–1810) lett, akinek az 1783. június 3-án beiktatott gróf Batthyány János főispán a helyét átengedte. Az új kerületi biztost, Bachó Jánost 1785. június 14-én, ünnepélyes keretek között, a közgyűlésen iktatták be.

„Az új rendszer ellenére a német hivatalos nyelv a vármegyében nem tudott kellően érvényre jutni, igazolják a közgyűlési jegyzőkönyvek, melyeket 1785 végéig latinul vezettek. Hogy mi történt azután és hogy József törvénytelen rendeletei minő visszhangra találtak itt, annak hű képét nem adhatjuk, mert ez időből nem maradtak fenn a vármegyében írott emlékeink.”²³ Annyi bizonyos, hogy a haldokló II. József közvetlenül a halála előtt minden olyan rendelkezését visszavonta, melyek a magyarországi és az erdélyi rendek jogait sértette. „A »nevezetes tollvonás«, mely közel 6000 jogszabályt semmisített meg, csak a türelmi-, a jobbágy- és az alsópapságról szóló rendeletet hagyta érvényben.”²⁴ Ezáltal a történelmi Magyarország kerületi felosztása is érvényét veszítette; visszaállították a vármegyéket.

A Temesi kerület megszüntetésével Torontál vármegye ismét önálló törvényhatóság lett. A főispán újból, immár másodjára a korábban II. József rendelkezései miatt – 1785-ban – lemondásra kényszerült gróf Batthyány János lett.

Bachó János személyéről, illetve – további – életéről meglehetősen szűkszavúak a források.

II. 4. Ócsai Balogh Péter, Torontál vármegye főispánja (1792–1802)

Az ócsai Balogh család a 17. század folyamán tűnt fel a magyar történelemben. A Pest vármegyei településről, Ócsáról kapták a nemesi nevüket, melyet adományba nyertek az uralkodótól. Ennek ellenére jobbára Nógrád vármegyéhez kötődtek, ott töltötték be hivatali tisztségeket.²⁵ Ócsai Balogh Péter (1748–1818) pályája is Nógrád vármegyében indult.

Az 1748. augusztus 14-én született – a készmárki és a pozsonyi líceumban tanult – ócsai Balogh Péter 1773-ban főszolgabíró, majd 1793-ban helyettes alispán volt Nógrád vármegyében. Később a hétszemélyes tábla²⁶ ülnöke lett, de a belső titkos tanácsosi címet is elnyerte.²⁷ Torontál vármegye főispáni tisztségébe 1792-ben iktatták be, és egy évtizeden át, 1802-ig látta el a feladatát. Torontál vármegyei megbízatása után, még 1802-ben, a felvidéki Zólyom vármegye főispánjának nevezték ki. A torontáli főispáni székben, Johanna nevű lánytestvérének férje, nemes és gróf losonczi Gyürky István követte.

Hivatali pályafutását az udvari kancellárián fejezte be. Emellett 1789-től az ágostai hitvallást követő evangélikus egyház főinspektora is volt. Ezért nem csodálkozhatunk, hogy – mint Nógrád vármegye követe – részt vett az 1790/91-i

²³ A Hertelendy család, a Hertelendy információk honlapja: http://hertelendy.pw/content/index.php/Hertelendy_J%C3%B3zsef_1758_-_1827 (Letöltés ideje: 2017. június 14)

²⁴ TARJÁN M. TAMÁS: 1790. január 28. A „nevezetes tollvonás”. Rubiconline honlap: http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1790_január_28_a_nevezetes_tollvonas (Letöltés ideje: 2017. június 14.)

²⁵ „Balogh. (Ócsai.) Előnevét a pestvármegyei Ócsa helységtől vette. Első ismert őse Dániel, a ki 1632–1655-ben, mint kapitány Balassagyarmaton lakott. Két fia volt: Jeromos, a ki török fogságba került és Mihály (1651.), a ki a családot tovább terjesztette. Pál, sógorával, Tihanyi Ferenczczel együtt 1718 nov. 3-án Borsosberénybe és Szomolyára nyert nádori adományt. Mihály 1770-ben Nógrád vármegye szolgabírája, Zsigmond, a ki Bágyonban lakott, 1760-ban Nógrád vármegye táblabírája. Péter (szül. 1748.) 1713-ban Nógrád vármegye szolgabírája. 1783-ban helyettes alispán, azután a hétszemélyes tábla ülnöke, az 1790-91. évi országgyűlésen Nógrád vármegye követe. 1789-ben az evang. egyház főgondnokává választották meg. 1802-ben Zólyom vármegye főispánja v. b. t. t. († 1818.) A XIX. század első felében a család Szőlős és Borsosberény helységekben bírt földesúri joggal.” REISZIG EDE: Nógrád vármegye nemesi családai. In: BOROVSKY SAMU (szerk.): Nógrád vármegye. Magyarország vármegyéi és városai. Országos Monográfia Társaság, Budapest, 1911, pp. 588–589.

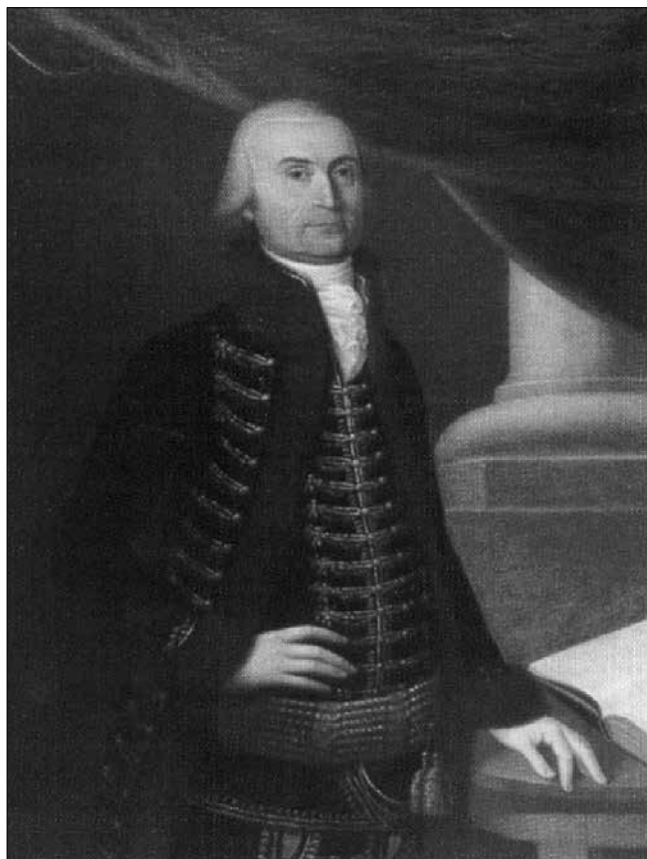
²⁶ „A hétszemélyes tábla (lat. iudicium septemvirale, tabula septemvirale): a nádor föllebbezési bírósága 1694 után. – A név a hagyományos 7 tagú tanácsból származik, mely a nádorból, 3 főúrból (az országbíró, a tárnokmester s még valaki) és 3 főpapból állt. A királyi táblától, mely minden ügyet első fokon ítél meg, a föllebbezések úgy mentek a nádor elé, hogy ugyanaz az ítélőmester, aki a táblán foglalkozott ez ügygel, előadta a nádornak. A hétszemélyes tábla ítéletének végrehajtását a királyi táblára bízták. A hétszemélyes tábla nyolcados bíróság volt. – 1723: a legfelsőbb bíróságnak a hétszemélyes tábla csak föllebbezési fóruma lett, mely az eléje került pereket véglegesen eldöntötte, s azok még a királyhoz sem voltak tovább föllebbezhetők. Elnöke a nádor, távollétében az országbíró. 1848 e. 5 főpap (a 2 érs. és 3 cpp.), 6 főúr és 9 nemesi ülnök volt a tagja. Érvényes ítélethez 11 fő jelenléte volt szükséges.” DIÓS ISTVÁN – VICZIÁN JÁNOS (szerk.): Magyar Katolikus Lexikon. IV. kötet (Gas–Hom). Szent István Társulat, Budapest, 1998, 803. p.

²⁷ HALMÁGYI PÁL: Csanád és Torontál vármegye tisztségviselői 1779–1944. A Makói Múzeum Füzetei 100., Makó, 2001, 12. p.

országgyűlésen, ahol a protestánsok vallásszabadsága ügyében tartott beszédei feltűnést keltettek.

Ócsai Balogh Péter 1818. október 16-án halt meg Nógrád vármegyében. *„Temetésekor Kolosváry István magyar, Walentiny János pedig tót beszédet tartottak. A pesti ág. ev. hitközség ünnepi isteni tisztelete alkalmával Kis János tartott gyászbeszédet.”*²⁸

Az egykori Torontál vármegye székhelyén, a nagybecskereki vármegyeházán kiállított, ócsai Balogh Péter főispánról készült festményt az első világháború végén menekítették át Torontál vármegye megmaradt részére, Kiszomborba. Innen – 1924-ben került – Csanád, Arad és Torontál közigazgatásilag egyelőre egyesített vármegye székhelyére, Makóra. Jelenleg a festményt Budapesten őrzik.

Ócsai Balogh Péter, Torontál vármegye egykori főispánja (1792–1802)

A kép forrása: HALMÁGYI PÁL: *Csanád és Torontál vármegye tisztségviselői. 1779–1944.* A Makói Múzeum Füzetei 100., Makó, 2001, 13. p., *Nemzeti Portrétár*: <http://opac3.npt.monguz.hu/record/-/record/display/manifestation/1314/cbff60e9-8108-458f-8c15-70c9bd98d910/solr/0/24/0/1/score/-/desc> (Letöltés ideje: 2017. június 20.)

III. 5. Nemes és gróf losonczi Gyürky István, Torontál vármegye főispánja (1802–1807)

Torontál vármegye következő főispánja nemes és gróf losonczi Gyürky István volt. A Gyürky család 17. századi eredetű, mára kihalt nemesi família. A Gyürkyek első ismert őse 1634-ben gróf Forgách Ádámtól egy házat kapott a Nógrád vármegyei Losoncon, majd királyi jóváhagyással be is költöztek. Innen ered a nemesi előnév. A család a szintén Nógrád vármegyei Kisterenyén (ma Bátonyterenye része) is rendelkezett birtokkal, valamint egy kastéllyal.²⁹ A család a törökök elleni harcokban elért eredményeivel, valamint „dinasztiahűségével” emelkedett ki. A család több főispánt is adott különböző vármegyéknek, de ezek közül csak egy töltött be hivatalt Torontál vármegyében.

Gyürky István (1744–1807) a „behozatali” főispánok sorában az utolsó volt, 1802 és 1807 között töltötte be tisztségét. Életpályája nem volt látványosan emelkedő, fokozatosan kapaszkodott fel a „ranglétrán”. Torontáli főispáni megbízatása előtt előbb másodispán, majd alispán lett több vármegyében, majd udvari szolgálatba került. Főispánként kiváló és megbízható közigazgatási szakember volt, aki egyértelműen a királyi hatalmat testesítette meg a vármegyében, ez azonban már nem érvényesült olyan markánsan, mint korábban. Ennek oka, hogy a vármegyei önkormányzat viszonylag jelentősebb „mozgástérrel” rendelkezett.³⁰

Torontál vármegye történetébe főképp a Béga folyó szabályozása, illetve kotrása, valamint a

²⁸ SZINNYEI JÓZSEF: *Magyar írók élete és munkái. I. (Aachs–Bzenszki).* Hornyánszky Viktor Könyvkereskedése, Budapest, 1891, pp. 481–482.

²⁹ KEMPELEN BÉLA: *Magyar nemes családok. IV. kötet (Fa–Házy).* Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1912, pp. 432–433.

³⁰ KALAPIS ZOLTÁN: *Életrajzi kalauz. I. kötet (A–Gy). Ezer magyar biográfia a délszláv országokból.* Forum Kiadó, Újvidék, 2003, 374. p.

városfejlesztés kapcsán írta be magát. A földesurak hatalmaskodásaitól szenvedő dohánykertészek, azaz a „gányók”³¹ jogállásával is foglalkozott, de kevés sikert ért el.

Gróf Gyürky István főispánsága végén egy tragikus csapás is érte Torontál vármegyét. Az 1807. augusztus 30-án délután, a sörháznál lángra lobbant tűz a vármegye székhelyének, Nagybecskerek városának jelentős részét elpusztította. Ekkor semmisült meg a vármegyeháza is. A tűzvészt követően, 1816-ban kezdődött meg az új vármegyeháza felépítése. A munkálatok egészen 1820-ig zajlottak, majd az épületet ünnepélyes keretek között avatták fel.³² A nagy tűzvész után ideiglenesen Nagyszentmiklós (Sánnicolau Mare) lett Torontál vármegye székhelye, és a

vármegye pénztárát is ott helyezték el. A megmaradt levéltári anyagot Eleméren (Елемир/Elemir) tárolták.³³

Gróf Iosonczi Gyürky István 1807-ben Becskereken (Nagybecskereken) halt meg, földi maradványait azonban a családi sírboltban, Kisterenyén helyezték örök nyugalomra. Főispánsága „vízválasztó” a torontáli főispánok sorában, hiszen őt követően már Torontál vármegyéből származó nemesek lettek a vármegye „első emberei”. A 19. század már az igazi, „nagynevű” főispánok hivatalviseléséről híres. Ekkor voltak Torontál vármegye főispánjai a Hertelendy, a Karátsonyi, a Rónay, a Dellimanics és a Botka családok jeles férfitagjai.

Torontál vármegye székháza Nagybecskereken

Forrás: Nagybecskerek régen: <http://old-zrenjanin.blogspot.hu/search?updated-max=2014-02-19T20:34:00-08:00&max-results=7&reverse-paginate=true> (Letöltés ideje: 2017. június 17.)

³¹ „A gányó dohánykertész Dél-alföldi (Szeged környéki) neve. Csúfnév. A dohánykertészségnek, azaz idegen, bérelt földön való önálló dohánytermesztésnek – még ha a termést részelték is – a Dél-Alföldön volt a legkorábbi hagyománya és egyben legszélesebb körű alkalmazása. A dohánykertészet az agrárszegénység hatalmas tömegeit foglalkoztatta, akik – a dohánykonjunktúra ingadozása következtében – bizonytalanságban és időnként nyomorban éltek, távol az állandó településektől, piszkos munkát folytatva. A gányó szó eredete ismeretlen, de eredeti jelentése: szegény, semmirekellő. E jelentése következtében alkalmazhatták a kertészek helyi elnevezéseként. A szó szélesebb, csaknem köznyelvi elterjedését Justh Zsigmond Gányó Julcsa c. regénye (1894) segítette, amely a D-alföldi dohánykertészek életét is bemutatja.” ORTUTAY GYULA (szerk.): Magyar néprajzi lexikon. II. kötet (F–Ka). Akadémiai Kiadó, Budapest, 1979, 264. p.

³² „A ma is álló épület építése 1816-ban kezdődött az 1807. évi nagy tűzvész után, amelyben Nagybecskerek szinte teljes központja leégett. A terveket Fischer József építész-mérnök készítette. A barokk stílusú épület 1820-ban készült el.” Nagybecskereki Városháza (rég. Megyeháza). In: Műemlékem.hu, Határeset: <http://muemlekiem.hu/hatareset/Varoshaza-%28regi-Megyehaza%29-Nagybecskerek-2122> (Letöltés ideje: 2017. június 14.)

³³ BOGOLYUB, ALEXICH: Torontál vármegye története 1779-től 1867-ig. In: BOROVSKY SAMU (szerk.): Torontál vármegye. Magyarország vármegyéi és városai. Országos Monográfia Társaság, Budapest, 1912, 449. p.

IV. Felhasznált irodalom

A Hertelendy család, a Hertelendyek információ honlapja: http://hertelendy.pw/content/index.php/Hertelendy_J%C3%B3zsef_1758_-_1827

BOGOLYUB, ALEXICH: *Torontál vármegye története 1779-től 1867-ig*. In: BOROVSKY SAMU (szerk.): *Torontál vármegye. Magyarország vármegyéi és városai*. Országos Monográfia Társaság, Budapest, 1912

Budakeszi Város Német Önkormányzata: <http://bvno.hu/hu/ez-lesz-a-tortenelem-oldal/>

CSÉCS TERÉZ: *Gúnyvers radványi György Ferenc királyi biztos búcsúztatására*. In: SZÉKELY ZOLTÁN (főszerk.): *ARRABONA 45/2., A Győr-Moson-Sopron Megyei Múzeumok Közleményei*. Győr-Moson-Sopron Megyei Önkormányzat – NKA, Nemzeti Kulturális Alapprogram, Győr, 2007

DIÓS ISTVÁN – VICZIÁN JÁNOS (szerk.): *Magyar Katolikus Lexikon. IV. kötet (Gas–Hom)*. Szent István Társulat, Budapest, 1998

FALLENBÜCHL ZOLTÁN: *Mária Terézia magyar hivatalnokai*. Történeti Statisztikai Füzetek 10., KSH, Budapest, 1989

GERŐ LAJOS (szerk.): *A Pallas nagy lexikona. VI. kötet (Elektromos hal–Fék)*. Pallas Irodalmi és Nyomdai Rt., Budapest, 1894

GERŐ LAJOS (szerk.): *A Pallas nagy lexikona. XIII. kötet (Nemes ág–Pillér)*. Pallas Irodalmi és Nyomdai Rt., Budapest, 1896

GYÉMÁNT RICHÁRD: *Nemzetiségi és felekezeti viszonyok a Bánság területén (különös tekintettel a 18. századi betelepítésekre)*. In: KATONA TAMÁS – KOVACSICSNÉ NAGY KATALIN – LACZKA ÉVA ZITA (szerk.): *Vavró István, a tudós és pedagógus: Ünnepi kötet dr. Vavró István professzor 80. születésnapjára*. Magyar Statisztikai Társaság – SZIE ÁJK, Budapest–Győr, 2016

HAJDÚ LAJOS: *II. József igazgatási reformjai Magyarországon*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1982

HALMÁGYI PÁL: *Csanád és Torontál vármegye tisztségviselői. 1779–1944*. A Makói Múzeum Füzetek 100., Makó, 2001

KALAPIS ZOLTÁN: *Életrajzi Kalauz. I. kötet (A–Gy)*. *Ezer magyar biográfia a délszláv országokból*. Forum Kiadó, Újvidék, 2003

KALAPIS ZOLTÁN: *Életrajzi Kalauz. II. kötet (H–O)*. *Ezer magyar biográfia a délszláv országokból*. Forum Kiadó, Újvidék, 2003

KEMPELEN BÉLA: *Magyar nemes családok IV. kötet (Fa–Házy)*. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1912

Nagybecskerek régen: <http://old-zrenjanin.blogspot.hu/search?updated-max=2014-02-19T20:34:00-08:00&max-results=7&reverse-paginate=true>

Nagybecskereki Városháza (régii Megyeháza). In: *Műemlékem.hu, Határeset*: <http://muemlekem.hu/hatareset/Varoshaza-%28regi-Megyehaza%29-Nagybecskerek-2122>

Nemzeti Portrétár: <http://www.npg.hu/>

ORTUTAY GYULA (szerk.): *Magyar Néprajzi Lexikon, II. kötet (F–Ka)*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1979

REISZIG EDE: *Torontál vármegye története 1779-ig*. In: BOROVSKY SAMU (szerk.): *Torontál vármegye. Magyarország vármegyéi és városai. Országos Monográfia Társaság, Budapest, 1912*

SZINNYEI JÓZSEF: *Magyar írók élete és munkái. I. (Aachs–Bzenszki)*. Hornyánszky Viktor Könyvkereskedése, Budapest, 1891

SZINNYEI JÓZSEF: *Magyar írók élete és munkái. IX. (Mircse–Oszvaldt)*. Hornyánszky Viktor Könyvkereskedése, Budapest, 1903

TARJÁN M. TAMÁS: 1790. január 28. A „nevezetes tollvonás”. *Rubiconline honlap*: http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1790_januar_28_a_nevezetes_tollvonas

VARGA É. ÁRPÁD: *Erdély etnikai és felekezeti statisztikája (1850–1992). III. kötet, Arad, Krassó-Szörény és Temes megye, Népszámlálási adatok 1869–1992 között*. Teleki László Alapítvány – Pro-Print Könyvkiadó, Budapest–Csíkszereda, 2000

Schweidel József kultusza a 20. század eleji Zomborban

Október 6-a alkalmával a magyar nemzet évről évre kegyelettel emlékezik az aradi vértanúkra, felidézve a nap sötét emlékeit, melyek bármennyire is fájdalmasak, elfeledni nem lehet őket, mert a nemzeti történelem tanulságos és igazán kegyes részét képezik a mai napig.¹ Az Aradon kivégzett tábornokok közül négy délvidéki származású volt, szülőfalujukban a rájuk való emlékezés kerül előtérbe a vértanúk emléknapján. Nagybecskerekén Lázár Vilmos, Temesváron Kiss Ernő, Törökbecsén a felesége révén gróf Leiningen-Westerburg Károly, Zomborban pedig Schweidel József emléke előtt tisztelegnek kiemelten.

Az évfordulók a polgári szokáskultúra aranykorában, azaz a 19. század végén és a 20. század elején kiváló alkalmak voltak az ünneplésre és a kultuszépítésre. Számos egyesület és egylet munkálkodott azon, hogy a polgárság méltóképpen, a nyilvánosság bevonásával ünnepeljen, és megemlékezzen a múlt nagy eseményeiről. Október 6-a a magyar nemzet gyásznapija, amikor a nemzet újra siratja a 13 aradi vértanú szomorú sorsát, a magyar szabadság eszméjének nagy és örök nevű halottait. A megemlékező gyászünnepeknek megvolt a maga részletgazdag forgatókönyve és szokásrendje, amelyhez igyekeztek minél pontosabban igazodni. A polgári réteg nyilvánosság előtt való megjelenésének szerves hozzátartozója volt a megfelelő illem² gyakorlása, amelyhez a helyes viselkedés elsajátítását az illemtankönyvek – ún. bontonok –, valamint az illemtanárok tették lehetővé. Az udvariasságot nem erénynek, hanem tehetségnek tekintették, amely megszerezhető és átadható a gyermekeknek. A helyes magaviselet az élet különböző helyzeteiben több összetevőt igényelt, ilyen a tapintat, az illendőség és a tehetség ahhoz, hogy az illető pillanatok alatt kitalálja, hogy mit kell az adott körülmények között tennie vagy mondania.

Kiváló alkalmak voltak a megfelelő bonton demonstrálására az ünnepek, különösen azok az alkalmak, amikor az egész polgárság együtt, nyilvánosan ünnepelt. A polgárság a nyilvánosság előtt élt, ezért nem csoda, hogy a napi sajtó állandó jelleggel beszámolt az év folyamán lezajló fontos eseményekről, sőt igény is mutatkozott arra, hogy a polgárság tagjainak neve az újságokban időnként megjelenjen.

Bács-Bodrog vármegye polgárságának körében évről évre kegyelettel adóztak a nemzeti hősök – különös figyelemmel a Délvidékhez köthető vértanúk – emlékének, gyászlobogókat helyeztek ki a városházákra, plébániatemplomokra, gimnáziumokra és iskolákra, továbbá a kaszinóra és a magánházakra is.

A megemlékezés három összetevőt foglalt magába: a délelőtti ünnepélyes istentiszteletet, a koszorúzásokkal és emlékbeszédekkel egybekötött megemlékező ünnepélyeket, s végül az esetleges társas vacsorákat vagy estélyeket. Országszerte ünnepi gyászmiséket tartottak a templomokban, amelyeknek belső terei alkalomhoz illő gyászt öltöttek: a fő- és a mellékoltárokat fekete lepellel borították. A templomokban nagyszámú közönség gyűlt egybe, az eseményen tiszteletét tette a helyi középpolgárság: a városi hatóság testülete, a jegyzők és bírók, az ügyvédi kar, az egyesületek, az iskolák növendékei, valamint a tanári és tanítói testület.

Az évfordulók tiszteletére rendezett gyászmiséket ünnepélyek követték a városok terein. Ezeknek a rendezésében az egyletek és helyi testületek vették ki részüket. A megemlékező ünnepélyek alkalmával a vértanúk leszármazottai előtt is tisztelegtek, ők az ünnepi eseményeken kiemelt helyet foglaltak el. A rendezvényeken énekszámokkal emelték az ün-

nepélyességet és az áhítatosságot a közönség körében, a megemlékezést gyakran a *Himnusz* eléneklésével zárták le.

Schweidel József dicső emlékére 1902. október 6-án egy emléktáblát avattak fel egy megemlékező ünnepély keretében, amely 9 órakor a helyi plébániai templomban tartott gyászistentisztelettel vette kezdetét. A helyi születésű vértanú családja részére a szentélyben külön helyet biztosítottak, ezt a tábornok leánya, Halász Gedeonné, született Schweidel Anna úrasszony foglalta el fiával, ifj. Halász Gedeonnal.³

Az ünnepélyes istentiszteleten a *Bácska* tudósítása szerint részt vett dr. Drakulics Pál országgyűlési képviselő, Hauke Imre polgármester, Ambrozovits Béla miniszteri tanácsos, Széchényi József nyugalmazott törvényszéki elnök, továbbá a városi tanács tagjai és a 48–49-es honvédek,⁴ de rajtuk kívül a hivatalok és testületek képviselői is tiszteletüket tették. A templom zsúfolásig megtelt ünneplő, áhítatos közönséggel, a jelenlevők az istentisztelet végével állva hallgatták meg a *Himnusz*t.⁵

Ezután következett az érseki óvónőképző intézet előtt elhelyezett emléktábla leleplezése. A helyszínen már ezrével állt az ünnepi közönség, lelkesen várakozva az ünnepély kezdetére. A sajtó beszámolója szerint a helyszín pazar díszítésével pompás látványt nyújtott. Az óvónőképző intézet falába elhelyezett emléktáblát fehér lepel borította, körülötte nemzeti színű díszítéssel.⁶

A rendezőség serény munkájának – az ünnepély külső rendezésében főként Szobotka Rezső főmérnök, valamint a helyi polgárok és diákok szervezésének – köszönhetően a templomból érkező meghívottak és a közönség fennakadás nélkül jutott el a helyszínre. Az árvaház előtt kihelyezett székeken a város vezetősége, valamint a szép hölgyek, az emléktábla alatt pedig Halász Gedeonné fiával és Hauke Imre polgármesterrel foglalt helyet.⁷

Az ünnepély a *Himnusz* eléneklésével vette kezdetét, amelyet a közönség állva, levett kalappal hallgatott meg. Ezután Buday Gerő ünnepi beszédet mondott, ezalatt lehullott a fehér lepel az emléktábláról. Arany betűkkel a zöldes-vörös táblára a következőket írták fel: „Itt született 1796. évi május hó 18. napján Schweidel József 1848-49. honvédtábornok, a magyar szabadság-

harcnak az aradi Golgothán megdicsőült vértanúja. Emlékét őrzi minden magyar szív. Zombor, 1902-dik október 6-án.”⁸ Az emléktábla díszes kivitelében a készítőjének, Szigeti István kőfaragónak a becsületére vált.

A leleplezést percekig tartó, szünni nem akaró éljenzés követte. Mindezek után Trancsény Károly ünnepi ódája hangozott el, majd Rácz Soma főgimnáziumi tanár felolvasta a vértanú családjának Budapestről érkezett, a rendezőbizottsághoz intézett köszönőlevelét. Alkalmi beszédek hangoztak el Vértesi Károlytól és dr. Hübner Gyulától, az érseki árvaház és óvónőképző intézet igazgatójától, ezeket a zombori *Bácska* szóról szóra leközölte a másnapi számában. Az ünnepséget a dalárda a *Szózat* eléneklésével zárta le, melyet a jelenlevők kalaplevéve hallgattak meg, majd az ünneplő tömeg oszladozni kezdett.⁹

Az ünnepély után Hauke Imre polgármester, Vértesi Károly elnök a rendezőbizottság tagjaival egyetemben elutazása előtt felkeresték Halász Gedeonét a Vadászkürt szállóban, köszönetüket kifejezve az ünnepélyen való részvételéért, ő pedig köszönetet mondott a szíves fogadtatásáért.¹⁰

Az esemény jelentőségét jelzi a zombori *Bácska* tudósításának folytatása: „Országos jelentőségű volt a tegnapi ünnepély, mert városunk nagyszülőtte emlékének volt szentelve és ezért hála és elismerés illeti a rendezőseget, első sorban a Schweidel nagybizottság érdemes elnökét, Vértesi Károlyt.

Időt és fáradságot nem kímélve, tisztán hazaszeretetből inspirálva buzgólkodott e szent ügyért hosszú időn át, s így az érdem oroszlán része az ő lelkes személyét illeti. Az őt támogató rendezői gárda mindenben hozzájárult ahhoz, hogy a nagy közönség teljes elismerését kiérdemeljék szép és nemes buzgalmukért.

Zombor szab. kir. város impozáns módon mutatta meg, hogy a hősök iránti lelkesedésben mindig és mindenütt az elsők között áll és állni fog.”¹¹

Schweidel József zombori emléktáblája felavatásának második évfordulóján Zombor városa gyűjtést szervezett egy Schweidel-szobor elkészítésére. A szoborra adakozók nevét a *Bácska* folyamatosan közzétette, majd a szoborbizottság munkájáról is heteken át beszámolt: „A Schweidel-szobor bizottság folyó hó

18-án értekezletet tartott, melynek legfontosabb tárgya volt az elnöknek azon jelentése, hogy a Schweidel-szobor teljes nagyságú mintája elkészült, melyet többen a szoborbizottsági tagok közül, akik éppen Budapesten jártak, s tervező művész, Mátrai György, műtermében megtekintették. [...] Jegyzőkönyv, fölvétetett a Schweidel-szobor bíráló-bizottságnak 1904. évi május hó 11-én Budapesten tartott üléséből. Jelen vannak: Róna József, Tóth István, Ligeti Miklós és Tittler Kamill bíráló bizottsági tagok és Vértesi Károly szoborbizottsági elnök, valamint a családtagok.

A Schweidel-szobor

1. A bírálóbizottság konstatálja, hogy a szobornak kiviteli munkája az elfogadott koncepcióhoz mindenben méltóan készült. Különösen dicsérendő a kiviteli munkán a férfias, nemes egyszerűségű attitűde, a tekintet és a tábornok viszsamaradt képmásához való teljes hasonlóság. A kiviteli minta teljesen sikerült és az a kivitelre elfogadtatik. [...] 2. Alulírott családtagok a mintát megtekintvén, úgy találtuk, hogy a szoboralak arca és tartása meglepően hű és hasonlatos a megdicsőült tábornokhoz. A mintázat sikerült volta fölött elismerésünket fejezzük ki a tervező művésznek. Budapesten, 1904. május 11. Balogh Sándorné szül. Schweidel Sarolta, a tábornok leánya, özv. Halász Gedeonné, szül. Schweidel Anna, a tábornok leánya, Schweidel Albert, a tábornok fia, 48/49-es honvédhuszár százados, dr. Balogh Sándor ügyvéd, 48/49-es honvédszázados, a tábornok veje, Hegedűs Gyuláné, szül. Balogh Irén, a tábornok unokája, Halász Gedeon, a tábornok unokája, Hegedűs Kálmán, a tábornok dédunokája.”¹²

Mindezekből megtudhatjuk, hogy a cél egy élethű szobor elkészíttetése volt. A bizottság munkájába bevonták Schweidel József családját is, hogy véleményezze az elkészült alkotást.

A Schweidel-szobor leleplezési költségeinek fedezésére a helybeli magyar nőegyletek szövetsége fényes közvacsorát rendezett. A vacsora közadakozás útján jött létre a Vadászkürt szálló termeiben, az ételeket a családok ajánlották fel.¹³ A hazafias eszméhez híven a szálloda bálterme, lépcsőháza és mellékterme magyaros díszet öltött. A feldíszített helyszínről, mint az ünnep egyik legjelentősebb és elmaradhatatlan kellékéről, a következőt írta a *Bácska*: „A belépőre már a lépcsőház is lelkes benyomást gyakorolt. A korlát mellett ékes virágdísz volt felhalmozva, melyeknek zöldje kellemes ellentétét képezte a sok-sok lenge női öltözéknek. A délszaki növények között hatalmas nemzetiszínű lepel kígyózott és befonta az oldalfalakat is és baldachinszerűen borult a feljáró sarkán a magyar király büsztjére.

A nagyterem nem volt annyira elárasztva díszszel, mint a tűzoltóbálon, mindössze négy hatalmas tricolor csüngött alá a karzatról.”¹⁴

A gyűjtési közvacsora felért egy farsangi bállal, ahova a közönség sűrű rajokban érkezett. Az érkezőket a bájos házikisasszonyok fogadták. A

résztvevők között volt a polgármester, a pénzügyigazgató, a főjegyző, a főügyész, a szoborbizottság elnöke, az ügyvédi kar tekintélyes tagjai, a helybeli római katolikus papság és a város további előkelőségei. A vacsora alatt a karzaton Sípos Ferkó zenekara játszott magyar nótákat, az asztalbontás után pedig kezdetét vette a tánc. A rendezvény hajnalban alig akar véget érni.¹⁵

A szobor elkészültét és hazaszállítását ünnepélyes, nyilvános avatási ünnepség követte a zombori megyeháza előtti téren felállított emlékmű előtt. A leleplezési ünnepélyre vonatkozó előkészületekről a szoborbizottság gondoskodott. A szoborbizottság buzgó elnöke, fáradságot nem ismervé tárgyalta a fővárosi írói körökkel, az alkotók közül Rákossy Jenő főrendházi tag, a *Budapesti Hírlap* főszerkesztője megígérte részvételét, a bizottság pedig fel is kérte az ünnepi szónoklat elmondására.¹⁶ A bizottság állította össze a leleplezési ünnepély programját is, főrendezőnek Buday Gergely bizottsági tagot választva, továbbá elhatározta, hogy Rákossy Jenőn, a szoborbizottság elnökén kívül Vértesi Károly és Rácz Soma főgimnáziumi tanár is mond beszédet.¹⁷

Mátrai Lajos szobrászművész alkotását, a teljes alakos emlékművet 1905. május 18-án leleplezték le. Az események folyamatát végigkövethetjük a *Bácskában* megjelentek alapján, az újság még a szobor leleplezése előtt az ünnepélyen való részvételre szólította fel olvasóközönségét: „A város lassan-lassan felölti ünnepi köntösét, hogy a nagy nap emlékéhez méltó díszben legyen.

Immár csak három nap és lehullik a lepel az első vértanu-szoborról, hogy örök hirdetője legyen a tiszta magyar hazaszeretetnek.

A bizottság lázasan dolgozik, fáradozik és buzgólkodik. Az előjelekből ítélve, az ünnepség szép sikerűnek ígérkezik. Meg is kell tenni mindent, mert Zombor város közönségének ez alkalommal alkalma van az ország színe előtt tanúságot tenni hazafiságáról.

[...] Zombor városa ilyen magasztos, szép ünnepet nem ült még meg. Ezért Zombor városának félre kell most tenni minden ellentétet és mint egy embernek, úgy kell helyt állnia. Ne legyen politikai ellentét, ennek semmi köze a hazafisághoz. Mert lehet bár politikai ellentét köztünk, de a hazafias érzésekben egyformák vagyunk.

[...] Zombor város közönsége minden különbség nélkül, legyen jelen impozánsan az ünnepségen. A fényes ünnepségnek ez adja meg az igazi becsét.”¹⁸

A szobor leleplezését megelőző este, a toronyzene és a fáklyásmenet után díszelőadást rendeztek a színházban. Az estet Szalay Frigyes alkalmi darabjával nyitották meg, melyben Schweidel és Damjanich alakja elevenedett meg. Egy műkedvelőkből álló zenekar Csavojác tanár vezetésével előadta a *Himnusz*t, majd Kátona József *Bánk bán*jának egyik részletét vitték színpadra. Az est további részében Prokópy szavalatát adta elő a dalárda. A műsort Ábrányi *Él a magyar* című melodráma zárta.¹⁹

Az ünnepség másnapján a *Bácska* a címlapján méltatta Schweidel József és a szabadságharc emlékeztétét, majd különlegesen hosszú és részletes tudósítással számolt be a leleplezés programjáról. Ebből a tudósításból kiderült, hogy a szobor leleplezésével a város megelevenedett, minden lobogódíszbe borult: „Nemcsak a házakon lengtek nemzeti színű lobogók, hanem a Kossuth Lajos-utcát és az aszfaltjáró két oldalát egész zászlósr szegélyezte, mely egyuttal kordonul szolgált. A szobor környéke, a küldöttségek, intézetek, községek és hölgyek kordonnal elkerített részei mind-mind fel voltak lobogózva. Festői volt a vármegye különben is szép homlokzata nemzeti színű drapériával gazdagon díszítve.”²⁰

Az ünnepség igazán május 18-án hajnal öt órakor 13 mozsárlövéssel vette kezdetét, utána a gyermek-fúvószenekar hangos zeneszóval járta be az utcákat. „Csakhamar mozgalmas képet öltött a város – írta a *Bácska*. – Gyalogjárók és robogó kocsik mind nagyobb és nagyobb tömegben lepték el az utcákat. A reggeli vonattal érkeztek a szomszédos községek küldöttségei nagy számban s valóságos népvándorlás indult meg velük a szobor felé. Már nyolc órakor az összes fentartott helyek zsúfolásig megteltek s a később érkezők jegy mellett is csak nagy ügyel-bajjal tudtak a számukra fentartott helyekre eljutni. Lehetett a téren mintegy 7-8 ezer ember.”²¹ Tekintettel a leleplezést övező érdeklődésre a közönség az ünnepségre a Schweidel-szobor-bizottság irodájában vásárolt jegyekkel tudott bemenni.²²

Az ünnepségen természetesen megjelentek a tábornok leszármazottai is: özv. Vargay Mihályné Vojnits Matild és Vojnits Domicella, a tábornok unokahúgai; Schweidel Sarolta, a tábornok lánya, férjével, dr. Balogh Sándor budapesti főügyessel és lányukkal, Hegedűs Gyuláné Balogh Irénnel; a tábornok fia, Schweidel Béla három lányával, valamint a tábornok másik lánya, özv. Halász Gedeonné Schweidel Anna fiával, Halász Gedeonnal. Díszvendégként Budapestről Zomborba utazott a képviselőház küldöttsége, továbbá a vármegye és a város törvényhatóságának képviselője.²³

Reggel 9 órakor kezdődött meg a szabad királyi város törvényhatósági bizottságának rendkívüli közgyűlése Latinovits Pál főispán beszédével a Schweidel család és a hivatalos hatóságok, egyesületek jelenlétében. „A hazafias és lelkes tény, melynek ünneplésére e mai napon összegyöttünk – mondta alkalmi beszédében Latinovits Pál –, az, hogy Zombor város hazafias társadalmának kezdeményezésére az ország közönsége közadakozásból szobrot emelet Zombor város nagy szülötte: Schweidel Józsefnek, az 1848/49. szabadságharc vitéz tábornokának. Hivatásunk, hogy a készen álló szobrot ünnepélyesen leleplezzük s így a hős tábornok emlékét, mely színlünk és lelkünkbe kitörölhetetlenül van bevésve, maradandó ércben adjuk át az örök időknek is.”²⁴

A hosszas éljenzéssel fogadott beszéd befejeztével a közgyűlést felfüggesztették, és levonultak a szobor elé, ahol a nézőközönség lelkes éljenzéssel fogadta a díszmagyarba öltözött méltóságokat és a Schweidel család tagjait. A tábornok leszármazottai a két dízsátorban kaptak helyet. A leleplezési ünnepség fél tízkor vette kezdetét a zombori kaszinó egyesületi, a zombori Iparos- és a bezdáni dalárda együttes *Himnusz* előadásával. Ezután a szoborbizottság elnöke, Vértesi Károly mondta el díszbeszédét. Rác Soma főgimnáziumi tanár és a szoborbizottság alelnöke beszéde alatt hullott le a lepel a szoborról, de az ünnepség fényét tovább emelte Rákosi Jenő és Hauk Imre polgármester szónoklata és Trancsény Károly alkalmi ódája. Végezetül megkoszorúzták az újonnan felavatott emlékművet.²⁵

„Zombor város közönsége, Bács-Bodrog vármegye, nagyon hálás azért, hogy ilyen történelmi szép emléket bír, adományképpen nyert az or-

szág népétől. Meg is fogjuk becsülni azt, kegyelettel őrizni. Oltár lesz ez nekünk, melyen hazafissággal áldozunk”²⁶ – emelte ki Vértesi Károly szoborátadó beszédében.

A program a koszorúk elhelyezésével, és az azt követő ünnepi vacsorával zárult.²⁷

Schweidel József szobra a leleplezés és a koszorúzások után

A Schweidel-szobor leleplezése országos jelleggel zajlott, amiről nemcsak a helyi *Bácska* tájékoztatta az olvasókat, hanem a budapesti *Vasárnapi Újság* is, az utóbbi beszámolójában külön kiemelte, hogy az aradi vértanúk közül Schweidel az első, akinek külön, önálló szobrot állítottak.²⁸

A helyi emléktábla felavatása, majd az azt követő szoborállítás kiemelt szerepet töltött be a Schweidel-kultusz fenntartásában, hiszen mindkettő helyszínén a rákövetkező években hasonló hazafias kegyelettel és szép ünnepéellyel ülhették meg a dicső aradi vértanú emlékét Zomborban. A szobor azonban 13 évvel később, 1918-ban

eltűnt, és soha nem került elő. A későbbi események sem alakultak kedvezőbben: az emléktáblának is nyoma veszett.

A száz évvel ezelőtti Schweidel Józsefre emlékező ünnepélyek programja összetett volt, több elemet foglalt magában. A megemlékezéseken nemcsak a helyi, de a környékbeli polgári réteg előkelőségei és vezetői is megjelentek, valamint munkálkodtak a kultusz fenntartásában. A nagyobb közösségek ünnepei közül, mint az október 6-a, ma is fellelhető még az ünnepélyek tradíciója, a hagyományok követése, de az ünnepélyek már közel sem olyan rangos események, mint amilyenek a 20. század elején voltak.

A *Magyar Szó* beszámolóinak tanúsága szerint Zomborban Schweidel József kultusza továbbra is évről évre erőteljesen megmutatkozik

a vértanúk évfordulóján: a kegyeletadás a Szent Rókus temetőben az 1848/49-es emlékobelisznél kezdődik, ahol az alkalmi beszédek elhangzását koszorúzások és kegyeletadó szentmise követi. Végül a megemlékezés a Magyar Polgári Kaszinóban fejeződik be, a zombori születésű aradi vértanúról, Schweidel Józsefről alkalmi beszédek tartanak, majd a hivatalok és egyesületek képviselői megkoszorúzzák Schweidel József emléktábláját.²⁹

Évtizedeken át a magánházakban összegyűlt kisebb közösségek őrizték és ápták a város hősi halottjának emlékét, míg a forradalom kitörésének 169. évfordulóján, 2017. március 17-én egy újabb Schweidel-szobrot avattak fel a Magyar Polgári Kaszinó udvarán. Az új mellszobor egy helyi szobrász, Mrákovits Péter alkotása.

Felhasznált irodalom:

GYÁNI Gábor – KÖVÉR György 1998. *Magyarország társadalomtörténete a reformkortól a második világháborúig*, Osiris Kiadó, Budapest

KALOCSA Róza 1884. *Az illem könyve*, Révai, Budapest

TARR László 1976. *A délibábok országa*, Magyar Helikon, Budapest

Képek:

A felhasznált képek a *Vasárnapi Újság* 1905. május 21-ei számának 9. oldalán található a Schweidel József emlékszobrának leleplezése c. cikk részeként.

Internetes forrás:

http://epa.oszk.hu/00000/00030/02680/pdf/VU_EPA00030_1905_21.pdf (Letöltés dátuma: 2017. 08. 23.)

Jegyzetek:

¹ Anonim: Október 6. = *Bácskai Hírlap*, 1897. október 6. 1.

² A társadalmi érintkezés, a jó modor, az udvariasság szabályainak összessége.

³ Anonim: A Schweidel ünnepély. = *Bácska*, 1902. október 7. 2.

⁴ Uo.

⁵ Uo.

⁶ Uo. 2–3.

⁷ Uo. 3.

⁸ Uo.

⁹ Uo. 4.

¹⁰ Uo.

¹¹ Uo. 4–5.

¹² Anonim: A Schweidel-szobor bizottság. = *Bácska*, 1904. május 20. 6.

¹³ Anonim: Közvacsora a Schweidel szoboralap javára. = *Bácska*, 1905. február 21. 4.

¹⁴ Anonim: Közvacsora a Schweidel-szobor javára. = *Bácska*, 1905. február 21. 4.

¹⁵ Uo. 5.

¹⁶ Anonim: A Schweidel szoborbizottság. = *Bácska*, 1905. február 17. 3.

¹⁷ Anonim: A Schweidel-bizottság ülése. = *Bácska*, 1905. február 21. 4.

¹⁸ Anonim: Május 18. = *Bácska*, 1905. május 16. 1.

¹⁹ Uo.

²⁰ Anonim: Schweidel József szobrának leleplezése. = *Bácska*, 1905. május 19. 2.

²¹ Uo.

²² Buday Gerő: Általános tudnivalók a leleplezés ünnepélyénél. = *Bácska*, 1905. május 16. 1.

²³ Uo.

²⁴ Uo. 3.

²⁵ Uo. 6–7.

²⁶ Uo. 5.

²⁷ Anonim: Schweidel József emlékszobrának leleplezése Zomborban = *Vasárnapi Újság*, 1905. május 21. 9.

²⁸ Uo.

²⁹ Anonim (2013): Az aradi vértanúk emléknepje. *Magyar Szó*, 2013. október 7. <http://www.magjarszo.com/hu/2119/vajdasag/102326/Az-aradi-v%C3%A9rtan%C3%BAk-eml%C3%A9knepje.htm> (Letöltés dátuma: 2016. 04. 24.)

„Jer, Osszián”

(Ágh Istvánnak a magyar poézis eseményévé váló kötetéről)

Fiatalok voltunk. Ágh István a budai Vigadóban alakított Népművelési Intézet könyvtárosa. A környéken, egy presszóban találkozunk. Olvasom gépiratban a *Harangszó a tengerészért* című oratóriumát. Érzem, remekmű van a kezeim között. És csodálkozom, hogy más, nagyobb folyóiratok miért nem csaptak le a műre. „Darabjaiban szívesen közölnék. De egy fiatal költőtől ilyen hosszú verset egészben egyik sem vállalja.” „Én lekötöm egészben, a Napjainkban. Ez csak így élő remek.” Feledy Gyula utóbb tizenkét rajzot készített hozzá. És csoda történt, a vers körül egy egész kötet jegecesedett: *Rézerdő* címmel. Meghatározóan nagy kötete a magyar lírának. Egyszerre egy világkorszakváltás, egy emberi bizonytalansá válás, személyes költői önkeresés és egyben egy egyedi szövegalakítási módozat. Összeforva. A kritikus akkor hasonló jelenségre – ritka ráfigyeléssel – Weöres Sándor összegyűjtött verseit bemutatva figyelt fel a maga számára. Majd nemrég mindennek visszaigazolását az egymástól oly igen távoli Nemes Nagy Ágnes kétszer is elmesélt pusztulástörténetében érezte, amint felidézte a városmajori „mesterek utcájának” pusztulását, és értelmezi máról visszatekintve Sinka Istvánnak az éppen akkorra összeálló múltakat felidéző világlátomásában, a *Mesterek uccájában*. Most pedig eszébe jut hosszas meditációjuk Serfőző Simonnal a *Levelek a Splendid Hotelből* ciklus verseiről a *Rézerdő* kötetből, a létezés csalímeségének akkor aktuálissá váló felfejtése. A kritikus éppen ugyanakkor mindezt magában hasonlóképpen élte meg. Az Ágh Istvánétól ugyan eltérő életrajzzal, távol a költő személyiségétől, mégis ráismerve: ezzel a kötetel fordult egyet a világ. Hagyományos, sok évezredes – lehet talán száz-ezer éves is! – folyamatosság szakadt meg, magára maradt az ember, a világ azóta sem tudja

kiheverni ezt a rászakadt bizonytalanságérzetet. Pedig abban a pillanatban még valami büszkeséget is kiváltott ennek kényszerű felvállalása. A mi költészetünkben – most úgy érzem – mindezt a *Rézerdő* jelezte a legmagasabb költői megoldás színvonalán.

Ezóta mindegyik Ágh István-kötetet azzal a kérdéssel veszem kezembe: talált-e hasonlóan maradandó pillanatra általa Ágh István a maga értékes, nagyszerű költészetében. És most, amikor 81. születésnapom reggelén elkezdtem olvasni a költő 80 éves korában készült újabb kötetét, benne a magam számára megtaláltam a *Rézerdő*höz fogható hitelességű újabb költői összegező pillanatot. Ez a kötet éppen erre, a régi kötetre válaszol vissza. Amire akkor fiatal lelkesedéssel döbbsen rá egy kezdő költő, annak kétségbeejtő eredményére döbbsen rá, amikor rászakad az öregség, elvesznek mellőle a fiatalság társai, és marad a világban megszakadt folytonosság magányos tapasztalata. Most borzong bele mindabba, amit valaha a kétségbeesést feledve lelkesen felvállalt. Ami beérett körülötte. Homér helyett Osszián lett. Amit valaha változásként érzékelt, abba ma ijedten tekint. A valahai ifjúság egységben látott világa kettészakadt. Még ismeri az ifjúkori felfedezés fájdalmas hőskorát is, de versében felülírja azt a magára maradt öregember magányos látomása. Miénk volt a huszadik század, amiből mára a kétségbeesés tényarádaja marad. Valóban „ködös, homályos” világával, miként Arany János előre látta már egy századdal – nála is – korábban. Amikor Aranyt beéretten ünnepli egy ország, akkor érik közöttünk egy nagy kortárs költő, aki egy valóban öregkori kötetben mindezt tudatosítja. Aranyhoz méltóan, nem cinikusan, nem repeső örömmel, hanem a folyamatosság igényét mégis csak

megtartva. Értelmet keresve az értelmetlenségben. Új hangon úgy, hogy bátyjai kötődését egyetlen sorral mégis megtartja, Istenhez, hazához kapcsolódva, valami egészet remélve mégis a magára maradó életrajzából is.

Nem szokásom olvasás végeztével telefont ragadni. Most is hiába csengettem meg a szerzőt. Pedig szerettem volna közölni valamit. A Vörösmarty téren a könyvhéten, amikor kezünkbe adta új kötetét, a szokásos dedikációval, neki is elismételtem a bennem kérdező mondatot: „Van olyan, mint a Rézerdő?” Nagyot nézett. Most meg akartam magyarázni. Kénytelen voltam mailben küldeni:

„Pista! Nem szoktam a szerzőket zavarni. Hívtalak, nem vetted fel. 81. születésnapomon téged olvastalak.

Nagyon nagy költő lettél. A Rézerdő valaha az egyik legjelentősebb magyar verskötet. Nemcsak nagy költészet, de egyéni-egyedi teljesítmény. Egyedülálló arról, az akkori életről a legmagasabb költészet szintjén.

És most az Elvarázsolt ének a koronáció! Kétségbeejtő – mégis felemelő. Tisztességes széttekintés, az emlékek párhuzamos idézésével valami egyedülálló költői megoldás. A múlt is, de a múlt mai, 80 feletti átértékelése, magunkévá élése. A forradalmi ciklus, a Juhász és Csoóri vers egyedülálló látomás a mai rémálomról. Juhász szavaira rímelve zárva: »hazafelé a sorsunkká változott Magyarországon«.

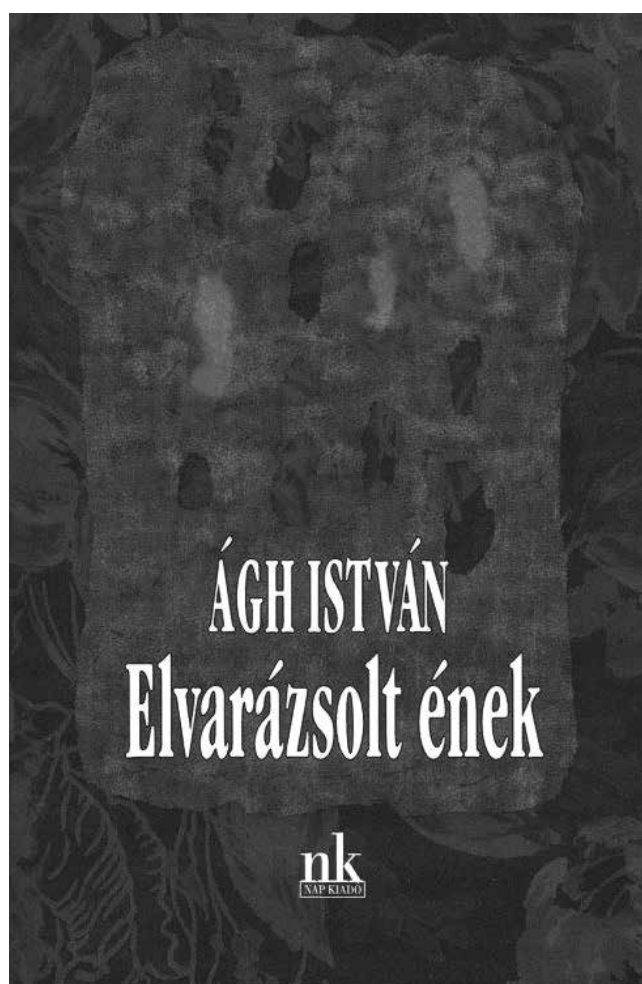
A záraskor is reményt ad. Istenben létező világegyetemet. Pista, köszönöm, reményt ad a legnagyobb kétségbeesésben.

Nem tudom, meg fogom-e tudni írni. Szeretném. Végre valaki eseménnyé vált a magyar poézisben. Ritka pillanat. L-t.”

Hamar érkezett válaszából egyetlen mondatot idézek: „A véleményed nem lep meg, hiszen a Rézerdőtől az utóbbi köteteimig ismerem, írásban, szóban tudomásomra hoztad. Mégis valahogy ez a mostani a végleges, mint a bezárult kör, pont az i-n, akárha kőbe véstéd volna, hogy ne lehessen letörölni.”

Az utóbbi években sűrűsödtek a hatvanas évektől gyűlő kétségek, kétségbeesések, és el-

lenükben az élni akarás reménye mellett az értelmes egésze ráérző – vagy legalábbis rákérdező – gondolatok. Hogyan és miért? Ezt éli költészetében személyes sorsáról beszélve Ágh István. Ezzel kölcsönözve nekem is válaszlehetőséget életem felvetődő kérdésére. Az *Elvarázsolt ének* nemcsak a magyar poézis eseménye, hanem a 80 éves költő válasza is a 81 éves kritikus mindennapi vívódásaira. Két öregember beszélgetése? Nem csak két öregember beszélgetése! Remélem, nemcsak az én életemben vált eseménnyé, de – mint írtam – a magyar poézis történelmében is.

* * *

És ha minderről az Aracsban számolhatok be, szeretném a kötet egyik versét teljes egészében is bemutatni a folyóirat olvasóinak. A versben ugyanis magának a lap címét adó romtemplomnak a látomása is megjelenik.

Pétervárad s Kalemegdán után,
nagy történelmi pusztaságon át
közelítjük naplemente felől
Kelet népét, s kérdezi a sofőr,
ez az út visz Szkorenovác fele?
goszpodine! erre Székelykeve?
hajt valami tudatalatti vágy,
odahajló erős kíváncsiság.

Nemhogy mint gyenge szórvány veszne ki,
a féreg a gyökeret kedveli,
bár megmaradni még Hungaricum,
így kevésbé anakronisztikus,
minket meg elragadt az utazás,
mint egy szerelmes elhatározás,
itt még vigasz, mi másutt kései,
s a gyűlölet villantja késeit.

Kukoricások tengerén hajóz
Aracs romja, de csak mi haladunk,
a büszke Nyugat alkonyában épp
kezd Kelet mennybemenetelét,
mielőtt árnyékká lesz az anyag,
fölragyog, mint a valódi arany,
olyan sárga Kogutowicz Manó
térképe is, mint a sárgarigó.
Vármegyékből font babérkoszorúm
helyett gerenda, csalán verte rom,
szúrós koromszag, mintha a tüzet
tegnapelőtt oltották volna el,
akkor még ez a lapos Pancsova
nem a benzin gyúlékony városa,
míg Belgrád hozta rá a háborút,
a honvédek meghalni jártak ott.

Mit az Al-Duna kapuja lezárt,
csak ingerelt, hogy verjék le a zárt,
egymás nyomába lépve taposott,
s már a Kárpátok ölében lakott,
megtelepült, de mint felhők raja
mindig elszállt fölüle a haza,
és menekült, de nem tudta, hová,
volt, akinek nem is volt már odább.

Vérzett a hó, máig sincs irgalom,
színt váltott a Siculicidium,
áldozatnak kijár a büntetés,
míg Fogadjisten vagy Istensegíts
földjeit szántják, míg hajlékait

lakják, az anyaország hazahív
a peremére, mint valamikor,
így lett Madéfalvából Trianon.

Másik ország közepére került,
hogymajd a szomszédságban elmerül,
de a bajban jelenné vált a múlt,
amit háromszáz év alatt tanult
túlélővé nevelte akkor is,
ha örvényből égbe kapaszkodik,
de ha a föld erejétől feszül,
nem fél Istenen kívül semmitől.

Visszatér boldog fiatalkorom,
piros tetőit őrzi a torony,
a gémeskút, öreg pásztorkirály,
nem látszik, mégis itt delel a nyáj,
mert minden itt van, ami nincs jelen,
ami a miénk volt és elveszett,
és lovunk nyári rétet abrakol
csillagszóró téli hajnalokon.

De nem csak ezért. Ha valamelyik verssel igazán jellemezni tudom a kötetben megtalált hang teljes poétikai formáltságát, ezt, a *Székelykeve* című verset alkalmi utalásán túl is kiválaszthatom. A kötet verseiben Ágh István tárgyiasítani tudta mindazt a teljességet, amely a létezés általunk felfogható egészét képes egy-egy alkotó végiggondolás sodrásában áttekinteni, egymásban megjelenítve egyetlen poétikai alkotássá egybegyűjteni. Az ember által a létezésből belátható események időbeliségét egyetlen időpillanatban, az emlékezés jelenében összefogni. A világtörténelem, a magyarság és környezete történelmi eseményességét, az egyes ember ifjúságának sodró emlékeit, és a most mindezekre visszagondolás kétségbeesett és mégis ünnepléses felemelő széttekintésében koszorúba fonni. A veszteségek és helytállások örömeit és bánatait, a mindig is várt jövőbeli reményt beteljesítő pillanatok élményeit egymást erősítő és a létezés ismerhetetlen teljességébe fonódó vágyódással összekapcsolni. Berzsenyihez fűződik mindenkor költészete, de most, ezzel a kötettel végleg társává szegődik: az ittlét problematikuságát az „ohajtva” sejtés vágyakozásába oldva. És ezt a személyes létezést Arany János áldott ihletésében egyben „rendületlenül” létezése ér-

telmeként magára vállalni. Ha már azt hiszem, minden, amit a megszólaláshoz társítottunk eddig, reménytelen, akkor szólal meg a búcsúzó Osszián, aki még tanú volt, most búcsúztató, aki keresi a társakat, akiknek átadhatja az általa fájdalmas vajúdással létrehozott üzenetet. Legyen az Aracs-látomás a frigyláda, amely talán ismét a létezés kétségbeejtőnek látható és az „ohajtva” rendületlenül sejtetett teljességét ködös, homályos énekében egybefonja.

*

Kabdebó Lóránt megrázó könyvismertetőjét, benne Ágh István mélyen drámai versével augusztus egyik szombatjának délutánján kaptam meg, olvastam el. Igazi nyári szombat délután volt, forróság, béke, nyugalom. Úgy éreztem, a professzor úrnak meg kell írnom a vers lehetséges keletkezéstörténetét: a Magyar Művészeti

Akadémia Irodalmi Tagozata 2016 szeptemberének végén a Délvidéken, Székelykeven tartotta kihelyezett tagozati ülését, melynek megszervezésére az Akadémia az Aracs Alapítványt kérte föl. Ennek mi örömmel tettünk eleget. Az akadémikusok útjuk során bejárták, megtekintették a Dél-Bánságot, jártak Dél-Bácskában és Szerémségben is. Munkahelyi kötelezettségeim miatt nem tudtam elkísérni a csoportot, de az akadémikus hölgyek és urak hazafelé tartván megálltak nálunk, Horgoson, ahol frissen sült pogácsával és jófajta, homoki borokkal, üdítővel fogadtuk őket. Ágh István olyan szomorú volt, mint a verse.

...És azóta Vathy Zsuzsa sincs már velünk.

Kabdebó professzor úr úgy véli, gondolnunk kell az irodalomtörténetre, valamint: „A történet és a vers értéke csak emeli egymást, ha összehalálkoznak.” És be kell látnom azt is, a szálak összekötnek.

B. J.

Balról jobbra: Sarnyai Andrea, Ágh István, Bata Faragó Katalin, Godó Edit, Füzesi Magda, Vathy Zsuzsa, Tóth Erzsébet, Mezey Katalin, Ács Margit, Ferdinandy György, Bata János

„Őrizd a várat, nézzed az utat..., keményítsd meg erődet”

Adalékok a reformáció emlékévében *Megtört nád* címmel megjelent,
a délvidéki/vajdasági reformátusok vallomásait (is) tartalmazó könyvhöz (I. rész)

„A megrepedt nádszálat nem töri össze, a füstölgő mécsest nem oltja el,
a törvényt igazán jeleníti meg.” (Ézs 42,3)

Ezzel a bibliai idézettel vezette fel Nagy Margit, a Vajdasági Magyar Pedagógusok Egyesületének elnöke, az újvidéki Apáczai Diákotthon igazgatója, a *Megtört nád* c. könyvünk szerkesztője év eleji, közreműködésre felkérő levelét. A felkérést köszönettel elfogadtam. Mélységesen egyetértettem a megindoklásával is, amely szerint: „A délvidéki református egyház ma megrepedt nád, füstölgő mécses. Az 1700-1800-as években a kihalt lakosságú területre betelepített emberek megtanulták, hogy a fennmaradás, a túlélés záloga a hit és a munka. Az egyháztagok száma megcsappant, sokan elköltöznek az országból, beolvadtak a többségi nemzetbe vagy csupán a nyilvántartásban szerepelnek. A református egyház nemzetmegtartó ereje a Délvidéken még kihangsúlyozottabb, mint más külhoni területeken [...]. A reformáció 500. évfordulója alkalmából kiadandó könyv célja, hogy az átélt történetek, életpasztorátok alapján bemutassuk kisebbségi létünket, a fennmaradásért vívott küzdelmünket. Délvidéken csupán 12 településen: Bácsfeketehegyen, Bácskossuthfalván, Pacséron, Szabadkán, Zomborban, Újvidéken, Piroson, Maradékon, Nagybecskerekén, Torontálvásárhelyen, Magyarittabén és Hertelendyfalván működik református egyházköztség anyaegyházként, és csaknem mindegyiknek vannak szórványai. Az interjúk a Délvidéken kettős kisebbségben élő magyar reformátusok sorsát mutatják be.”

A *Megtört nád* c. könyvünk fedőlapja az egyházunkban fennálló állapotot tükrözi, a hátlapja pedig – a kiegyenesedett, erős nádszállal – jelzés is egyben. Koliger Endre borítótervező munkája kifejezi, miért a rövid történelmi áttekintés, a számvetés, a vallomások rögzítése. Valójában általános – egyházi és világi – összefogásra van szükség a református egyházunkban feltoronyosult gondok megoldására. Ez az út vezet „a megtört nád kiegyenesedéséhez”, a magyar reformátusság megerősödéséhez itt a Délvidéken/Vajdaságban.

A *Megtört nád* az újvidéki református egyházköztség és a Vajdasági Magyar Pedagógusok Egyesületének közös kiadásában jelent meg, az Emberi Erőforrások Minisztériumának, Kövér Lászlónak, a Magyar Országgyűlés elnökének és a Nemzeti Kulturális Alapnak a támogatásával.

A felkérés alapján a beszélgetéssorozatot Bácskossuthfalván kezdtem, majd Bácsfeketehegyen folytattam, s végül Zentán fejeztem be. Némely interjú, sajnos, nem jelent meg a könyvben, egy része pedig kissé megrövidítve került bele. Szeretném, hogy a feldolgozott, a lelket is megérintő, őszinte, szembenézésre készítő alábbi vallomások teljes egészében adalékok lehessenek a *Megtört nád* c. könyvünkhöz. A legjobb szándékkal, őszintén kívánom.

Bácskossuthfalván a reformáció emlékévének nyitóünnepsége, 2017. április 5-e óta a templomtornyonyon lévő kifeszített óriáspannó Illyés Gyulát idézi: „Hiszed, hogy volna olyan-amilyen magyarság, ha nincs Kálvin? Nem hiszem.”

**„Áldja meg Isten múltunkat,
még inkább jövőnket!”**

„»Ti is el akartok menni?« – teszi fel Jézus tanítványainak e kérdést akkor, amikor sokan elhagyták őt. Én is hallom: te is el akarsz menni? Nem utáltad meg Isten ígését, és nem vágyol kiugrani belőle? Nem ötlök fel benned, hogy talán világi pályán sokkal jobban boldogulnál, talán nagyobb eredményeket érnél el anyagi téren? Mennyiszer kellett érezned: a lehetetlenség konok falán zúzod

véresre koponyád. Mert bizony, a lelkipásztor sokszor éveken át küzd, fárad, munkálkodik, s az eredmény nem kézzelfogható. Mennyien hagyják el naponta Krisztust, mert a világ szerelme vonzza őket. Nekünk lelkipásztoroknak szembe kell néznünk, ezekkel a kérdésekkel, és választ kell adni rá. Mit válaszolhatunk? Amit a tanítványok: kihez mehetnénk, az örök életnek beszéde van tenálad!

Mi olyan Úrnak szolgálunk, akinek szavai, ígérete, hűsége nem változik a változó világgal. Ő mindig ugyanaz, aki volt.

Mint Ura mindenkié, úgy a lelkipásztor is, nem egy korosztályé, nem egy társadalmi rétegé, egy csoporté, hanem mindenkié. Van-e szebb, mint kicsinyeket Krisztushoz vezetni, mint ifjú párnak igéiből útravalót adni egy életre, mint gyászolókat vigasztalni, éhezőket megelégtíteni, békétleneket békességre vezetni, elesetteket felemelni, betegeket meglátogatni? Ma annyi a beteg, annyi az elgyötört, annyi embernek van szüksége Krisztusra, ha nem is tudják. Ezekért, az emberekért vagyunk, ezeknek szolgálunk, és ez teszi széppé a mi hivatásunkat. De lesz-e munkás mindig az Úr aratásában?

Gyülekezetek imádkozzátok, hogy küldjön az Úr munkásokat az aratásba. Ifjú testvéreim! Ha csak egy is közületek elindul erre a feleséges, szép hivatásra, ha csak egyet is indít a Lélek, hogy lelkipásztor legyen, ne tusakodjatok testtel és vérrel, hanem álljatok elő, övezzétek magatokat a szolgálatra: igazlelkűséggel, igazság mellvasával, saruzzátok fel lábatokat a békeség evangéliumának készségével, vegyétek fel a hitnek pajzsát, az idvesség sisakját, a Léleknek kardját és induljatok. »Testvér, bátran állj a sorba, vár a helyed, foglald el, nézz előre Krisztusodra és tedd meg, amit tenni kell.« (386. dicséret)” Kiss Antal, Bácskossuthfalva (Moravica) megbecsült néhai lelkésze, bácskai esperes *Küldjétek munkásokat az aratásba* című (megjelent az 1987. évi Református Évkönyvben, 2007-ben és az *Emlékezzetek meg a ti előjáróitokról* c. emlékkönyvben, 2007-ben) tanulmányának zárófejezetét idéztem bevezetőül a gyülekezetben készült beszélgetésekhez. Noha oly korban születtek meg ezek a gondolatok – amelyeket a sokéves tapasztalás tett hitelessé –, amikor még kockázatos volt a hit nyilvános vállalása, hirdeté-

se. Újraolvasva mégis úgy érzem, napjainkban is aktuálisak. Nemcsak Bácskossuthfalván, más gyülekezeteinkben is szembesülnünk kell, a lelkipásztorokkal együtt, azokkal a problémákkal, amelyeket a nemzedék-, a lelkész-, nem utolsósorban a hatalomváltás hozott felszínre. A bácskossuthfalvi gyülekezet egy része a püspökhöz, az espereshez, a zsinathoz intézett beadványában is rögzítette panaszait. Ezekre mielőbb választ kell adni, hogy ne mételyezze tovább a gyülekezet életét. Magam is úgy tapasztaltam a falut járva, hogy a helybeliek jó része továbbra is ragaszkodik a Kiss Antal tevékenysége fémjelzte munkamódszerhez; a méltóságteljes, derekas kiálláshoz, az alázattal végzett szolgálathoz, s abban is bíz, hogy ezt megérti és méltányolja lelkipásztoruk, Móricz Árpád. Kiss Antal esperes írásaiból, interjúiból tudjuk, hogy mivel járt küldetése, volt időszak pályája során, amikor elvárta volna tőle a kommunista párt, a hatalom, hogy jelentést tegyen az egyházi életről, a püspökeink tevékenységéről. Visszautasítva a „bizalmas” felkérést, Anti bácsi (így nevezi őt még ma is mindenki a faluban) továbbra is tette a dolgát: hirdette az ígét, az anyanyelv szeretetét, egyházunk nemzetmegtartó erejét. Intéseit nem egyszer kimondta. Emlékezetes és aktuálisabb, mint valaha a Bácsfeketehegyén, a honfoglalás 1100., a falu újraterelítésének 211. évfordulóján,

a kopjafaavatáson, 1996. augusztus 4-én mondott, a Példabeszédek könyvének verseire (14, 34) alapozott ünnepi avatóbeszéde. *„Az igazság felmagasztalja a nemzetet!”* – idézte a versből, amely belevésztett a kopjafába is, majd folytatta: *„Ez a kopjafa emlékeztessen bennünket a másik fára is, a golgotai keresztre. Arra, hogy Jézus Krisztusban keressük az igazságot, mert embernek nem lehet igazsága. Majd, ha magyar népünk megtanulja benne keresni az igazságát, akkor lesz jövődője is. Erre intenek a történelmi események; Arad, Trianon, a második világháború, a véget nem érő megpróbáltatások. Az örömléteket jelképező emlékhelyekről – mint amilyen ez a feketesi is – a golgotai kereszt jusson eszünkbe. Annak tövében nyújtunk egymásnak kezét, békülünk meg egymással. Ne egymás nyakát, hanem egymás kezét szorongassuk, hogy méltók lehessünk az 1100, a 211 évre (illetve immár az 1121, a 232 évre). Áldja meg az Isten a múltunkat, de még inkább a jövődönket!”*

Tíz évvel korábban Bácskossuthfalván az egyházközségünk megalakulásának 200. évfordulóján a vendégek népes táborát, a helybelieket, mintegy 1600 személyt köszöntött Kiss esperes úr. Utoljára a vendéglátó gyülekezetet, hálát adva a szeretetteljes munkáért, s egyben a jóban-rosszban együtt átélt hosszú évtizede-

Kiss Antal bácskai esperes és felesége, Mária a Karcag melletti Kunhalmon 1992-ben

kért. A sok-sok kölcsönösen megélt szeretetért: *„Én ennek a gyülekezetnek sok áldását, szeretetét megtapasztaltam. Engem ez a gyülekezet elhordott minden gyengeségemben, kicsinységemben. Segített örömben és bánatomban, és én szívem egész szeretetével ezt a gyülekezetet szeretem. Ezé a gyülekezeté vagyok, míg Isten élte, az én szívem ezért a gyülekezetért dobog, ezért imádkozok. Áldjon meg benneteket, morovici gyülekezet, az örökkévaló Isten továbbra, hogy megőrizhessétek a ti hiteteket.”*

Nehéz örökséget hagyott a gyülekezetre, a nyomdokaiba lépő fiatal Móricz Árpád lelkipásztorra. Reménykedjünk, hogy az isteni áldás, a Szentírás eleink tanításával együtt átsegíti gyülekezetünket – országos egyházunkat a nehézségeken, és hitben, szeretetben megerősödve kerül ki a válságból.

Valamennyi beszélgetőtársam ezt meg is erősítette, volt, aki a neve elhallgatását kérte, többször hangsúlyozva: *„Nem rád, érted haragszom!”* – a Kiss Anti bácsinak vélt, valójában a József Attila-idézetet (*„Érted haragszom, nem ellened”*) emlegetve. Többen a panaszbeadvány aláírói közül megtévesztve érzik magukat, mondván, a lapon, amelyet aláírtak, nem volt feltüntetve, mi célból gyűjtik az aláírásokat. A gyülekezetet járók azt hangoztatták: *„Azt szeretnénk, hogy mielőbb békés úton beszélne meg a lelkészszel; mit kifogásolnak, és mit látnának, javasolnának megoldásként...”* Ezt többen támogatták. A hosszan, órákig tartó beszélgetés Móricz lelkésszel megtörtént ugyan, a panaszukat mégis átadták az aláírók országos egyházunk illetékes intézményeinek. Az ügy hivatalos végkifejlete még várat magára. Sajnos, ebből (is) kifolyólag továbbra is érződik a megosztottság a gyülekezetben. Holott, mint láthattuk – **a reformáció 500., a magyar református egyház 450. évfordulójának nyitóünnepén, 2017. április 5-én, Bácskossuthfalván** – jelentős eredmények is születtek Móricz Árpád két évtizedes szolgálata alatt. Kétségteljesen az egyik legjelentősebb az idén 12 éves Napsugár Református Óvoda történelminek is minősíthető vívmánya. Pontosabban: a nemzeti közösségünk, a politikum és egyházunk összefogásának köszönhetően az idei esztendő-től önálló jogi személyként működhet az ország-

ban az első akkreditált magyar egyházi óvoda. A nyitóünnepség hivatalos része után többen ennek jelentőségéről beszéltek a (multifunkcionális) Juhász vendéglőben, ahol előadták az óvodások és a már iskolások a könyvbemutatóval egybekötött műsorukat, és ahol kiállították a gyermekek rajzait. A kedélyes hangulatú szeretetvendégség közben sok mindenről szó esett. Beszéltem én is a készülő, a vallomások, a beszélgetéseket kétébe kötő könyvünkről. Néhányan mindjárt javasolták: kit ajánlanak, kihez menjek el. Megvallom, Móricz tiszteletes hallotta az elhangzott neveket, de nem szólt közbe, és később sem kérdezte meg, hogy végül is kikkel tudtam beszélgetni. Sokkal több név elhangzott, de közülük nem mindenki vállalta véleményének rögzítését, s volt, akihez már nem tudtam eljutni. Szinte mindig úgy éreztem, velem van a Gondviselőnk, mert olyan emberekhez vezetett el, akik szívük igaz szeretetével, hittel remélik, hogy túléli a megpróbáltatásokat, és gyarapodni is képes lesz jelenleg gondokkal küzdő egyházunk.

„Elődeink vetését aratjuk, utódaink fogják a miénket...”

Móricz Árpád bácskossuthfalvi lelkipásztor: Emlékeztessünk arra, mit adott a reformáció a világnak, melyek azok a máig ható folyamatok

Az idén, a reformáció emlékévében lesz 20 éve, hogy Móricz Árpád lelkipásztor Bácskossuthfalván, a nagy múltú, a délvidéki-vajdasági reformátusok egyik meghatározó gyülekezetében szolgál. Megpróbáltatásoktól terhes időszakban kezdte a szolgálatot. *„Azon az úton kívánunk továbbhaladni, amelyet Kiss Antal elénk rajzolt, amelyet – hisszük – ő maga is a legjobb lelkiismerete szerint folytatott saját elődeit követve”* – írta Móricz lelkész az *Emlékezzetek meg a ti előjáróitokról* című kiadványban. A kiadvány Kiss Antal (Bácskossuthfalva, 1918. február 27. – 2006. július 27.), a nyugalmazott bácskai esperes emlékére készült. Azóta is elmúlt már tíz esztendő, és mint tapasztaltuk, s érezhetjük mindmáig, nem volt rögmertes az út folytatása

sem Bácskossuthfalván, sem az országos egyházunkban.

Egyházunk elmúlt évtizedekben történt eseményeit is részben felöleli a reformáció 500. évfordulója alkalmából megjelenő könyvünk, amelynek már a címe – *Megtört nád – is jelzés, de intés is egyben. Hogyan látja Ön?*

– Kiss Antal 1943-tól volt itt lelkész, és én 1998-ban vettem át tőle a parókiát, beosztott lelkészként. Előtte egy évig segédlelkész voltam. Most augusztusban kerekedik ki a húsz év, hogy én itt vagyok. Természetesen ez az esemény meghatározó volt a gyülekezet részére is, hiszen 1943-tól 1998-ig a nagy tiszteletnek örvendő Kiss esperes teljesített szolgálatot a gyülekezetben. A több mint fél évszázad alatt Anti bácsi – azt szerette, ha így szólítják – szinte eggyé vált a faluval. Részben ezért is volt nehéz a váltás időszaka. Másfelől az elmúlt rendszer nem volt egyházbarát, vagyis az egyházat, az egyházi életet, amennyire csak lehetett, a társadalom peremére szorította. Vagyonától megfosztva kívánta még inkább megnehezíteni a gyülekezeti rend működését, ami a hosszú évtizedek múltán mindjobban kezdett megmutatkozni, és meghatározóan rányomta a bélyegét a rendszerváltás időszakára. Megtörtént ugyan a hatalomváltás, és az állam viszonyulása is kezdett megváltozni az egyház irányába, de a lehetőségek vélt és várt következményei lassúnak mutatkoznak. Az egyház úgymond visszarendeződésének pozitív hozadéakai: a hívek újbóli visszatalálása, a szabadság elnyerése, a lehetőségek kiaknázása, illetve hogy az egyház a hozzá tartozó területeken újra felvegye a teljes szolgálatot, nem a remélt ütemben valósultak-valósulnak meg a napjainkban sem.

Gyülekezeti munka

– A változásoknak természetesen vannak kedvező eredményei. Egyik ilyen, hogy Bácskossuthfalván létre tudtunk hozni egy egyházi óvodát. De számtalan más dolog van még, amit meg kellene tenni. Visszatérve a kezdethez, amikor elkezdtem a szolgálatot Bácskossuthfalván, amit lehetett, megpróbáltam, hogy minden területet felöleljünk. Viszonylag nem sok idő, meg-

közelítően öt év után beláttam; ahhoz, hogy minőségi munkát tudjunk végezni, egy ember, egy lelkipásztor kevés. Jelképesen szólva, csupán a tűzoltást láthatja el. A legszükségesebbeket éppen hogy csak elvégezheti. Ezért már 2002-ben kértem az akkori püspököt, hogy nevezzenek ki segédlelkészt Kossuthfalvára, hogy a lelkipásztori szolgálatot ki tudjuk terjeszteni. Ez mindmáig nem vált lehetővé. Ilyen körülmények között gondoltam át, mi az, amit meg lehet csinálni, és amit magam is fontosnak tartottam. Konkrétan, például 2005-ben megindítottuk a gyülekezeti tábort, és azóta minden évben rendszeresen megtartjuk. Bácsfeketehegyen, Feketicsen a nyári katekizációkon szerény számban vettek részt a kossuthfalviak, moroviciak. Olyan tábort indítottunk, amely szinte minden gyermek, fiatal diák számára elérhető, és helyben is van. Mindig vigyáztunk arra, hogy a táborok ideje ne essen egybe a feketicsi katekizációval. A morovici táborainkban általában 50-70 gyermek vesz részt minden nyáron. Hiánypótlás is egyben ez a helyben megtartott tábor, mert lehetőséget nyújt azoknak, akik nem mehetnek el máshova, hogy mégis részesei lehessenek a keresztyén szellemiségű tábori életnek.

Szinte ezzel egy időben azon is dolgoztunk, hogy hogyan tudjuk minél jobban „visszaszeretni” az embereket, a fiatalokat az egyházunkhoz. Hogy a konfirmálásnak, az egyházi nagykörűségnek legyen folytatása. Megszerveztük 2005-ben, hogy a konfirmandusokkal külön elmenjünk táborozni, és azóta is minden évben adott ez a lehetőség. Az idén 13. alkalommal veszünk részt a Kárpát-medencei táborban, amelyet a konfirmandusok és a fölöttük levő nemzedékek számára szerveznek Balatonfenyvesen. Erre az alkalomra az egész Kárpát-medencéből érkeznek fiatalok. Most már 250-es létszámú nagy rendezvénné terebélyesedett ez a nyaranta megtartott tábor.

Említettem már az óvodánk megalakítását, ez nagy pionírmunkának számít. Pacséron kezdődött a játszóház, én is odavittem a gyermekeimet. Addig-addig, hogy itt Morovicán is igény mutatkozott rá, s az előkészületek után létrehoztuk az óvodánkat. Ennek most már 12 éve, ezt ünnepeltük a minap. S azt is, hogy hivatalosan is iskolai előkészítő intézmény vagyunk.

A 12 éves Napsugár Református Óvoda ünnepi műsora

Fényljék világosságotok! – Luceat Lux Vestra (Mt. 5,16) címmel, *Engedjétek hozzám jönni a gyermekeket...* alcímmel egy kismonográfiát jelentetett meg a bácskossuthfalvi református egyházközség a Napsugár Református Óvoda 12 éves történetéről – megalakulásától napjainkig (2005–2017).

– Két, két és fél emberöltőnyi nemzedék nőtt fel a keresztyénséget mindinkább a peremre sodort rendszerben. Az idős emberek unokái, dédunokái járnak most az óvodánkba.

Valójában nagyon összetett munka hárul a mostani, főleg fiatalabb lelkészekre. Hiszen az elődeink vetését aratjuk mi, illetve amit mi vetünk, azt a mi utódaink fogják aratni. Mindig is így volt, természetes módon, csak nem mindegy, milyen társadalmi körülmények között történt az aratás és a vetés. Sokszor nem örömteli sem a vetés, sem az aratás. Sok baj és gond is volt, van is, ami most mutatkozik meg igazán. Régiónk viszonylatában nézve mindannyian tudjuk, hogy a keleti blokkban, de Jugoszláviában is hogyan

Bordás László kisunokájával, Csomortán Melinda óvónő és Móricz Árpád református lelkipásztor az óvoda monográfiájának bemutatóján

viszonyult az államhatalom az egyházhoz. Nem volt hivatalosan kimondva ugyan, de ajánlatos volt nem tartozni az egyházhoz, hogy finoman fogalmazzak. Most, amikor lehetőség lenne rá, hogy egyháziilag is úgymond normalizálódjunk, mégsem élünk ezzel az eséllyel, legalábbis nem oly jelentős mértékben. Ugyanakkor, ha meg-nézzük Nyugat-Európát, ahol nem volt kommunizmus, láthatjuk, hogy katasztrofális a kereszt-yénségtől, az egyháztól való elidegenedés, a szekularizáció. A kettő nálunk kulminál és talál-kozik. Általános a szekularizálódás, ezenkívül a volt rendszer, a kommunizmus örökségével is szembe kell nézni. Nem egyszerű folyamat Krisztushoz visszahozni az embereket. Ez külön feladat. Óvodánk működése láncszem ebben az igyekezetünkben. Lehetőséget jelent a kereszt-yén hit megerősítésében.

Egyházi gondok

Országos viszonylatban hogyan látja egy-házunk gondokkal terhelt helyzetét, amely most már tizenéve tart? Okozóik egyike az újvidéki egyházi községben történt vissza-élések sorozata. Lehet-e változás a közeljövőben?

– Az alapvető megoldása az lenne, ha mindenki elvégezné a maga dolgát, feladatát úgy, ahogy az le van írva a könyvben. A lekipásztorok munkájára gondolok elsősorban. A lelkészek tevékenysége meghatározó lenne mindig. Velük együtt fontos a gondnokok, a presbiterek munkája, amely szintén meghatározott, az is, hogy mi a küldetésük, a feladatuk, a lelkészekkel együtt, gyülekezeti, egyházközségi szinten. Ezt követően beszélhetünk egyházmegyéről, egyházkerületről, országos egyházzal. Semmit sem kell kitá-lálni, minden papíron van, csak azt kell betartani, megvalósítani.

Ez az áldatlan helyzet, amelyben országos egyházunk van, szerintem abból adódik, hogy a gyülekezetek valamilyen szinten magukra ma-radtak. Mindenki csinálja a maga gyülekezeté-ben, „kis várában” azt, amit csinálhat. A magam munkájáról el tudom mondani, hogy én a húsz év alatt nem kaptam semmilyen segítséget a szolgálatomban. Soha senki meg nem kérdezte:

miben tud nekem segíteni a maga „felső pozíció-jából” kifolyólag. Ez saját tapasztalat, és őszintén mondom.

Bácskossuthfalván is felmerültek problé-mák. A gyülekezet tagjainak egy része pa-naszbeadványt nyújtott be a zsinathoz. Mit tud erről mondani, és tisztázódtak-e a kérdé-ses ügyek?

– A panaszok szinte pontosan időzítve a vá-lasztások idején kerültek a zsinathoz. Nem hi-szem, hogy véletlenül ekkor. A „vizitáció”, mely emiatt érkezett, megint csak időzítettnek tűnik. Érdekes módon – mint már említettem – 20 esztendő alatt sohasem kérdezte meg az egy-házi „felsőbbség”, hogy hogyan sikerül vitézked-nünk az ország legnagyobb gyülekezetében. Nemegyszer beszélgettem elnöktársammal a gyülekezetben, hogy „bizonyára tökéletesen vég-zünk mindent, hisz senki sem mondja, hogy nem így volna”. Erről tréfálkoztunk, hogy a kutya meg nem ugatja szolgálatunkat, nem segít, nem taná-csol, nem támogat, nem szól testvérileg, ha eset-leg helytelen lépést tettünk. Márpedig segítség-nyújtás nélkül nincs helye a számonkérésnek. Milyen magatartásnak nevezhető, ha valaki csak azt lesi, hogy hol vétünk – hogy aztán rajtunk üs-sön?! De közben ő nem segít, nem kérdez, nem tanácsol.

A panaszok hiányzó pénzeszközökről szóltak. De csak egyoldalúan. Valami „csoda folytán” el-feledkeztek megvizsgálni, hogy a „hiány” a lel-kipásztor iránti adósság törlesztése, és semmi egyéb. Nagyságrendekkel többet kell még tör-leszteni ez irányba – arról nem is beszélve, hogy a lekipásztor és a gondnok közös és össze-hangolt szolgálata révén a gyülekezet vagyona többszörösére nőtt, és az évi bevétel is legalább megháromszorozódott, s még négy alkalmazott-nak bejelentett rendes állást sikerült biztosítani.

Szomorúan kell kimondanunk, amit tapasztal-tunk: sem az egyházmegye, sem a kerület nem törődik a szolgálatunkkal. Ez a nemtörődömség aggasztó. Azt senki meg nem említi, nem méltat-ja, méltányolja, hogy elsőként szereztük vissza a termőföldeket, református iskolaépületeket – igen jelentős anyagi gyarapodást hozva a gyü-lekezetnek. Említés sem történik arról, hogy az egyetlen államilag is elismert egyházi oktatási intézményt tartjuk fenn. Nemhogy meg sem kér-

dezik, hogy hogyan és miből sikerül ez, de még egyházon belül megkaptuk azt a kritikát is, hogy ne csináljunk olyat, aminek a fedezete nincs előre biztosítva. Olyanoktól kaptuk ezt, akik helyzetüknél, pozíciójuknál fogva nemhogy tehetnének ezért az intézményért, de egyenesen feladatuk lenne ez!

Gyülekezeti tábort tartunk már 13. alkalommal, és szintén 13. alkalommal visszük a konfirmált ifjakat táborozni. Örömmel dicsekszünk, hogy gyakorlatilag „verekedés” van, hogy valaki jöhessen e táborba. Óriási az érdeklődés és túljelentkezés. Nemzeti és református ünnepeinken emlékjelet állítunk és ünnepséget szervezünk. Igen kimagasló közéleti és egyházi személyiségek látogatnak ilyenkor hozzánk egyházközségünk hírnevét öregbítendő. Temérdek pályázaton veszünk részt, az ennek kapcsán végzett sok tucat órás háttér munkánk teljesen „láthatatlan” marad – csupán akkor derül ki, amikor a megvalósuláshoz érkezünk.

Szóval, nem dicséretért tettük/tesszük, amit teszünk – de aki nem segít nekünk a szolgálatunkban, az legalább ne nehezítse a dolgunkat! Van a világ részéről elég, aki gáncsol, és borsot tör az orrunk alá.

Elszigeteltségben

– A kiutat én a találkozásokban, a kommunikációban, a beszélgetésekben látom. Legyenek rendszeresek a lelkészkonferenciák, a zsinati tanácsok, a zsinatok. Ezek nem lehetnek kérdések. Másfelől, hogy a gyülekezetek, a lelkipásztorok egymást látogassák, és tartalmas programokat szervezzenek. Ezt kezdeményeztem is, egy ideig rendszeresen találkoztak a fiatal lelkészek: mindig megbeszéltük, ki tartja az áhítatot, az előadást, és ki milyen világi témát javasol megbeszélésre, végül együtt imádkoztunk, majd pedig együtt költöttük el az időközben megfőtt bográcsost. Kimondottan a lelkipásztori közösségi élet gyarapításáért szerveztük meg ezeket a találkozásokat, hogy jobban megismerjük egymást. Most abban a helyzetben vagyunk mi, lelkészek is, hogy a gyerekeink el tudnak menni egymás mellett az utcán úgy, hogy nem is ismerik egymást. Szomorú, hogy még a lelkészek családjai

sem ismerik egymást eléggé itt, a Délvidéken. Mi lett az eredménye az összefogásra, barátkozásra irányuló kezdeményezéseimnek? Egyes lelkipásztorok szakadással kezdtek megvádolni, fegyelmi eljárás kilátásba helyezése is felmerült. Holott tapasztalatból tudjuk: a feszültségeket a közvetlen beszélgetések, a találkozások tudják oldani, amelyek végtére is hozzásegíthetnek a gondok megoldásához. Ha jól ismerjük egymást, és megbízunk egymásban, akkor meg tudunk nyílni egymás előtt. Most ez többnyire hiányzik, mint ahogyan mondtam is.

Az újvidéki, most már évtizedes probléma meggyőződésem szerint hasonló okok miatt tudott ennyire elmérgesedni. Nem láthattuk át kellő mértékben a dolgokat, azért is, mert nem voltak megfelelő szintűek a beszélgetések. Ha elmaradnak vagy hiányosak az információcserék, az országos egyházban másként alakul a felelősség érzete a gyülekezetektől, az egyházközségektől kezdve az országos egyházig. Emiatt egy-egy információnak másmilyen a súlya, ha nem ismerjük, nem tudjuk pontosítani, módosítani, megállapítani, hogy alapvetően igaz-e, vagy nem.

A történetek tükrében újra kellene tanulnunk, elsősorban nekünk, lelkészeknek, de az egyházunk felelős tisztségviselőinek is a működésünk ábécéjét itt, a Délvidéken. Jól működő rendszerek vannak Magyarországon, Erdélyben. Láthatjuk, hogyan csinálják, hogy minden tekintetben erősödjön a gyülekezet egy-egy településen. Csak azt kell tennünk, hogy a jó tapasztalatokat vegyük át, és a saját környezetünknek megfelelően alkalmazzuk.

Reformátusság és magyarság

– Országos egyházunk, az SZRKE aláírta 2009. május 22-én Debrecenben a Kárpát-medencei magyar református egyházak alkotmányjogi egységét. Mennyiben és hogyan lehet ezt a javunkra fordítani? Kérhetünk-e támogatást a helyzet rendezéséhez? Úgy tűnik, hogy a működésében, határozatainak végrehajtásában meggyengült egyházvezetésünk a püspökválasztás után sem mozdul a megoldás irányában, legalábbis ezt nem látják a híveink. Jóllehet most kellene komolyabban fellépni, mert 2021-ben Újvidék lesz Európa egyik kulturális fővárosa.

Addig kell ütni a vasat, amíg meleg. Már ennek az évnek vízválasztónak kellene lennie, annál is inkább, mivel 2018-ban Újvidéken tartják meg az Egyházak Világtanácsának konferenciáját, amelyen részt vesz egyházunk vezetősége is. Ezenkívül azt sem téveszthetjük szem elől, hogy a református egyháznak meghatározó szerepe van nemzeti identitásunk megőrzésében.

Csak megismételni tudom: nem beszéljük ki eléggé a problémákat egyházunkban. Volt néhány Zsinati Tanácsunk a püspökválasztás után, de érdemi előrelépések nélkül. Kullogunk az események után, ahelyett, hogy előre, gyülekezetenként meghatároznánk, ki mit tervez, s ennek alapján állítanánk össze az évi programot, kiemelve az országos egyházunk szempontjából fontos eseményeket. Ennek alapján előre tudnánk tervezni, elmenni egymás ünnepére, erősítve ezáltal egymást a hitünkben, a küldetésünkben.

Mikor fogjuk mi meghirdetni, hogy mennyire fontos számunkra is a reformáció ünnepe, és hogy emlékeztessük egymást, gyülekezeteinket és általában közvéleményünket: mit is adott a reformáció a világnak, melyek azok a máig tartó folyamatok, amelyek meghatározóak lehetnek, amelyek még mindig formálják világunkat. Országos egyházunk még nem hirdette meg, nem adott ki közleményt a reformáció 500. évfordulójának emlékévérről itt, a Délvidéken. Feladatként látom én is a felsoroltakat. Bácskossuthfalván mi megnyitottuk az emlékévet az óvodánk monográfiájának a bemutatásával. A templomunk tornyára egy óriásspannót tettünk ki, amellyel meghirdettük az évfordulót. Egyelőre azt tudom mondani, április 30-án Szabadkán ökumenikus hangversenyt tartunk, május 13-án Bácskossuthfalván a Vajdasági Magyar Helytörténeti Társasággal (VMHT) együtt konferenciát rendezünk, könyvbemutatóval az első püspöki vizitációról a Délvidéken. Június elején a Gyöngyösbokrétát ökumenikus áldással indítjuk (június 11-én), itt, a faluban. Megnyert pályázatunk eredményeként kálvini jelképpel domborművet állítunk ki (június 11.) a reformáció ünnepe alkalmából, Illyés Gyula idézettel. Genfben, a reformáció emlékműve előtt a katolikus Illyés Gyula milyen szépen nyilatkozott, és mennyire pontosan fogalmazott:

„Hiszed-e, hogy volna-e olyan-amilyen magyarság, ha nincs Kálvin?” Kérdezi ő, és válaszol is: „Nem hiszem.” Ezt az idézetet vessük a domborműre, valamint a kálvini jelképet: a lángoló szívet. Szeptemberre, októberre készül el a másik közös kiadványunk a VMHT-vel, ez szintén püspöki vizitációról szól majd, arra az időszakra vonatkozóan, amikor 100 évesek voltak az itteni gyülekezetek, amikor Pacsér, Moravica, Feketics és Piros mellett más gyülekezetek is létrejöttek.

Válsághelyzet

– Visszatérve az örökség kérdéséhez, még egyszer aláhúzom: A súlyos örökséget az elmúlt rendszer, a szocializmus, a kommunizmus időszakából még mindig folyamatosan dolgozzuk fel. Az akkori hatalom egyházhoz való ellenséges viszonyulásának következményei mindmáig érezhetők. Erre még rányomja a bélyegét a mostani szekularizációs tendencia is, keresztyén szempontból. A mi viszonylatunkban példátlan krízishelyzetbe került az egyházunk. Emlékezzünk vissza, hogy a püspököt, a főgondnokot és az ügyészt fegyelmi úton távolította el a tisztségükből a zsinat, mint Rendkívüli Bíróság. Nem tudom, hogy van-e valahol a világban még olyan református egyház, ahol csoportosan távolították volna el a tisztségviselőket. Nem tudom, hogy mennyiben véletlen, hogy ugyanezek a személyek érintettek az újvidéki egyházközségünk esetében is, amely több mint tíz éve húzódik. A mi református egyházunk itt, a Délvidéken annyira kis egyház, hogy ahhoz, hogy ezt kiheverje, illetve hogy ezen túljusson, nagyon sokat kell dolgoznunk, és imádkoznunk érte. Amikor ilyen magas szinten lévő egyházi személyek jutnak el addig, hogy szinte a legmagasabb egyházi büntetést kell kiróni rájuk, annak súlyos következményei lehetnek. A mi pici „liliputi” egyházunk, ahogyan Hodosy püspök szokta mondani, szinte ott tart, hogy azért kell küzdenie, hogy életben maradjon, hogy megmeneküljön a végzetes problémáktól. Mindezek után jönne a feladataink ellátása, valamint a missziónk a világ felé. Ha a testvéreinkre, akár Magyarországra, Erdélyre, akár Debrecenre, az egyesült magyar református

egyházra nézek, azt látom, hogy abszolút segítőkészek, alig várják, hogy hol, hogyan tudnának segíteni nekünk. Van, aki segítsen, nekünk kell élni a lehetőségekkel.

Kiszelák Júlia:

„Ne ítéljetez, hogy ne ítéltessetek!”

Háborús szelek jártak, amikor Kiszelák, leánykori nevén Bézi Júlia megszületett 1944-ben Bácskossuthfalván. Hogy mi is történt valójában az akkori viharos időkben, arról csak évtizedekkel később kezdtek el nyíltabban beszélni az emberek. Erre az időre így emlékezett vissza Júlia:

– A nagyapám, majd az apám is a magyar királyi hadseregben szolgált. Az apám öt évig oda volt, nem tudott róla semmit a családom. Sokszor kérdeztem utóbb; hogyan is tudtak élni a családok azzal a szörnyű fájdalommal, amit át kellett élniük sok helyen a háború után...

Sokan hitük, magyarságuk vállalása miatt estek áldozatul, köztük sok pap is, aki a hívei mellett maradva vállalta a mártírhalt.

– A Gondviselőnk gondoskodott arról, hogy idővel fény derüljön az igazságra, hogy a nyugalom és a megbékélés szeretete ölelje át a családokat. Így, hogy visszagondolok, boldog vagyok, hiszen isteni kegyelemben részesülhetett az egész családom. Voltak fájdalommal terhes időszakok, kitérők, de végül mindent elrendezett

az élet, sokkal inkább a Gondviselőnk. Most már minden unokám meg van keresztelve, és konfirmáltak is, hála Istennek! Sőt már a karonülő déd-unokám keresztelőjét is tervezik. Itt lakik velem, az emeleti részben az unokám, a lányom fia, a feleségével és a kisfiukkal. Ennek az unokámnak az esküvője Moholon volt, a násznagya a fiam, vagyis a keresztapja volt. Eleinte volt egy kis gond, mivel a menyasszony katolikus, és az ottani pap azt szeretette volna, ha átkeresztelkedik az unokám, de ő abba nem ment bele. Kitartott családunk református vallása mellett. Az is természetes, hogy a felesége megtartotta saját hitét, katolikus vallását. Idősebb koromra mondhatom: tiszta „heppi” vagyok. A családom újra kereszttyén szeretetben él. Nem volt mindig így. Nehéz volt, de túl vagyunk rajta.

A régi időkben, kislány korában, hogyan élték meg kereszténységüket a faluban?

– Alig múltam két éves, amikor a többi gyerekekkel együtt, kézen fogva mentünk a vasárnapi iskolába. Nagyon szerettem odajárni a nálam néhány évvel idősebb gyerekekkel. Később, amikor már iskolások voltunk, nem múlhatott el vasárnap, hogy ne mentünk volna templomba, miután konfirmáltunk, bibliaórára jártunk. Az iskolában nem mindig nézték jó szemmel, hogy hittanra jártunk, de a többség ennek ellenére rendszeresen járt. Voltak olyan gyerekek, akik nem vettek részt a hitoktatásban, de az ő szüleik sem jártak templomba. Volt, aki a foglalkozása

Bácskossuthfalvi konfirmandusok Kiss Antal lelkipásztorral 1957-ben

miatt nem gyakorolhatta a vallását, hogy nehogy kenyér nélkül maradjon a családja. Akik állami hivatalban dolgoztak, azoknak tilos volt templomba menni. Drága Tündénk, Kiss tiszteletes lánya, tanárnőként nem mehetett istentiszteletre. A parókián született, nevelkedett, és mégsem. Ennyire embertelen volt a rendszer. Most meg évek óta már az iskolában is van vallásóra. Azok az idők nagyon mások voltak. De azért a legtöbb moravica család gyereke járt hittanra, és konfirmált. Az volt a második legnagyobb esemény a születés, a keresztelezés után a családban, utána pedig jött a templomi esküvő.

A nagymamám minden vasárnap járt templomba, még a reggeli istentiszteletre is elment. Az ő idejében reggel és délelőtt is volt istentisztelet. Az én szüleim már nem mentek minden vasárnap istentiszteletre, de mi, fiatalok igen. Az ünnepnapokon zsúfolásig megtelt a templom. Pótpadokat, székeket is be kellett tenni. Az természetes volt.

Tudni lehetett-e a faluban, hogy vannak olyanok, akik figyelik: kik járnak templomba, és azt is: mit prédikál a pap?

– Gyerekésszel ezzel nem foglalkoztunk. A szüleinktől sem hallottunk semmi ilyesmit. Meg se fordult a fejünkben, hogy olyat is tehet valaki, hogy a másíknak szándékosan rosszat akarjon. A hittanon, az istentiszteleten rosszra nem, csak a jóra tanítanak. Most például, ha az utcán találkozok egy kis „töporúvel”, csöppnyi kisgyerekekkel, meg tudom mondani, hogy a református óvodába jár-e. Ők mind illedelmesen köszönnek. Az állami ovisok közül sokan nem – tisztelet a kivételnek! Mert azért fontos a családi nevelés is. Nem tudom szavakkal leírni, látni kell őket, amikor együtt vannak mind az óvodások. Meglátszik a viselkedésükön a keresztyén nevelés hatása.

Több helyen mondták, más volt néhány évtizeddel ezelőtt a lelkipásztorok szolgálata, munkamódszere, és azt szeretnék, hogy a fiatalabb lelkészek jobban legyenek jelen a gyülekezetek életében. Ön hogyan látja, mi a helyzet Bácskossuthfalván?

– Természetesen van különbség a szolgálatok között. Az idők is megváltoztak, meg a nemzedékek is váltották egymást. Sok múlik az emberek viszonyulásán. Az idősebbek megszokták, hogy

a drága Kiss Antal tiszteletes mindenkor meghallgatta őket. Megszerették, most nehezen fogadják el a váltást. Én tisztelem azt, amit Móríc Árpád tiszteletes tesz a moravica gyülekezetért.

Kisselák Júlia: Nemhogy segítenénk, hanem még bántjuk is egymást

Vitatkoztam is azokkal, akik gyűjtötték az aláírást az ősszel. Idejöttek hozzám, éppen gereblyéztem az udvaron, és kérdezték, mi a véleményem. Hát én megmondtam: Szégyelljétek magatokat, nemhogy oltanátok a tüzet, még gerjesztitek is. Presbíter volt az egyik, tőle kérdeztem: Tudod, hogy írja a Biblia? „Ne ítéldetek, hogy ne ítéltessetek!” (Mt 7,7) Mindannyian csinálunk rosszat, és majd felelünk érte. Mindannyian emberek vagyunk, a pap is. Én szívesen hallgatom Móríc tiszteletes prédikációit. Viszont többször elgondolkodtam azon, miért nem járnak a közepkorúak gyakrabban a templomba, azok, akik korban közelebb vannak Móríc lelkészhez. Ezzel kellene többet törődnie a presbitériumnak is a lelkésszel együtt.

Megtörtént a hatalomváltás, de ez önmagában nem volt elég ahhoz, hogy a hittanóra járt, konfirmált nemzedékek a hétköznapi napokban is gyakorolják a hitüket. A református óvoda működése, a gyerekek hatással lehetnek-e szüleikre?

– Hát én kétlem. Az óvodások szüleinek többsége azért jár templomba, hogy „feszítsen”, persze, tisztelet a kivételnek. Hogy milyen tisztelettel viszonyulnak egyesek a reformátusságukhoz, abból is látszik, hogy végig nyomogatók a telefonjukat az istentisztelet alatt... Sír a lelkem, amikor látom. De hát nem is érezheti át, nem is tudhatja, mi az illem, mert őt nem vezették el szülei a templomba. Ez a szomorú valóság. Hogy minek kellene megtörténnie, hogy ez megváltozzon? Az igazat megvallva: nem tudom. Annyi csapás ér bennünket, és nem vesszük észre, hogy az imádság megnyugtat, hozzásegít bennünket a megoldáshoz. Fiatalabb koromban voltak problémáim, de amikor bementem a templomba, megnyugodott a lelkem, úgy éreztem: nagy kő esik le a szívemről. S megtapasztaltam a valóságban is, hogy az Isten csak annyi terhet ró ránk, amennyit

hordozni tudunk. És ad hozzá erőt, hogy megbirkózzunk vele. De az elcsendesedés, az imádság helyett hagyjuk, hogy elhatalmasodjon bennünk a gyűlölet, olyannyira, hogy meg tudnánk fojtani egymást egy kanál vízben. Pál apostol tanítását (1Kor 13) kellene megszívlelni ilyenkor a szertétről, amely mindent eltűr, mindent megbocsát. Ezek a versek sokat jelentenek a számomra, szinte minden, családjamban történt esküvőn, keresztelőn ez volt az alapige. Az enyémen is. A férjem (19 éve él a szívünkben tovább) szlovén családból származik. A szlovénok köztudottan nagy katolikusok. A családja a Vojnits uradalomban dolgozott. Amikor megtörtént a lánykérés, apósom ragaszkodott volna ahhoz, hogy a katolikus templomban legyen az esküvőnk, mert mit szólnak majd a Szlovéniából érkező rokonok. Mi a párommal azt szerettük volna, ha mindkét templomban megesküdünk. El is mentünk a megbeszélésre, mindkét pap azt mondta, lehet, de előbb „nála, aztán a másikonál” kell megesküdünk. A vitának az lett a vége, hogy nyáron megesküdünk a katolikus templomban, decemberben pedig Kiss tiszteletes esketett meg és

*Kiss Mária tiszteletes asszonnyal és Móricz Árpád lelkésszel
Kiszelák Júlia nemzedéke, konfirmációjuk 50. évfordulóján*

meg is áldott bennünket. Hajnalkám születésekor a vallás már nem okozott vitát. A párom kiállt mellettem a szüleivel szemben, akik rendszeresen jártak a katolikus templomba. Mondta, hogy az anyja adott életet a gyerekeknek, ő tanítja majd imádkozni, joga van dönten a vallásáról. Így a református templomban a tiszteletes bácsi keresztelte meg a lányom és később a fiam is.

Mára ez a kérdés megoldódott. Ökumenikus esküvőket közösen tartanak a katolikus és református lelkészek.

– Jó, hogy ezzel a lehetőséggel megtört a jég. Fontos, hogy a fiatalok szeressék egymást, és tiszteljék egymás vallását, és egy egész életen át tartson a házasságuk. Napjainkban, sajnos, sok a válás.

Azt beszélik a faluban, készülnek a konfirmálásuk 60. évfordulójának megünneplésére.

– Arra kérem a Jóistent, adja meg nekem, nekünk, hogy méltón megemlékezhessünk erről az évfordulóról. Megéltem és túléltem már sok mindent az életben, azt is, hogy a fiam Karcagra költözött, ott tanít a református iskolában ő is, és a menyem is. Erről az évfordulóról ebben az évben mindenképpen megemlékezünk. A tiszteletes úr mondta, hogy majd egyeztetjük a dátumot, mert az idén a reformáció emlékévében sűrű programok vannak. Kicsit tréfálkozva mondtam neki, hogy szeretnénk, ha együtt imádkoznánk, énekelnének, és megáldana bennünket, hogy mi, „vénecskék” bírjuk még egy ideig, hogy minél többen lehessünk a templomban. De azt is tudtuk mindketten, hogy komolyan gondolom mindazt, amit mondok.

„Templomod, iskolád ne hagyd el!”

Egyházunk, a bácskossuthfalvi Napsugár Református Óvoda 12 éves történetéről – alakulásától napjainkig (2005–2017) – szóló, *Fényljk világosságok – Luceat lux vestra* (Mt 5,16), *Engedjétek hozzám jönni a gyermekeket* című kiskönyv bemutatásán, óvodásaink ünnepén kezdődött a beszélgetésünk dr. Bordás László nyugalmazott orvossal, országos egyházunk egykori főgondnokával, a bácskossuthfalvi református egyházközségünk kiadványainak szer-

kesztőjével, majd Bácsfeketehegyen, a szülői házban folytatódott. Nemcsak az utóbbi években kísérte figyelemmel a bácskossuthfalviak életét, hanem orvosi szolgálata alatt mindennap. Feljegyzéseit, kutatásait is rendezni szeretné, ebben nagy segítségére vannak a faluról eddig megjelent írások, könyvek. Néhány az asztalra is kerül közülük, lefényképezem őket. A *Nagy idők sodrában*, dr. Dévay Lajos esperes-lelkész által összeállított dokumentumértékű kincset családi ereklyeként őrizzük mi is, jegyeztem meg, miközben fellapoztam a falu 150. évfordulójára (1786–1936), az akkori Sztára Moravicai Református Keresztyén Egyház és Község kiadásában megjelent könyvet. Két verse tanulságos lehet a mai nemzedékek számára is. A *Moravica 150 éve* című, versbe szedett falutörténetből idézem a kezdő és a záró sorokat:

„Ezerhét száznyolcvanhatban, jaj de régen történt!

Nagykunságból sok száz család útnak indult önként!

Nagy a sürgés-forgás Karcag városában.

Madaras, Jászkisér szintén vannak lázban...

[...]

Új falut megszállni indulnak Bácskába,

Akinek ott szűk volt Nagykunság határa. [...]

Jász-kunsági magyar késő unokája

Templomod ne hagyd el, legyen gondod rája!

Mert mindig csak itt vagy valójában otthon,

Itt a szülő, testvér, barát és jó rokon.

Mert csak így marad meg a fajtád továbbra,

Magyar kálvinista, így élhetsz Bácskába’.”

A templomtorony megépítését köszöntötték a másik verssel, amelyet Csethe Dániel lelkipásztor olvasott fel 1815. június 3-án. Zárversszaka így hangzik:

*„Szent Isten, ki az időket, dolgokat igazgatod,
Magad bölcsessége szerint, mint akarod, for-
gatod,*

*Óh engedd, sok századokig lehessen ékessége
E helységnek e gomb soká ragyogjon fényes-
sége,*

Ne lássa az, aki most él egy is annak végét,

Óh Isten töltsd be szívemnek e buzgókérését!”

A versek üzenete aktuálisabb, mint valaha, gondolom. *Templom és iskola! „Ne hagyjátok a templomot, / A templomot s az iskolát!”* Tolulnak, s keverednek a jelennel Reményik Sándor ránk

örökített fohásza. *„Mily nagy gond fordítottatott, arra, hogy a gyermekek sehonnán ki ne maradjanak. Atyáink is tudták a nagy igazságot: akié a gyermek, azé a jövő. A gyermeknevelésre kiváltképp nagy gond fordítatott.”* (Nagy idők sodrában, 23. o.)

Bordás László: Összefogással, közös akarattal képes lenne megújulni egyházunk

– Moravicára költözésem előtt már jó kapcsolatban voltam Kiss Antal esperes úrral. Amíg Bácsfeketehegyén éltem, többször segítettém édesapámnak, aki országos egyházunk pénztárosa volt, és Hodosy Imre püspök úrnak, főleg akkor, amikor autóval kellett utaznia valahova, jobbára Magyarországra, Erdélybe vagy itt, Vajdaságban, mert egyházunknak kocsija sem volt eleinte. Fialat voltam, szerettem utazni, és szívesen vállaltam a sofőr szerepét. A vajdasági reformátusok múltja, jelene, jövője volt beszélgetéseink gyakori témája, hiszen rendszeresen bejártam a parókiára. Amikor az egyházunk megvette a Lada Samarát, apám is szolgálati kocsival járt pénzügyeket intézni, meg én is azzal vittem a püspök urat hivatali útjaira, és Kiss Antal esperes urat is. Emlékezetesek a magyarországi alkalmak, a Kárpát-medencei Tanácskozó Zsinat legrangosabb összejövetelein, rendezvényein való részvételünk. Anti bácsit a „Nagy Öregként” tisztelték a kárpátaljai barátjával, Gulácsi Lajos bácsival (püspök úrral) együtt, így is emlegették mindenütt. Sokszor meghívták csak azért, hogy bemutassák: Ő a délvidéki „Nagy Öreg”, főleg Hodosy püspök úr halála után. Miskolcon a sportcsarnokban volt egy református rendezvény, amelyen Anti bácsinak beszélnie kellett. Ékes, ízes szólásával belopta magát mindenki szívébe, aki hallgatta őt. Emlékezetes, közös útjainkon kölcsönösen megismerhettük egymást.

A '90-es évek közepe felé, 1994 táján többször is mondta nekem, hogy nem jó, hogy moravicai egyházközségünkben olyan gondnokunk van, aki nem a legjobban tud képviselni bennünket. Abban az időben több külföldi egyházi méltóság felkeresett bennünket, Magyarországról is eminens tisztségviselők tették tiszteletüket gyülekezetünkben. Ő így mondta nekem: „Azt sze-

retném, hogy legyen egy reprezentatív gondnoka egyházközségünknek.” Addig olyan gondnokunk nem volt, aki munkaviszonyban lett volna. Ezt a tisztséget általában nyugdíjasok töltötték be, ők intézték a pénzügyeket is. Néhányszori beszélgetés után vállaltam, azzal, hogy lesz külön pénztáros, aki a megszokott rend szerint tevékenykedik a parókiánkon. Jó egy év múltával azzal a kéréssel keresett meg Hodosy püspök, hogy vállalam az országos egyházunk főgondnokságát. A Zsinati Tanácsunk az akkori főgondnokunkat, Béres Károlyt a maradéki gyülekezetünk lelkipásztorává nevezte ki. Összeférhetetlenség miatt új főgondnokot kellett választani. Hodosy püspök gyerekkorom óta jól ismert, ő konfirmált, és tudta, mit tettem addig is az egyházunkért. Javaslatára meg is választottak főgondnoknak. Pontosabban, amellet, hogy orvosként is elláttam a feladatomat, egyházközségünk és országos egyházunk gondnoka is voltam.

Nos, hogy hogyan lehet mindebben helytállni, a bácskossuthfalviak tudják a legjobban. A doktor úr, ahogyan ma is szólítják, szívesen ad tanácsot bárkinek, aki kérésével megkeresi, vagy ha az utcán találkozik vele. Nyugdíjasan is még mindig szolgál, mert így nevezte orvosi hivatását.

– Vidéken, főleg a kisebb falvakban – ahol egyáltalán van még orvos – a lelkipásztorok mellett az orvosoknak is szolgálniuk kell(ene). Óriási feladat és kihívás volt ez a számomra. Pályám igazán szép időszakának nevezhetem. Teendőim végzése közepette tudatosult: mennyire testre szabott számomra ez a szolgálat, és élvezettel csináltam, bár nem volt csekélység három „fronton” helytállni.

Mind a világi, mind az egyházi életünket megismerhetted, úgymond átláthatad több szempontból. Kutatásokkal is foglalkozol napjainkban is. Hogyan látod egyházunk történetének alakulását az utóbbi évtizedekben?

– Még Jugoszlávia egyben volt, még Jugoszláviai Református Keresztyén Egyház (JRKE) volt a neve egyházunknak, de a háború már zajlott, érkeztek a menekültek, amikor beavatottabban, hivatásszerűen kezdtem foglalkozni egyházunk dolgaival. Tehát még nem történt meg a szétszakadás, még a kórógyi, a

szentlászlói, a kopácsi, a vörösmarti, a laskói, a hercegszőlősi, az összes baranyai, szlavóniai gyülekezet még az országos egyházunkhoz tartozott. A szórványgondozást is a JRKE végezte. Ez a kapcsolattartás továbbra is szoros volt általam, mert én már kettős, vagyis magyar állampolgár is voltam, és szabadon utazhattam Horvátországba, Szlovéniába, bárhová. A megváltozott körülményekig, a háborús évek végéig, Horvátország önállóságáig segítettünk anyagiilag, valamint amiben és ahogyan tudtunk.

a Horvátország területén lévő minden templomról és parókiáról lemond a JRKE a megalakulóban lévő horvátországi református egyház javára. Megegyeztünk, de aztán ezt a nyilatkozatot Lángh Endre esperes úr, későbbi püspök, nem írta alá. A menekültek Magyarországról és más európai országokból való visszatérése után sajnos megtörtént a horvátországi reformátusság kettészakadása Horvátországban. Ebben a politika is ludas volt, mert különböző módon szította a viszályt a háború alatt az „*ittmaradtak és az el-*

Bordás László Szentlászlón a szétlőtt református templom toronyórájának számlapjával 1992-ben

A szentlászlói templomtorony tégláiból is került tégl a millenniumi emlékműbe Bácskossuthfalván

Vinkovcin többször találkoztunk, hogy megbeszéljük egyházunk elkerülhetetlen szétválásának részleteit. A JRKE-ben Kettős János kopácsi lelkész végezte a szórványgondozást a Magyarországra menekült baranyai (elsősorban a kórógyi és szentlászlói) lakosok körében. Nem is volt nézeteltérés közöttünk abban, hogy ők az új helyzetben önállóságra törekednek. Próbáltuk közös nyilatkozatban rögzíteni, hogy

menekültek között”. Sokszor hangzott el: „Nektek könnyű volt, mert elmentetek. Csak tudnátok, mit éltünk mi át itt...” A maradtak és visszajöttek között ilyen vita alakult ki a párthovatartozás miatt is, ami a mai napig tartó megosztottsághoz vezetett.

A nehéz évek ellenére a gyarapodásnak is megmutatkoztak a jelei, jórészt a jó gazdál-

kodásnak köszönhetően. Abban az időszakban a rendszeres lelkészképzést lehetővé tette az egyházunk, de általában is a felfelé ívelés volt tapasztalható. Aztán valahol törés történt ebben a folyamatban...

– Hodosy püspök halála (1996. július 2.) után a félbeszakadt dolgokat kellett először rendezni – rendeznem. A halom papír között ott voltak az el nem számolt számlák a HEKS-, a Gustav-Adolf-Werk-, az Evangelische Partnerhilfe-pénzekről, amelyeket elköltöttünk már, és szinte megvoltak az elszámolások is, csak alá kellett volna írnia a püspök úrnak, a formanyomtatvánnyal együtt, és visszaküldeni. Fél éve voltam már egyházunk főgondnoka, és gyakorlatilag üres kasszá-t vettem át. Úgy gondoltam: a gazdálkodás és a pénzügyek rendezése, az jobban az én feladatom, a lelkigondozás pedig inkább a lelkipásztoré lenne... De egy évig nem volt püspökválasztás. Ez nem számított újdonságnak, Ágoston püspök után is így történt. Kiss Antal mint rangidős esperes volt az egyházi elnök, a világi pedig én. Jól kijöttünk egymással, és jó ütemben haladtak az egyházi ügyeink intézése is. Először az anyagi helyzetünket kellett rendezni, számos utánajárással, a félbe maradt ügyeket tisztázni az említett svájci, német egyházi segélyszervezetekkel, stb. A legtöbben pontos elszámolást kértek. Kiss Antallal együtt ezt megtettük, és biztosítottuk országos egyházunk további támogatását. Kiss esperes úrnál én igazabb emberrel nem találkoztam országos egyházunkban. Keresztyéni tartása nagyban hozzájárult a rend helyreállításához, az addig megingott bizalom újbóli megerősítéséhez, aminek eredményeként visszamenőleg is megkapta egyházunk a felfüggesztett támogatást. Időközben lelkészeink a javaslatomat – hogy egy évig mondjanak le a póttámogatásról –, egyhangúlag megszavazták(!). Megígértem, hogy egy év múlva kamatostul megkapják. Úgy is történt. Kölcsönösen nagy volt a bizalom bennünk abban a valóban nehéz időszakban. Szerénytelenség vagy sem, de bő egy év múltán előre biztosítani tudtuk a következő évre az egyházunk működésére a 180 ezer márkát. Ezt a gyakorlatot, amelyet saját családomban is igyekeztem betartani, megvalósítottam a moravicai egyházközség költségvetésében és az országos egyházunkban is. Az évi tartalékunkat bankba tettük, felhasználási

módját pedig szabályzatba foglaltuk. Rendkívüli esetekben kizárólag a zsinatnak, legrangosabb szervünknek a döntésével lehetett volna hozzányúl-ni, mert tanultunk a háborúból, a Hodosy püspök betegsége miatt elmaradt elszámolásokból, amelyeket a nyugatiak nagyon sérelmeztek.

Helyreállt a rend, megvolt tehát az egész évi költségvetésünk, emellett egy évre előre a működési tartalékunk a bankban. A következő öt évben éltünk, mint Marci Hevesen, pontosabban, nem voltak anyagi gondjaink. Felújítottuk szinte az egész gépkocsialományt. Intézményesen támogattuk egyházközségeink különböző kéréseit, a támogatást céleszközként használták fel. Az újvidéki egyházközség például azzal a kérelemmel fordult az országos egyházhoz, hogy holland támogatással új imatermet kíván építeni. Bizonyára te is emlékszel rá, ki voltak öntve már az alapok a régi lebontott imaterem helyén, és annak költségeit az akkori lelkész, Botos Elemér az országos egyházunknak számláztatta le, mondva, hogy előlegezzük neki ezt, addig, amíg a holland segély megérkezik, mert a maffia fenyegeti... (!) Jóvá lett hagyva kétszer 15 000 марка, ezt a jegyzőkönyvekben le lehet könnyen ellenőrizni. Nincs okom megmásítani a tényeket. Odaadtunk Újvidéknek harmincezer márkát a semmire. A Zsinati Tanács jóváhagyta, a zsinat utólag megerősítette. Elkezdődtek, sajnos, az ilyen problémák. Csete püspökkel dolgozva az anyagi biztonságunk megingott, mert a püspök úrnak teljesen más volt a hozzáállása. Mint mondtam, az évi szintű tartalékot azóta is fontosnak tartom. Moravicán is így volt mindaddig, amíg én voltam a gondnok. De amikor a lelkész a vejem lett, úgy gondoltam, összeférhetetlenség miatt át kell adnom a helyem. A lelkiismeretem sem engedné meg, hogy én a pénzekkel foglalkozzam ott, ahol a vejem a lelkipásztor.

Valami úton-módon Csete püspöknek sikerült elérnie, hogy a Zsinati Tanács egyszer „erre”, másszor „arra” tízezer márkát hagyjon jóvá, és azt a tartalékokból vegyék el. Annyira nyilvánvaló volt, hogy ez nem vezethet jóra, de neki/nekik az a pénz kellett. Nem tudom kiknek, meg nem is foglalkoztatott annyira, mert kifelé állt már a szekerem rúdja. Éreztem, hogy ennek nem lesz jó vége, és még egyszer nem tudtam volna egyházunk kasszáját megtölteni, nem lett volna hon-

nan, meg a tekintélyemet is elvesztettem volna a donátorok előtt. A mandátumom vége felé a tartalékunk megfeleződött, és csakhamar eltűnt... A Zsinati Tanács összetétele is megváltozott, javaslataimat sem támogatták úgy, mint korábban.

A kemény mag: Józsa László, Dautermann Margit, Bordás István (17 évig volt közpénztáros) és jómagam egyszerre vonultunk vissza. Pontosabban láttuk, hogy hol a hiba, és azt is jól tudtuk, hogyan kellene működnie továbbra is egyházunknak, hogy eredményes lehessen a szellemiek és az anyagiak tekintetében is. Amíg Józsa ott volt, addig működött a jog. Az egyház-törvényeink be nem tartása miatt mondott le. Az „ominózus” zsinaton hasztalan próbáltunk korrigálni, figyelmeztetni, hogy a döntéseik nincsenek összhangban az előírásainkkal. Háromszori próbálkozás után sem lehetett jobb belátásra bírni őket, és ott a zsinaton írtuk meg lemondásunkat.

A következményeket, sajnos, a napjainkig érezzük. Korábbi beszélgetésünkben említetted, hogy a lekipásztori utánpótlást is fontosnak tartották egyházunk elöljárói Hodosy püspöksége alatt.

– Volt olyan időszak, amikor öt ösztöndíjasunk volt Kolozsváron, kettő Magyarországon. Más miatt is, de teológusnövendékeink ügyében is többször utaztam főgondnokságom alatt Erdélybe és máshová. Egyszer egy hétre Németországba kellett mennünk. Dr. Borislav Đukić volt akkoriban a topolyai egészségház igazgatója, ahova a moravikai egészségház is tartozott. Levélben fordult hozzá Hodosy püspök, tájékoztatva, hogy megválasztottak főgondnoknak, egyházunk világi elnökének, és hogy emiatt többet kell utaznom. Azt kérelmezte az igazgatótól, hogy azokra a napokra fizetés nélküli távollétet engedélyezzen a számomra. Đukić igazgató válaszevélben meg-tiszteltetésnek nevezte, hogy az egészségház dolgozóját ilyen tisztségre választotta a JRKE, és hogy ez Topolya község számára is elismerést jelent. Ezért a távollétemet mindig igazolja, és ezt nem vonják le a fizetésemből. Kellemesen meglepett bennünket emberies viszonyulása.

A változások szele már a levegőben volt, másfelől mindig is ez emberen múlik minden.

– Egy másik példa jutott eszembe, amikor Becskereken a templomtetőt cseréltük le, sok új cserép kellett hozzá. Orosz Lajos, a Feketicsről

Kanizsára költözött jogász tanácsolta, hogy a kanizsai cserépgyárhoz ne is forduljunk, úgysem kapunk jutányos áron cserepet, mert ott egy nagy kommunista az igazgató. Mi azért mégis felkerestük, elmondtuk, mi járatban vagyunk, de meghatározott a keretünk. Rövid gondolkodás után, meglepetésünkre, azt mondta a kommunista igazgató: „Nem tudom ingyen adni, de feláron szívesen megkaphatják.”

Szolgálatomra visszatekintve, hasznosnak látom azt minden tekintetben. Megismertem a lekipásztorainkat, azokat is, akik Horvátországban, a háború idején szolgáltak, és azokat, akik itt, Vajdaságban, viszonylagos békében. Volt összehasonlítási alapom pl. nyugati, magyarországi, erdélyi, felvidéki stb. viszonylatban. Elég magas szintű egyházi körökben forogtam. Beszélgetve ismerhetjük meg egymást, és mélyíthetjük el a bizalmat, kölcsönösen. Úgy érzem, hogy ez sikerült, és kellemes érzéssel töltött el. Utaztam, láttam, tapasztaltam sokat. És közben sok mindent el is intéztem egyházunk javára. Csete püspök úrral talán ha háromszor utaztunk együtt egyházunk érdekében a négy és fél év alatt. Ő külön utakon járt. Ez borzasztó sok pluszkiadással járt, püspöksége alatt az utazásokon sem lehetett spórolni. Én mindig saját autómmal utaztam azokra a rendezvényekre, amelyeken ott kellett lennünk mindkettőnknek. Nem mehettem vele, mert neki külön programja volt. Az egyházi hivatalos esemény, az ebéd után többnyire elment. Jóllehet az összetartozásunkat erősítő beszélgetések ezután kezdődtek. Egy ilyen alkalommal javasolta az egyik püspök: beszéljük meg az egyetemek átjárhatóságát, hogy könnyebben jöhessenek a teológiára a hallgatók, vagy hogy könnyebben szolgálhassanak gyakorlati évük alatt határon innen és túl. Ilyenkor a püspök távollétében velem beszéltek meg azt, ami a mi egyházunkra vonatkozott.

Abban az időszakban, mint mondtam, mindig tanultak itteni fiatalok valamelyik teológián Magyarországon vagy Erdélyben; Kolozsváron, Sárospatakon és Pesten. Ha csak lehetett Kolozsvárt javasoltam a hallgatóknak. Úgy gondoltam, az ottaniakkal tudjuk átérezni sorsközösségünk gondjait, kisebbségi létünket, küzdelmünket a megmaradásért. Az idő igazolt: a Kolozsváron végzett teológusaink visszajöttek

szülőföldjükre, a Magyarországon végzetek nem. Moravica-Bácskossuthfalva több papot is adott az anyaországnak, Erdélynek... Elment Gönczö Sándor, Losoncz Géza, Tóth Erzs, Fejős Gabi. De Tóth Zoltán is, főleg az ellehetetlenült háborús helyzet miatt. Nt. Csáti Szabó Lajos jelenlegi horvátországi püspök is moravicai születésű. Lehet, hogy ki is hagytam valakit... Később már az egyházunkban kialakult áldatlan helyzet miatt távozott Réti Katalin, őt megelőzve Móricz Attila és a szintén lelkész felesége, Anna. Pótolhatatlan veszteségnek érzem azt, hogy nem jö(he)ttek haza a jó képességű teológusaink, valamint az eltávozottak okozta űrt.

Árpád vejem is mondja, bár már nem szeretem, ha a jelenlegi egyházunk ügyeiről beszélünk, hogy ebben az országos egyházban nincs kivel megbeszélni a létfontosságú ügyeinket. A széthúzás, a dolgok elhúzása miatt a napirendet nem lehet végigtárgyalni egy nap alatt... Némi elfogultsággal vegyes kiábrándultsággal mondom: most már nem foglalkoztatnak egyházunk ügyei, mint a korábbi években.

Látsz-e reményt az összefogás lehetőségére? Szükség lenne mindenkire, aki szívén viseli az itteni reformátusság sorsát.

– Amikor egyházunk vezetőségébe kerültem 45 évesen, én voltam a legfiatalabb. Volt, van is egy-két ötletem, 66 évesen is. Egyrészt nincs kivel megbeszélni, másrészt nem szeretném publikálni. Reálisan szeretném nézni a jelenlegi helyzetünket. Először is egyházvezetőségünkben kellene közös nevezőre jutni. Volt idő, amikor Dolinszky Árpád (akkor még nem tudtam, hogy a nászúram lesz) evangélikus püspökkel együtt voltak elképzeléseink a vajdasági protestáns egyházak szorosabb együttműködéséről. Megkaptuk volna a megvalósításához szükséges támogatást Nyugat-Európából. A korábbi együttműködésem révén még mindig jó a kapcsolatom a Nyugat-európai Magyar Református Lelkigondozó Szolgálattal. Nem a Békási tömörítette kisebb részre gondolok, amely nem tudja biztosítani számunkra azt a logisztikát, amely megerősödésünket segítené. A nyugat-európai magyar protestánsok nagyobb része a Varga Pál lelkipásztor vezette Nyugat-Európai Magyar Protestáns Egyházak Szövetségébe tömörült, még a svájci lelkipásztorok is támogatják.

Országos egyházunk nem rajongott az elképzelésért, vélhetően a személyem miatt.

Megindokolta Bordás László részletesebben is, hogy miért történtek, szerinte, a viszásságok egyházunkban, de azt is hozzátette, ez még nem publikálandó. Folytatva alá húzta:

– A Zsinati Tanács, a nemrég lezajlott választások után, ha össze tudna állni, úgy, hogy erős világiakkal képes legyen megújítani, szinte megreformálni egyházunkat, a reformáció emlékévének az összefogást, az egységet sugalló üzenetével összhangban – ez is egy lehetőség lenne. Ha a keresztyén világiak közül jó szakember lenne az ügyész, a pénztáros, tettekre és talpraesett a bácskai és a bánáti gondnok, egyet és egységet akarna minden világi, új nap virradhatna egyházunkra. Gondolok itt a bánáti, a bácskai egyházmegyénk összefogására is, ezáltal bizonyára újból jó irányban haladhatna egyházunk. Az olyan erős világi egyháztagjainknak köszönhetően, mint amilyenek a Józsaák voltak, erősödhetett meg egyházunk korábban. Akkoriban még apám is zsinati tanácsstag volt. De az nem jelentette azt, hogy bizonyos kérdésekben egyformán szavaztunk. Most is az erős világiak kiállására lenne szükség. Az egyházunk és valamennyi protestáns egyház helyzetét, véleményem szerint, Dolinszky Gábor evangélikus lelkész vejem jól ismeri. Megítélése szerint egyházunk, mostani tisztségviselői és az evangélikus egyház tisztségviselői között sajnos nem is jöhetne létre olyan együttműködés, mint amilyen köztem és a későbbi nászúram, Dolinszky Árpád között volt.

Visszatérve, egyik fő gondunk: az utánpótlás, a lelkészhiány is Csete püspöksége alatt éleződött ki. A pénzproblémák is mindjobban megmutakoztak, egyházunk a többi között az ösztöndíjakat sem tudta fizetni a teológiát hallgatóknak. A bizonytalanságok fokozódása és Csete püspök helytelen elszámolása miatt az Evangelische Partnerhilfe is (átmenetileg) megszüntette támogatását. Egyszeriben kiürült egyházunk kasszája, és amint elfogyott a pénz, fokozódtak a feszültségek, elégedetlenségek. Az ösztöndíjasaikkal felbontották a szerződéseket, azzal, hogy még azt az időtartamot sem kell leszolgálniuk – miután végeznek a teológián –, amennyi ideig

a tandíjat kapták. Egyszerűen kirúgták őket az egyházunkból. Még a lányomtól is megvonták a csekély útiköltséget, a tanítását én vállaltam. A szerződés a számára inkább jelképes volt, azt szerettem volna, ha visszajön szülőfalujába. Lenke ettől függetlenül visszajött, és egyházunkat szolgálva, hittant is tanított a bácskossuthfalvi iskolában, férjhez menése után egészen a születési szabadságáig.

Hát így alakult az én életem, személyesen elégedett lehetek. Lett egy lelkész unokaöcsém, két lelkész vejem, egy hittant oktató leányom. A három leányunknak összesen tíz gyermeke született.

Említetted a téglák történetét, amelyek a millenniumi emlékműbe kerültek Bácskossuthfalván. Honnan származtak ezek a téglák?

– Nehéz lenne felsorolni mindazok nevét, akik téglát, követ hoztak hozzá a Kárpát-medencéből. Amikor felmerült a millenniumi emlékmű terveze, Árpád lelkész vejem apja, aki építész, javasolta: „Hozzunk téglákat, köveket a Kárpát-

medence városaiból, falvaiból, és azokat építsük majd be.” Én olyan helyről is hoztam követ, téglát, ahol éppen templomot építettek. Miskolc talán tizedik épülő templomának egyik köve került a millenniumi emlékművünkbe. Ma is tudom, melyik az, mert nincs benne másik, amely anynyira sárgán csillog. Hoztam Szentlászóról, a református templomunk szétlőtt tornyának leomlott tégláiból, Kórógyról a porig szétlőtt paplak egyik téglája is az emlékműbe építetett. A kecskeméti reformátusoktól, lévén, hogy náluk kő nem, de homok annál inkább „terem”, egy kisebb zsák homok került bekeverve a téglák közé...

Jelképes üzenete is lehetne országos egyházunk számára ennek a millenniumi emlékműnek, amely itt áll a templomkertünkben. A sok különböző helyről hozott kövek, téglák az egységünket, az összefogásunkat szimbolizálják-szimbolizálnak Bácskossuthfalvától Délvidéken-Vajdaságon át a Kárpát-medencéig.

„Manapság minden liberálisabb...”

Móricz Zoltánné Kocsis Emőke: Régebben a lelkészek is komolyabban vették hivatásukat, szolgálatukat

Bácskossuthfalván, bibliaóra után együtt mentünk Móricz Zoltánné Kocsis Emőkével barátságosan berendezett, szép kertes házukba. Korábban már találkoztunk Újvidéken, így régi ismerősként üdvözlöttük egymást, és könnyebben kezdődött a beszélgetésünk is az olykor nagyon is fájó témáról. Sziklaszilárd hitét szüleitől örökölte. Édesapja református lekipásztor, édesanyja kántortanító lánya volt. Édesapja nagy tisztelője volt Tamási Áronnak, és szerette a székeleyeket. A hertelendyfalviak nemigen ismerték Tamási Áron műveit, ezért hangosan, közösen olvastak fel a könyveiből. Különösen Ábel történeteit hallgatták szívesen. Kocsis tiszteletes javaslatára vette fel a kultúregyesület a székelő író nevét, s lett Tamási Áron Székely-Magyar Művelődési Egyesület. Édesanyja emlékét nemcsak Hertelendyfalván őrzik, hanem Székelykevéen is. Nevéhez is fűződik a székelő varrottas minták összegyűjtése, sokszor foszladozó kézímunkákról. Ennek alapján varrják a hetedhét határon túl is ismert kézímun-

Millenniumi emlékmű

káikat az asszonyok, a lányok Hertelendyfalván, Székelykevény és másról.

– Édesapám, Kocsis Antal is, mint Kiss Antal, Kolozsváron végzett a teológián, és együtt is laktak a kollégiumban. Tanulmányai befejezése után egy rövid ideig volt segédlelkész Újvidéken, Horváth Lajos lelkész mellett, majd Harasztiba került 1941-ben, és ott szolgált a háború alatt is. A bátyám és én is Harasztiban születünk. Innen jött vissza 1945-ben Kikindára lekipásztornak. Emlékezetem szerint 1946-ban volt Újvidéken a lelkészválasztás, amelyet édesapám vezetett le, mivel ő nem pályázott. Ezt követően 1947 nyarán került a családunk Hertelendyfalvára, ahol negyven esztendőn át szolgált az édesapám. Nyugdíjas lelkészként Pancsován hirdette Isten igéjét a haláláig.

Eszerint Újvidéken nem szolgált hosszabb ideig az édesapja?

– Segédlelkész volt, mint mondtam, és később addig maradt Újvidéken, amíg megválasztották Buda József és Hodossy Imre lekipásztorokat. Édesapám a leginkább Hertelendyfalvához kötődött. Egy ideig ő volt a bánáti esperes is, de nem

sokáig. A szolgálat, az igehirdetés volt számára a legfontosabb.

Mikor és hogyan került Ön Újvidékre, és kapcsolódott be a gyülekezet életébe?

– A tanulmányaim egy részét Újvidéken végeztem, majd miután 1967-ben férjhez mentem, maradtam is ott, egészen 2004-ig. Egy időben presbitere is voltam az újvidéki gyülekezetnek. De akkor még nem volt érezhető a viszály, és nem is gondoltunk arra, hogy a kiválás is megtörténhet. Amikor mindketten nyugdíjasak lettünk, akkor költöztünk Bácskossuthfalvára. Úgy gondoltuk, hogy majd földszintes házban élünk, csendesebb, jó levegőjű helyet választunk. A lakás árából Újvidék külvárosában nem is tudtunk volna házat venni, ezért döntöttünk a vidék mellett. Attila fiunk Debellácson-Torontávásárhelyen szolgált akkoriban, Árpád fiunk pedig itt, Moravicán. Választanunk kellett. Szívesebben jöttünk volna északabbra, mint délre, végül is ez volt a döntő, és az, hogy legalább az egyik fiunk közelében legyünk.

(A befejező rész a következő számban)

Móricz Zoltánné Kocsis Emőke

Aranyos vers

Kétszáz éves Arany, s meg sem tört a fénye,
nemes ragyogás az ő legfőbb erénye.
Magyarok nagy kincse világol a múltból,
hogymint rácsodálkozunk csak ismét, csak újból.
Nem a föld gyomrából, nem folyó vizéből,
de a karcolatlan magyar szó ízéből

tömbösödött naggyá, szaporult bőséggé,
aranyfüsttel vonta lelkünket ő széppé.
Mint a szorgos régész, éjt nappallá téve
ezer s ezer évünk irgalmát átélve,
rögről rögre nézte, mit rejt a göcsörtje,
s ami porszem hullott, mind egybesöpörte.

Ahogy dolgos méhek kérlelik a repcét,
adná sárga porát, hadd vigye a vendég:
kaptár rejtekében mézzé nemesedve,
édesedjen tőle a világ keserve,
épp úgy szedte, hordta, gyűjteménybe zárta,
aszús magyar szóért a hazát bejárta.

Betoppant váratlan sok családi körbe,
baglyok csonka tornyán a kedvét időzte.
Látta cseken győzni Toldi roppant kardját,
s ahogy májat evett, hentesek ha adták.
Nádi farkast ölni egyikkel a másat,
malomkövet vetni, türelme ha lázadt.

Fülemüle fütttyén szomszédok vitáztak,
egymást túllihegve szélhűdést kívántak.
Egyik Bolond Istók, más Hübelé Balázs –
törvényre is került így az egész bagázs.
És mit nem áttallott mondani a bíró:
övé a madárfüttty, a légyottra hívó.

Elsiratta bizony jó kebelbarátját –
szemtanúk legvégül Bem apóval látták –
Kukorica Jancsit aki megénekelt,
kinek a nagy Alföld volt csak az édenkert.
Március idusát halkán elgyászolta,
walesi bárdok kínját császárra ráfonta.

Látta Ágnes asszonyt átkos lepedővel,
férjének vérétől mosta azt erővel,
s osont fel a hídra – új volt az –, avatni,
Duna habjai közt örökre maradni.
Tuba Ferkó leányt gyászolt: Dalos Esztert –
tengerihántáskor kit az Isten megvert.

Fürge idők jártak, évek kergetőztek –
Arany János bizony behódolt az ősznek.
Lekonyult bajusszal, szigeti fák alatt
tolla még utolszor betűk rajzán szaladt.
Minden szava ékszer, ima összes verse –
magyarok Aranyát nincs, ki elperelje!

2017. 03. 04.

Balladai látképek

Arany János 200

*Ködbe vész a nap sugára,
Vak homály ül bércezen-völgyön.
(Arany János: Bor vitéz)*

Nincs más megoldás

Sokan és sokféleképpen emlékeznek manapság Arany Jánosra, ha nem is kimondottan a balladáira. A balladák biztos pontot jelentenek a magyartanításban, a tanulók szeretik is *A walesi bárdokat*, noha a középiskolában tanult *V. László* vagy a *Híd-avatás* kevésbé marad meg az iskolából kilépők tarsolyában. Ideje lenne változtatni, tágítani Arany ballada-képén, erre ösztönöz a tudományos kutatás. Szerencsére a tanárok többsége következetesen bővíti a repertoárt, a tantervekben nem szereplő balladákat is feldolgozza. A vajdasági amatőr színjátszók az évforduló kapcsán felfedezték maguknak az *Ágnes asszony* sokrétű megjeleníthetőségét, szerteágazó értelmezési és szövegmanipulációs lehetőségeit. A különböző szemszögű és színvonalú emlékező továbbgondolások a mai olvasó Arany Jánoshoz való viszonyulásának átértékelését hangsúlyozzák (Fenyő D. 2017, 95). Margócsy István írja: „Újra kellene olvasni Aranyt! – s nem az iskola szemével! – hányszor hangzott már fel a kegyes óhaj, s hányszor maradt meghallgatatlanul. Pedig, úgy vélem, nincs más megoldás: újra kell olvasnunk a magunk számára Aranyt, hogy fennkölt Atyából beszélgetőtársunkká, kortárs szerzővé váljék ismét: akivel kommunikálni lehet olvasás közben – hátha van olyasmi, amiről ugyanazt gondoljuk (akkor is, ha ő persze jobban meg tudja fogalmazni a magáét...)” (Margócsy 2017, 45).

Akik újraértelmezik

Az irodalomtudomány nézőpontjából következetesen megnyilvánul a ballada-képünkön való változtatni akarás, a távlatnyitás problémája. Nyilasy Balázs monográfiája az elbizonytalanodást hangsúlyozza a balladák értelmezése és csoportosítása tekintetében: „A tágítás művelete

a balladisztika esetében annál inkább indokolt, mert a műfajcsoport történeti-szociológiai köztöttsége különösen erős a recepcióban” (Nyilasy 1998, 130). Az irodalomtörténész arra utal, hogy a korabeli olvasatok elsősorban az idegen elnyomás problémakörét nyomatékosították az egyes balladákkal kapcsolatban, holott például a *Szondi két apródja* számos más szempontból is megközelíthető, tehát az értelmezési lehetőségek skáláját gazdagítani kellene. Az újabb kutatások gyakran az Arany-balladák bonyolult végzettségét járják körül. Dávidházi Péter már 1992-ben felhívta a figyelmet a végzettség és kárhozás kiemelkedő szerepére, amely az Arany-levelezésben is tetten érhető, Arany ugyanis ezzel a „fatalis szenvedő állapottal” indokolja saját küzdőképességének hiányát, illetve mindazt, ami szellemi működésében gátolta (Dávidházi 1992, 144). A vergődés hálójában sínylődő balladahősök vizsgálata tehát önéletrajzi távlatokat nyithat, valamint az eposzi hős kísértésének szempontja is felvethető velük összefüggésben. Hász-Fehér Katalin a szemlélődő elbeszélői szerepkört emelte ki Arany János balladáiból. Losonci Miklós tanulmánya a kontextusból közelíti meg a *Tengerihántást* (a kukorica a művészetben), ugyanakkor Arany variációképességét és sokrétű költői figyelmét igazolja a balladából vett példák segítségével (Losonci 1982, 460). Milbacher Róbert 2009-ben megjelent tanulmánya részletesen levezeti a balladával kapcsolatos interpretációs és kultikus hagyományt, körüljárja az irodalomtörténeti álláspontokat, a tömörített Greguss-definícióhoz („tragédia dalban elbeszélve”, 1865) fűzhető műfaji diskurzusokat. Milbacher az Arany-balladák szokásrendjéről értekezik, amelyet még Gyulai Pál indított útjára Arany Jánosról írott emlékszedésében. Gyulai a balladákat Petőfi dalai mellé helyezte, és mint nemzeti szellemünk szülötseit „nemzeti intézménnyé”, „emlékezhellyé” avatta

(Milbacher 2009, 199). A fordítások vizsgálata új értelmezési lehetőségeket kínál fel, erre mutat rá Kocsány Piroska német átlüktetéseket vizsgáló tanulmánya, amely kiemeli a *Szondi két apródjának* célnyelvi eltéréseit. A ballada 13. versszaka és a kétszólamúság megközelítése változik a német átlüktetésben (Kocsány 2017, 199–200), a fordítás újraalkotásként működik, és más olvasatot, más műfaji megoldást kínál fel német befogadójának.

Az Arany-recepcióban való szemeztetés korántsem csupán vázlatos áttekintés, amelyben közös törekvés a továbblépés megvalósítása, az érinthetetlen, kanonizált Arany-kép elmozdítása, a perspektívák tágítása.

Vizualitás

Keszeg Anna írja: „...hogya Arany a nyelve miatt válik annyira komplex irodalmi tapasztalattá, az Aranyt adaptáló vizuális nyelvnek utol kell érnie komplexitásában az írott nyelvet. És ez mérhetetlenül nagy akadályt gördít az Arany-adaptációk/aktualizálások útjába. Nem amiatt, mert nem lenne konzsenziális alkotó, hanem amiatt, mert az ötlet és a kivitelezés közötti út nagyon hosszúvá válik. Ezért nem véletlen, hogy Arany Jánost még mindig Zichy Mihály százhusz éves illusztrációinak vizuális nyelvén látjuk.” (Keszeg 2017, 86).

Az Arany-émlékezet alkalmat ad újabb vizuális nyelvek kidolgozására, ennek példái Nemes Fekete Edit „illusztrációi”, amelyek nem egyszerű illusztrációk, hanem a balladák vizuális újraértelmezései. A rajzok, kollázsok több variációban készültek, többnyire egy-egy motívumot nagyítanak ki, azokat, amelyeket a művész az újraolvasás során magáévá tett. A redukciós módszer párhuzamba állítható a balladák sűrítettségével, amelyek a befogadó koncentrációját követelik meg, és a komplexitással állnak összefüggésben. Az

Ágnes asszony és a Vörös Rébék látvány-lehetősége kimagasló, az alkotásokon feltűnik az emberi alakok megnyújtása, képlékenysége, a magány kiemelése. Nemes Fekete Edit elsősorban a kék, kékesszürke színt alkalmazza, amely az Arany-balladák koloritjában kevésbé érvényesül, a látvány azonban sejtelmessé válik. Figyelmet érdemel például a Szendrey Júlia újraraházasodását megidéző *A honvéd özvegye* című ballada vizuális (rajzos) újraértelmezése, amely egy családot láttat, és a vertikális kimozduláshoz kapcsolja szimbólummá növekvő látványait.

Hogyan?

Hogy ki hogyan teszi igazán magáévá, személyes üggyé a balladákkal való találkozását, ez számos kérdést vet fel. Az iskola természetesen motiválhat, ám az indításnál nem rekedhetünk meg. A tanárnak követnie kell a tudományos eredményeket, az új kutatásokat, kreatív feladatokkal kell „aktualizálni” az Arany-balladákat. A személyes kommunikációig való eljutás sokrétű, és ebben a vizuális nyelv segíthet. Pethő József időszerű tanulmánya bizonyítja, hogy Arany költői koncepciójában milyen jelentős pozícióhoz jutott a kép és a képiség (Pethő 2017, 127). Számomra a szövegek érintkezési pontjai izgalmasak, tanárként is ezeket a lehetőségeket ragadom meg. Csáth Géza *Zách Klára* című drámája újabb perspektívákat nyújt a ballada olvasásához. Összefüggésbe hozható Ágnes asszony és Édes Anna bíróság előtti magatartása, valamint számos más szöveghely. A nőalakok árnyaltabb vizsgálatára sarkallhat például a *Rozgonyiné* vagy a *Bor vitéz*, ezeket a balladákat kevesebben ismerik. Nincs más útmutató, mint kellő nyitottsággal és merészséggel olvasni újra és újra a balladákat, de nem csak az évfordulók idején.

Irodalom

Dávidházi Péter. 1992. Hunyt mesterünk. Arany János kritikus öröksége. Budapest: Argumentum

Fenyő D. György. 2017. Arany János az iskolában. *Alföld*, 2017, 68. évf., 6. szám, 95–107.

Keszeg Anna. 2017. A magyarok reformkori Aranya (Arany János a múzeumban). *Alföld*, 2017, 68. évf., 6. szám, 84–95.

Kocsány Piroska. 2017. Arany János verseinek német fordításairól. *Magyar Nyelvőr*, 2017, 141. évf., 2. szám (április–június), 191–206.

Losonci Miklós. 1982. Arany János: Tengeri-hántás (János Arany: Cornhusking). In: Novák László szerk. *Arany*

János. Tanulmányok. Nagykőrös: Nagykőrösi Arany János Múzeum, 449–466.

Margócsy István. 2017. Arany János irodalmi képe. *Alföld*, 2017, 68. évf., 6. szám, 43–48.

Milbacher Róbert. 2009. Arany János és az emlékezet balzsama. Az Arany-hagyomány a magyar kulturális emlékezetben. Budapest: Ráció Kiadó

Nyilasy Balázs. 1998. Arany János. Budapest: Korona Kiadó, 110–131.

Pethő József. 2017. A képiség jelentésstiliztikája a *Toldi estéjében*. *Magyar Nyelvőr*, 2017, 141. évf., 2. szám (április–június), 127–142.

Mint egy tágra nyílt szem

Nemes Fekete Edit Arany-balladák ihlette kollázsairól

Barlangkutatóként szövétnekkel kezemben indulok el Nemes Fekete Edit kollázsai között, melyek cseppkövekként bontakoznak ki a homályból.

Ez egy kék világ, bár más szín is bele-belecsöppen. Nézd csak az *Ágnes asszonyt* vagy a *Hid-avatás* mindkét illusztrációváltozatát. Ezek itt más emberek, mint mi: alig-lények, puritán ábrázolatok, mégis magukkal ragadva örvénylenek velünk előre.

Valaki megjegyzi: muszáj elolvasni a verseket is előbb. Hiszen karöltve halad a kettő. A kép fölépítésének sokfélesége vonz. Miért a versnek pont ez a részlete az ihlető, és miért nem más? A piros ritkán fordul elő, a zöld talán valamivel többször. És hány és hány csodálatos megjelenítése a mozdulatoknak! Hogyan is lehet ilyen, mondhatni, túl egyszerű formákba ennyi erőt, ilyen sokféleséget lehelni?

És a madarak: nemcsak a *Mátyás anyja*, de a *Vörös Rébék* című költeményben. Csupa elegancia és varázslat az egész sorozat.

Ritka madár a jó illusztráció: persze, hogy a rajz vagy a festmény csak részletábrázolása lehet az eredeti műnek, az írásnak. Említsem még a *Tengeri-hántást* vagy a *Szondi két apródját*, no meg ami nem ballada: *A lepke* vagy *A tölgyek alatt* című verset?

Mintha ez a jelbeszéd: a színé, a formáé és azok elhelyezése hozzáadna a szóhoz, vagy sűrítene annak eredeti üzenetét. A nagy meghatározhatatlan hömpölygésből kiemeli az említésre méltót. Minden kép szinte csak egy-egy foltegyüttes, és mégis érzékelem a török szolgagöggjét, aki a két apród siratása fölé igyekszik emelkedni, *Ágnes asszony* révületét, *Ráchel* bánatát.

A két mű együtt: vers és illusztráció egy magasabb rendű, teljesebb műélvezetet biztosít.

Köszönet Nemes Fekete Editnek az Aranyművek világában alázattal és szeretettel megjárat zarándokút kollázsokban testet öltő leírásáért.

E számunk szerzői

Agócs József	fotóművész, Salgótarján
Bicskei Zoltán	filmrendező, grafikus, Magyarokanizsa
Bobory Zoltán	költő, Székesfehérvár
Bucz Hunor	színházi rendező, költő, Budapest
Csapó Endre	közíró, Sydney
Csorba Tibor	építész, költő, Békéscsaba
Diószegi György Antal	művelődéskutató, Budapest
Dobos Marianne	író, Budapest
Domonkos László	író, Budapest
Gyémánt Richárd	demográfus, jogász, Szeged
Horváth Emma	rendező, előadóművész, Szabadka
Hózsa Éva	egyetemi irodalomtanár, Szabadka
Iancu Laura	költő, néprajzkutató, Velence
Kabdebó Lóránt	irodalomtörténész, Budapest
Károly Adrienn	egyetemi hallgató, Horgos
Klamár Zoltán	néprajzkutató, Magyarokanizsa
Marcsó Vilma	író, Nagybecskerek
Mérey Katalin	író, Szeged
Mihályi Katalin	újságíró, szerkesztő, Szabadka
Mirnic Károly	író, demográfus, Szabadka
Nagy Ervin	filozófus, Dunakeszi
Orbán Viktor	jogász, politikus, Budapest
P. Maklári Éva	költő, Székesfehérvár
Radnai István	költő, Budapest, Szeged
Stanyó Tóth Gizella	újságíró, Újvidék
Tráser László	író, újságíró, Szeged

Színes melléklet

A tölgyek alatt

Szondi két apródja I.

Szondi két apródja II.

Szondi két apródja III.

Vörös Rébék I.

Vörös Rébék II.

Vörös Rébék III.

Vörös Rébék IV.

Vörös Rébék V.

Ágnes asszony I.

Ágnes asszony II.

Ágnes asszony börtöne

*Ráchel**Ráchel siralma**A honvéd özvegye I.**A honvéd özvegye II.*

Zách Klára

„Tengeri-hántás”

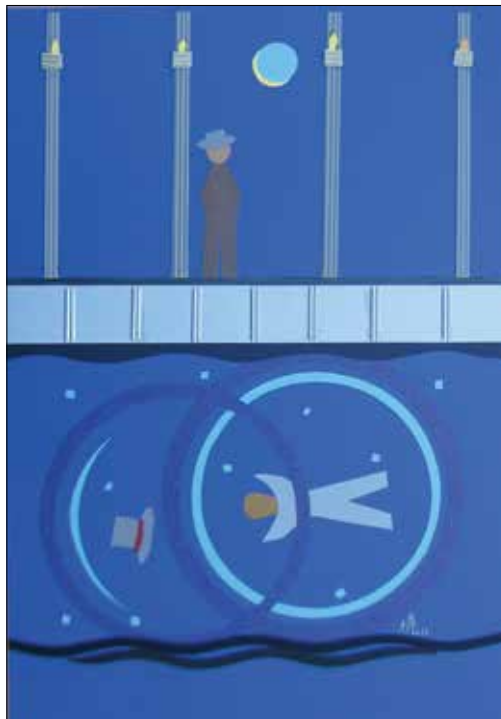
Mátyás anyja I.

Mátyás anyja II.

„Híd-avatás” I.

„Híd-avatás” II.

Fiamnak

A lepke

Rákócziné

„Tetemre hívás”

A kapcsos könyv

Epilógus

Oxidos kerámiák

Ráchel siralma

Mátyás anyja

Vörös Rébék

Ágnes asszony börtöne